

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КВАТИРКО ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

УДК 338:658

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ
РЕГІОНУ**

Спеціальність – 051 Економіка

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____Кватирко О.М.

Науковий керівник – Карпук Анатолій Іванович, доктор економічних наук, професор.

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Кватирко О.М. Еколого-економічні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка. Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2021.

Сформовано теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «конкурентоспроможність лісового сектора», згідно яких вона являє здатність його складових (лісового господарства, деревообробного виробництва, лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості) та відповідно суб'єктів лісогосподарської та деревообробної діяльності ефективно використовувати наявні конкурентні переваги, які виникають внаслідок об'єктивних природно-ресурсних чинників відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу, а також внаслідок побудови ефективних управлінських систем в сировинному та переробному сегментах, в межах котрих забезпечується найрезультативніше поєднання виробничих ресурсів – матеріальних, фінансових та людських.

Встановлено, що забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора на еколого-економічних засадах має базуватися на комплексі принципів: невиснажливості, розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, еколого-економічної рівноваги, комплексності, інноваційної спрямованості, галузевої еквівалентності, пріоритетності ресурсозбереження, енергетичної доцільності, прискореної імплементації кращих практик лісового менеджменту країн ЄС у практику вітчизняного лісогосподарювання, дотримання вимог цифрової трансформації, компліментарності. Обґрунтовано, що в нинішніх умовах глобальної нестабільності важливою детермінантою підвищення рівня конкурентоспроможності постійних лісокористувачів виступає дотримання принципу комплексності, тобто максимально ефективного використання

матеріально-речової субстанції деревної та недеревної сировини, а також усунення практики втрати лісосировини у різних фазах лісопродуктового ланцюга та забезпечення утилізації лісосічних відходів і відходів деревообробки та лісопилення.

Дослідження показали, що в умовах інституціональної трансформації системи управління лісовим господарством та децентралізації влади лісогосподарські підприємства відзначаються виробничо-технічними, бюджетно-інвестиційними конкурентними перевагами, а також конкурентними перевагами лісівничого, соціального, природоохоронного характеру і конкурентними перевагами лісовпорядкування, інтернаціоналізації та децентралізації. Встановлено, що прискорення процесів децентралізації кумулятивним чином впливає на посилення конкурентних переваг лісогосподарських підприємств в цілому, що проявляється в створенні умов для інтеграції лісового та сільського господарства, отриманні додаткових площ для лісовідновлення та лісовідтворення, зростанні масштабів лісокультурних кампаній, отриманні додаткових можливостей для збереження та відтворення лісового біорізноманіття, розширенні масштабів індустрії рекреаційного лісокористування, зростанні потенціалу екосистемних послуг лісових біогеоценозів, збільшенні обсягів побічного лісокористування та заготівлі другорядних лісових ресурсів, створенні умов для підвищення рівня утилізації деревних відходів та виробництва паливних продуктів (пелет, брикетів).

Встановлено основні тенденції сплати податків та зборів лісогосподарськими підприємствами до Державного бюджету України та місцевих бюджетів Волинської області, а також проаналізовано динаміку надходжень зборів та платежів до публічних позабюджетних фондів, зокрема єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Виявлено основні передумови зміни показника чистого прибутку на 1 га площі лісових земель в розрізі державних лісогосподарських підприємств

Волинської області у 2015-2019 роках. Обґрунтовано механізм підвищення рівня концентрації капітальних інвестицій в модернізацію та реконструкцію основного капіталу лісовирощування, лісозаготівель, транспортування та переробки деревини на основі імплементації партнерських відносин між постійними лісокористувачами, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного підприємництва шляхом кластеризації та асоціативної взаємодії.

Обґрунтовано необхідність формування системи багатокритеріальної оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств з врахуванням поглиблення інституціональних трансформацій в національній економіці та наявних екологічних обмежень. Сформовано систему критеріїв та показників, які при оцінці конкурентоспроможності постійних лісокористувачів забезпечують урахування комплексу природно-ресурсних, виробничо-технічних та кадрових чинників розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу.

Дослідження показали, що сучасна система багатокритеріальної оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств має охоплювати наступні критерії: лісогосподарська діяльність, лісопереробна діяльність, технічний розвиток, збут продукції, прибутковість та фінансовий стан, використання персоналу, сплата податків, охорона і захист лісу.

Обґрунтовано, що система багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств має базуватися на еколого-економічних засадах, щоб максимальною мірою врахувати організаційно-економічні, фінансові та екологічні аспекти охорони і захисту лісів, зокрема в частині проведення лісопатологічних обстежень на вкритих лісом площах і здійснення винищувальних робіт в осередках шкідників та хвороб.

Встановлено, що необхідною складовою системи багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності постійних лісокористувачів в умовах

фіскальної децентралізації виступає розрахунок в межах критерію «Сплата податків» показників величини сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на куб. м заготовленої деревини від рубок головного користування, величини сплати податкових і обов'язкових платежів на 1 га земель лісового фонду, величини сплати єдиного соціального внеску на одного працівника, величини сплати податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції, величини сплати податку на доходи фізичних осіб на одного працівника.

Встановлено, що конкурентні переваги суб'єктів лісогосподарського підприємництва можуть бути використані на основі формування механізмів, які охоплюватимуть комплекс методів, способів та інструментів бюджетно-податкового та фінансово-кредитного спрямування, а також сучасні інституціональні форми встановлення партнерських відносин між постійними лісокористувачами, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного підприємництва. Доведено, що формування таких механізмів має базуватися на еколого-економічних засадах, які передбачають дотримання вимог вітчизняного екологічного законодавства та міжнародних природоохоронних конвенцій щодо розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та підвищення рівня комплексності використання деревної та недеревної сировини.

Обґрунтовано, що підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств залежить від застосування зовнішніх інструментів впливу та використання інструментів внутрішньокорпоративного рівня. До зовнішніх інструментів впливу відносяться: бюджетне фінансування розширеного лісовідновлення; пільгове оподаткування виробництв, які впроваджують сучасне обладнання і технології; пільгове кредитування закупівлі вітчизняного обладнання; спрощення процесу митно-тарифного регулювання експорту продукції лісопереробки та підвищення ставок мита на її імпорт; впровадження прогресивної шкали зниження ставок дивідендів; законодавче розширення

прав профспілок та впровадження системи дуальної освіти у профільних закладах вищої лісівничої освіти; удосконалення системи ідентифікації бази оподаткування заготівлі продукції недеревинного походження. Інструментами внутрішньокорпоративного рівня виступають: формування та дотримання інвестиційних бюджетів; використання технологій бюджетування та розширення електронного обліку операцій; впровадження системи податкового планування та внутрішнього фінансового контролю; впровадження комплексних інформаційних систем управління лісівничими та виробничими процесами; сертифікація, стандартизація, ліцензування, впровадження систем якості у відповідності з регламентами ЄС; впровадження системи управління персоналом за КРІ, розширення програм професійного розвитку; активізація діяльності щодо участі у міжнародних грантових проектах природоохоронного спрямування.

Розроблено авторський концепт стратегічного цілепокладання підвищення конкурентоспроможності лісового сектора регіону на основі інтегральної оцінки використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств, що дасть можливість ув'язати цілі ефективнішого використання лісоресурсного потенціалу та поглиблення переробки деревини з пріоритетами соціально-економічного розвитку регіону та об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, лісоресурсний потенціал, лісовідновлення, лісовий сектор, лісогосподарське підприємство, лісопереробна діяльність, критерій, рентна плата.

SUMMARY

Kvatyrko O.M. Ecological and economic bases for improving the competitiveness of the forest sector in the region. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of philosophy in the specialty 051 Economics. National University of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

Theoretical and methodological approaches to the definition of the category «competitiveness of the forest sector» are formed, according to which it represents the ability of its components (forestry, woodworking production, forest chemical and pulp and paper industry) and, accordingly, subjects of forestry and woodworking activities to effectively use the existing competitive advantages that arise as a result of objective natural resource factors of restoration and reproduction of forest resource potential. As well as as a result of building effective management systems in the raw materials and processing segments, which provide the most effective combination of production resources – material, financial and human.

They are insubordination, expanded reproduction of forest resource potential, ecological and economic balance, complexity, innovation orientation, industry equivalence, priority of resource conservation, energy expediency, accelerated implementation of the best practices of forest management of EU countries in the practice of domestic forestry, compliance with the requirements of digital transformation, complementarity. It is proved that in the current conditions of global instability, an important determinant of increasing the level of competitiveness of permanent forest users is compliance with the principle of complexity. That is, the most efficient use of the material and material substance of wood and non-wood raw materials, as well as eliminating the practice of losing raw materials in different phases of the forest product chain and ensuring the disposal of cutting waste and woodworking and sawmill waste.

Research has shown that in the context of institutional transformation of the forestry management system and decentralization of power, forestry enterprises are marked by production and technical, budget and investment competitive advantages, as well as competitive advantages of forestry, social, environmental nature and competitive advantages of forest management, internationalization and decentralization. It is established that the acceleration of decentralization processes cumulatively affects the strengthening of competitive advantages of forestry enterprises in general. This is manifested in creating conditions for the integration of forest and agriculture, obtaining additional areas for reforestation and reforestation, increasing the scale of forest culture campaigns, obtaining additional opportunities for the conservation and reproduction of forest biodiversity, expanding the scale of the recreational forest management industry, increasing the potential of ecosystem services of forest biogeocenoses, increasing the volume of secondary forest management and harvesting of secondary forest resources, creating conditions for increasing the level of wood waste disposal and the production of fuel products (pellets, briquettes).

The main trends in the payment of taxes and fees to the state budget of Ukraine and local budgets of the Volyn region are established, and the dynamics of receipts of fees and payments to public extra-budgetary funds, in particular the single contribution to mandatory state social insurance, is analysed. The main prerequisites for changes in the net profit indicator per 1 ha of forest land area in the context of state forestry enterprises of the Volyn region in 2015-2019 are revealed. The mechanism of increasing the level of concentration of capital investments in the modernization and reconstruction of the fixed capital of forestry, logging, transportation and processing of wood based on the implementation of partnerships between permanent forest users, local self-government bodies and private business entities through clustering and associative interaction is substantiated.

The necessity of forming a system of multi-criteria assessment of the level of competitiveness of state forestry enterprises is justified, taking into account the

deepening institutional transformations in the national economy and existing environmental restrictions. A system of criteria and indicators has been formed that, when assessing the competitiveness of permanent forest users, ensure that a complex of natural resource, production, technical and personnel factors of expanded reproduction of forest resource potential is taken into account.

Research has shown that the modern system of multi-criteria assessment of the level of competitiveness of state forestry enterprises should cover the following criteria: forestry activities, forest processing activities, technical development and sales of products, profitability and financial condition, use of personnel, payment of taxes, forest protection and protection.

It is proved that the system of multi-criteria assessment of the competitiveness of state forestry enterprises should be based on ecological and economic principles in order to take into account as much as possible. Namely the organizational, economic, financial and environmental aspects of forest protection and protection, in particular in terms of conducting forest pathological surveys in forested areas and carrying out extermination works in foci of pests and diseases.

It is established that a necessary component of the system of multi-criteria assessment of the competitiveness of permanent forest users in the conditions of fiscal decentralization is the calculation of indicators of the amount of rent paid for special use of forest resources per cubic meter within the criterion «Payment of taxes» of harvested wood from logging of main use, the amount of payment of tax and mandatory payments per 1 ha of forest fund land, the amount of payment of a single social contribution per employee, the amount of payment of taxes and mandatory payments per 1 UAH of net income from sales of products, the amount of payment of personal income tax per employee.

It is established that the competitive advantages of forest entrepreneurship entities can be used based on the formation of mechanisms that will cover a set of methods, methods and tools of budget-tax and financial-credit directions, as well as modern institutional forms of establishing partnerships between permanent forest users, local self-government bodies and private entrepreneurship entities. It is

proved that the formation of such mechanisms should be based on ecological and economic principles that provide for compliance with the requirements of domestic environmental legislation and international environmental conventions on the expanded reproduction of forest resource potential and increasing the level of complexity of the use of wood and non-wood raw materials.

It is proved that increasing the level of competitiveness of forestry enterprises depends on the use of external tools of influence and the use of tools at the internal corporate level. External instruments of influence include budget financing of expanded reforestation; preferential taxation of industries that introduce modern equipment and technologies; preferential lending for the purchase of domestic equipment; simplification of the process of customs and tariff regulation of exports of timber processing products and an increase in import duty rates; introduction of a progressive scale for reducing dividend rates; legislative expansion of trade union rights and introduction of a dual education system in specialized institutions of higher forestry education; improvement of the system for identifying the tax base for harvesting products of non-woody origin. Tools at the internal corporate level are formation and compliance with investment budgets; use of budgeting technologies and expansion of electronic accounting of operations; introduction of a system of tax planning and internal financial control; implementation of Integrated Information Systems for managing forestry and production processes; certification, standardization, licensing, implementation of quality systems in accordance with EU regulations; implementation of the KPI Personnel Management System, expansion of professional development programs; activation of activities for participation in international grant projects of Environmental Protection.

The author's concept of strategic goal setting for improving the competitiveness of the forest sector of the region is developed on the basis of an integrated assessment of the use of competitive advantages of state forestry enterprises, which will make it possible to link the goals of more effective use of

forest resource potential and deepening wood processing with the priorities of socio-economic development of the region and United territorial communities.

Key words: competitiveness, competitive advantages, forest resource potential, reforestation, forest sector, forestry enterprise, forest processing activity, criterion, rent.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

1. Кватирко О.М. Забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах: принципи та особливості. *Агросвіт*. 2021. №19. С. 60–68.
2. Кватирко О.М. Еколого-економічні засади формування механізмів використання конкурентних переваг лісового сектору регіону. *Агросвіт*. 2021. №18. С. 62–72.
3. Кватирко О.М. Багатокритеріальна оцінка конкурентоспроможності лісового сектору регіону: теоретичні та методичні підходи. *Агросвіт*. 2021. №17. С. 47–56.
4. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., Марчук Ю.М., **Кватирко О.М.** Бюджетно-інвестиційна спрямованість податкового регулювання діяльності постійних лісокористувачів як фактор конкурентоспроможності лісового сектора. *Економіка та держава*. 2020. №5. С. 47–57. (Здобувач теоретично розкрив вплив рівня податкового навантаження на рівень конкурентоспроможності лісового сектора).
5. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., **Кватирко О.М.** Інвестиційно-інноваційне забезпечення виробництва паливних деревних продуктів як фактор зміцнення конкурентоспроможності лісового сектора: еколого-економічні пріоритети та державна підтримка. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №24. С. 17–24. (Здобувач розкрив вплив виробництва паливних деревних продуктів на рівень конкурентоспроможності лісового сектора).
6. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., **Кватирко О.М.** Формування інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного розвитку лісового сектора в контексті підвищення його конкурентоспроможності: природно-ресурсні та еколого-економічні передумови. *Агросвіт*. 2019. №24. С. 9–22. (Здобувач обґрунтував доцільність удосконалення інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного розвитку

лісового сектору в контексті підвищення рівня його конкурентоспроможності).

Стаття у виданнях країн-членів ОЕСР

7. Заставний Ю.Б., **Кватирко О.М.**, Олексієвець О.М. Органічне сільськогосподарське виробництво як передумова диверсифікації і конкурентоспроможності сільської економіки. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2021. Випуск 7. Частина 1. С. 81–89 (Здобувач розкрив значення агролісомеліорації в системі органічного сільськогосподарського виробництва).

Публікації в інших виданнях

8. Кватирко О.М. 43% надходжень природно-ресурсної ренти до місцевих бюджетів Волині дають лісівники. *Економіст*. 2019. №6. С. 8–12.

Опубліковані статті апробаційного характеру

9. Кватирко О.М. Конкурентоспроможність лісового сектору: інституціональні передумови та пріоритети забезпечення. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 30 жовтня 2020 року. Київ, 2020. С. 30–32.

10. Кватирко О.М. Механізми забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору в умовах децентралізації. *Економіка, облік, фінанси та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Полтава, 28 жовтня 2020 року. Полтава, 2020. С. 25–26.

11. Кватирко О.М. Інституціональні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону в умовах децентралізаційних процесів. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством*: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної

конференції (25-26 червня 2021 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 13. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021. С. 25–27.

12. **Кватирко О.М.,** Карпук А.І. Конкурентоспроможність лісового сектору регіону: особливості багатолісних районів. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень*: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 27 серпня, 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 17–18. (Здобувач розкрив зміст забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору багатолісних районів).

13. **Кватирко О.М.,** Карпук А.І. Економічні та екологічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали II Міжнародної наукової конференції (Т. 1), м. Львів, 24 вересня, 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 27–29. (Здобувач обґрунтував екологічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств).

14. Кватирко О.М. Конкурентні переваги суб'єктів лісогосподарського підприємництва в умовах децентралізації: механізми використання. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 2 жовтня 2021 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. Одеса. ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021. С. 36–40.

15. Кватирко О.М. Теоретико-методичне підґрунтя підвищення конкурентоспроможності лісового сектора: модернізаційний вимір. *Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (9 жовтня 2021 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 14. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021. С. 166–169.

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ.....	27
1.1 Зміст, принципи та особливості забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах	27
1.2 Ключові чинники забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору багатолісного регіону: національний і регіональний рівень та специфічні ознаки формування й розвитку.....	52
1.3 Методичні підходи до багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності лісового сектору регіонального рівня	70
Висновки до розділу 1	93
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	96
2.1 Загальна характеристика, природно-ресурсні передумови та основні техніко-економічні показники функціонування лісового сектору регіону	96
2.2 Аналіз та оцінка конкурентних переваг лісового сектору регіону на еколого-економічних засадах	107
2.3 Багатокритеріальна оцінка конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області.....	134
Висновки до розділу 2	160
РОЗДІЛ 3 МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ РЕГІОНУ НА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАСАДАХ.....	163
3.1 Ключові напрями підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств на основі врахування природно-ресурсних та екологічних обмежень.....	163
3.2 Організаційно-економічне забезпечення використання конкурентних переваг лісового сектору регіону.....	182
3.3 Стратегічне цілепокладання конкурентного розвитку суб'єктів лісового сектору Волинської області за результатами багатокритеріальної оцінки	197
Висновки до розділу 3	215

ВИСНОВКИ	218
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	222
ДОДАТКИ.....	247

ВСТУП

Актуальність теми. Лісовий сектор виступає базовою ланкою господарського комплексу багатолісних районів і відіграє вагомую структуроутворюючу роль в масштабах національного господарства. Він забезпечує прийнятний рівень асиміляційної ємності територій та сприяє зміцненню еколого-економічної стабільності навколишнього середовища. Виходячи зі структури лісового сектора (лісове господарство, деревообробне виробництво, лісохімічна та целюлозно-паперова промисловість), сьогодні важливого значення набуває забезпечення прискорених темпів не лише розширеного лісовідновлення та лісовідтворення, а також модернізації переробних ланок. Водночас забезпечення прискорених темпів нарощення лісоресурсного потенціалу та оновлення матеріально-технічної бази деревообробного виробництва, лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості стане можливим за умови підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору, тобто здатності його ланок максимальною мірою використовувати конкурентні переваги, що зумовлені прогнозованістю лісоресурсної бази та вагомістю лісогосподарського та деревообробного виробництва в системі відтворювальних пропорцій національного господарства.

Теоретичні, методичні та прикладні положення забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору розглядаються у працях І.Антоненко, А.Бобка, В.Бондара, О.Голуба, В.Голяна, О.Горохівського, Б.Данилишина, А.Дейнеки, С.Демидюка, О.Дребот, Р.Дубаса, О.Дзюбенка, Т.Євсюкова, А.Карпука, М.Кизима, Я.Ковалю, Б.Колісника, П.Лакиди, І.Лицура, А.Мартина, Ю.Марчука, Т.Миклуша, Є.Мішеніна, Ю.Несторяка, І.Опенька, Н.Попадинця, М.Попкова, О.Сакаль, В.Самоплавського, І.Соловія, А.Сундука, А.Торосова, Ю.Туниці, О.Фурдичка, В.Хаустової, М.Шершуна, М.Шестака, С.Шкарлета, О.Шкуратова, О.Шубалого, І.Ярошенко та інших, але не повною мірою сформульованим залишається комплекс принципів

забезпечення використання конкурентних переваг лісогосподарських підприємств, недостатньо ідентифікованими є також чинники, особливості та специфіка підвищення рівня конкурентоспроможності сировинного та переробного сегментів лісового сектора, не отримали належного застосування методичні засади багатокритеріального оцінювання конкурентоспроможності постійних лісокористувачів багатолісних районів, не є достатньо обґрунтованими конкурентні стратегії розвитку суб'єктів лісового сектору регіону.

Також не повною мірою при виборі пріоритетів підвищення рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств враховано переваги та потенційні вигоди, які виникають для суб'єктів лісогосподарського та деревообробного підприємництва у зв'язку з поглибленням децентралізації влади та завершенням процесу створення об'єднаних територіальних громад. Переважна більшість існуючих підходів до оцінювання рівня конкурентоспроможності лісового сектора взагалі та лісогосподарських підприємств зокрема на враховує всієї вагомості лісоресурсного потенціалу в забезпеченні еколого-економічної стабільності навколишнього середовища та зміцненні стійкості лісових біогеоценозів.

Тому актуальним завданням виступає розроблення еколого-економічних засад підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону, що дасть змогу враховувати весь спектр відносин, пов'язаних з лісовідтворенням і лісовідновленням, господарським освоєнням лісоресурсного потенціалу, переробкою деревини та утилізацією деревних відходів, що дасть можливість забезпечити максимальний рівень капіталізації лісогосподарського та деревообробного бізнесу і водночас врахувати весь спектр природоохоронних та лісоексплуатаційних вимог, щоб уникнути виснаження лісоресурсної складової національного багатства і упередити екологодеструктивні та природоруйнівні процеси в лісокористуванні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи

безпосередньо пов'язані з тематикою науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування (НУБіП) України, а саме темою: «Розробити методичні основи та інформаційне забезпечення оцінювання екосистемних функцій лісів природно-заповідного фонду Полісся України» (номер державної реєстрації 0119U100908), у межах якої автором розкрито природно-ресурсні, екосистемні та виробничо-технічні складові конкурентоспроможного розвитку постійних лісокористувачів, розроблено еколого-економічні засади багатокритеріального оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств багатолісного регіону та запропоновано набір стратегічних пріоритетів для суб'єктів лісогосподарського підприємництва, які відзначаються порівняно низьким, середнім та порівняно високим рівнем конкурентоспроможності.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення еколого-економічних засад підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону в умовах поглиблення децентралізації влади та інституціональної трансформації системи управління лісовим господарством.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких завдань:

- розкрити зміст, принципи та особливості забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах;
- ідентифікувати ключові чинники забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на загальнонаціональному, регіональному та локальному рівнях;
- розробити методичні підходи до багатокритеріального оцінювання конкурентоспроможності лісового сектору регіонального рівня;
- проаналізувати та оцінити конкурентні переваги лісового сектору регіону на еколого-економічних засадах;
- провести багатокритеріальну оцінку конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області;

– обґрунтувати ключові напрями підвищення конкурентоспроможності лісового сектора на основі врахування природно-ресурсних та екологічних обмежень;

– сформулювати механізми організаційно-економічного забезпечення використання конкурентних переваг лісового сектора регіону;

– запропонувати стратегічні пріоритети розвитку лісгосподарських підприємств Волинської області за результатами багатокритеріальної оцінки.

Об'єктом дослідження є процес підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону на еколого-економічних засадах.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні положення підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону на основі багатокритеріальної оцінки використання конкурентних переваг лісгосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження виступили фундаментальні засади економіки природокористування, теоретичні основи екологічного менеджменту та методичні засади управління конкурентоспроможністю підприємств. У процесі проведеного дослідження використані такі методи наукового пізнання: *аксіоматичний метод* – для уточнення сутності поняття «конкурентоспроможність лісового сектору» та обґрунтування принципів забезпечення конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств в умовах інституціональних трансформацій, зокрема поглиблення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування; *системний підхід* – для формування еколого-економічних засад підвищення конкурентоспроможності лісового сектора, виходячи з вагомості ролі лісів у збереженні еколого-економічної стабільності навколишнього середовища та забезпеченні асиміляційної місткості територій; *абстрактно-логічний метод* – для ідентифікації ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора взагалі та лісгосподарських підприємств зокрема; *індексний метод* – для розрахунку індивідуальних, групових та інтегральних індексів рівня

конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств; *статистичний метод* – для визначення основних тенденцій функціонування державних лісогосподарських підприємств багатолісного регіону; *метод стратегічного аналізу* – для обґрунтування стратегічних пріоритетів конкурентного розвитку державних лісогосподарських підприємств з порівняно низьким, середнім та порівняно високим рівнем конкурентоспроможності.

Інформаційну базу дослідження становлять матеріали Державного агентства лісових ресурсів України, Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, департаментів агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій, публікації вітчизняних та іноземних вчених, аналітичні розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Найважливіші наукові результати дисертаційного дослідження, що характеризуються новизною і виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

– сформовано авторський концепт стратегічного цілепокладання підвищення конкурентоспроможності лісового сектора регіону на основі інтегральної оцінки використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств, що дасть можливість ув'язати цілі ефективного використання лісоресурсного потенціалу та поглиблення переробки деревини з пріоритетами соціально-економічного розвитку регіону та об'єднаних територіальних громад;

удосконалено:

- комплекс принципів забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора (невиснажливості, розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, еколого-економічної рівноваги, комплексності, інноваційної спрямованості, галузевої еквівалентності, пріоритетності ресурсозбереження, енергетичної доцільності, прискореної імплементації кращих практик лісового менеджменту країн ЄС у практику вітчизняного

лісогосподарювання, дотримання вимог цифрової трансформації, компліментарності), які, на відміну від існуючих, дають змогу врахувати переваги та вигоди інтеграції національного лісового сектора у глобальний лісівничий простір, децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, інституціоналізації сучасних форм державно-приватного партнерства;

- методичні підходи до формування системи показників багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, які, на відміну від існуючих, дають можливість розрахувати показники конкурентоспроможності в розрізі критеріїв, що забезпечують урахування комплексу природно-ресурсних, виробничо-технічних та кадрових чинників розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та виробництва продукції лісового господарства і переробних підрозділів;

- набір ключових напрямів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, який, на відміну від існуючих, охоплює сфери лісогосподарської та деревообробної діяльності, виходячи з критеріїв оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств: лісогосподарська діяльність, лісопереробна діяльність, технічний розвиток, збут продукції, прибутковість та фінансовий стан, використання персоналу, сплата податків, охорона і захист лісу;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «конкурентоспроможність лісового сектора», згідно яких вона являє здатність його складових (лісового господарства, деревообробного виробництва, лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості) та відповідно суб'єктів лісогосподарської та деревообробної діяльності ефективно використовувати наявні конкурентні переваги, які виникають внаслідок об'єктивних природно-ресурсних чинників відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу, а також внаслідок побудови

ефективних управлінських систем в сировинному та переробному сегментах, в межах котрих забезпечується найрезультативніше поєднання виробничих ресурсів – матеріальних, фінансових та людських;

- інструментарій позиціонування лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Волинському ОУЛМГ, у матриці «лісозабезпеченість – конкурентоспроможність», яка ув'язує рівень конкурентоспроможності лісокористувачів з рівнем їх лісозабезпеченості, що дає можливість обґрунтувати конкурентні стратегічні пріоритети конкурентного розвитку окремо взятого суб'єкта лісогосподарського підприємництва;

- специфікація внутрішніх і зовнішніх інструментів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств лісового сектору регіону, умонтованих у суб'єктно-об'єктну базу регуляторного впливу держави на діяльність суб'єктів лісогосподарського підприємництва та в систему лісового менеджменту на рівні суб'єкта господарської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи використовуються Підкомітетом з питань державної економічної політики Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку при підготовці нормативно-правових документів, пов'язаних з розробленням пріоритетних напрямів державної економічної політики щодо стимулювання процесів розширення площі земель лісогосподарського призначення, впровадження додаткових деревообробних потужностей та підвищення рівня ефективності утилізації лісосічних відходів та відходів лісопилення з метою виробництва деревних паливних продуктів (довідка №146-23-09/2 від 23.09.2021 р.).

Житомирським управлінням лісового та мисливського господарства використовуються результати інтегральної багатокритеріальної оцінки державних лісогосподарських підприємств Волинської області за 2017-2019 роки, що дає можливість згрупувати постійних лісокористувачів за порівняно низьким, середнім та порівняно високим рівнем конкурентоспроможності, а

це дозволить забезпечити диференційований вибір стратегічних цілей та конкурентних стратегій для державних лісогосподарських підприємств Поліської зони (довідка №05.2-12/1859 від 04.10.2021 р.).

Методичні та прикладні пропозиції, які стосуються багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності та використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ в контексті структурної перебудови регіонального господарського комплексу, стимулювання процесів розширення площі земель лісового фонду за рахунок малопродуктивних та самозаліснених сільськогосподарських угідь, обґрунтування конкурентних стратегій розвитку лісового сектору Волині за результатами багатокритеріальної оцінки рівня конкурентоспроможності постійних лісокористувачів, використано Волинською обласною державною адміністрацією при формуванні плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Волинської області та використовуються при розробці Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року (довідка №7770/58/2-21 від 08.10.2021 р.).

Результати дисертаційної роботи, які стосуються теоретичних основ забезпечення конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, методичного забезпечення проведення багатокритеріальної оцінки рівня використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів багатолісного району, застосування зовнішніх та внутрішніх інструментів стимулювання використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств використовуються в навчальному процесі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова у ході викладання навчальної дисципліни «Стратегічний менеджмент» (довідка №69-05/6309 від 17.12. 2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Розроблені в дисертаційній роботі положення, висновки та практичні рекомендації належать особисто здобувачу та є результатом його наукових напрацювань. Дисертаційна робота

є самостійно виконаною, логічно упорядкованою, завершеною науковою працею. У дисертації розв'язано важливе наукове завдання – розроблено еколого-економічні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектора регіону в умовах децентралізації влади та поглиблення інституціональної трансформації управління лісовим господарством. Наукові результати дисертаційного дослідження є певним внеском у розвиток теорії і методології економіки лісового господарства і управління конкурентоспроможністю державних лісгосподарських підприємств. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які одержані здобувачем особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертаційної роботи апробовані на наукових та науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, облік, фінанси та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку» (м. Полтава, 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень» (м. Київ, 2020 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством» (м. Луцьк, 2021 р.); II Міжнародній науковій конференції «Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень» (м. Київ, 2021 р.); II Міжнародній науковій конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень» (м. Львів, 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 2021 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки» (м. Луцьк, 2021 р.).

Публікації результатів дослідження. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 15 наукових праць, з яких 6 статей у наукових

фахових виданнях України, зокрема 6 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття опублікована в іноземному виданні, 1 стаття – в інших виданнях, 7 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок комп'ютерного тексту, що містить 21 таблицю і 11 рисунків. Список використаних джерел налічує 189 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ

1.1 Зміст, принципи та особливості забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах

В умовах структурних зрушень в національній економіці та посилення процесів деіндустріалізації роль природно-ресурсної сфери в забезпеченні прискорених темпів соціально-економічного розвитку з кожним роком зростає. Особливо вагомішою стає роль лісового сектора, що забезпечує необхідні передумови для забезпечення еколого-економічної стабільності територій та створює ресурсну базу для великої кількості суміжних галузей. Більше того, саме лісовий сектор відіграє вирішальну роль в зміцненні господарської самодостатності села, оскільки сільські території виступають основним ареалом концентрації лісоресурсних благ. Лісовий сектор виступає багатофункціональною ланкою національного господарства, оскільки охоплює власне лісове господарство, яке забезпечує лісовідновлення та лісовідтворення і тим самим створює базу лісосировини для лісопереробних виробництв, а також комплекс промислових виробництв, що здійснюють первинну та поглиблену переробку деревини (рис. 1.1).

Лісове господарство, як правило, розглядається в єдності з мисливським господарством, оскільки саме лісогосподарські підприємства мають найбільше можливостей для відтворення мисливських угідь та мисливської фауни. Лісове господарство традиційно отримувало бюджетне фінансування на потреби лісовідновлення, але в останні роки таке фінансування значно зменшилося і було зорієнтоване, як правило, на утримання адміністративного апарату Державного агентства лісових ресурсів України. Тому й експертне середовище поставило питання про формування в

Рис. 1.1. Місце лісового сектора в регуляторному механізмі впливу на розвиток національного господарства

Примітка. Побудовано автором.

складі публічних бюджетів різного ієрархічного рівня спеціальних фондів розвитку лісового господарства, які планувалось поповнювати за рахунок концентрації частини рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів.

Основними суб'єктами, які здійснюють ведення лісового та мисливського господарства, є постійні користувачі – державні та комунальні лісогосподарські підприємства. У більшості регіонів основними лісокористувачами є державні лісогосподарські підприємства. Постійні лісокористувачі, діючи у відповідності з пріоритетами національної лісової політики, а також існуючим інституціональним середовищем лісогосподарювання реалізують заходи стосовно лісовідновлення та лісовідтворення, лісоохоронної діяльності, заготівлі та транспортування деревини, побічного лісокористування, заготівлі другорядних лісових матеріалів, проведення агролісомеліоративних робіт, розбудови індустрії рекреаційного лісокористування, відтворення фауністичних ресурсів. Постійні лісокористувачі активно залучають суб'єктів підприємницької діяльності до виконання комплексу лісогосподарських заходів.

Виходячи з вимог національного та міжнародного природоохоронного законодавства, а також базових положень нормативно-правового забезпечення лісогосподарювання, розвиток лісового та мисливського господарства на принципах невиснажливості та безперервності можливий на основі повноцінного та своєчасного науково-обслуговуючого забезпечення. Такого роду послуги постійним лісокористувачам надають спеціалізовані наукові, науково-виробничі, проектні організації, зокрема в частині лісовпорядкування, здійснення ґрунтово-типологічних та лісопатологічних обстежень, моніторингу лісів, сертифікації лісопродукції, цифрової трансформації, розроблення землевпорядної та проектної документації, підвищення кваліфікації персоналу.

Поряд з сировинною ланкою, котрою виступає лісове та мисливське господарство, основу лісового сектора також складають переробні

виробництва, які відзначаються виробничо-технічною та організаційно-економічною неоднорідністю, та охоплюють лісопилне, стругальне, столярне, меблеве, фанерне виробництво, виробництво ДСП та ДВП, виробництво будівельних дерев'яних конструкцій, лісохімічне та целюлозно-паперове виробництво, виробництва щодо утилізації деревних відходів та виробництво паливних продуктів. В останні роки законодавча влада намагалася надати додаткових імпульсів розвитку лісопереробних виробництв через введення мораторію на експорт необробленої деревини, щоб збільшити її пропозицію на вітчизняних ринках і зробити більш доступною для суб'єктів деревообробного виробництва. Але така інституціональна новація не була підкріплена комплексом фінансових стимулів для деревообробних виробництв, тому й не дала очікуваного результату. Водночас механічне введення мораторію на вивіз лісу-кругляка позбавило суб'єктів лісогосподарського підприємництва надійного джерела валютної виручки, що звузило можливості постійних лісокористувачів фінансувати проекти модернізації та реконструкції основного капіталу лісовідновлення та лісозаготівель.

Лісовий сектор виступає також вагомим платником податків, зборів та інших платежів до публічних бюджетних та позабюджетних фондів, а для багатолісних регіонів саме лісогосподарські підприємства виступають одними з основних бюджетонаповнюючих організацій. Більше того, лісогосподарські та переробні виробництва лісового сектора залучають суб'єкти підприємницької діяльності та реалізують сировину, напівфабрикати та готову продукцію для численних галузей національного виробництва, тому їх роль в системі суспільного відтворення є значною як в частині отримання фіскального ефекту для публічних фондів, так і в частині випуску конкурентоспроможної продукції та створення нових робочих місць. Прискорений розвиток та розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу лісового та деревообробного виробництва залежать від наявності

ефективної системи регуляторного впливу на лісовий сектор країни із залученням інститутів законодавчої, виконавчої та судової влади.

Лісовий сектор виступає важливою структуроутворюючою ланкою регіональних господарських комплексів багатолісних районів, оскільки забезпечує необхідний рівень господарської самодостатності та екологічної безпеки. Вагомість лісового сектору буде збільшуватися у міру підвищення рівня його конкурентоспроможності, тобто покращення різних характеристик виробничо-господарської діяльності та окремих видів продукції (товарів, робіт та послуг). З огляду на це зростання рівня конкурентоспроможності окремих сегментів лісового сектору потребує формування сучасного теоретико-методичного підґрунтя, яке дасть можливість виокремити основні детермінанти використання основних конкурентних переваг як лісового сектора в цілому, так і його базової ланки – лісового господарства. Саме зростання рівня конкурентоспроможності лісового господарства дасть можливості забезпечити конкурентні переваги деревообробного, лісохімічного та целюлозно-паперового підкомплексів.

Доцільність поглиблення досліджень стосовно підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору впливає з теоретичної позиції А.Грода. Він вважає, що попри зростання інтересу вчених до проблем конкурентоспроможності підприємницьких структур серед сучасних економістів немає єдиних поглядів на питання виявлення зв'язків, що ідуть від ринку до результату через такі аспекти поведінки, як ціноутворення, інвестиції, інновації тощо. Очевидно, що наукове визначення стану конкурентної поведінки господарюючих суб'єктів є дуже складним завданням у силу різноманіття і труднощів фіксації форм і проявів поведінкової стратегії і тактики [16, с. 1].

Важливим теоретичним підґрунтям формування сучасного теоретико-методичного інструментарію забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора має стати усвідомлення того, що лісове господарство виступає базовою ланкою даного сектора і використання конкурентних переваг в цій

ланці є необхідною передумовою підвищення рівня конкурентоспроможності в переробних ланках всього лісопродуктового ланцюга. Виходячи з підходів М.Дубини та О.Зінкевич, лісове господарство – галузь матеріального виробництва, що вивчає, веде облік і відтворення, охорону та захист лісів, а також регулювання їх використання з метою задоволення потреб економічних суб'єктів у лісових і пов'язаних із ними інших ресурсів. Таким чином лісове господарство варто розглядати як окрему галузь, складову лісового сектора країни [40, с. 191].

Саме багатофункціональне призначення лісового сектора, що впливає з виробничо-технічної та ресурсної неоднорідності його складових, вимагає диференційованого підходу до вибору пріоритетів та механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності даного сектору в цілому та окремих його складових. Для адекватного реальному стану речей розуміння сутнісних та прикладних характеристик конкурентоспроможності лісового сектора необхідно уточнити сутність поняття «конкурентоспроможність» та особливості забезпечення прийнятного рівня конкурентоспроможності в сировинному та переробному сегментах лісового сектора національного господарства.

У працях І Андрійчука, Б.Андрушківа, В.Балковської, М.Бегей, Н.Валінкевич, А.Грода, І.Губаревої, Е.Добровольської, М.Дубини, О.Зернюк, О.Зінкевич, М.Кизима, Н.Покотильської, Н.Попадинця, Л.Созанського, О.Солотвінського, І.Смоліна, Г.Тарасюк, Ю.Федорової, А.Фітісова, І.Ярошенко та інших розглядається сутнісна характеристика категорії «конкурентоспроможність», визначаються прикметні ознаки конкурентних переваг як базової умови зростання рівня конкурентоспроможності, обґрунтовується важливість зростання рівня конкурентоспроможності економіки в цілому та окремих видів діяльності зокрема для забезпечення прийнятних темпів економічного зростання, виявляється вплив глобальної нестабільності на основні детермінанти конкурентоспроможного матеріального виробництва, виокремлюється змістовна характеристика

конкурентоспроможності стосовно суб'єктів лісгосподарського, деревообробного, меблевого та целюлозно-паперового виробництва.

Вчені Одеського національного економічного університету вважають, що поняття «конкурентоспроможність підприємства» є латентним в тому сенсі, що воно принципово не може бути виміряне єдиним статистичним показником. Указане поняття носить ознаки складної, прихованої властивості виробничої системи, якою є промислове підприємство в умовах ринкового господарювання, й проявляється на поверхні у вигляді сукупності чинників-симптомів – окремих групових та первинних факторів (технічних, технологічних, економічних та інших показників і коефіцієнтів) [87, с. 15-16].

Навіть незважаючи на перманентні стагнаційні процеси в національній економіці, які мають місце в останні декілька років, проблема підвищення рівня конкурентоспроможності набуває ще більшої актуальності, оскільки вступає необхідною умовою забезпечення господарської самодостатності виробничих систем, а також вагомим фактором своєчасного розширеного відтворення основного та оборотного капіталу суб'єктів виробничо-господарської діяльності. На думку вчених Одеського національного економічного університету, у ринкових умовах висока конкурентоспроможність суб'єктів господарювання є запорукою отримання високого і стабільного прибутку. Висока конкурентоспроможність – основна запорука розвитку і життєдіяльності підприємства [87, с. 34]. Тобто саме фактор підвищення рівня конкурентоспроможності в загальнонаціональному масштабі чи в масштабі суб'єкта господарювання дасть можливість вийти з фази стагнації і перейти на тренд прибуткової діяльності, а отже і забезпечити розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу. М.Кизим, І.Ярошенко, В.Хаустова та І.Губарева визначають поняття «конкурентоспроможність промислового комплексу» як здатність галузей промислового комплексу утримувати та зміцнювати стійкі позиції на певних

сегментах ринку, а також забезпечувати прибутковість на основі раціонального використання ресурсів [156, с. 169].

На думку І.Смоліна, конкурентоспроможність визначають як здатність суб'єкту ринку до конкуренції. Конкурентоспроможність підприємства має комплексний характер, що знаходить відображення в її детермінантах – продукційно-виробничому, рекрутинговому, інвестиційному, що мають форму досягнутого, потенційного та функціонального рівнів конкурентоспроможності [141, с. 175]. Погоджуючись з даною трактовкою, необхідно відзначити, що конкурентоспроможність – це також здатність галузі чи суб'єкта господарювання ефективно використовувати наявні конкурентні переваги, які виникають внаслідок об'єктивних чинників, а також внаслідок побудови ефективних управлінських систем, в межах котрих забезпечується найефективніше поєднання виробничих ресурсів – матеріальних, фінансових та людських.

Водночас найефективніше поєднання виробничих ресурсів також забезпечує конкурентоспроможність окремих видів продукції. Розуміння прямого взаємозв'язку між конкурентоспроможністю продукції та конкурентоспроможністю суб'єкта господарювання виступає відправним пунктом формування набору пріоритетів та механізмів підвищення рівня конкурентних переваг суб'єкта господарювання з огляду на наявні ресурсні та управлінські можливості. На думку Б.Андрушківа та О.Солотвінського, конкурентоспроможність підприємства залежить від якості процесів управління в організації та конкурентоспроможності продукції. Так, з розвитком ринкових відносин зростають і вимоги споживачів до продукції, яку вони купують на ринку. Основним завданням підприємства, що нерозривно пов'язано з ефективністю виробництва, забезпеченням випуску необхідної кількості виробів і високою якістю, є досягнення конкурентоспроможності продукції на ринку за умов упровадження модернізації [2, с. 199].

В нинішніх умовах турбулентності та волатильності базових ринків, а також збільшення кількості виробників чого чи іншого виду продукції саме модернізація виробничо-технічної бази та системи управління підприємством є основною прикметною рисою корпоративної політики, спрямованої на зростання конкурентоспроможності суб'єкта бізнесової діяльності. Ще більш важливою є модернізація для суб'єктів господарювання, які мають чітку експортну спрямованість з огляду на підвищений рівень конкурентної боротьби на глобальних ринках. Прискорення процесів глобалізації, на думку Б.Андрушківа та О.Солотвінського, зумовлює необхідність пришвидшення модернізації підприємств задля забезпечення їх конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на зовнішньому ринках, утримання домінантного становища в перспективі. Необхідно виділити основні шляхи підвищення конкурентоспроможності на кожному етапі створення цінностей на підприємстві, здійснити пошук і відбір різних ефективних наявних методик і підходів (інструментів) для підвищення конкурентоспроможності продукції [2, с. 198]. Водночас модернізація виробничої бази вітчизняних промислових підприємств в умовах слабкості вітчизняного ринку позикового капіталу та низького рівня інвестиційного клімату на пряму пов'язана зі здатністю менеджменту підприємницьких структур застосовувати нетрадиційні підходи до пошуку джерел фінансового забезпечення оновлення основного капіталу та впровадження передових технологій.

Певним рівнем резонансності відзначаються підходи щодо ідентифікації об'єктної бази забезпечення конкурентоспроможності, оскільки доцільність формування набору механізмів та ресурсів для підвищення конкурентоспроможності окремі вчені пов'язують суто з первинною ланкою національної економіки, тобто підприємством. Однак посилення конкуренції між виробниками окремих країн на глобальних ринках засобів виробництва та споживчих товарів ставить питання про необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності національних економік в цілому та галузей матеріального і нематеріального виробництва зокрема.

Як стверджує І.Смолін, з наукової точки зору конкурентоспроможність має відношення виключно до суб'єктів ринку – економічних організацій – підприємств. Вони є носіями «здатності до конкуренції». Наявність конкурентопридатних видів продукції є передумовою конкурентоспроможності підприємства. Конкурентоспроможність галузі – це результат діяльності підприємств. Конкурентоспроможність національної економіки – агрегована характеристика конкурентоспроможності тих же підприємств [141, с. 171]. Фактично І.Смолін сформулював ієрархічний підхід до забезпечення конкурентоспроможності, згідно якого конкурентоспроможність економічної системи вищого рівня забезпечується підвищенням рівня конкурентоспроможності економічних систем нижчого рівня.

Виходячи з приведеного міркування, саме забезпечення прийнятного рівня конкурентоспроможності продукції є відправним пунктом в реалізації комплексу пріоритетів підвищення ефективності використання конкурентних переваг суб'єкта господарювання. На думку Б.Андрушківа та О.Солотвінського, конкурентоспроможність продукції – це сукупність її цінових, якісних, споживчих властивостей, що становлять інтерес для споживача, відрізняють її від товару-аналога й надають можливість конкурувати на конкретному ринку [2, с. 202]. Тобто забезпечення найкращого поєднання ціни та якості продукції в умовах ринкової турбулентності – це найбільш оптимальний варіант убезпечення від ризику втрати традиційної ринкової ніші.

Доцільність створення умов для підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору економіки впливає з того, що розвиток лісового господарства в Україні сьогодні відбувається хаотично, без здійснення ефективної державної політики в цій галузі. Це потребує пошуку нових заходів активізації господарської діяльності в досліджуваній сфері, забезпечення її сталого розвитку, мінімізації тих деструктивних чинників, що нині притаманні функціонуванню зазначеної галузі економіки. Відповідно,

окреслене вимагає проведення нових досліджень у цій сфері [40, с. 188]. Також при виборі пріоритетів підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектора національної економіки необхідно виходити з того, що у сфері лісового господарства відбувається розвиток значної кількості підгалузей і підкомплексів національної економіки. За специфікою своєї діяльності вони відрізняються, але пов'язані тим, що їхній розвиток безпосередньо пов'язаний з використанням лісових ресурсів [40, с. 189]. З огляду на це механічне перенесення досвіду підвищення конкурентоспроможності з одного сегмента лісового сектора в інший є неприпустимим, що пояснюється виробничою специфікою окремих видів виробничо-господарської діяльності.

Важливою теоретичною позицією є те, що конкурентоспроможність лісового сектора значною мірою визначається конкурентоспроможністю лісогосподарських підприємств. Тому необхідною умовою комплексного підходу до розроблення механізмів підвищення конкурентоспроможності лісового сектора є розрахунок показників конкурентоспроможності постійних лісокористувачів, якими виступають державні та комунальні лісогосподарські підприємства. Проблема підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств актуалізувалася у зв'язку з тим, що лісовий сектор, як вважають Е.Добровольська та Н.Покотильська, зазнав значних структурних та інституціональних перетворень у зв'язку з переходом до системи ринкових відносин [37, с. 79].

Для визначення фундаментальних положень використання базових чинників забезпечення прийнятного рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств та особливостей використання конкурентних переваг окремих сегментів лісового сектора необхідно максимальною мірою врахувати специфіку лісовідтворення та охорони лісів, а також переробки деревини. Виходячи з того, що основними суб'єктами лісового сектору виступають державні лісогосподарські підприємства, зосередимо увагу на

конкурентоспроможності первинної ланки національного господарства, тобто підприємства.

Незважаючи на те, що існують уніфіковані підходи до забезпечення росту конкурентоспроможності промислових підприємств, як правило мають місце специфічні умови підвищення рівня конкурентоспроможності в окремих галузях промислового виробництва. Стосовно лісогосподарських підприємств дане твердження є найбільш прийнятним з огляду на те, що названі суб'єкти господарської діяльності найбільшою мірою залежать від природно-ресурсних факторів, представлених лісовими ресурсами. Обмежуючим чинником тут виступає тривалий період між посадкою (відновленням) лісу та його стиглістю. Це виступає однією з основних особливостей забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора як в умовах підйому національної економіки, так і в умовах глибокої стагнації господарського комплексу.

Необхідність поглиблення досліджень стосовно підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств впливає з твердження І. Андрійчук та І. Пінчук, згідно якого в умовах високодинамічного ринкового середовища здійснення ефективної господарської діяльності вимагає підтримки високого рівня конкурентоспроможності – однієї із основних складових успішного функціонування підприємств, при чому як на внутрішніх, так і на міжнародних ринках [1, с. 67].

Державні лісогосподарські підприємства, які в останні роки втратили фінансову підтримку держави на лісовідновлення, мають використати найкращі практики комерційного розрахунку, щоб втриматися на традиційних ринках. Більше того, це необхідно з огляду на те, що традиційне джерело доходів, а саме виручка від експорту необробленої деревини, для даних суб'єктів виробничо-господарської діяльності в теперішніх умовах поки недоступне. Водночас необхідно врахувати весь комплекс чинників, які здійснюють вплив на конкурентоспроможність лісогосподарських

виробництв. Особливо прискіпливо необхідно підходи до імплементації передових практик екологічного менеджменту у вітчизняну практику лісогосподарювання. Екологічний менеджмент лісокористування, на думку А.Фітисова, є однією із умов підвищення конкурентоспроможності та ефективності роботи лісогосподарських підприємств та галузі в цілому [155, с. 184].

Також треба урахувати, що ускладненість процесу оцінки рівня конкурентоспроможності промислових підприємств, зокрема лісогосподарських, пояснюється тим, що лісовий сектор країни складається з видів економічної діяльності, які відносяться до різних переділів за складністю технологій виробництва, величиною валової доданої вартості і ефективністю як для економіки держави в цілому, так і для суб'єктів господарювання [17, с. 14].

Базовою умовою забезпечення прийняттого рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств є максимізація використання конкурентних переваг названих суб'єктів господарювання. Водночас важливого значення набуває структуризація конкурентних переваг постійних лісокористувачів, якими вони володіють та набувають в процесі виробництва продукції, надання послуг та виконання робіт. Тому необхідно розглянути існуючі підходи вітчизняних вчених відносно ідентифікації конкурентних переваг суб'єктів господарювання в загальному. Зокрема, Н.Валінкевич стратегічною конкурентною перевагою підприємства визначає модернізацію [10, с. 155].

Г.Тарасюк та В.Балковська переконані, що особливу увагу при формуванні конкурентних переваг варто приділити фактору часу, адже актуальні для підприємства конкурентні переваги сьогодні через деякий час можуть стати його звичайною характеристикою, або, навіть, типовим явищем для підприємств в середині галузі, та втратять свою значимість. Формування конкурентних переваг відіграє ключову роль в управлінні конкурентоспроможністю підприємств, адже саме на основі їх використання

базується вибір та розробка конкурентної стратегії. Отже, управління конкурентоспроможністю підприємства є складним багаторівневим процесом, базисом для якого є своєчасне та ефективне формування конкурентних переваг [148, с. 178].

Цікавим щодо визначення сутності конкурентних переваг лісогосподарських підприємств є підхід О.Зернюк та Ю.Федорової, який полягає в тому, що базовою конкурентною перевагою вони визначають якість продукції. На їх думку, якість – багатоаспектна категорія, яка стосується фактично всіх етапів і стадій діяльності підприємства: управління в цілому, продукції, послуг, окремих працівників тощо. Упровадження системи управління якістю та отримання від її функціонування максимального ефекту дає можливість отримати суттєві конкурентні переваги на визначеному ринку продуктів або послуг. Стан і розвиток управління якістю на підприємстві суттєво впливають на формування його стосунків зі споживачами, партнерами, суспільством [51, с. 350].

На думку О.Зернюк та Ю.Федорової, на рівень конкурентоспроможності найбільше впливає ціна та технологічний рівень виробництва. Прикметною рисою діяльності значної кількості державних лісогосподарських підприємств є те, що менеджмент цих підприємств мало уваги приділяє аналізу причин їх низької конкурентоспроможності на ринку, оскільки технічні характеристики продукції підприємство може змінювати, застосовуючи інноваційні технології оброблення сировини та різні хімічні реактиви, а компетентність персоналу і якість документації являються параметрами, які напряду залежать від стану управління якістю. Хаотичне визначення функцій управління якістю приводить до низького рівня конкурентоспроможності супутніх товарів на ринку. Це негативно позначається на загальному іміджі підприємства і в майбутньому може привести до зменшення прибутків і зниження ділової активності. Для вирішення наявних проблем керівництву підприємства необхідно звернути увагу на підготовку й впровадження інтегрованої системи управління якістю,

яка б передбачала насамперед прозорість і зрозумілість для працівників вимог керівництва у сфері якості їх діяльності, а також мотивацію для її покращення [51, с. 354-355].

Отже, забезпечення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, які здійснюють господарське освоєння лісоресурсного потенціалу та залучають деревну та недеревну сировину, а також несировинні корисності лісу у господарський обіг, виступає важливою складовою конкурентоспроможності лісового сектора національної економіки. В той же час лісогосподарські підприємства формують лише ресурсну базу для переробних ланок лісового сектора, тому значною мірою і від конкурентоспроможності продукції лісопильного, стругального, столярного, меблевого, лісохімічного та целюлозно-паперового виробництва залежить конкурентоспроможність названого сектора національного господарства. Фактично перераховані виробництва становлять основу лісопромислового комплексу, який має відмінні від сировинного (лісогосподарського) риси, тому необхідно розглянути особливості забезпечення конкурентоспроможності у деревообробці та меблевому виробництві, щоб врахувати максимальну кількість галузевих та виробничо-технічних чинників, що впливають на конкурентоспроможність лісового сектора.

М.Кизим, І.Ярошенко, В.Хаустова та І.Губарева конкретизують сутність поняття «конкурентоспроможність лісового промислового комплексу», яке характеризує ефективність виробництва лісової продукції і залежність його від імпорту проміжної продукції, що дає можливість побудувати систему оцінки конкурентоспроможності виробництва обробної промисловості лісопромислового комплексу країни [156, с. 221]. На думку М.Бегей, виробничий потенціал лісопромислового комплексу досяг критичної межі. Використовуються застарілі технології та експлуатуються зношені основні засоби. Це погіршує якість продукції, збільшує витрати та ціну на продукцію, а відтак знижує конкурентоспроможність галузевої продукції як на світовому, так і на внутрішньому ринках. Для конкретних

підприємств комплексу це у кінцевому підсумку знижує рівень економічної безпеки [4, с. 12]. Більше того, держава ввівши мораторій на експорт необробленої деревини не спромоглася інституціоналізувати комплекс фінансових преференцій для суб'єктів переробної ланки лісового сектора, щоб їх зацікавити нарощувати потужності у поглиблену переробку деревини, що знову ж таки зберігає за Україною статус країни, яка експортує деревну продукцію з низькою доданою вартістю, а імпортує – з високою доданою вартістю.

Забезпечення конкурентоспроможності деревообробного сегмента лісового сектора пов'язане з відсотком забезпеченості існуючих потужностей якісною сировиною. На думку Л.Созанського, деревообробна промисловість є однією із перспективних ланок української економіки, яка може забезпечувати ріст робочих місць, бюджетних надходжень та виробничої продукції для суміжних виробництв (меблевої промисловості та будівництва). Необхідною умовою функціонування цього сектору економіки є достатня забезпеченість деревообробних виробництв сировиною. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах і період економічних інтеграційних процесів та введення мораторію на експорт деревини з України [142, с. 166-167]. Для подальшого зміцнення позицій вітчизняних деревообробних підприємств потрібне масштабне переобладнання виробництва. Достатнім заходом щодо цього має бути скасування ввізного мита і податку на додану вартість на імпорт обладнання [123, с. 20]. Це дасть можливість закласти стимули для збільшення кількості одиниць високотехнологічного деревообробного обладнання в країну, що забезпечить якісно новий рівень переробки деревини і створить умови для відновлення втраченого потенціалу лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості.

Колосальні резерви стосовно підвищення рівня конкурентоспроможності мають місце в сегменті меблевого виробництва, однак на даний момент не використовуються через відсутність збалансованої державної промислової політики в цьому напрямі. На думку А.Грода,

проблема конкурентоспроможності українських меблевих товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках часто полягає у тому, що вони не можуть розвинути значних потужностей та досягнути успішної конкуренції з іноземними компаніями. Тому постає очевидною проблема управління конкурентоспроможністю для конкретного підприємства меблевої галузі, яка характеризується комплексністю, багатогранністю і пов'язана зі складністю механізму функціонування підприємства, постійною зміною умов і факторів підприємницького середовища [16, с. 1]. Меблеве виробництво за умови введення певного набору стимулів зі сторони держави як в частині імпорту обладнання, так і в частині кредитування проектів модернізації і реконструкції виробничо-технічної бази переробки деревини може стати полюсом росту адміністративних районів у Поліському та Карпатському економічних районах, а також окремих територій Лісостепу.

А.Грод констатує, що забезпечення ефективного функціонування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва на практиці тісно пов'язане з реалізацією комплексних заходів як на мікро-, так і на макрорівнях, що сприятимуть формуванню конкурентоспроможних підприємницьких структур на ринку дерев'яної продукції [16].

Підсумовуючи викладене вище можна констатувати, що конкурентоспроможність лісового сектора являє здатність його складових (лісового господарства, деревообробного, зокрема меблевого виробництва, лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості) та відповідно суб'єктів лісогосподарської та деревообробної діяльності ефективно використовувати наявні конкурентні переваги, які виникають внаслідок дії об'єктивних природно-ресурсних чинників відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу, а також внаслідок побудови ефективних управлінських систем в сировинному та переробному сегментах.

Особливо вагоме значення для розширеного відтворення потенціалу меблевого виробництва має інституціоналізація сучасних форм концентрації капіталу через створення асоціативних та кластерних об'єднань деревообробників. Також центральні регуляторні органи та відповідні підрозділи виконкомів об'єднаних територіальних громад мають використати весь арсенал наявних інструментів для стимулювання створення малих та середніх форм бізнесу у сфері меблевого виробництва.

З викладеного вище випливає висновок, що забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора є складним багатоаспектним процесом з огляду на функціональну та виробничо-технічну неоднорідність його основних складових – лісового господарства та переробної ланки. З метою досягнення максимально позитивного результату в цьому напрямі політика підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектора має базуватися на комплексі принципів, які дадуть можливість отримати очікувані результати щодо використання конкурентних переваг сировинного та переробного сегментів і при цьому не нанести негативного впливу на лісистість території та приріст деревної маси (рис. 1.2).

Визначаючи пріоритети підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору необхідно враховувати принцип невиснажливості використання лісоресурсного потенціалу, щоб поставлені цілі ефективнішого використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів не перетворювалися в самоціль максимізації прибуткових надходжень будь-якою ціною, в тому числі і за рахунок надмірного використання запасів деревини. Також цей принцип передбачає ощадливе використання недеревної складової лісоресурсного потенціалу, зокрема лікарських рослин, грибів, ягід та інших елементів лісового біорізноманіття, в тому числі і фауністичної складової, що має враховуватися при визначенні пріоритетів заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічного лісокористування, ведення мисливського господарства.

Комплекс принципів забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах

Рис. 1.2. Специфікація принципів забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору в умовах поглиблення інституціональних трансформацій

Примітка. Побудовано автором.

Одним з базових принципів забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору є принцип розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, який базується на дотриманні вимог безперервного лісокористування, що визначаються таксаційними та лісовпорядними документами, зокрема в частині здійснення науково обґрунтованого комплексу лісогосподарських заходів щодо забезпечення необхідної повноти насаджень та покращення характеристик основних лісоутворюючих порід. Даний принцип також передбачає неухильне дотримання вимог стосовно заліснення територій, де проводилися суцільні рубки, зокрема рубки головного користування та окремі види рубок, що пов'язані з веденням лісового господарства, а також забезпечення максимальних масштабів природного лісовідновлення, що, як правило, характеризується вищим рівнем приживлюваності насаджень, ніж здійснення лісокультурних кампаній.

Дотримання принципу розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу також пов'язане з необхідністю заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь, що не забезпечують навіть мінімального рівня доходності за умови їх використання у продуктивному сільськогосподарському обігу. З огляду на це постійні лісокористувачі мають забезпечувати перманентний контакт з органами місцевого самоврядування, зокрема в частині переведення малопродуктивних сільськогосподарських угідь в землі лісового фонду. Резерви для цього в об'єднаних територіальних громадах значні, оскільки в результаті прийняття законодавства про дерегуляцію земельних відносин [45] вони отримали у комунальну власність сільськогосподарські землі державної власності поза межами населених пунктів.

Більше того, значна частина таких земель є самозалісненою і їх повернення у сільськогосподарський обіг фактично унеможлиблюється, а проведення певного комплексу лісогосподарських заходів, зокрема рубок проріджування та освітлення, дасть змогу сформувати всі необхідні умови для повноцінного росту лісоутворюючих порід. Самозаліснені землі

займають значні площі в зоні масштабних осушувальних меліорацій – це, як правило зона Полісся, де функціонують потужні лісогосподарські підприємства, які мають на своїй базі спеціалізовані підрозділи, які здатні забезпечити комплекс лісооблаштувальних робіт і створити умови для науково обґрунтованого ведення лісового господарства на цих територіях.

Враховуючи те, що усі ланки лісового сектора, зорієнтовані на освоєння і переробку матеріально-речової субстанції лісових ресурсів, надзвичайно важливо при реалізації заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектора враховувати принцип еколого-економічної рівноваги, що передбачає урівноваження господарських пріоритетів з пріоритетами відтворення, відновлення та охорони лісових ресурсів, зокрема шляхом здійснення періодичного моніторингу реальних запасів деревини, приросту деревної маси, зрушень в породно-віковій структурі. Вагомого значення набуває своєчасне виявлення вогнищ поширення хвороб лісу та лісових шкідників, які можуть призвести до загибелі лісових насаджень, а також зменшення видів лісового біорізноманіття. Дотримання названого принципу також передбачає нарощення асигнувань на розбудову природоохоронної інфраструктури постійних лісокористувачів, зокрема оновлення та модернізацію пожежних машин, здійснення комплексу агротехнічних заходів, які упереджують поширення пожежонебезпечних процесів.

Як показує світова та європейська практика, лісогосподарський бізнес є, як правило, прибутковим за рахунок комплексного використання складових лісоресурсного потенціалу, що дає можливість диверсифікувати виробничу програму як за рахунок виробництва нових видів товарів, так і за рахунок розширення спектра виконання робіт і надання послуг. З огляду на це, принцип комплексності при досягненні пріоритетів конкурентоспроможності лісового сектора є необхідною умовою підвищення рівня капіталізації лісогосподарської та деревообробної діяльності, а також усунення практики втрати лісосировини у різних фазах лісопродуктового

ланцюга. Зростання комплексності використання лісоресурсного потенціалу означає введення додаткових потужностей у сферу мисливського господарства, зокрема за рахунок збільшення поголів'я лісової фауни, і формування нових сегментів лісового сектора за рахунок максимізації використання усіх можливих субстратів лісосировини у продуктивному обігу (налагодження виробництва паливних пелет та брикетів на основі утилізації деревних відходів та інших складових неліквідної деревини). Суттєве зростання рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу відбувається за умови комерціалізації екосистемних послуг, які продукує лісовий біогеоценоз, які полягають у ґрунтозахисній, водорегулюючій, рекреаційній функції лісів.

Пріоритети конкурентоспроможності лісового сектора будуть досягнуті прискореними темпами за умови усестороннього застосування процесних та продуктових інновацій як у сировинному, так і в переробному сегменті. Тобто мова йде про дотримання принципу інноваційної спрямованості, який полягає в перманентному застосуванні нових методів та технологій ведення лісового господарства, зокрема лісорозведення та здійснення лісогосподарських заходів, лісозаготівель, переробки деревини. Також даний принцип передбачає застосування інноваційних методів вирощування садивного матеріалу та вибіркової системи рубок для збалансування вікової та породної структури лісового фонду, а також найновіших технологічних досягнень, які дадуть можливість підвищити ефективність виробництва у стругальному, лісопильному, меблевому виробництві, у лісохімічній та целюлозно-паперовій промисловості, а також в індустрії утилізації деревних відходів.

Однією з необхідних умов поступального розвитку лісового сектора, виходячи з передового іноземного досвіду, є збалансований розвиток його основних складових: сировинної та переробної. З огляду на це необхідно забезпечувати компліментарність між стратегічними пріоритетами розвитку лісогосподарського виробництва та переробних ланок, щоб упередити прояви

виникнення галузевих перегинів, що однозначно можуть призвести до виснажливого використання найбільш ліквідної складової лісоресурсного потенціалу, а це порушить еколого-економічну рівновагу в лісових біогеоценозах та закладе ризик дефіциту лісосировини в середньостроковій та довгостроковій перспективі. Тобто необхідно закладати стимули для суб'єктів деревообробного виробництва, щоб вони впроваджували технологічні процеси, які передбачають залучення у відтворювальний процес не лише найбільш ліквідної деревини, але й порубкових решток та іншої некондиційної лісосировини. Максимальною мірою принцип компліментарності буде дотриманий за умови створення міжгалузевих об'єднань суб'єктів лісогосподарського та деревообробного підприємництва, де буде можливість на спільній інституційній основі визначати як пріоритети господарського використання деревини, так і пріоритети відновлення лісоресурсного потенціалу.

Лісовий сектор охоплює певну кількість галузей, які спеціалізуються як на лісівничій діяльності, так і на переробці деревини і виготовленні готових дерев'яних виробів. Гіпертрофований розвиток окремих переробних ланок може призвести до підвищення рівня матеріаломісткості виготовлення готової продукції і як наслідок прискорити процеси виснаження лісоресурсної бази. Тому необхідно забезпечувати дотримання принципу галузевої еквівалентності, що передбачає збалансований розвиток як комплексних лісогосподарських підприємств, які охоплюють як власне ведення лісового господарства і деревообробку, так і підприємств, які спеціалізуються на суто лісопиленні, стругальному та меблевому виробництві, виробництві продукції лісохімії та целюлозно-паперової промисловості. За таких умов буде відбуватися поступове зниження питомих витрат лісосировини на виготовлення лісопродукції і забезпечуватиметься ріст капіталізації лісового сектору в цілому.

Сьогодні маркером функціонування виробничих підприємств, які працюють на основі використання природної сировини, є максимально

можливе впровадження технологій, які забезпечують економію первинної та вторинної сировини, що у підсумку призводить до зростання рівня прибутковості. Для лісового сектора це особливо актуально, оскільки подолання дефіцитності лісосировини можна долати через впровадження ресурсозберігаючих технологій як у сировинному, так і в переробному сегментах. Тобто в основу корпоративної політики лісогосподарських підприємств та суб'єктів деревообробного підприємництва має бути закладений принцип пріоритетності ресурсозбереження, що дасть можливість розширити перелік методів та технологій утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробки і лісопилення, а також мінімізувати втрати лісосировини у всіх фазах лісопродуктового ланцюга.

Дотримання даного принципу має передбачати використання франчайзингових, бенчмаркінгових, реінжинірингових та аутсорсингових бізнес-технологій, що дасть можливість використати передовий іноземний досвід застосування порубкових решток та інших складових деревних відходів у виробництві лісопродукції, перепрофілювати основні бізнес-процеси у переробних підрозділах суб'єктів лісогосподарського підприємництва в сторону економії лісосировини, залучати сторонні організації для здійснення проектів утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробки і лісопилення.

Сьогодні внаслідок збитковості заготівлі лісосічних відходів та порубкових решток, які утворюються у місцях проведення рубок, значні обсяги такої неліквідної деревини або спалюються, або піддаються гниттю. Це суперечить пріоритетам боротьби з глобальним потеплінням, а постійні лісокористувачі втрачають потенційно можливі додаткові відходи. Такі деревні відходи виступають цінною сировиною для виробництва паливних продуктів, що можуть слугувати певною альтернативою традиційним видам мінерального палива для домогосподарств та об'єктів комунальної інфраструктури сільських населених пунктів, але за умови надання державою фінансових переференцій.

Такі преференції зроблять діяльність щодо заготівлі та утилізації деревних відходів прибутковою, що стане дієвим каталізатором поширення практики виробництва паливних деревних продуктів як на базі державних лісогосподарських підприємств, так і на базі суб'єктів деревообробного підприємництва. Тому постійні лісокористувачі та суб'єкти деревообробного підприємництва мають закласти в основу діяльності, спрямованої на нарощення обсягів виробництва паливних пелет та гранул, принцип енергетичної доцільності. Саме виконання такого принципу сприятиме не лише утилізації матеріально-речової субстанції деревних відходів (лісосічних відходів та відходів деревообробного виробництва), а й стимулюватиме лісокористувачів здійснювати розширення посівних площ лісових та сільськогосподарських культур енергетичної спрямованості. Вирощування названих культур розширить ресурсну базу виробництва паливних деревних ресурсів і фактично забезпечать формування повноцінного біоенергетичного сегменту лісового сектора, що стане вагомим чинником підвищення конкурентоспроможності лісогосподарського та деревообробного виробництва.

Процеси інтернаціоналізації також охопили і глобальні лісопродуктові ланцюги, тому входження національного лісового сектора у світогосподарський лісівничий простір вимагає імплементації визнаних світовою спільною регламентів та стандартів екологічно орієнтованого лісогосподарювання, що передбачає використання широкого спектра форм та методів організації лісівничої діяльності, а також залучення деревної та недеревної складових лісоресурсного потенціалу у відтворювальний процес. Запорукою прискорення процесів інтеграції України у світогосподарський лісівничий простір стане дотримання вимог принципу імплементації кращих практик лісового менеджменту країн ЄС у практику вітчизняного лісогосподарювання. В останні роки цей процес суттєво активізувався, що у середньостроковій перспективі дасть можливість на порядок підвищити

рівень конкурентоспроможності національного лісового сектора у світогосподарському масштабі.

Доповненням принципу імплементації кращих практик лісового менеджменту країн ЄС є принцип дотримання вимог цифрової трансформації, що знайшло свій прояв в усесторонньому запровадженні засобів електронного обліку деревини та лісопродукції, сертифікації продукції, діджиталізації системи управління лісогосподарським виробництвом та переробними ланками лісового сектору, що створює умови для просування суб'єктів лісового сектора в глобальні лісопродуктові ланцюги, а в нинішніх умовах це запорука підвищення конкурентоспроможності. Цифрова трансформація лісового сектора дасть можливість оптимізувати трансакційні і трансформаційні витрати лісогосподарських підприємств та деревообробних виробництв і прискорити процеси прийняття управлінських рішень стосовно диверсифікації лісопродуктових ланцюгів і їх переорієнтації на ланцюги із замкненими циклами.

1.2 Ключові чинники забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору багатолісного регіону: національний і регіональний рівень та специфічні ознаки формування й розвитку

Для багатолісних районів лісовий сектор виступає базовою ланкою регіонального господарського комплексу. Базова роль лісового сектора визначається сприятливими природно-ресурсними передумовами, які полягають у високому рівні лісистості, значному запасі деревини, багатовидовій структурі лісового біорізноманіття, наявності широкого спектра екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами, великому потенціалі несировинних користностей лісу, що створює сприятливі умови для розбудови рекреаційної лісогосподарської інфраструктури.

Лісовий сектор багатолісного регіону забезпечує потреби домогосподарств і галузей матеріального виробництва діловою та паливною деревиною, а також продуктами з деревини. Лісоресурсні активи, що виступають сировинною та несировинною основою лісового господарства як базової структуроутворюючої ланки лісового сектора, забезпечують продукування широкого спектра екосистемних послуг (рекреаційна, водорегулююча, агролісомеліоративна роль лісу) та зміцнюють тим самим асиміляційний потенціал територій концентрації лісоресурсних благ. У багатолісних районах лісгосподарські підприємства та деревообробні виробництва виступають одними з основних платників податків, зборів та інших платежів до бюджетів місцевого самоврядування, а також забезпечують певний рівень інвестування розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу суміжних галузей (рис. 1.3).

Також названі суб'єкти господарювання сприяють залученню в регіон валютної виручки від експорту деревної маси. Саме на лісгосподарських підприємствах у багатолісних районах спостерігається один з найвищих рівнів оплати праці, що має вагомим значення для темпів соціально-економічного піднесення такого роду територіальних утворень. Саме виходячи з приведених вище міркувань і необхідно підходити до ідентифікації ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора багатолісних районів.

Забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору з огляду на багатогалузеву його спрямованість залежить від дії ряду чинників. Такими чинниками виступають ряд умов та передумов, законодавчо закріплених та сформованих в процесі багаторічної діяльності, а також чинники екзогенного характеру, оскільки Україна поступово інтегрується у світогосподарський лісівничий простір. Важливого значення набуває активізація ендегенних чинників, які впливають зі специфіки виробничо-господарської діяльності та пов'язані з ресурсною базою формування лісопродуктових ланцюгів як в загальнонаціональному, так і на регіональному і місцевому рівнях. В останні

Рис. 1.3. Лісовий сектор в системі розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу господарського комплексу багатолісного району

Примітка. Побудовано автором.

роки вагомим чинником розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу сировинного сегмента лісового сектора національної економіки виступила децентралізація, яка відкриває додаткові можливості в розширенні просторового базису підвищення рівня лісистості територій та нарощення деревної маси основних лісоутворюючих порід. З огляду на сказане в національну лісову політику необхідно імплементувати комплекс інструментів та важелів, які дадуть можливість максимальною мірою активізувати чинники-стимулятори, щоб на якісно новий рівень підняти результативність використання складових лісоресурсного потенціалу та фінансових і людських ресурсів.

У працях С.Демидюка, В. Криворотова, І.Смоліна, Н.Попадинця, С.Іщук, М.Кизима, І.Ярошенко, В.Хаустової, І.Губаревої, А.Грода, Н.Цегельник, Л.Гута розглядаються різноманітні підходи до групування чинників, які вирішальною мірою впливають на рівень конкурентоспроможності лісового сектора, обґрунтовується роль модернізації основних засобів базових сегментів лісового сектора, акцентується увага на необхідності трансформації регуляторного впливу держави на лісогосподарські та деревообробні підприємства. Окремі вчені як пріоритетний напрям активізації чинників зростання рівня конкурентоспроможності лісового сектора розглядають диверсифікацію лісового сектора через розвиток біоенергетичного сегмента, що дасть можливість на порядок знизити втрати лісосировини та підвищити рівень капіталізації лісогосподарських та деревообробних виробництв через нарощення виробництва деревних паливних ресурсів. Прикметною рисою більшості підходів до активізації чинників підвищення конкурентоспроможності лісового сектора є обґрунтування необхідності удосконалення системи бюджетно-податкового та фінансово-кредитного регулювання відтворювальних пропорцій як в сировинній, так і в переробній ланці лісового сектора. Існують підходи, які вдале використання чинників зростання конкурентоспроможності лісового сектора та окремих його ланок пов'язують з розробленням та реалізацією конкурентних стратегій, які

ув'язують конкретні цілі зростання конкурентоспроможності з наявним ресурсним та інфраструктурним забезпеченням та дають можливість мобілізувати усі наявні резерви.

При ідентифікації ключових чинників, які визначають конкурентоспроможність лісогосподарських підприємств, необхідно виходити з існуючих підходів стосовно групування факторів, які визначають конкурентоспроможність діяльності суб'єктів господарювання в цілому. Зокрема В.Криворотов виокремлює систему факторів конкурентоспроможності підприємства, які він об'єднує в наступні групи [88]:

1) техніко-технологічна (стан засобів праці; якість предметів праці; прогресивність технологічних процесів; рівень механізації і автоматизації праці і виробництва; ступінь використання засобів виробництва; умови проведення НДДКР і масштабність впровадження науково-технічних розробок);

2) організаційно-управлінська (форми організації виробництва; виробнича структура підприємства і ступінь оптимізації технологічних режимів; організація праці; підбір, розставлення і кваліфікація персоналу; системи оплати праці; організаційна структура управління; система планування, обліку і контролю);

3) фінансово-економічна (ефективність поточних витрат; ефективність використання засобів виробництва; ефективність використання живої праці; фінансова стійкість підприємства; результативність (прибутковість) виробництва);

4) соціально-психологічна (стан умов праці й організаційна культура виробництва; участь персоналу в процесі управління виробництвом; політика просування персоналу; система морального і матеріального стимулювання; стан соціальної інфраструктури);

5) природно-географічна і транспортна (умови видобутку й якість сировини; умови забезпечення водними, енергетичними та іншими ресурсами; транспортна інфраструктура; кліматичні умови);

6) екологічна (стан охорони довкілля; умови і стан охорони праці; забезпечення екологічної безпеки місця існування; переробка і використання відходів виробництва);

7) галузева (ефективність організації галузі; якість інформаційної і нормативно-методичної бази управління в галузі; доступ до якісної сировини й умови матеріально-технічного постачання; ступінь уніфікації, стандартизації і сертифікації галузевої продукції; науково-технічний потенціал галузі; стан інноваційної діяльності; система підготовки і підвищення кваліфікації кадрів);

8) ринкова (доступ до ринку ресурсів і нових технологій; ексклюзивність вироблених товарів; відлагодженість каналів розподілу продукції; ефективність системи стимулювання збуту).

Запропонована В.Криворотовим система факторів конкурентоспроможності з виокремленням їх груп може бути використана при ідентифікації чинників, які визначають конкурентоспроможність лісогосподарських підприємств, оскільки рівноцінними традиційним для всіх галузей національного господарства складовими системи факторів він виокремлює екологічну, природно-географічну та галузеву групи. Врахування екологічної групи факторів при визначенні конкурентоспроможності постійних лісокористувачів зумовлено тим, що ліс відіграє вагомое значення не лише в системі створення ресурсної бази для функціонування переробних ланок лісовиробничого комплексу, а й виступає запорукою забезпечення екологічної стабільності та асиміляційної місткості територій, які є ареалами концентрації лісоресурсних благ. Запропонована В. Криворотовим система факторів має бути доповнена інституціональною групою факторів, оскільки в умовах диверсифікації форм державно-приватного партнерства, поглиблення децентралізації та реформи місцевого самоврядування, а також імплементації кращих іноземних практик лісогосподарського та деревообробного виробництва саме інституціоналізація нових норм, правил та стереотипів лісогосподарювання виступає однією з найважливіших передумов забезпечення високого рівня конкурентоспроможності.

Природно-географічна група факторів є важливою, оскільки ефективність діяльності постійних лісокористувачів значною мірою залежить від природнокліматичних та природно-ресурсних умов лісовідновлення та лісовідтворення, що у свою чергу безпосередньо впливають на породну структуру лісового фонду та темп приросту деревної маси основних лісоутворюючих порід.

Галузева група факторів конкурентоспроможності має бути врахована з огляду на те, що виробничо-технічна та ресурсна база постійних лісокористувачів відзначається численними прикметними рисами, серед яких необхідно виокремити значний період ротації у вирощуванні лісових насаджень, що накладає значні обмеження на темпи та масштаби господарського освоєння лісоресурсного потенціалу.

С.Демидюк до ідентифікації чинників підвищення конкурентоспроможності лісового сектору підійшов виходячи з його багатофункціональності та диверсифікованості. До таких чинників він відносить: відновлення вітчизняного целюлозно-паперового та лісохімічного виробництва, переробку низькоякісної деревини і деревини обмеженого попиту з метою отримання потрібної для національного господарства лісопродукції, промислову переробку деревних відходів для отримання технологічної тріски та іншої різноманітної продукції [24-26]. Підхід С.Демидюка базується на необхідності підвищення рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу через ефективніше використання низькосортної деревини та деревних відходів, що дозволить забезпечити прийнятний рівень капіталізації лісогосподарського і деревообробного виробництва і при цьому ощадливо використовувати найбільш ліквідну деревину.

На думку М.Шестака найважливішим чинником, який може призвести до зростання рівня конкурентоспроможності у більшості фаз лісопродуктового ланцюга, виступає максимізація приросту лісоресурсного потенціалу, однак суттєве збільшення площ відтворення лісів шляхом садіння та висівання може відбутися за рахунок створення державою відповідних стимулів для власників

земельних паїв, які відносяться до категорії малопродуктивних сільськогосподарських земель, щодо їх заліснення. Найбільшу складність викликають проблеми, пов'язані зі зміною цільового призначення даної категорії земель. Більше того, заліснення малопродуктивних земель передбачає залучення до цього процесу значної кількості учасників відтворювального процесу у лісопродуктовому ланцюзі. Це в першу чергу державні лісогосподарські підприємства, що мають достатній для цього виробничо-технічний, організаційний та кадровий потенціал, суб'єкти приватного лісогосподарського підприємництва, які мають досвід відтворення лісів на територіях, де були проведені суцільні зруби, органи місцевого самоврядування, які здійснюватимуть відповідну консультативну та дорадчу роботу щодо доцільності здійснення власниками земельних паїв заліснення малопродуктивних сільськогосподарських земель, а також безпосередньо власники даної категорії сільськогосподарських земель. Найбільш оптимальною формою взаємодії перерахованих вище суб'єктів лісогосподарської та лісоохоронної діяльності є кластерне утворення, яке передбачає нестатутний характер взаємодії та добровільність входження до нього [169-171].

І.Смолін чинниками забезпечення конкурентоспроможності підприємства визначає такі чинники: лояльність споживачів, яка виявляється в обсязі реалізації виробленої продукції, що є свідченням задоволення їхніх потреб; готовність власників продовжити термін інвестування коштів в капітал підприємства, яка визначається ефективністю авансованого капіталу, як основного параметру доцільності дій інвесторів; готовність колективу підприємства продовжити роботу при існуючих соціально-економічних, екологічних, організаційних та інших умовах, що пропонує підприємство [141, с. 172]. Підхід І.Смоліна до структуризації чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємства не є придатним для використання стосовно групування чинників конкурентоспроможності лісогосподарських

підприємств, що зумовлено наявністю численних інституціональних та природно-ресурсних обмежень в діяльності постійних лісокористувачів.

Існують також авторські підходи, які ув'язують рівень конкурентоспроможності з інституціоналізацією сучасних організаційних форм підприємницької діяльності. Так, Л.Гут вважає, що впровадження моделі кластерної організації у деревообробній, паперовій та поліграфічній промисловості дасть можливість підприємствам розвивати економічний потенціал та сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках [18, с. 181].

Забезпечення активізації зовнішніх та внутрішніх чинників підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектора залежить від обґрунтованого цілепокладання стосовно розвитку його базової ланки – лісового господарства. Н.Цегельник переконана, що першочерговим завданням удосконалення управління лісовим господарством повинно стати формування конкретної стратегії розвитку лісового господарства, яка покликана забезпечити стабільний розвиток лісового господарства шляхом підвищення ефективності управління, багатоцільового використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу [160, с. 24].

Важливою складовою лісового сектора виступає деревообробне виробництво. Тому підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектора в цілому значною мірою залежить від зростання конкурентоспроможності суб'єктів деревообробного виробництва. На думку вчених Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього Національної академії наук України», підвищення конкурентоспроможності деревообробних виробництв є пріоритетним напрямком розвитку тих вітчизняних підприємств, які використовують технологічно застаріле обладнання та виробляють продукцію з низькою доданою вартістю. Такі суб'єкти господарювання суттєво залежать від рівня попиту на продукцію, яку виробляють, а тому удосконалення товарної

структури та підвищення ефективності збутової діяльності мають для них критичне значення [131, с. 48].

Зростання конкурентоспроможності деревообробних виробництв напряму пов'язане зі створенням інтегрованих підприємницьких структур, що дасть можливість впровадити додаткові потужності з глибинної обробки деревини повного циклу, механічної переробки деревини (виробництво пиломатеріалів, виробів для будівництва, меблевих заготовок, деревних пелет і т. ін.), хімічно-механічної переробки деревини (фанера, ДСП, МДФ, підлога, клеєні дерев'яні конструкції і т. ін.), хімічної, хімічно-термічної та біотехнологічної обробки деревини (виробництво біологічно активних субстанцій із хвойної сировини, виробництво деревопохідних плит та енергозберігаючої продукції) [131, с. 52].

Реалізація конкурентного потенціалу переробних підрозділів лісогосподарських підприємств та суб'єктів деревообробного підприємництва потребує розроблення та реалізації конкурентних стратегій. Цікавим з точки зору ефективності використання конкурентного потенціалу є підхід вчених Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього Національної академії наук України» щодо формування такого роду стратегій. Вони виокремлюють наступні стратегії: експортоорієнтована стратегія (розвиток та розширення виробництва на основі існуючої матеріально-технічної бази великих підприємств та залучення іноземного капіталу (створення спільних підприємств); стратегія імпортозаміщення – орієнтація на внутрішній ринок; стратегія орієнтації на внутрішній та зовнішній ринки (залучення інвестиційних ресурсів міжнародних організацій із фінансування інноваційних проектів енергоефективності; державно-приватне партнерство, створення інноваційно-промислових комплексів із поглибленої переробки деревини, участь в інвестиційних проектах у сфері біоенергетики) [131, с. 49].

Вчені Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього Національної академії наук України» до структуризації чинників конкурентоспроможності підходять надто спрощено, виокремлюючи

такі чинники конкурентоспроможності: попит на продукцію деревообробних підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках, кваліфікація працівників, темпи освоєння інноваційних видів продукції [131, с. 47].

Загалом усі деревообробні підприємства пропонується розглядати у розрізі 3-х типів: 1-й тип – підприємства, які займаються первинною обробкою деревини (лісопильне та стругальне виробництво; просочування деревини); 2-й тип – підприємства, які займаються вторинною обробкою деревини, що, своєю чергою, включає: а) виробництво фанери, дерев'яних плит і панелей, шпону, виробництво щитового паркету, дерев'яної тари; б) виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів; в) виробництво паливних брикетів та пелетів із відходів деревообробного виробництва; г) виробництво паперової маси, паперу та паперових виробів. 3-й тип – компанії повного виробничого циклу, тобто ті, що займаються і первинною, і вторинною обробкою деревини [131, с. 37]. Тобто пріоритетом державної промислової політики в частині стимулювання розвитку деревообробного виробництва має стати налагодження сучасних високотехнологічних виробництв з поглибленою переробки деревини.

Важливими чинниками, що можуть позитивно вплинути на рівень конкурентоспроможності лісового сектору, на думку М.Кизима та І. Ярошенка, є: внесення змін у бюджетне та податкове законодавство, якими буде передбачено стимулювання розвитку лісової галузі та зменшення податкового тиску; забезпечення державної підтримки суб'єктам деревообробного виробництва, залучення інвестицій, стимулювання державно-приватних партнерств, створення Державного фонду розвитку лісового господарства. Формування дієвої лісової політики потребує: удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку лісопромислового комплексу, створення системи економічних і правових важелів, які б регулювали роботу лісогосподарських підприємств з різними сировинними можливостями, розмежування регуляторних, наглядових і контрольних функції державного

управління, зміни системи прийняття рішень і підвищення якості державного управління, що дозволить подолати зарегульованість і тиск на бізнес [75, с. 69].

М.Кизим, І.Ярошенко, В.Хаустова та І.Губарева виокремлюють зовнішні та внутрішні фактори зростання конкурентоспроможності переробних сегментів лісового сектора. До зовнішніх вони відносять: світовий ринок, природнокліматичні умови, державне регулювання, адміністративні бар'єри, нормативно-правове забезпечення, податкове навантаження, облік і моніторинг, економічні умови, монополізація ринку, ресурсний потенціал, товарні ринки, ринкова інфраструктура, соціальні умови. Зокрема уточнюються природнокліматичні умови, які зумовлені глобальними кліматичними змінами, низьким рівнем лісистості і низьким рівнем лісозабезпеченості.

Також виокремлюється як зовнішній фактор світовий ринок, зокрема зростання конкуренції на світовому ринку, зростання попиту на продукцію лісопромислового комплексу, стрімке зростання експорту необробленої деревини з України (до введення мораторію на експорт необробленої деревини). Одним з основних факторів, які негативним чином впливають на конкурентоспроможність лісового сектору, розглядається недосконалість державного регулювання, що проявляється в введенні мораторію на вивіз необробленої деревини, високому рівні тінізації, недостатній державній підтримці наукової та інноваційної діяльності у лісовому секторі, невиконанні державних програм розвитку.

Негативним зовнішнім фактором виступають також складність митних процедур при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та експортно-імпорتنих операцій, процедур ліцензування, видачі інших дозвільних документів, відсутності так званого «єдиного вікна» на кордоні та у Центрах надання адміністративних послуг. Відсутній також системний підхід до формування ієрархії стратегічних документів державної політики розвитку.

Внутрішніми факторами вчені визначають: забезпеченість ресурсами, інвестиції і державна підтримка, інфраструктура, маркетинг, витрати

виробництва, технології виробництва, якість продукції, інновації, фінансові можливості, система обліку, організаційна структура [156, с. 173-175].

Слід звернути увагу на думку М.Кизима, І.Ярошенка, В.Хаустової та І.Губарєвої стосовно ідентифікації факторів конкурентоспроможності розвитку целюлозно-паперових виробництв. На їх думку, в Україні спостерігається зниження технологічної та екологічної безпеки виробництва паперу та паперових виробів через кризовий стан технічної бази: високий ступінь зношеності основних фондів, зростання питомої ваги морально застарілого обладнання й устаткування, низькі темпи їх оновлення. Головною причиною стримування темпів зростання обсягів виробництва паперу, картону та виробів з них, крім фізичної та моральної застарілості основних фондів багатьох картонно-паперових підприємств, є обладнання, що працює понад 100 років, робочий стан якого підтримується переважно за рахунок відновлювального ремонту та модернізації і рідше – шляхом заміни зношеного обладнання та відсутність сировинної бази, що створює залежність вітчизняного виробника від імпортера целюлози і деревної маси та спонукає орієнтуватися на випуск таких видів паперу та картону, які виробляються зі вторинного волокна – макулатури [156, с. 212].

Рівень конкурентоспроможності лісового сектора потенційно може значно підвищитися в разі забезпечення прискореного розвитку меблевої промисловості України, яка потребує модернізації вітчизняних виробництв; обмеження зростання імпорту меблів і деревинностружкових і деревинноволокнистих плит, фанери шляхом введення імпортного мита; зменшення або скасування ставки ввізного мита на фурнітуру для меблів, які не виробляються в Україні і ввозяться для внутрішнього виробництва; запровадження політики стимулювання діяльності національних меблевих і деревообробних підприємств-експортерів; розроблення та впровадження механізму нетарифного захисту внутрішнього ринку меблів і зниження рівня тінізації галузі [156, с. 218]. Водночас в останні роки навіть на наявність мораторію на експорт необробленої деревини, додаткові імпульси

прискореного розвитку меблевого виробництва не запущено. Однією з причин є низька концентрація фінансового капіталу. Підвищення концентрації фінансових ресурсів пов'язується зі створенням інтегрованих бізнес-структур. Позитивні сторони формування інтегрованих лісогосподарських бізнес-груп, на думку В.Голяна та С.Демидюка, полягають в наступному: поєднання виробничого капіталу з фінансовим, що підвищує концентрацію інвестиційних ресурсів; розширення можливостей упровадження прогресивних техніки, технології і матеріалів, що забезпечують отримання синергетичного ефекту за рахунок зниження виробничих витрат; розширення можливостей лісопромислового виробництва регіону, підвищення рівня його концентрації без надмірного укрупнення лісозаготівельних та деревообробних підприємств; підвищення комплексності використання лісосировинного потенціалу; прискорення розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості багатолісних адміністративних районів [14].

Достатньо обґрунтованим до структуризації чинників впливу на рівень конкурентоспроможності лісового сектора є підхід А.Грода, який вважає, що незважаючи на стабільність розвитку підприємств з виробництва меблів, оброблення деревини та виробництва виробів з деревини упродовж останніх років, подальші позитивні зрушення стримуються рядом чинників, які негативно впливають на зміцнення економічного стану підприємств та забезпечення належної конкурентоспроможності продукції з деревини, особливо меблів – головного галузевого продукту. До згаданих чинників належать: значна залежність від імпорту сировини та обладнання для виробництва продукції; нестабільність сировинного забезпечення деревообробних підприємств і його непрозорість; нелегальний імпорт товарів, що створює небезпеку національному товаровиробнику; тіньове виробництво меблів; низька кваліфікація працівників; складне фінансове становище підприємств; незначні обсяги інвестицій в галузь; низька якість та низька конкурентоспроможність суб'єктів господарювання на ринку меблевих товарів та ін. [16].

На думку Б.Андрушківа та О.Солотвінського, до найважливіших проблем, пов'язаних із модернізацією та конкурентоспроможністю економіки України, належать такі: значна структурно-технологічна відсталість, високий ступінь зносу основних засобів і значний рівень енергомісткості ВВП; низький рівень життя й купівельної спроможності населення; незадовільний стан інноваційної системи та ринкової інфраструктури; залежність від зовнішніх джерел ресурсів; диспропорція між реальним і фінансовим секторами економіки, а також усередині кожного з них; непрозора структура власності як симбіоз державних, приватних і корпоративних інтересів; організаційна недосконалість і низький рівень капіталізації виробництва; переважна торгівля сировиною та напівфабрикатами, а не товарами з високою доданою вартістю (високотехнологічними виробами); низька інвестиційна активність. Проте причиною низької конкурентоспроможності підприємств України насамперед є застарілі технології виробництва, високий ступінь зносу основних засобів, низький рівень інноваційної активності підприємств, неефективне управління промисловим потенціалом тощо [2, с. 199].

Управління конкурентоспроможністю продукції в сучасних умовах посідає чи не центральне місце в загальній системі управління підприємством. Саме рух теоретичних розроблень, концепцій від маркетингового підходу в управлінні до концепції управління конкурентоспроможністю продукції є найактуальнішими для менеджменту підприємства [2, с. 199].

Виходячи з приведеного вище, варто констатувати, що в нинішніх умовах поглиблення інституціональних трансформацій, зокрема прискорення реформи децентралізації та інтеграції національного лісогосподарського комплексу у світогосподарський простір, основними чинниками росту конкурентоспроможності лісового сектора, які потребують активізації, виступають:

- інституціональні (запровадження нових сучасних форм лісівничої діяльності та деревообробного виробництва, застосування нових партнерських відносин між постійними лісокористувачами та органами місцевого

самоврядування і фінансово-кредитними установами, використання в системі управління лісогосподарською та деревообробною діяльністю сучасних форм лісогосподарського менеджменту);

- інноваційно-технологічні (запровадження сучасних продуктивних та процесних інновацій у сферу лісорозведення, лісовідтворення, лісозаготівель, транспортування та переробку деревини, виробництво будівельних матеріалів та будівельних дерев'яних конструкцій);

- макроекономічно-регуляторні (диверсифікація інструментів фінансової підтримки суб'єктів лісогосподарського та деревообробного виробництва, запровадження додаткових інструментів бюджетного-податкового та фінансово-кредитного забезпечення модернізації осинового капіталу сфери лісового господарства та переробних ланок лісового сектора, усунення конфлікту інтересів у вищій ланці управління лісовим господарством);

- природно-ресурсні та виробничо-технічні (створення сучасних комплексів вирощування садивного матеріалу, зокрема із закритою кореневою системою, модернізація та оновлення парку лісогосподарської техніки та пожежних машин, розширення площі земель лісового фонду за рахунок малопродуктивних та самозаліснених сільськогосподарських земель, підвищення рівня утилізації деревних відходів та виробництво деревних енергетичних продуктів);

- лісоохоронні (підвищення ефективності боротьби з лісовими пожежами і нелегальними рубками у зв'язку з недостатнім бюджетним фінансуванням та неузгодженістю роботи контролюючих органів);

Стосовно активізації інституціональних чинників зростання конкурентоспроможності лісового сектора то, на думку С.Демидюка, також доцільно забезпечити створення асоціацій суб'єктів підприємницької діяльності у сфері заліснення малопродуктивних земель, у першу чергу в зоні осушення; формування державно-приватних партнерств у сфері вторинної переробки відходів лісогосподарського виробництва; утворення малих форм

підприємницької діяльності у сфері плантаційного лісорозведення; упровадження методів екологічного реінжинірингу в практику виробничо-господарської діяльності лісогосподарських підприємств [25; 26].

Водночас інституціоналізація угод державно-приватного партнерства не набула необхідного розмаху у зв'язку з наявністю численних законодавчих прогалин щодо запровадження механізмів взаємодії постійних лісокористувачів, деревообробних виробництв, фінансово-банківських установ та органів державної влади і місцевого самоврядування. На думку М. Шестака, перешкодами щодо впровадження проектів на основі державно-приватного партнерства виступають: відсутність централізованого державного органу, який виступав би в якості координатора і диспетчера проектів державно-приватного партнерства, що реалізуються на загальнодержавному і регіональному рівні; відсутність необхідних повноважень щодо ведення господарської діяльності у державних відомств, які виступають в якості однієї зі сторін партнерських відносин з приватним бізнесом, зокрема Державного агентства лісових ресурсів України, відсутність чіткого розмежування пріоритетів в пропорціях і взаємозв'язках державно-приватного і приватно-державного партнерств; недосконалість українського законодавства, в тому числі обмеженість цивільно-правового регулювання державно-приватного партнерства в його орендній, в тому числі лізинговій, і підрядній формах, що стримує можливості залучення приватного капіталу до вирішення завдань необхідного рівня [169].

Найскладнішою проблемою інституціоналізації партнерських відносин у сфері лісового господарства є визначення переліку приватних партнерів, які можуть вступати у партнерські відносини з постійними лісокористувачами та іншими державними і комунальними власниками лісових та лісогосподарських активів. На наш погляд, такими приватними партнерами мають стати: суб'єкти аграрного підприємництва, суб'єкти приватного лісогосподарського підприємництва, деревообробні підприємства, підприємці-фізичні особи, іноземні підприємницькі структури, фінансово-кредитні установи, підприємства целюлозно-паперового та лісохімічного підкомплексу [169].

Надзвичайно важливого значення набуває активізації макроекономічно-регуляторних чинників підвищення конкурентоспроможності лісового сектора через інституціоналізацію додаткових інструментів регуляторного впливу держави на суб'єктів лісогосподарської діяльності. Заслуговує на увагу підхід С.Демидюка [24], який передбачає формування набору інструментів прямого державного адміністрування, непрямого економічного стимулювання та забезпечення ринкового саморегулювання. Пряме державне адміністрування полягає в установленні порядку і правил лісокористування, формуванні оновленої системи державного лісового кадастру, моніторингу та обліку лісів на основі цифрової трансформації, реалізації державних програм, удосконалення лісовпорядних планів, формування системи лімітування лісокористування і сертифікації лісів. Непряме економічне стимулювання передбачає надання асигнувань з публічних бюджетів, надання податкових та інших пільг, встановлення системи квот, мит, зборів, ліцензування та стягнення штрафів. Система ринкового саморегулювання має бути зорієнтована на орієнтацію суб'єктів господарювання на максимізацію прибутковості.

Також необхідно виходити з того, що активація чинників підвищення рівня конкурентоспроможності має бути диференційованою, виходячи зі специфіки окремих сегментів лісового сектора – лісогосподарського, деревообробного, лісохімічного та целюлозно-паперового. Виходячи з цих міркувань і здійснюватися підбір регуляторних важелів фінансового, організаційного та еколого-технічного характеру. Важелями фінансового характеру виступають: формування плати за спеціальне лісокористування на основі рентних оцінок, фіскальне стимулювання збільшення в експорті частки деревини поглибленої переробки, удосконалення податково-митного режиму зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних лісогосподарських підприємств, упровадження економічних механізмів залучення інвестицій, стимулювання поглибленої і комплексної переробки деревної сировини. Регуляторні важелі організаційного характеру охоплюють: створення вертикально-інтегрованих і транснаціональних компаній на базі великих целюлозно-паперових,

деревообробних та лісогосподарських підприємств, формування інститутів державно-приватного партнерства на базі лісогосподарських підприємств, місцевих органів влади та фінансово-кредитних установ, створення потужних лісопереробних центрів, що обслуговуватимуть потреби декількох адміністративних районів. Регуляторні інструменти еколого-технічного характеру охоплюють: оновлення основних засобів за рахунок модернізації лісогосподарського машинобудування і технічного переозброєння існуючих підприємств, упровадження високоефективних ресурсозберігаючих технологій і техніки, інтенсифікація природоохоронних заходів та застосування лісової сертифікації [24].

Прикметною рисою активізації чинників зростання рівня конкурентоспроможності лісового сектора є те, що вони мають враховувати важливу роль лісів в зміцненні еколого-економічної стабільності територій та нарощенні їх асиміляційного потенціалу. Тобто заходи стосовно використання чинників підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів сировинного та переробного сегментів лісового сектора національного господарства мають корелювати з Цілями Сталого розвитку, затвердженими ООН.

1.3 Методичні підходи до багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності лісового сектору регіонального рівня

Державні лісогосподарські підприємства у відповідності із вітчизняним законодавством виступають основними постійними лісокористувачами. З огляду на вагомість цих суб'єктів господарської діяльності в соціально-економічному піднесенні багатолісних адміністративних районів, зокрема в частині наповнюваності місцевих бюджетів та створенні додаткових робочих місць, виникає необхідність в зміцненні їх конкурентоспроможності як необхідної передумови розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу та здійснення комплексу лісогосподарських та лісоохоронних

заходів, які є обов'язковими до виконання з огляду на існуюче вітчизняне законодавство.

В цілому від рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств залежить і конкурентоспроможність лісового сектора регіону. У загальному вигляді високий рівень конкурентоспроможності лісового сектора залежить від результативності використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів, які зумовлені наявністю прогнозованої лісоресурсної бази та кваліфікованого персоналу, що володіє необхідними компетентностями для здійснення необхідного комплексу лісогосподарських та лісоохоронних заходів. Водночас конкурентоспроможність державних лісогосподарських підприємств є комплексним поняттям і залежить від ряду виробничо-технічних, природно-ресурсних та людських чинників, що вимагає формування системи показників для її оцінки.

З огляду на необхідність охоплення різноманітних сторін діяльності постійних лісокористувачів як в частині безпосередньо ведення лісового господарства, так і в частині переробки деревини і рекреаційного лісокористування, така оцінка має містити ряд критеріїв, в межах кожного з яких мають розраховуватися декілька показників. Фактично потрібне методичне забезпечення багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, яке дозволить адекватно оцінити результативність використання конкурентних переваг та сформулювати передумови для прийняття ефективних управлінських рішень в частині підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектора регіональних господарських систем.

У вітчизняній економічній літературі спостерігається наявність широкого спектра авторських підходів як щодо детермінації чинників, які визначають рівень конкурентоспроможності лісового сектора в цілому та державних лісогосподарських підприємств зокрема, так і щодо методичного забезпечення оцінки рівня конкурентоспроможності постійних лісокористувачів та лісової галузі. У працях І.Андрійчука, Б.Андрушківа, О.Бодарецької, І.Губаревої,

М.Кизима, Б.Колісника, В.Овчарук, І.Пінчука, Н.Попадинця, Н.Скоробогатової, Л.Скотнікової, І.Смоліна, О.Солотвінського, А.Торосова, В.Хаустової, М.Шаркаді, Н.Шепелевої, О.Шубалого, І.Ярошенко та інших обґрунтовується коректність існуючих підходів до оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, аналізуються традиційні принципи оцінки використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів, методичні аспекти аналізу конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, методичні підходи до оцінки конкурентних переваг лісогосподарських підприємств в умовах поглиблення інституціональних трансформацій і відповідно до вибору конкурентних стратегій, а також стосовно забезпечення конкурентоспроможності таких важливих складових лісового сектора, якими виступають деревообробне, меблеве та целюлозно-паперове виробництво. Також домінує підхід, який базується на обґрунтуванні необхідності використання інтегрального показника та доцільності агрегованої оцінки з метою виявлення сильних та слабких сторін суб'єктів лісогосподарського та деревообробного підприємництва в розрізі видів економічної діяльності в лісовому секторі національного господарства.

Необхідність удосконалення методичного забезпечення системи оцінювання конкурентоспроможності національної економіки в цілому та базових ланок зокрема, в тому числі сировинного та переробного сегментів лісового сектора, пояснюється тим, що кластеризація країн світу показала, що Україна стабільно потрапляла до кластерів, що характеризуються низькими значеннями часткових показників оцінки конкурентоспроможності країн світу для таких видів економічної діяльності, як: оброблення деревини, виробництво паперу та паперових виробів, виробництво меблів [156, с. 161].

Більше того, доцільність застосування сучасного інструментарію оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств та суб'єктів деревообробного бізнесу впливає з того, що економічні відносини в країні зазнали численних трансформацій, прикметною рисою котрих виступають інтеграційні процеси, що вимагає оновлення методичного

інструментарію оцінки рівня використання конкурентних переваг лісового сектора. Зокрема, М.Кизим, І.Ярошенко, В.Хаустова та І.Губарева переконані, що в умовах посилення інтеграційних процесів важливим питанням постає проблема забезпечення конкурентоспроможності галузей національної економіки. Оцінка конкурентоспроможності найбільш повно показує потребу в подальшому розвитку галузей, що передбачає визначення конкурентних переваг і формування стратегічних пріоритетів [156, с. 161]. Вони також вважають, що найбільш комплексною є оцінка конкурентоспроможності галузей або секторів промислового комплексу із використанням інтегрального показника.

Незважаючи на те, що в спеціалізованій літературі спостерігається широкий спектр підходів до вибору методичного інструментарію оцінки рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, існують фундаментальні засади, що визначають принципові моменти оціночного процесу. Загальним принципом оцінки конкурентоспроможності підприємства, на думку І.Смоліна, є співвідношення значення відповідного оціночного показника до середнього значення даного показника по досліджуваній сукупності безпосередніх конкурентів [141, с. 175]. Прикметною рисою більшості підходів до вибору методичного забезпечення оцінки конкурентної позиції постійних лісокористувачів є твердження про необхідність оцінювання окремих сторін діяльності через розрахунок часткових показників.

В аналітичних спробах оцінки конкурентоспроможності переважають підходи, що передбачають агреговану характеристику діяльності підприємств на основі певного набору показників з безліччю варіантів їх усереднення. Основний недолік – відсутність адекватного сутнісним ознакам конкурентоспроможності обґрунтування вибору зазначених показників [141, с. 171]. Адекватне обґрунтування використання набору оціночних показників буде можливим на основі врахування виробничо-технічних та ресурсних особливостей у лісогосподарській та деревообробній діяльності, а також у меблевому та целюлозно-паперовому виробництві.

Сьогодні також спостерігається теоретико-методичний вакуум стосовно оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств з огляду на територіальну асиметрію рівня забезпеченості сировинними ресурсами та інфраструктурного облаштування індустрії лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель, переробки деревини та утилізації деревних відходів. Водночас достатньо обґрунтованими є теоретико-методичні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності суб'єктів деревообробного виробництва.

Зокрема І.Губарєва та І.Ярошенко вважають, що конкурентоспроможність лісопромислового комплексу України – це агрегована конкурентоспроможність таких секторів, як: виробництво деревини та виробів з деревини; виробництво паперу та паперових виробів; виробництво меблів. На їх думку, відсутній єдиний підхід до оцінки конкурентоспроможності галузі (матричні методи; методи оцінки конкурентоспроможності за ринковою часткою; методи, засновані на теорії ефективної конкуренції; методи, засновані на теорії фірми і галузі; методи, засновані на теорії якості товару (зокрема на теорії маркетингу); методи, засновані на аналізі порівняльних переваг; інтегральні методи та інші), кожен з наведених методичних підходів має певні переваги та недоліки. На основі аналізу наявних методичних підходів можна зробити висновок, що найбільш коректною і комплексною є оцінка конкурентоспроможності галузі національної економіки із використанням інтегрального показника [17, с. 15]. Інтегральний показник має розраховуватися на основі усереднення індивідуальних показників, виходячи з обраних критеріїв конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств в розрізі основних видів діяльності та в розрізі використання природно-ресурсних, виробничих та людських ресурсів, а також ефективності відновлення, відтворення та охорони лісових ресурсів.

Більше того, І.Губарєва та І.Ярошенко пропонують здійснювати оцінку конкурентоспроможності виробництва за трьома видами економічної діяльності (виробництво деревини та виробів з деревини, виробництво паперу та

паперових виробів, виробництво меблів), які входять у склад обробної промисловості і визначають рівень розвитку та ефективність функціонування лісопромислового комплексу в цілому, окремо, так і лісопромислового комплексу обробної промисловості в цілому України [17, с. 15]. Водночас необхідною умовою адекватної та комплексної оцінки конкурентоспроможності лісового сектора є оцінка конкурентоспроможності галузі лісового господарства, яка генерує ресурси для переробного сегмента – меблевого, лісохімічного та целюлозно-паперового виробництва. Високий рівень конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств дає можливість підвищувати мобільність ринку лісосировини і тим самим створювати кращі стартові умови для ресурсного забезпечення переробних ланок лісового сектора.

Оцінка конкурентоспроможності лісового сектора національної економіки в цілому та лісового сектора регіональних господарських комплексів буде повною за умови, коли оцінка конкурентоспроможності постійних лісокористувачів буде доповнюватися оцінкою конкурентоспроможності підгалузей переробного сегмента лісопромислового комплексу. Оцінка конкурентоспроможності виробництва видів економічної діяльності лісопромислового комплексу обробної промисловості країни складається з: інтегральної оцінки конкурентоспроможності виробництва в цілому лісопромислового комплексу обробної промисловості, комплексних показників: комплексний показник оцінки конкурентоспроможності виробництва деревини та виробів з деревини; комплексний показник оцінки конкурентоспроможності виробництва паперу та паперових виробів; комплексний показник оцінки конкурентоспроможності виробництва меблів [17, с. 15-16].

В цілому І.Губарева та І.Ярошенко сформуvalи методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності виробництва продукції лісопромислового комплексу обробної промисловості країни в цілому і окремих його видів економічної діяльності (виробництво деревини та виробів з деревини;

виробництво паперу та паперових виробів; виробництво меблів), що передбачає оцінювання за такими параметрами конкурентоспроможності, як: рівень валової доданої вартості виробництва; матеріалоемність виробництва; енергоемність виробництва та імпортозалежність внутрішнього ринку, що дозволяє визначити як інтегровану кількісну характеристику досліджуваного явища, так і його складових з метою ідентифікації наявних проблем [17, с. 18]. Певним недоліком підходу І.Губаревої та І.Ярошенко є відсутність показника результативності утилізації неліквідної деревини, оскільки в процесі лісопильного, стругального та столярного виробництва утворюється значна кількість відходів, що потенційно виступають вагомим фактором підвищення рівня капіталізації суб'єктів деревообробного бізнесу.

Ряд підходів до оцінювання конкурентоспроможності окремих ланок лісового сектора відзначаються високим рівнем теоретичної обґрунтованості. Зокрема, І.Андрійчук та І.Пінчук переконані, що оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарського підприємства повинно бути комплексним і складатися із сукупності факторів, які визначають його конкурентоспроможність, тому необхідно врахувати ті, які найповніше характеризують підприємство за всіма аспектами його виробничо-господарської діяльності. Вони запропонували авторську модель оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, яка охоплює наступні етапи:

- визначення мети та вибір підприємств-конкурентів для оцінювання конкурентоспроможності;
- аналіз основних техніко-економічних показників діяльності лісогосподарських підприємств;
- стратегічний аналіз виробничо-господарської діяльності лісогосподарських підприємств;
- визначення груп показників, що підлягають оцінюванню: 1. показники ефективності виробництва; 2. показники, що характеризують фінансовий стан підприємства; 3. показники, що характеризують конкурентний потенціал

підприємства; 4. показники, що характеризують ефективність збуту та просування лісопродукції; 5. показники, що характеризують соціальну ефективність; 6. показники, що характеризують екологічність виробництва; 7. конкурентоспроможність лісопродукції; 8. імідж підприємства.

- розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності лісогосподарського підприємства [1, с. 67]. Такий порядок оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств є обґрунтованим, оскільки дає можливість ув'язати пріоритети розвитку названих суб'єктів лісогосподарського підприємництва з ресурсним та інфраструктурним забезпеченням окремих сторін виробничо-господарської діяльності.

На думку Б.Андрушківа та О.Солотвінського, оцінювання конкурентоспроможності дає змогу виявити сильні та слабкі сторони підприємства, що, у свою чергу, надає можливість мобілізувати приховані можливості для отримання вигідних позицій на ринку. Однак для успішної діяльності суб'єктів господарювання й досягнення довгострокових конкурентних переваг важливо використовувати методи, що дають змогу не лише вимірювати й підтримувати, а й цілеспрямовано управляти рівнем конкурентоспроможності продукції [2, с. 199]. Фактор керованості процесами забезпечення конкурентоспроможності основних номенклатурних позицій у виробництві продукції виступає необхідною передумовою створення виробничо-технічних умов для підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання в цілому. Для лісогосподарського підприємства чи спеціалізованого суб'єкта деревообробної діяльності, які спеціалізуються на виробництві меблів та целюлозно-паперової продукції, це є ще більш актуальним з огляду на необхідність оптимізації ресурсних та товарних потоків у лісопродуктових ланцюгах.

Заслуговує на увагу підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, сформульований Б.Колісником та О.Шубалим, який базується на комплексній оцінці конкурентних переваг сукупності однорідних за виробничо-технічними, ресурсними, адміністративно-

управлінськими характеристиками лісогосподарських підприємств регіону, забезпеченого лісовими ресурсами. Вони пропонують таку оцінку проводити за такими групами показників: 1) показники забезпеченості ресурсами; 2) показники ефективності використання ресурсів; 3) показники ефективності роботи за основними видами діяльності (лісове господарство та обробна промисловість); 4) показники ефективності роботи за функціональними напрямками діяльності [83, с. 89]. Даний підхід відзначається певним рівнем комплексності, але не охоплює всіх сторін виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів, зокрема в частині організації збуту лісогосподарської продукції, максимізації фіскальної віддачі залучення деревної та недеревної продукції у відтворювальний процес, ефективності проведення винищувальних робіт в осередках шкідників та хвороб і догляду за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами та заслонами.

Існують обґрунтовані підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств з огляду на багатофункціональне використання лісоресурсного потенціалу у різноманітних сферах матеріального та нематеріального виробництва. На думку М.Шаркаді, оцінка конкурентоспроможності підприємства є складовою частиною стратегічного аналізу і сприяє виробленню адекватної конкурентної стратегії підприємства, підвищенню ефективності діяльності щодо розвитку і результативності роботи організації. Найбільше уваги звертається на інтегральні методи, оскільки ці методи охоплюють вплив усіх конкурентних переваг [162, с. 256]. Такий підхід повною мірою відображає можливість параметризації та формалізації основних складових забезпечення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, які формують ресурсну базу для переробних ланок лісового сектора.

Доцільність розроблення багатокритеріальної системи оцінки конкурентоспроможності лісового сектора зумовлена необхідністю врахування всіх видів діяльності суб'єктів лісового підприємництва. Саме за таких умов є

високою ймовірністю адекватного оцінювання рівня конкурентоспроможності, виходячи з ресурсних та організаційних можливостей суб'єкта господарювання. На думку Н.Шепелевої та Л.Скотнікової, конкурентоспроможність підприємства є одним із основних критеріїв оцінки ефективності його діяльності. Це його здатність забезпечувати вищу ефективність виробництва порівняно з конкурентами в довгостроковій перспективі. Очевидно, що конкурентоспроможність є результатом діяльності усіх підрозділів підприємства в усіх напрямках виробництва та його обслуговування [164, с. 8]. Лише ретельно дослідивши ефективність діяльності всіх підрозділів суб'єктів лісогосподарського підприємництва та переробних ланок лісового сектора (лісопильне, стругальне, столярне, меблеве, целюлозно-паперове та лісохімічне виробництво), можна визначити найбільш детермінуючі чинники, що визначатимуть конкурентоспроможність лісового сектора в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Ряд підходів до забезпечення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств відзначаються тим, що вона зводиться до здійснення конкретного заходу або до вирішального впливу певного виробничо-технічного чи природно-ресурсного чинника. В.Овчарук та О.Бодарецька конкурентоспроможність лісового господарства прив'язують до сертифікації лісів. У світовому співтоваристві Україну визнають як потенційного партнера лісогосподарської продукції, але реалізація цього потенціалу вимагає докладання великих зусиль у напрямку підвищення конкурентоспроможності лісового господарства України, насамперед за допомогою впровадження дієвих програм сертифікації лісів [115, с. 335-336]. Такий підхід визначає критично необхідну умову забезпечення конкурентоспроможності з огляду на світові стандарти та регламенти лісогосподарювання, але не забезпечує необхідну базу для належної параметризації наявних у підприємства конкурентних переваг.

Виходячи з приведених теоретико-методичних підходів до оцінювання рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств,

можна зробити висновок про необхідність формування сучасної системи багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності з огляду на високий рівень диверсифікованості виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів та вагомість деревини для переробних ланок лісового сектора.

Тому актуальним є розроблення теоретичних та методичних підходів до формування багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності лісового сектору регіону, зокрема оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, які створюють ресурсну базу для переробних ланок лісового сектора національної економіки з врахуванням волатильності світового ринку лісопродукції та поглиблення реформи децентралізації.

В умовах поглиблення інституціональних трансформацій як в національній економіці в цілому, так і в природно-ресурсному секторі зокрема вагомого значення набувають проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору. Враховуючи те, що основними суб'єктами відтворення ресурсно-виробничого потенціалу лісового сектору є державні та комунальні лісогосподарські підприємства, найбільш актуальною є проблема зростання рівня конкурентоспроможності саме цих підприємств. В цілому, конкурентоспроможність – це комплексний показник, який охоплює різноманітні сторони розвитку лісогосподарського підприємства як в частині ефективності використання основних та оборотних коштів, так і в частині відтворення і відновлення лісоресурсного потенціалу.

Виходячи з цих міркувань, основними критеріями рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств виступають: 1) лісогосподарська діяльність; 2) лісопереробна діяльність; 3) технічний розвиток; 4) збут продукції; 5) прибутковість та фінансовий стан; 6) використання персоналу; 7) сплата податків; 8) охорона та захист лісу (табл. 1.1). В межах кожного окремо взятого критерію виокремлюються показники-стимулятори та показники-дестимулятори. Показники-стимулятори, виходячи з їх економічного змісту, мають зростати в контексті підвищення рівня конкурентоспроможності, а показники-дестимулятори – знижуватися.

**Система показників багатокритеріальної оцінки
конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств**

Критерій оцінки	Показники	Показник: стимулятор (+), дестимулятор (-)
1	2	3
Лісогосподарська діяльність	Обсяг продукції лісозаготівлі на 1 га площі земель, тис. грн	+
	Рентабельність лісозаготівельної діяльності, %	+
	Площа лісовідновлення до загальної площі земель, %	+
	Рівень освоєння розрахункової лісосіки, %	+
	Ціна знеособленого куб. м заготовленої деревини (без ПДВ), грн.	+
Лісопереробна діяльність	Обсяг виробництва продукції переробки на 1 га площі земель, тис грн	+
	Рентабельність лісопромислової діяльності, %	+
	Вихід продукції з 1 куб. м переробленої деревини, грн	+
	Питома вага переробленої деревини від загального обсягу заготівлі, %	+
	Питома вага утворених відходів деревообробки і лісопилення до загального обсягу переробленої деревини, %	-
Технічний розвиток	Капітальні інвестиції на 1 га площі земель, тис. грн	+
	Рівень зносу основних засобів, %	-
	Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до амортизації	+
	Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	+
	Питома вага капітальних інвестицій в основні засоби в загальній сумі капітальних інвестицій, %	+
Збут продукції	Виручка від реалізації продукції на 1 га площі земель, тис грн	+
	Виручка від реалізації продукції на 1 грн витрат на збут, грн	+
	Рентабельність продажу, %	+
	Ціна знеособленого куб. м реалізованої деревини (крім переробки та власних потреб), грн. без ПДВ	+
	Питома вага виручки від реалізації окремого підприємства в загальній виручці (частка ринку), %	+
Прибутковість та фінансовий стан	Чистий прибуток на 1 га площі земель, тис. грн	+
	Рентабельність по ЕВІТДА, %	+
	Рентабельність активів, %	+
	Коефіцієнт фінансової стійкості	+
	Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	+
Використання персоналу	Фонд оплати праці на 1 га площі земель лісового фонду, грн	+
	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	+
	Відпрацьовано годин в загальному фонді робочого часу, %	+
	Чистий дохід від реалізації на 1 штатного працівника, тис. грн	+
	Середньооблікова чисельність штатних працівників на 1000 га площі земель, осіб	+

Продовж. табл. 1.1

1	2	3
Сплата податків	Сплачено рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 куб. м заготовленої деревини від рубок головного користування, грн	+
	Сплачено податків і обов'язкових платежів на 1 га лісу, грн	+
	Сплачено єдиного соціального внеску на 1 працівника, тис. грн	+
	Сплачено податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції, грн	+
	Сплачено податку на доходи фізосіб на 1 працівника, тис. грн	+
Охорона і захист лісу	Питома вага площ лісопатологічного обстеження у вкритій лісом площі, %	+
	Площа винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб в розрахунку на 1000 га вкритої лісом площі, га	+
	Благоустрій рекреаційних ділянок, га	+
	Догляд за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами, заслонами, км	+
	Влаштування мінералізованих смуг, км	+

Примітка. Побудовано автором.

Даний показник значною мірою відображає ефективність використання наявного лісоресурсного та виробничо-технічного потенціалу, а з іншої сторони – рівень збалансованості та ощадливості використання деревної та недеревної сировини, а також рівень комплексності використання лісоресурсного потенціалу. Значною мірою від динаміки росту показника обсягів продукції лісозаготівель на 1 га площі земель і залежить показник рентабельності лісозаготівельної діяльності. Тут важливе значення має величина питомих витрат на одиницю обсягів продукції лісозаготівель. Тобто навіть при не самій оптимальній породно-віковій структурі лісового фонду, але за рахунок ефективного впровадження енергоощадних та ресурсозберігаючих технологій можна досягти вищих показників рентабельності в лісозаготівлі.

Надзвичайно важливим показником в рамках критерію «Лісогосподарська діяльність» є показник відсотку площі лісовідновлення в загальній площі земель лісового фонду. Даний показник є також індикатором ефективної політики розширеного відтворення та відновлення лісового фонду, що також визначає перспективи нарощення лісоресурсної маси як в середньостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Показник відсотку

площі лісовідновлення в загальній площі земель лісового фонду демонструє наскільки лісогосподарські підприємства реалізують план лісовирощування. Ціна знеособленого куб. м заготовленої деревини (без ПДВ) значною мірою визначається не якісними показниками відтворення лісових насаджень, а кон'юнктурними коливаннями на ринку деревини та прозорістю механізму купівлі-продажу деревини.

В цілому показники лісогосподарської діяльності характеризують діяльність суб'єктів лісогосподарського підприємництва (постійних лісокористувачів) та дають змогу продемонструвати в розрізі суб'єктів господарювання результативність освоєння лісоресурсної бази та вплив ринкових коливань на ціну заготовленої деревини. Це дасть змогу диференціювати інструменти регуляторного впливу держави на постійних лісокористувачів стосовно стимулювання їх діяльності в напрямку енерго- та ресурсозбереження.

Незважаючи на те, що переробні підрозділи функціонують не на всіх державних та комунальних лісових підприємствах, важливим критерієм оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств виступає критерій «Лісопереробна діяльність». Саме ті лісогосподарські підприємства, які зберегли переробні підрозділи, демонструють найвищі показники рентабельності виробничо-господарської діяльності. В межах критерію «Лісопереробна діяльність» виокремлюється показник обсягу виробництва продукції переробки на 1 га площі земель лісового фонду. Даний показник більшою мірою прив'язаний до результативності діяльності суб'єктів лісогосподарського підприємництва, виходячи з обсягів продукції з високою доданою вартістю.

За нинішніх умов стагнації національної економіки саме переробні підрозділи дають можливість державним лісогосподарським підприємствам фінансувати процеси модернізації та реконструкції основного капіталу і тим самим забезпечувати можливість розвитку індустрії лісорозведення та лісовирощування. Рентабельність лісопромислової діяльності – це показник,

який відображає ефективність використання фінансових ресурсів, які використовуються для налагодження процесів переробки деревної та недеревної продукції. Ті підприємства демонструють найвищі показники рентабельності лісопромислової продукції, які найактивніше застосовують сучасні методи та технології переробки деревини, а також утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробного виробництва. Безпосередньо з показником рентабельності лісопромислової діяльності пов'язаний показник виходу продукції з 1 куб. м переробленої деревини.

Чим вищий рівень комплексності використання лісосировини, тим вищий рівень показника виходу продукції з 1 куб. м переробленої деревини. Також корелює з показниками рентабельності лісопромислової діяльності та виходом продукції з 1 куб. м переробленої деревини показник питомої ваги переробленої деревини від загального обсягу заготівлі. Тобто чим більше деревини переробляється на базі лісогосподарського підприємства, тим вищий рівень капіталізації виробничо-господарської діяльності спостерігається.

Незважаючи на те, що мають місце обґрунтовані підходи щодо відокремлення лісового господарства та деревообробного виробництва, на даний час державні лісогосподарські підприємства не можуть відмовитися від переробних підрозділів, які дають можливість отримувати додаткові прибуткові надходження, частина котрих спрямовується на ведення власне лісового господарства. В спектрі показників критерію «Лісопереробна діяльність» виокремлюється один показник-дестимулятор – питома вага утворених відходів деревообробки і лісопилення до загального обсягу переробленої деревини. Тобто метою постійних лісокористувачів має стати мінімізація утворення відходів деревообробки та лісопилення, яка у свою чергу може бути забезпечена через високий рівень утилізації цих відходів і виробництво на їх основі паливних гранул та паливних брикетів. На сьогодні не забезпечуються належний рівень утилізації відходів деревообробки та лісопилення через відсутність ефективного регуляторного інструментарію

підтримки проектів налагодження переробки відходів деревообробки та лісопилення з метою виробництва паливних деревних продуктів.

В умовах загострення конкурентної боротьби на ринках деревини та ринках товарів, виготовлених на основі переробки деревини, підвищується роль модернізації, реконструкції та технічного переоснащення основного капіталу лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель, транспортування та первинної переробки деревини. Виходячи з цих міркувань і визначено одним з критеріїв оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств – критерій «Технічний розвиток». У межах даного критерію підібрано показники, які безпосередньо пов'язані з фінансуванням капітальних інвестицій, рівнем спрацювання основних засобів, співвідношенням капітальних інвестицій та амортизаційними відрахуваннями, відношенням капітальних інвестицій до чистого прибутку. Показник капітальних інвестицій на 1 га земель лісового фонду є важливим індикатором результативності фінансування капітальних інвестицій у розширене відтворення лісоресурсного потенціалу як в частині лісовідновлення, так і в частині здійснення інших лісогосподарських заходів у відповідності з матеріалами лісовпорядкування.

Даний показник демонструє здатність державного лісогосподарського підприємства фінансувати оновлення парку основних засобів, які використовуються для реалізації процесів лісовідновлення. Рівень зносу основних засобів – це той показник, котрий відображає рівень спрацьованості основного капіталу і водночас обґрунтовує доцільність його оновлення у відповідності з передовими трендами. Досвід показує, що по більшості державних лісогосподарських підприємств, особливо по підприємствах малолісних районів, спостерігається високий рівень зносу основних засобів, що негативним чином відображається на ефективності ведення власне лісового господарства та перспективах впровадження сучасних технологій лісівництва. Фактично сьогодні зниження рівня зносу основних засобів лісового господарства – одне з основних завдань національної лісової

політики, яке потребує належного інституціонального та фінансового забезпечення.

В нинішніх умовах повільного оновлення та модернізації основних засобів лісівничого, лісогосподарського, лісозаготівельного та деревообробного спрямування вагомим значенням набуває визначення коефіцієнта відношення капітальних інвестицій до амортизації. Цей коефіцієнт характеризує наскільки підприємство використовує накопичений за рік амортизаційний фонд для подальшого оновлення основних засобів. Якщо він більше 1, то йде розширене відтворення основних засобів. В умовах загострення конкурентної боротьби, в тому числі і на ринку необробленої деревини, саме розширене відтворення основного капіталу дасть можливість сформувати сучасну техніко-технологічну індустрію лісовирощування, лісозаготівель, транспортування та переробки деревини.

Удосконалення інституціонального забезпечення оновлення, модернізації та реконструкції основних засобів лісового господарства має відбуватися в напрямі розширення спектра джерел, методів та інструментів фінансування проектів оновлення основного капіталу. Віднесення коефіцієнта відношення капітальних інвестицій до чистого доходу від реалізації продукції до показників-стимуляторів означає, що приріст капітальних інвестицій має відбуватися більш прискореними темпами, ніж зростання чистого доходу, щоб забезпечити прийнятні темпи оновлення, модернізації та реконструкції основних засобів в цілому. Зростання показника питомої ваги капітальних інвестицій в основні засоби в загальній сумі капітальних інвестицій означає, що капітальні інвестиції мають використовуватися в першу чергу на оновлення матеріально-технічної бази лісовирощування, лісозаготівель та переробки деревини, а не на утримання та обслуговування елементів інфраструктурного забезпечення та матеріально-технічного постачання.

В умовах формування національного та регіональних ринків деревини, а також ринків лісових, лісогосподарських та екосистемних послуг набуває

все більшої актуальності розбудова каналів просування продукції, робіт та послуг лісового господарства на цільові ринки. З огляду на це і впливає необхідність умонтування в комплекс критеріїв оцінювання конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств критерію «Збут продукції». Тому збутова політика державних лісогосподарських підприємств є важливою складовою їх конкурентоспроможності. Серед показників в межах даного критерію виокремлюється показник виручки від реалізації продукції на 1 грн витрат на збут, який показує як витрати на збут впливають на виручку від реалізації продукції, робіт та послуг лісового господарства.

Дане співвідношення має зростати, тобто кожна гривня вкладена в розбудову системи збуту має сприяти максимізації виручки від реалізації продукції. Виходячи із особливостей параметризації попередніх критеріїв оцінки конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, в межах критерію «Збут продукції» виділяється показник «Виручка від реалізації продукції на 1 га площі земель лісового фонду». Для лісогосподарських підприємств, для яких землі лісового фонду є територіальним базисом нарощення лісоресурсного потенціалу, доцільно більшість результуючих показників прив'язувати до площі земель лісогосподарського призначення, щоб продемонструвати ефективність їх використання в процесах лісовідновлення, лісозаготівель та переробки деревини. Також доцільно умонтувати показник рентабельності продажу, щоб формалізувати ефективність затрат на розбудову каналів просування та продажу продукції, робіт та послуг лісового господарства, а також продуктів переробки деревини. Показник ціни знеособленого куб. м реалізованої деревини дасть змогу урахувати кон'юнктурні коливання на ринках деревини та виробів з деревини, щоб усунути фактор демпінгу на продукцію державних лісогосподарських підприємств.

Регіональні ринки деревини та виробів з деревини відзначаються продуктовою та ціновою асиметрією, виходячи з рівня лісистості територій

та породно-вікової структури лісового фонду багатолісних та малолісних районів. Тому доцільно визначати частку виручки від реалізації окремого підприємства в загальній виручці підприємств, що працюють на конкретному цільовому ринку. Даний показник дасть змогу визначити позицію підприємства та виявити ефективність використання його конкурентних переваг з метою завоювання додаткових ринкових ніш.

Виходячи з того, що в останні роки на порядки порівняно з докризовими роками зменшилися суми бюджетного фінансування лісового господарства, при оцінюванні рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств необхідно враховувати рівень прибутковості та фінансовий стан названих суб'єктів господарської діяльності. Саме ці показники з огляду на дефіцитність бюджетного фінансування лісового господарства дадуть об'єктивну картину про ефективність діяльності менеджменту лісогосподарських підприємств в частині реалізації діяльності на основі госпрозрахунку та залучення фінансових ресурсів з небюджетних джерел. Показник чистого прибутку на 1 га земель лісового фонду фактично означає наскільки ефективно використовується базовий основний засіб лісового господарства – землі лісового фонду, що виступає вагомою передумовою визначення пріоритетів як у лісовідновленні, так і в господарському використанні лісового фонду.

Показник рентабельності активів в нинішніх умовах господарювання, коли госпрозрахунок став важливою передумовою забезпечення господарської самодостатності лісогосподарських підприємств, показує наскільки ефективно використовуються основні та оборотні засоби. Значною мірою зростання даного показника забезпечується масштабами модернізації та реконструкції основних засобів лісового господарства, а також своєчасністю поповнення оборотних засобів, що дасть можливість результативніше залучати деревну та недеревну складову лісосировини у відтворювальний процес та уникати перебоїв у співпраці з традиційними контрагентами. Виходячи з традиційних підходів стосовно визначення

фінансової складової конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств в межах критерію «Прибутковість та фінансовий стан» варто розраховувати показники фінансової стійкості (коефіцієнт фінансової стійкості) та поточної ліквідності (коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)).

Поряд з фінансовою складовою конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств варто виокремити кадрову складову, оскільки основна продуктивна сила навіть у такій ресурсній ланці як лісове господарство – це персонал. Тому обґрунтовано одним з критеріїв оцінювання конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств є критерій «Використання персоналу». В межах даного критерію важливим показником виступає середньомісячна заробітна плата штатних працівників (на даний момент у багатолісних районах середньомісячна заробітна плата штатних працівників лісогосподарських підприємств випереджає середній рівень оплати праці в цілому по регіону). Водночас визначення в динаміці даного показника виступає важливою передумовою посилення мотиваційних чинників в діяльності окремих категорій персоналу, що в кінцевому підсумку вирішальною мірою вплине на рівень конкурентоспроможності суб'єктів лісогосподарського підприємництва в цілому.

З метою забезпечення прийняттого рівня еквівалентності показників даного критерію з показниками попередніх критеріїв пропонується розраховувати показник величини фонду оплати праці на 1 га площі земель лісового фонду, що дасть можливість показати наскільки співвідноситься використання територіального базису нарощення лісоресурсного потенціалу з рівнем оплати праці штатних працівників. Визначення даного показника в динаміці і в розрізі лісогосподарських підприємств конкретного регіону чи економічного району дасть змогу виявити резерви покращення застосування мотиваційних чинників до підвищення продуктивності праці, виходячи з рівня ефективності господарського освоєння наявного лісоресурсного

потенціалу. Логічним доповненням названого показника виступає показник середньооблікової чисельності штатних працівників на 1000 га земель лісового фонду, що фактично відображає наскільки використання лісових земель впливає на чисельність персоналу постійних лісокористувачів, а також на динаміку зайнятості в регіоні в цілому. Необхідною складовою критерію «Використання персоналу» є також розрахунок величини чистого доходу від реалізації на 1 штатного працівника, що повною мірою відображає рівень результативності використання персоналу лісогосподарських підприємств, виходячи з кінцевих показників виробничо-господарської діяльності.

Виходячи з того, що в багатолісних районах лісогосподарські підприємства є чи не основними бюджетонаповнюючими організаціями, система показників багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств буде не повною без критерію «Сплата податків». В межах даного критерію пропонується розраховувати наступні показники: величину сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 куб. м заготовленої деревини від рубок головного користування; величину сплачених податків і обов'язкових платежів на 1 га земель лісового фонду; величину сплати єдиного соціального внеску на 1 працівника; величину сплачених податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції; величину сплаченого податку на доходи фізичних осіб на 1 працівника.

Розрахунок величини сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 куб. м заготовленої деревини від рубок головного користування в розрізі лісогосподарських підприємств дозволяє порівняти величину фіскальної віддачі господарського освоєння лісів, які перебувають у віці стиглості, постійних лісокористувачів адміністративної області чи економічного району, щоб максимальною мірою, враховуючи природно-ресурсні передумови відтворення лісоресурсного потенціалу, виявити резерви ефективнішого та комплекснішого використання лісової складової

продуктивних сил в контексті підвищення рівня фіскальної ефективності залучення ресурсів лісу у відтворювальний процес. Показник сплачених податків і обов'язкових платежів на 1 га земель лісового фонду дає можливість показати на скільки ефективно з точки зору наповнення публічних бюджетних та позабюджетних фондів використовується просторовий базис розвитку галузі лісового господарства – землі лісового фонду.

Виходячи з останніх трендів стосовно повноти та своєчасності наповнення Пенсійного фонду та інших позабюджетних фондів соціального спрямування, доцільним в межах критерію «Сплата податків» є розрахунок показника сплати єдиного соціального внеску на 1 працівника. Враховуючи наявний високий рівень фіскального навантаження на діяльність постійних лісокористувачів та експертні оцінки стосовно його послаблення, розрахунок показника величини сплачених податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції в розрізі лісогосподарських підприємств дасть можливість виявити наскільки наявне фіскальне навантаження впливає на кінцеві показники і як воно співвідноситься з кінцевими показниками, що у підсумку дасть можливість сформулювати цілісний підхід до оптимізації адміністрування прямих та непрямих податків і обов'язкових платежів в секторі державних лісогосподарських підприємств. Важливість показника величини сплати податку на доходи фізичних осіб на 1 працівника має вагомим значення з огляду на необхідність прогнозування бази наповнення місцевих бюджетів, оскільки податок на доходи фізичних осіб має місцеву спрямованість. Виходячи з того, що у багатолісних районах Полісся та Карпат лівова частка робочих місць створюється в секторі державних лісогосподарських підприємств, розрахунок даного показника дасть можливість представити реальну ситуацію з наявними резервами.

Враховуючи те, що основною ресурсною базою виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств виступають ресурси лісу і ліс відіграє вагомим значення для зміцнення

біогеоценозів та забезпечення стійкості агроландшафтів, необхідною складовою багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності названих суб'єктів господарювання виступає критерій «Охорона і захист лісу». Даний критерій забезпечує необхідне підґрунтя для того, щоб багатокритеріальна оцінка рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств була здійснена на еколого-економічних засадах. Виходячи з того, що в останні роки актуалізувалися проблеми боротьби зі шкідниками та хворобами лісу доцільним є розрахунок в межах критерію «Охорона і захист лісу» показника питомої ваги площ лісопатологічного обстеження у вкритій лісом площі та площі винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб в розрахунку на 1000 га вкритої лісом площі. Розрахунок перерахованих показників даватиме наглядну картину про ефективність боротьби зі шкідниками та хворобами лісу, а також виступатиме підґрунтям для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення результативності лісоохоронної діяльності в цілому.

Трендом в розвитку сфери лісового господарства в останні роки стало підвищення рівня пожежонебезпечності, тому варто розраховувати показники влаштування мінералізованих смуг та показники догляду за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами, заслонами, щоб виявляти «вузькі місця» в діяльності підприємств стосовно упередження поширення пожежонебезпечних процесів у відповідності нормативними вимогами. Виходячи з необхідності забезпечення більш комплекснішого використання недеревної складової лісоресурсного потенціалу, а також несировинних корисностей лісу, одним з основних пріоритетів диверсифікації виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств сьогодні виступає розбудова індустрії рекреаційного лісокористування. З огляду на це пропонується одним з показників багатокритеріальної оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств в межах критерію «Охорона і захист лісу» розглядати показник благоустрою рекреаційних ділянок.

Конкурентоспроможність лісового сектору регіону є комплексним показником, який інтегрує усі складові ефективності діяльності сировинної та переробної ланок, а також являє собою здатність задовольняти потреби споживачів в продукції, роботах та послугах лісового господарства та у продукції деревообробних виробництв. У зв'язку з багатофункціональною спрямованістю залучення лісоресурсного потенціалу у господарській обіг визначення рівня конкурентоспроможності лісового сектора регіону має базуватися на системі багатокритеріальної оцінки, яка забезпечить оцінювання результативності діяльності усіх підрозділів суб'єктів лісогосподарського та деревообробного виробництва, а також ефективності здійснення виробничо-господарської, інноваційної, природоохоронної та збутової діяльності постійних лісокористувачів.

Необхідною методичною передумовою адекватного оцінювання рівня конкурентоспроможності лісового сектору регіону виступає система багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, які створюють ресурсну базу для переробних ланок всього лісопродуктового ланцюга. Тобто конкурентоспроможність лісогосподарських підприємств фактично визначає базові умови для конкурентоспроможності лісопильних, стругальних, столярних, меблевих, целюлозно-паперових та лісохімічних виробництв як основних переробних ланок лісового сектора національної економіки.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження показали, що конкурентоспроможність лісового сектору регіону є комплексним показником, який інтегрує усі складові ефективності діяльності сировинної та переробної ланок, а також являє собою здатність задовольняти потреби споживачів в продукції, роботах та послугах лісового господарства та у продукції деревообробних виробництв.

2. Встановлено, що забезпечення прискорених темпів зростання рівня конкурентоспроможності лісового сектора потребує при проектуванні конкретних механізмів врахування особливостей побудови лісопродуктових ланцюгів та дотримання комплексу принципів, що дають змогу зберегти максимальну асиміляційну місткість територій концентрації лісоресурсних благ та максимізувати валову додану вартість у сировинній та переробній ланці.

3. Обґрунтовано, що особливостями забезпечення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств виступають: значний часовий лаг між посадкою лісу та його стиглістю; прогнозованість сировинної бази розвитку переробної ланки лісового сектора, що впливає з даних лісовпорядкування та моніторингу лісів; вагомість лісів у забезпеченні еколого-економічної стабільності територіальних утворень та стійкості біогеоценозів; багатокомпонентна структура лісопродуктових ланцюгів (лісове господарство, деревообробка, лісохімія, целюлозно-паперова промисловість).

4. Доведено, що забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора на еколого-економічних засадах має базуватися на дотриманні суб'єктами лісогосподарського та деревообробного виробництва комплексу принципів: невиснажливості, розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, еколого-економічної рівноваги, комплексності, інноваційної спрямованості, галузевої еквівалентності, пріоритетності ресурсозбереження, енергетичної доцільності, імплементації кращих практик лісового менеджменту країн ЄС у практику лісогосподарювання, дотримання вимог цифрової трансформації, компліментарності. Саме ці принципи мають бути враховані при формуванні національної лісової політики та державної промислової політики в частині стимулювання розвитку переробних ланок лісового сектора.

5. Встановлено, що у зв'язку з багатофункціональною спрямованістю залучення лісоресурсного потенціалу у господарській обіг

визначення рівня конкурентоспроможності лісового сектора регіону має базуватися на системі багатокритеріальної оцінки, яка забезпечить оцінювання результативності діяльності усіх підрозділів суб'єктів лісогосподарського та деревообробного виробництва, а також ефективності здійснення виробничо-господарської, інноваційної, природоохоронної та збутової діяльності постійних лісокористувачів.

б. Доведено, що необхідною методичною передумовою адекватного оцінювання рівня конкурентоспроможності лісового сектору регіону виступає система багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, які створюють ресурсну базу для переробних ланок всього лісопродуктового ланцюга. Тобто конкурентоспроможність лісогосподарських підприємств фактично визначає базові умови для конкурентоспроможності лісопильних, стругальних, столярних, меблевих, целюлозно-паперових та лісохімічних виробництв як основних переробних ланок лісового сектора національної економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Загальна характеристика, природно-ресурсні передумови та основні техніко-економічні показники функціонування лісового сектору регіону

Волинська область відноситься до найбільш заліснених регіонів України. Державні лісогосподарські підприємства, які підпорядковані Волинському обласному управлінню лісового та мисливського господарства (Волинському ОУЛМГ), є основними лісокористувачами. Державні лісогосподарські підприємства відіграють важливу роль в соціально-економічному піднесенні адміністративних районів та об'єднаних територіальних громад, забезпечуючи прийнятний рівень ділової активності для підприємницького сектору та необхідний рівень зайнятості місцевого населення і виступаючи одними з основних платників податків та інших обов'язкових платежів до місцевих бюджетів.

Державні лісогосподарські підприємства, які підпорядковані Волинському ОУЛМГ, відзначаються значною асиметрією стосовно площі земель лісогосподарського призначення, які передані їм у постійне користування (табл. 2.1, Дод. А). Виокремлюється три групи державних лісогосподарських підприємств Волинської області за критерієм площі земель лісогосподарського призначення (понад 10 тис. га): 1 група – підприємства з малою площею земель лісогосподарського призначення (від 16051 до 28109 га); 2 група – підприємства з середньою площею земель лісогосподарського призначення (від 28110 до 40167 га); 3 група – підприємства з великою площею земель лісогосподарського призначення (від 40168 до 52225 га). Віднесення конкретних лісогосподарських підприємств

**Групування лісгосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ
за показником площі земель лісгосподарського призначення
(понад 10 тис. га)**

Підприємство	Загальна площа станом на 01.01.2020 р., га
<i>Мала площа (від 16051 га до 28109 га)</i>	
ДП "Горохівське ЛМГ"	16 051
ДП "Поліське ЛГ"	18 298
ДП СЛАП Ратноагроліс	19 083
ДП "Шацьке УДЛГ"	20 987
ДП СЛАП Любешівагроліс	23 111
ДП "Ковельське ЛГ"	25 659
ДП "Прибузьке ЛГ"	27 749
<i>Середня площа (від 28110 га до 40167 га)</i>	
ДП "Ратнівське ЛМГ"	28 832
ДП "Турійське ЛГ"	29 180
ДП "Городоцьке ЛГ"	29 523
ДП "Колківське ЛГ"	29 546
ДП "Любешівське ЛМГ"	29 744
ДП "Ківерцівське ЛГ"	29 745
ДП "Любомльське ЛГ"	30 837
ДП "В.Волинське ЛМГ"	33 333
ДП "Цуманське ЛГ"	33 520
ДП СЛАП ККаширськагроліс	36 610
ДП "Старовижівське ЛГ"	39 959
<i>Велика площа (від 40168 га до 52225 га)</i>	
ДП "К.Каширське ЛГ"	43 770
ДП "Маневицьке ЛГ"	52 225
Всього	615054,2

Примітка. Побудовано автором.

до відповідної групи напряму не залежить від природнокліматичної зони. Так до групи з малою площею земель лісгосподарського призначення відносяться державні лісгосподарські підприємства, які територіально розміщені як в зоні Полісся, так і в зоні Лісостепу. Найбільша кількість державних лісгосподарських підприємств відноситься до групи із середньою площею (від 28110 до 40167 га). Знову ж таки тут представлені лісгосподарські підприємства як поліської, так і лісостепової зони. До групи підприємств з великою площею земель лісгосподарського призначення (від 40168 до 52225 га) відносяться ДП «К.Каширське ЛГ» та «Маневицьке ЛГ»,

де площа земель лісогосподарського призначення відповідно становить 43,7 тис. га та 52,2 тис. га.

В цілому державні лісогосподарські підприємства Волинської області мають сприятливі передумови для розширення площі земель лісогосподарського призначення (Дод. Б), які перебувають у них в користуванні. Резервами для збільшення площі земель, які можуть бути переведені у категорію лісових земель, є малопродуктивні сільськогосподарські угіддя та сільськогосподарські угіддя, що піддалися самозалісненню. Досягнення прогресу в цьому напрямі залежить від налагодження співпраці з об'єднаними територіальними громадами як на статутній, так і не на статутній основі через інституціоналізацію угод публічно-приватного партнерства.

Загальна площа земель лісогосподарського призначення згідно даних лісового кадастру Волинського ОУЛМГ 2020 року становить 618,7 тис. га (табл. 2.2). Площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок, які знаходяться у постійному користуванні Волинського ОУЛМГ, становить 544,9 тис. га. В структурі земель вкритих лісовою рослинністю питома вага земель, зайнятих хвойними породами становить 56,9% (309,9 тис. га). Із них сосна становить 56,1% (305,6 тис. га), ялина та ялиця – 0,7% (4 тис. га), площа хвойних молодників до 20 років – 6,7% (36,5 тис. га). Площа земель зайнятих твердолистяними породами становить 64,4 тис. га, її питома вага в загальній площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок – 11,8%. Частка земель, зайнятих дубом високостовбурним, становить 10,4% (56,8 тис. га).

Площа земель, зайнятих дубом низькостовбурним, становить 1,6 тис. га (0,3%). Площа твердолистяних молодняків до 20 років становить 3,4 тис. га (0,6%). Площа м'яколистяних порід становить 170,3 тис. га (31,3%). Площа молодняків м'яколистяних порід до 20 років становить 25,8 тис. га (4,7%). Згідно лісового кадастру Волинського ОУЛМГ 2020 року загальний запас деревостанів становить 121,1 млн куб. м, в тому числі стиглих і перестійних

**Площа лісових земель та запас деревостанів згідно даних лісового
кадастру Волинського ОУЛМГ 2020 року**

Показники	Одиниця виміру	Волинське ОУЛМГ (з Черемським заповідником)	Питома вага, %
Загальна площа земель лісогосподарського призначення	га	618718,4	-
<i>Площа та структура вкритих лісовою рослинністю ділянок</i>			
Вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки	га	544859,8	100,0
в тому числі з перевагою:			
Хвойних порід	га	309953,8	56,9
із них: сосна	га	305635,1	56,1
ялина, ялиця	га	4004,3	0,7
хвойних молодняків до 20 років	га	36515,6	6,7
тврдолистяних порід	га	64420,3	11,8
із них: дуб високостовбурний	га	56870,2	10,4
дуб низькостовбурний	га	1580,7	0,3
тврдолистяних молодняків до 20 років	га	3416,3	0,6
м'яколистяних порід	га	170297,5	31,3
із них молодняків до 20 років	га	25786,6	4,7
<i>Обсяг та структура запасу деревостанів</i>			
Загальний запас деревостанів	тис.куб.м	121101,02	100,0
в тому числі стиглих і перестійних	тис.куб.м	16051,15	13,3
Із загального запасу деревостанів з перевагою:			
хвойних порід	тис.куб.м	79789,68	65,9
із них стиглих і перестійних	тис.куб.м	7018,15	5,8
тврдолистяних порід	тис.куб.м	13900,82	11,5
м'яколистяних порід	тис.куб.м	27395,37	22,6
Загальна середня зміна запасу	тис.куб.м	2250,66	-

Примітка. Побудовано автором.

деревостанів – 16 млн куб. м (13,3%). В загальному запасі деревостанів запас хвойних порід становить 79,8 млн куб. м (65,9%), з них стиглих і перестійних 7 млн куб. м (5,8%). Загальний запас деревостанів тврдолистяних порід становить 13,9 млн куб. м (11,5%) та м'яколистяних порід – 27,4 млн куб. м (22,6%). Загальна середня зміна запасу становить 2,3 млн куб. м.

Позитивним моментом ведення лісового господарства на підприємствах Волинського ОУЛМГ є висхідна тенденція в динаміці площ лісовідновлення. Зокрема у 2015 році всіма способами лісовідновлення

відбувалося на площі 5,1 тис. га, у 2016 році – 5,2 тис. га, у 2017 році – 5,7 тис. га, у 2018 році – 6,1 тис. га, у 2019 році – 6,9 тис. га (рис. 2.1). В цілому у 2019 році відтворення лісів на землях наданих у постійне користування порівняно з 2015 роком збільшилося на 1,7 тис. га або на 35,6%. Про позитивні зрушення в системі відновлення лісів свідчить також збільшення у 2019 році порівняно з 2015 роком площі садіння і висівання лісів на 654,7 га або на 33,4%. Також у 2019 році порівняно з 2015 роком збільшилася площа захисних лісових насаджень на 7,1 га.

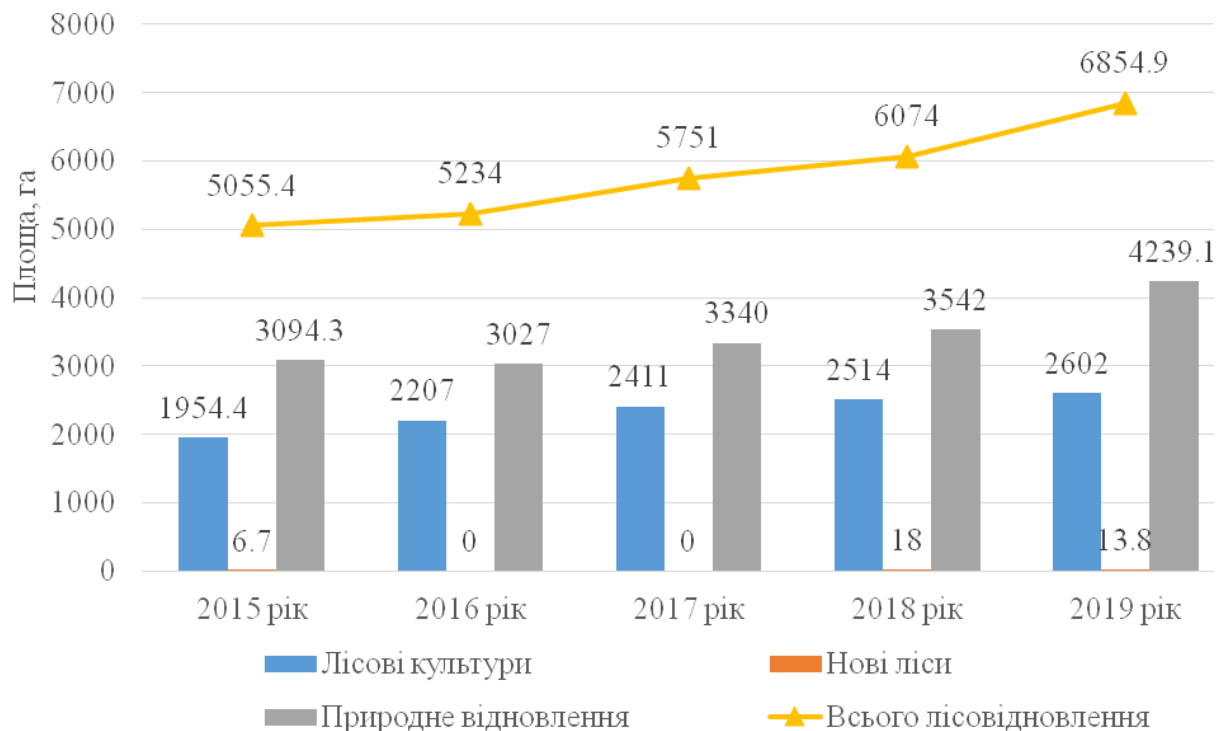

Рис. 2.1. Динаміка площ лісовідновлення по Волинському ОУЛМГ за видами лісовідновних робіт за 2015-2019 рр.

(побудовано автором)

Найбільші площі лісовідновлення забезпечувалися за рахунок природного відновлення. У 2015 році природне відновлення здійснювалося на площі 3,1 тис. га, у 2016 році – 3,1 тис. га, у 2017 році – 3,3 тис. га, у 2018 році – 3,5 тис. га, у 2019 році – 4,2 тис. га. У 2019 році порівняно з 2015 роком природне відновлення збільшилося на 37,0%.

Створення лісових культур здійснювалося у 2015 році на площі 1,9 тис. га, у 2016 році – 2,2 тис. га, у 2017 році – 2,4 тис. га, у 2018 році – 2,5 тис. га, у 2019 році – 2,6 тис. га. Тобто спостерігається висхідний тренд в динаміці створення лісових культур, що свідчить про те, що навіть при відсутності повноцінного бюджетного фінансування процесів лісовідновлення державні лісогосподарські підприємства Волинського ОУЛМГ повною мірою реалізують основні пріоритети національної лісової політики. Збільшення площ нових лісів залежить від того, наскільки активно об'єднані територіальні громади будуть йти назустріч державним лісогосподарським підприємствам в частині передачі самозаліснених та малопродуктивних земель в постійне лісокористування суб'єктам господарювання, які мають спеціалізовані підрозділи для науково обґрунтованого ведення лісового господарства.

Позитивні тенденції також спостерігаються в динаміці висівання у розсадниках насіння деревних і чагарникових порід. Зокрема у 2015 році висівання у розсадниках насіння деревних і чагарникових порід здійснювалося на площі 13,4 га, у 2016 році – 16,7 га, у 2017 році – 14,4 га, у 2018 році – 15,6 га, у 2019 році – 22,2 га. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком площа висівання у розсадниках насіння деревних і чагарникових порід збільшилася на 8,8 га або на 65,7%. Також позитивні тенденції спостерігаються у динаміці вирощування стандартних сіянців для створення лісових культур. У 2015 році потужності по вирощуванню стандартних сіянців для створення лісових культур становили 17,7 млн шт, у 2016 році – 21,3 млн шт, у 2017 році – 23,5 млн шт, у 2018 році – 20,48 млн шт, у 2019 році – 27,6 млн шт. У 2019 році порівняно з 2015 роком потужності по вирощуванню стандартних сіянців для створення лісових культур збільшилися на 9,9 млн шт. або на 55,9%. В динаміці вирощування стандартних саджанців для озеленення спостерігається низхідний тренд. Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком вирощування стандартних саджанців для озеленення зменшилося на 11,5 тис. шт або на 9%.

Прискореними темпами зростання відзначається динаміка посадки сіянців деревних, чагарникових, плодово-ягідних і технічних порід у шкільних відділеннях. Зокрема у 2015 році потужності по посадці сіянців деревних, чагарникових, плодово-ягідних і технічних порід у шкільних відділеннях становили 54 тис. шт, у 2016 році – 56 тис. шт, у 2017 році – 57 тис. шт, у 2018 році – 100 тис. шт, у 2019 році – 95 тис. шт. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком потужності по посадці сіянців деревних, чагарникових, плодово-ягідних і технічних порід у шкільних відділеннях виросли на 41 тис. шт або на 75,9%. Це має вагоме значення як в частині створення сприятливих передумов для нарощення лісоресурсного потенціалу в середньостроковій та довгостроковій перспективі, так і для популяризації пріоритетів та способів ощадливого лісокористування.

У 2015-2019 роках спостерігаються в цілому позитивні тенденції в динаміці обробітку ґрунту для створення в наступному році лісових культур. Зокрема у 2015 році площа обробітку ґрунту для створення в наступному році лісових культур становила 1842 га, у 2016 році – 1667 га, у 2017 році – 1841,7 га, у 2018 році – 2031 га, у 2019 році – 2005,7 га. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком площа обробітку ґрунту для створення в наступному році лісових культур виросла на 163,7 га або на 8,9%. Це свідчить про те, що лісогосподарські підприємства більш активно формують природно-ресурсну основу для розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу.

Щодо заготівлі насіння деревних і чагарникових порід, то спостерігається в цілому низхідний тренд. Зокрема насіння хвойних порід заготовлювалося у 2019 році порівняно з 2015 роком на площі на 29 га меншій або на 1,8%. Також зменшилася площа заготівлі насіння дуба звичайного. У 2019 році порівняно з 2015 роком дуб звичайний заготовлявся менше на площі в 32560 га або на 69,3%. Позитивним моментом ведення лісового господарства державними лісогосподарськими підприємствами Волинського ОУЛМГ є зростання у 2019 році порівняно з 2015 роком площі переведених у вкриті лісовою рослинністю земель. Зростання склало 230,6 га

або 5,4%. Тобто спостерігається прискорення темпів розширення територіального базису нарощення лісоресурсного потенціалу.

Якщо аналізувати обсяги заготівлі деревини в 2015-2019 роках в розрізі основних видів рубок, то чітко викристалізовується такий тренд: обсяги заготівлі деревини від рубок головного користування поступово зменшуються, а обсяги заготівлі від рубок догляду – збільшуються. У 2015 році обсяги заготівлі деревини від рубок головного користування становили 673,4 тис. куб. м, у 2016 році – 684,2 тис. куб. м, у 2017 році – 601,1 тис. куб. м, у 2018 році – 489,1 тис. куб. м, у 2019 році – 453,5 тис. куб. м. (рис. 2.2).

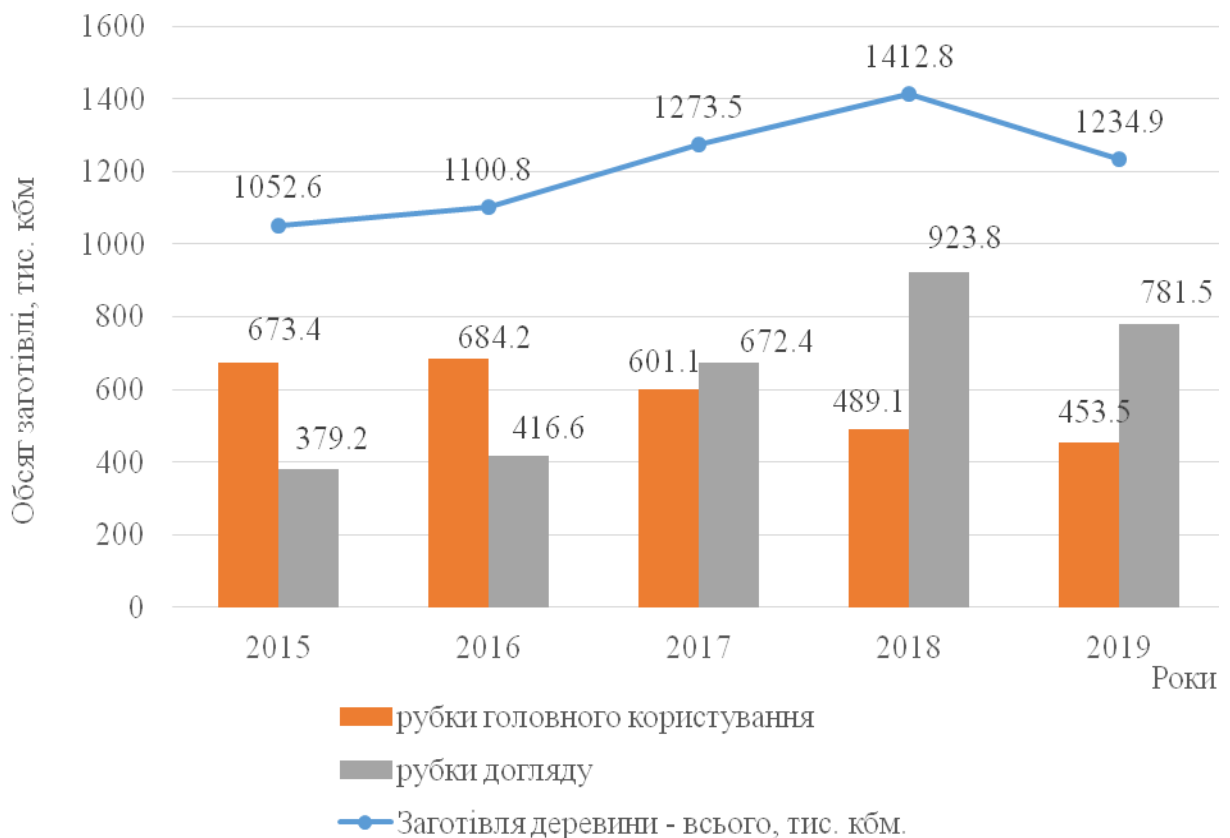

Рис. 2.2. Аналіз обсягів заготівлі за видами рубок по Волинському ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

(побудовано автором)

Водночас заготівля деревини від рубок догляду у 2015 році становила 379,2 тис. куб. м, у 2016 році – 416,6 тис. куб. м, у 2017 році – 672,4 тис. куб. м, у 2018 році – 923,8 тис. куб. м, у 2019 році – 781,5 тис. куб. м. Водночас

зростання обсягів заготівлі деревини від рубок догляду є свідченням того, що створюється надійна ресурсна база для збільшення обсягів заготівлі деревини у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

В цілому у 2015-2019 роках спостерігалася висхідна тенденція в динаміці заготівлі деревини від усіх видів рубок за винятком 2019 року порівняно з 2018 роком. У 2015 році обсяги заготівлі деревини від усіх видів рубок становили 1052,6 тис. куб. м, у 2016 році – 1100,8 тис. куб. м, у 2017 році – 1273,5 тис. куб. м, у 2018 році – 1412,8 тис. куб. м, у 2019 році – 1234,9 тис. куб. м. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги заготівлі деревини збільшилися більш як на 182,3 тис. куб. м. Причиною нарощення обсягів заготівлі деревини у 2019 році порівняно з 2015 роком, зокрема за рахунок рубок догляду, стало впровадження сучасних методів та технологій лісозаготівель, що давало можливість зводити до мінімуму втрати лісосировини.

Водночас державні лісогосподарські підприємства Волинського ОУЛМГ не використовують повною мірою наявні резерви щодо суттєвого нарощення обсягів заготівлі деревини. Підтвердженням даного припущення слугує динаміка освоєності розрахункової лісосіки у 2015-2019 роках (рис. 2.3). Зокрема розрахункова лісосіка у 2015 році становила 708 тис. куб. м, у 2016-2019 роках – 722,7 тис. куб. м. У той же час за аналізований період відсоток використання розрахункової лісосіки поступово зменшувався. У 2015 році він становив 95%, у 2016 році – 94,3%, у 2017 році – 82,9%, у 2018 році – 67,6%, у 2019 році – 63,1%.

Виходячи з вагомості рубок догляду в нарощенні обсягів лісозаготівель, варто детальніше проаналізувати проведення даного виду рубок в цілому по підприємствах Волинського ОУЛМГ. У 2015-2019 роках спостерігалось щорічне зростання площі проведення рубок догляду, що свідчить про нарощення природно-ресурсної бази розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

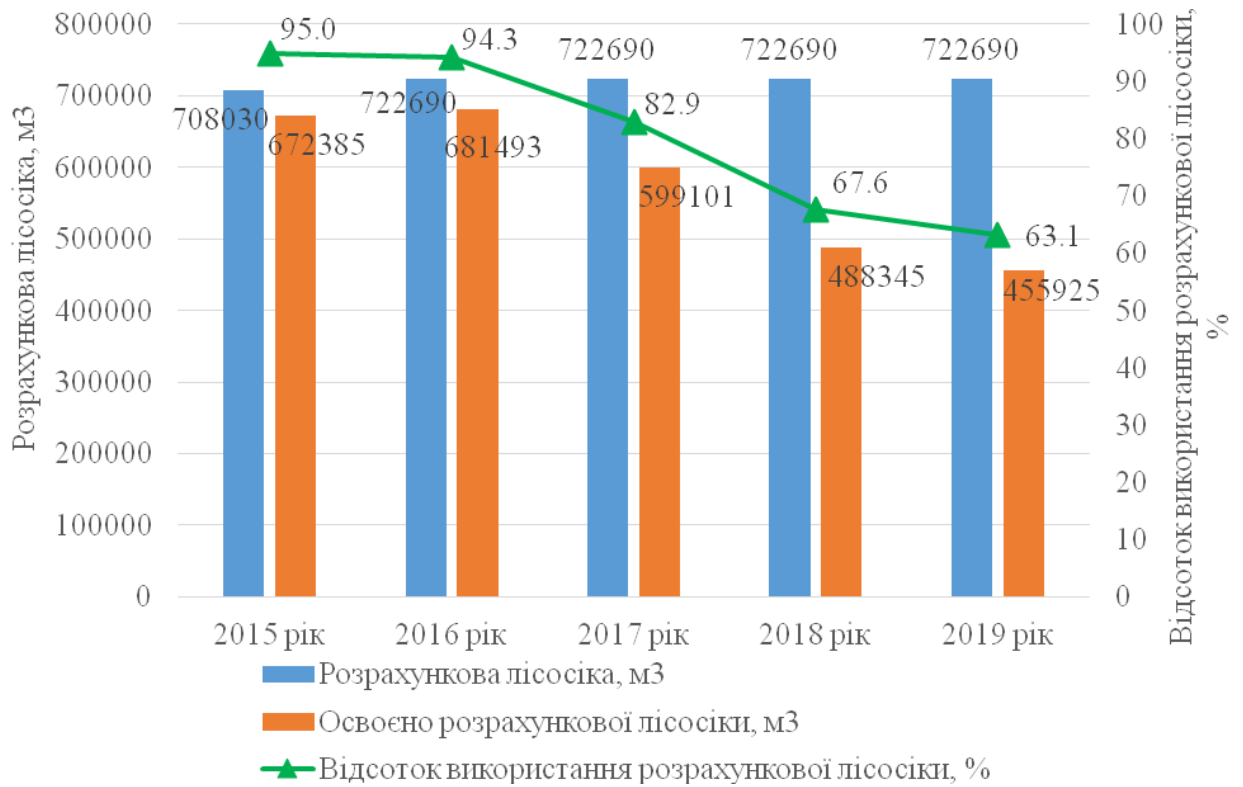

Рис. 2.3. Аналіз освоєння розрахункової лісосіки підприємствами

Волинського ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

(побудовано автором)

У 2015 році площа рубок догляду по підприємствах Волинського ОУЛМГ становила 16,4 тис. га, у 2016 році – 18,5 тис. га, у 2017 році – 25,0 тис. га, у 2018 році – 25,4 тис. га, у 2019 році – 28,6 тис. га (табл. 2.3). В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком площа рубок догляду збільшилася на 12,3 тис. га або на 75,1%. Паралельно зі зростанням площі рубок догляду у 2015-2019 роках збільшувалися і об'єми деревини, яка була заготовлена. Зокрема у 2015 році було заготовлено 405,8 тис. куб. м, у 2016 році – 486,7 тис. куб. м, у 2017 році – 772,2 тис. куб. м, у 2018 році – 1055,2 тис. куб. м, у 2019 році – 893,3 тис. куб. м. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги заготовленої деревини в порядку рубок догляду збільшилися на 487,5 тис. куб. м або в 1,2 рази.

**Аналіз проведення рубок догляду за лісом по Волинському ОУЛМГ за
2015-2019 рр.**

Показники	Роки					Відхилення 2019р. до 2015р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсол., +,-	Віднос., %
Площа, га	16354	18451	25031	25394	28641	12287	75,1
Заготовлено деревини всього, м ³	405842	486736	772224	1055221	893295	487453	120,1
Заготовлено ліквідної деревини, м ³	379131	426608	672421	923781	781467	402336	106,1
Заготовлено ліквідної деревини в середньому з 1 га площі, м ³	23,2	23,1	26,9	36,4	27,3	4,1	17,7

Примітка. Побудовано автором.

Незважаючи на те, що це рубки догляду (освітлення, прочищення, проріджування, прохідні) відсоток ліквідної деревини в загальних обсягах виробництва деревини є надзвичайно високим, що створює сприятливі передумови для підвищення рівня прибутковості діяльності постійних лісокористувачів, які перебувають у підпорядкуванні Волинського ОУЛМГ. У 2015 році підприємствами Волинського ОУЛМГ було заготовлено 379,1 тис. куб. м ліквідної деревини, у 2016 році – 426,6 тис. куб. м, у 2017 році – 672,4 тис. куб. м, у 2018 році – 923,8 тис. куб. м, у 2019 році – 781,5 тис. куб. м. У 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги заготівлі ліквідної деревини збільшилися на 402,3 тис. куб. м або на 106,1%. Значне зростання обсягів заготівлі ліквідної деревини свідчать про те, що в цілому по Волинському ОУЛМГ сформували ресурсні передумови для збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю та для завоювання нових ринків.

В цілому також спостерігається у 2015-2019 роках і зростання показника заготівлі ліквідної деревини в середньому з 1 га площі лісових земель. У 2015 році даний показник становив 23,2 куб. м, у 2016 році – 23,1

куб. м, у 2017 році – 26,9 куб. м, у 2018 році – 36,4 куб. м, у 2019 році – 27,3 куб. м. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком показник заготівлі ліквідної деревини в середньому з 1 га площі лісових земель збільшився на 4,1 куб. м або на 17,7%. Тобто спостерігається в цілому зростання показника економічної віддачі одиниці площі лісових земель, що свідчить про підвищення ефективності і результативності лісогосподарських заходів в частині забезпечення науково обґрунтованих умов повноцінного приросту деревної маси.

2.2 Аналіз та оцінка конкурентних переваг лісового сектору регіону на еколого-економічних засадах

За період 2015-2019 років в цілому по Волинському ОУЛМГ спостерігаються позитивні зрушення в динаміці основних фінансово-економічних показників (табл. 2.4). Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком сума активів по підприємствах Волинського ОУЛМГ зросла на 13,7 млн грн або на 50,5%. Це пов'язано з тим, що у 2017-2019 роках національна економіка в цілому і лісовий сектор зокрема поступово пододала стагнаційну фазу розвитку, яка була зумовлена політичною нестабільністю 2014-2015 років. Зокрема сума активів лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ у 2015 році становила – 27,1 млн грн., у 2017 році – 36,3 млн грн., у 2019 році – 40,8 млн грн. Причиною є те, що з року в рік спостерігається зростання цін на сировину – деревину, а також інших елементів витрат через високий рівень інфляції (близько 10% в рік), що збільшило обсяг загального грошового обороту. Підприємства до 2019 року також інвестували значні кошти в розширене оновлення основних засобів, що також сприяло зростанню активів. Приріст активів підприємств Волинського ОУЛМГ носить реальний, а не номінальний характер. Свідченням чого є динаміка активів у розрахунку на 1 куб. м заготовленої

Таблиця 2.4

**Основні фінансово-економічні показники роботи Волинського ОУЛМГ
за 2015-2019 рр.**

Показники	Роки					Відхилення 2019р. до 2015р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсол., +,-	Віднос., %
Сума активів, тис грн	271103	297816	362674	418212	408139	137036	50,5
Власний капітал, тис грн	168411	180776	185361	185963	174171	5760	3,4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис грн	699869	826930	966726	1253759	1075553	375684	53,7
ЕВІТДА, тис грн	116666	86280	56338	65855	56802	-59864	-51,3
Чистий прибуток, тис грн	85569	45980	23404	24214	12968	-72601	-84,8
Сплата податків, зборів та платежів на користь держави, тис грн., у т.ч.:							
рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	53827	55296	58123	80590	93558	39731	73,8
з неї питома вага надходжень до місцевих бюджетів, %	19,5	27,9	34,0	50,2	52,4	32,9	168,3
Капітальні інвестиції, усього, тис грн., у т.ч.:							
з них питома вага на придбання основних засобів, %	62,8	60,1	62,0	55,7	26,9	-35,9	-57,2
Коефіцієнт фінансової стійкості (> 1)	1,64	1,54	1,05	0,80	0,74	-0,90	-54,6
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) (> 1)	1,38	1,02	0,97	0,75	0,81	-0,56	-41,0
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,46	0,47	0,49	0,47	0,52	0,06	12,5
Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до амортизації	2,42	2,01	1,45	2,24	0,67	-1,7	-72,4
Показники у розрахунку на 1 куб. м заготовленої деревини							
Сума активів, грн	257,6	270,6	284,8	296,0	330,5	73	28,3
Власний капітал, грн	160,0	164,2	145,5	131,6	141,0	-19	-11,9
Чистий дохід від реалізації продукції, грн	664,9	751,2	759,1	887,4	870,9	206	31,0
ЕВІТДА, грн	110,8	78,4	44,2	46,6	46,0	-65	-58,5
Чистий прибуток, грн	81,3	41,8	18,4	17,1	10,5	-71	-87,1
Сплата податків, зборів та платежів на користь держави, грн., у т.ч.:							
рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	51,1	50,2	45,6	57,0	75,8	24,6	48,1
Капітальні інвестиції, грн	48,0	47,0	38,3	52,3	21,9	-26,1	-54,4

Примітка. Побудовано автором.

деревини у 2015-2019 роках. Зокрема у 2015 році даний показник становив 257,6 грн, у 2017 році – 284,8 грн, а у 2019 році – 330,5 грн. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком сума активів на 1 куб. м заготовленої деревини збільшилася на 73 грн або на 28,3%.

Значний детермінуючий вплив на позитивну динаміку активів лісогосподарських підприємств справило пожвавлення ділової активності на ринку деревини, а також прискорені темпи модернізації та реконструкції основних засобів на окремих господарюючих суб'єктах.

На відміну від прискорених темпів приросту активів в динаміці власного капіталу лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ не спостерігається таких темпів зростання. Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком сума власного капіталу збільшилася на 5,8 млн грн. або на 3,4%. Зростання обсягів заготівлі без відповідного росту рентабельності не дозволяє наростити прибутки, а відтак і накопичити власний капітал. Це також пов'язано з тим, що лісогосподарські підприємства та регуляторні органи системи управління лісовим господарством працюють в умовах високого рівня зарегульованості, рівень бюджетного фінансування потреб лісового господарства в останні сім років зменшився на порядки.

Підтвердженням відсутності стійкого висхідного тренду в реальній величині власного капіталу державних лісогосподарських підприємств Волинської області є динаміка власного капіталу на 1 куб. м заготовленої деревини у 2015-2019 роках. Зокрема даний показник у 2015 році складав 160 грн, у 2017 році – 145,5 грн, у 2019 році – 141 грн. У 2019 році порівняно з 2015 роком власний капітал на 1 куб м заготовленої деревини зменшився на 19 грн або на 11,9%. Зменшення даного показника пов'язано з тим, що через зниження прибутку власний капітал практично не змінюється, або знижується, а обсяги заготівлі деревини порівняно з 2015 роком зростали.

Незважаючи на повільний приріст власного капіталу, у динаміці чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт і послуг) в цілому спостерігається висхідна тенденція. У 2019 році порівняно з 2015 роком

чистий дохід від реалізації продукції лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Волинському ОУЛМГ, збільшився на 375,7 млн грн або на 53,7%. У 2015 році чистий дохід від реалізації продукції в цілому по Волинському ОУЛМГ становив 699,8 млн грн., у 2017 році – 966,7 млн грн., у 2019 році – 1075 млн грн. Причиною такої ситуації стало налагодження конкурентних умов продажу деревини, збільшення обсягів реалізації товарів, робіт і послуг, а також позитивна цінова динаміка на цільовому ринку. Підтвердженням реального зростання величини чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт і послуг) є динаміка чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт і послуг) на 1 куб м заготовленої деревини. У 2015 році чистий дохід від реалізації продукції на 1 куб м заготовленої деревини становив 664,9 грн, у 2017 році – 759,1 грн, у 2019 році – 870,9 грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком чистий дохід від реалізації продукції на 1 куб м заготовленої деревини збільшився на 206 грн або на 31,0%.

Незважаючи на зростання величини чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт і послуг) у 2015-2019 роках, в динаміці чистого прибутку спостерігається в цілому низхідний тренд. Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком чистий прибуток підприємств Волинського ОУЛМГ зменшився на 72,6 млн або 84,8%. Це пов'язано з тим, що з року в рік спостерігається зростання величини матеріальних витрат, що призводить до збільшення затратності готової продукції (товарів, робіт та послуг) і в кінцевому підсумку це веде до зменшення величини чистого прибутку. Ще більше підтверджує дану гіпотезу динаміка чистого прибутку на 1 куб м заготовленої деревини. У 2015 році чистий прибуток на 1 куб м заготовленої деревини в цілому по підприємствах Волинського ОУЛМГ становив 81,3 грн, у 2017 році – 18,4 грн, у 2019 році – 10,5 грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком чистий прибуток на 1 куб м заготовленої деревини зменшився на 71 грн або на 87,1%. Перспективи нарощення величини чистого прибутку на державних лісогосподарських підприємствах Волинського ОУЛМГ залежать від масштабів та темпів впровадження ресурсозберігаючих та

енергозберігаючих технологій, що дасть змогу зменшити питомі витрати на одиницю готової продукції і в цілому зменшити сукупні витрати на виробництво готової продукції.

ЕВІТДА або прибуток до виплати відсотків, податків, нарахування зносу та амортизаційних відрахувань протягом періоду 2015-2019 років показує тенденцію до зниження на фоні зростання вартості продукції, що реалізується. Зокрема, його значення у 2019 році зменшилося на 51,3% порівняно з початком періоду, що аналізується. ЕВІТДА показує наскільки правильною є бізнес-модель діяльності суб'єктів господарювання та чи можуть вони формувати грошовий потік за результатами поточної діяльності. В даному випадку ЕВІТДА відображає зменшення обсягів реалізації продукції лісогосподарськими підприємствами та збільшення собівартості виробництва та витрат на збут і управління.

Поряд з внутрішньогосподарськими та внутрішньовиробничими проблемами державні лісогосподарські підприємства дозволяють вирішувати ряд проблем, що сприяє прискоренню темпів соціально-економічного розвитку Волинської області. Квінтесенцією такого впливу є збільшення величини сплачених податків, зборів та платежів до публічних бюджетних та позабюджетних фондів. За період 2015-2019 років спостерігається щорічне зростання сплати податків, зборів та платежів до Зведеного бюджету України та до позабюджетних фондів соціального спрямування. У 2015 році лісогосподарські підприємства Волинського ОУЛМГ сплачували до публічних бюджетних та позабюджетних фондів 192 млн грн., у 2017 році – 248,6 млн грн., у 2019 – 325,8 млн грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком сума сплати податків, зборів та платежів до Зведеного бюджету України та до позабюджетних фондів збільшилася на 133,7 млн грн або на 69,7%. Причиною зростання суми податкових платежів до бюджетних та позабюджетних фондів стало збільшення обсягів угод з контрагентами, збільшення фонду оплати праці та розширення бази адміністрування рентної

плати за спеціальне використання лісових ресурсів, що збільшило базу стягнення прямих та непрямих податків.

Відображенням підвищення рівня фіскальної віддачі залучення лісоресурсного потенціалу у відтворювальний процес є динаміка надходжень до Зведеного бюджету України рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів. За період 2015-2019 років спостерігається чітка висхідна тенденція в надходженнях рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів до державного та місцевих бюджетів: у 2015 році такі надходження становили 53,8 млн грн., у 2017 році – 58,1 млн грн., у 2019 році – 93,6 млн грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком надходження рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів до Зведеного бюджету України збільшилося на 39,7 млн грн. або на 73,8%. Значне зростання надходжень рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів до Зведеного бюджету України має об'єктивний характер і зумовлене в основному суттєвим розширенням бази адміністрування даного фіскального платежу.

Позитивним моментом у фіскальному регулюванні господарського освоєння лісоресурсного потенціалу у 2015-2019 роках стало збільшення частки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, яка надходила до місцевих бюджетів. Якщо у 2015 році даний показник становив 19,5%, у 2017 році – 34,0, у 2019 році – 52,4%. Про позитивні зрушення в динаміці фіскальної віддачі процесів лісокористування свідчить динаміка сплати податків, зборів та платежів, які надходять до публічних бюджетних та позабюджетних фондів, на 1 куб м заготовленої деревини. Зокрема у 2015 році даний показник становив 182,4 грн, у 2017 році – 195,2 грн, у 2019 році – 263,8 грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком сплата податків, зборів та інших платежів на 1 куб м заготовленої деревини виросла на 81 грн або на 44,6%.

Динаміка питомої фіскальної віддачі заготовленої деревини свідчить про реальні позитивні зрушення в прирості податкових надходжень, які надходять до публічних бюджетних та позабюджетних фондів від суб'єктів

лісогосподарського підприємництва. Також спостерігається в загальному висхідна тенденція в динаміці рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 куб м заготовленої деревини. Цей показник у 2019 році порівняно з 2015 роком збільшився на 24,6 грн або на 48,1%. І взагалі простежується тенденція до збільшення частки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в загальних надходженнях природно-ресурсних платежів до місцевих бюджетів Волинської області.

Тобто державні лісогосподарські підприємства за аналізований період підвищили рівень фіскальної віддачі господарського освоєння лісоресурсного потенціалу і посилили свій вплив на фінансову самодостатність регіональних та локальних утворень, що в умовах поглиблення децентралізації має доленосне значення для соціально-економічного піднесення адміністративних районів та об'єднаних територіальних громад.

У зв'язку зі скороченням величини чистого прибутку в останні роки часового горизонту, що аналізується, за період 2015-2019 років має місце поступове скорочення суми фінансування капітальних інвестицій. У 2015 році сума фінансування капітальних інвестицій становила 50,6 млн грн., у 2017 році – 48,7 млн грн., у 2019 році – 27 млн грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком сума фінансування капітальних інвестицій на підприємствах Волинського ОУЛМГ зменшилася на 23,5 млн грн. або на 46,5%. Це є негативним моментом, оскільки уповільнює процеси оновлення та модернізації основного капіталу лісовирощування, лісозаготівель, транспортування та первинної переробки деревини. Варто також усунути негативну тенденцію в динаміці частки капітальних інвестицій, які спрямовуються на придбання основних засобів. У 2015 році частка капітальних інвестицій, які спрямовувалися на придбання основних засобів становила 62,8%, у 2017 році – 62,0%, у 2019 році – 26,9%. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком даний показник зменшився на 57,2%. Тобто в останні роки часового горизонту, що аналізується, спостерігається

зменшення частки капітальних видатків на придбання основних засобів, тобто має місце домінуюче фінансування утримання та експлуатації діючого обладнання і як правило обладнання, яке відпрацювало термін експлуатації. Підтвердженням необхідності кардинального переломлення негативного тренду у фінансуванні капітальних інвестицій є також динаміка показника величини капітальних інвестицій на 1 куб м заготовленої деревини. Значною мірою інвестиційні можливості державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ є обмеженими через введення мораторію на експорт необробленої деревини, що позбавило підприємства можливості отримання додаткових доходів. Фактично введення інституціональних обмежень на експорт необробленої деревини підірвало інвестиційний потенціал державних лісогосподарських підприємств.

Підтвердженням необхідності трансформації системи регуляторного впливу держави на діяльність державних лісогосподарських підприємств в частині залучення фінансових ресурсів є низхідна динаміка коефіцієнту фінансової стійкості. У 2015 році коефіцієнт фінансової стійкості становив 1,64, у 2016 році – 1,54, у 2017 році – 1,05, у 2018 році – 0,80, у 2019 році – 0,74. Так у 2019 році порівняно з 2015 роком коефіцієнт фінансової стійкості зменшився на 0,9 або на 54%. Низхідний тренд в динаміці коефіцієнта фінансової стійкості свідчить про те, що виникають ризики стосовно здатності державних лісогосподарських підприємств в цілому по ОУЛМГ залишатися платоспроможними в довгостроковій перспективі. Також в цілому низхідний тренд у 2015-2019 роках спостерігається в динаміці коефіцієнта поточної ліквідності. Якщо у 2015 році цей показник становив 1,38, у 2016 році – 1,02, у 2017 році – 0,97, то у 2019 році – 0,81. Фактично у 2019 році порівняно з 2015 роком коефіцієнт поточної ліквідності зменшився на 0,56 або на 41%. Виходячи з того, що нормативне значення коефіцієнта поточної ліквідності становить 1-3, значення даного показника у 2017-2019 роках свідчать про наявність проблем, пов'язаних з платоспроможністю,

адже оборотних активів недостатньо для того, щоб вчасно відповідати за поточними зобов'язаннями.

Свідченням уповільнених темпів модернізації та оновлення основного капіталу державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ є динаміка коефіцієнту зносу основних засобів. У 2015 році даний показник становив 0,46, у 2017 році – 0,49, у 2019 році – 0,52. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком коефіцієнт зносу основних засобів збільшився на 0,06 або на 12,5%. Це свідчить про підвищення рівня спрацьованості основних засобів, що негативним чином відображається на ефективності виробничо-господарської діяльності в цілому та енергомісткості виробництва зокрема. Уповільнення темпів оновлення основних засобів означає додаткові видатки на утримання та експлуатацію виробничого устаткування у зв'язку з необхідністю здійснення капітального ремонту. В іншій стороні, це обмежує можливості підприємств щодо придбання нового обладнання для потреб лісовирощування, лісозаготівель та транспортування і переробки деревини.

Занепокоєння викликає суттєве зменшення за період 2015-2019 років коефіцієнту відношення капітальних інвестицій до амортизаційного фонду. Зокрема у 2015 році цей показник становив 2,42, у 2017 році – 1,45, а у 2019 році – 0,67. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком даний показник зменшився на 1,7 або на 72,4%. Таке інтенсивне зменшення показника відношення капітальних інвестицій до амортизаційного фонду свідчить про відсутність позитивних зрушень в частині розширеного відтворення основних засобів. Якщо така тенденція в динаміці даного показника збережеться, то прогнозовано можна очікувати зростання рівня спрацьовання основного капіталу власне лісового господарства і основного капіталу переробки деревини.

Свідченням позитивних зрушень у виробничо-господарській діяльності державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ в цілому є збільшення обсягів заготівель лісопродукції у 2015-2019 роках. Зокрема у 2015 році було заготовлено лісопродукції 1052,5 тис. куб. м, у 2017 році –

1273,5 тис. куб. м, у 2019 році – 1234,9 тис. куб. м. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги заготівель лісопродукції збільшилися на 182,4 тис. куб. м або на 17,3% (табл. 2.5). Отже має місце збільшення обсягів заготівлі деревини у натуральному вираженні, що свідчить про реальні позитивні зрушення в секторі державних лісгосподарських підприємств Волинської області. В основному зростання обсягів заготівлі лісопродукції по підприємствах Волинського ОУЛМГ у 2015-2019 роках забезпечувалося за рахунок збільшення обсягів заготовлення лісопродукції в порядку здійснення рубок догляду. Так, обсяг заготівлі лісопродукції від рубок догляду у 2015 році становив 379,1 тис. куб. м, у 2017 році – 672,4 тис. куб. м, у 2019 році – 781,5 тис. куб. м. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяг заготівлі лісопродукції від рубок догляду збільшився на 402,3 тис. куб. м або на 106,1%.

Натомість за аналогічний часовий горизонт 2015-2019 років в динаміці обсягів заготівлі лісопродукції від рубок головного користування спостерігається низхідна тенденція. Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяг заготівлі лісопродукції від рубок головного користування зменшився на 219,9 тис. куб. м або на 32,7%. Це свідчить про те, що запас стиглих деревостанів зменшується, а це вимагає перегляду пріоритетів у веденні лісового господарства в сторону підвищення рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу, щоб незважаючи на низький відсоток стиглих насаджень у віковій структурі максимізувати показники ефективності виробничо-господарської та лісоохоронної діяльності постійних лісокористувачів, підпорядкованих Волинському обласному управлінню лісового та мисливського господарства.

Прикметною ознакою здійснення заготівель лісопродукції у 2015-2019 роках в цілому по Волинському ОУЛМГ є зростання обсягів лісозаготівель суб'єктами підприємницької діяльності (СПД). У 2015 році СПД було заготовлено 504,3 тис. куб. м лісопродукції, у 2017 році – 762,7 тис. куб. м, у 2019 році – 840,8 тис. куб. м. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком

**Аналіз ефективності лісозаготівлі підприємствами, підпорядкованими
Волинському ОУЛМГ за 2015-2019 рр.**

Показники	Роки					Відхилення 2019р. до 2015р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсол., +,-	Віднос., %
Усі види рубок							
Заготовлено лісопродукції всього, тис. кбм	1052,5	1100,8	1273,5	1412,8	1234,9	182,4	17,3
Кількість заготовлено СПД, тис. кбм	504,3	622,8	762,7	975,2	840,8	336,4	66,7
Питома вага заготівлі СПД, %	47,9	56,6	59,9	69,0	68,1	20,2	42,1
Середня оптова ціна заготівлі з врахуванням верхнього і нижнього складів, без ПДВ, грн.	592,5	664,7	650,9	746,2	773,1	180,6	30,5
Прибуток лісозаготівлі, тис. грн.	139342	101929	84797	112663	128095	-11247	-8,1
Рентабельність лісозаготівлі, %	28,8	16,2	11,4	12,0	15,5	-13,3	-46,1
Рубки головного користування							
Заготовлено лісопродукції всього, тис. кбм	673,4	684,2	601,1	489,1	453,5	-219,9	-32,7
Кількість заготовлено СПД, тис. кбм	321,3	372,1	314,3	292,6	276,2	-45,1	-14,0
Питома вага заготівлі СПД, %	47,7	54,4	52,3	59,8	60,9	13,2	27,6
Середня оптова ціна заготівлі з врахуванням верхнього і нижнього складів, без ПДВ, грн.	668,3	757,4	789,9	976,0	974,6	306,3	45,8
Прибуток лісозаготівлі, тис.грн.	148810	137679	87010	118708	103835	-44975	-30,2
Рентабельність лісозаготівлі, %	49,4	36,2	22,4	33,1	30,7	-18,7	-37,8
Рубки проміжного користування (рубки догляду)							
Заготовлено лісопродукції всього, тис. кбм	379,1	416,6	672,4	923,8	781,5	402,3	106,1
Кількість заготовлено СПД, тис. кбм	183,0	250,7	448,4	682,6	564,6	381,6	208,5
Питома вага заготівлі СПД, %	48,3	60,2	66,7	73,9	72,2	24,0	49,6
Середня оптова ціна заготівлі з врахуванням верхнього і нижнього складів, без ПДВ, грн.	458,0	512,4	526,7	624,6	656,2	198,2	43,3
Прибуток лісозаготівлі, тис.грн.	-9467,6	-35749,7	-2212,5	-6044,9	24259,7	33727,3	-356,2
Рентабельність лісозаготівлі, %	-5,2	-14,3	-0,6	-1,0	5,0	10,1	-196,0

Примітка. Побудовано автором.

кількість заготовленої СПД лісопродукції збільшилася на 336,4 тис. куб. м або на 66,7%. Збільшення обсягів заготівлі СПД лісопродукції призвело до зростання частки лісопродукції, заготовленої даною категорією суб'єктів господарювання, в загальному обсязі заготовленої лісопродукції. Цей показник у 2015 році становив 47,9%, у 2017 році – 59,9%, у 2019 році – 68,1%.

Збільшення частки лісопродукції, заготовленої СПД, в загальному обсязі заготовленої лісопродукції свідчить про те, що підприємства активно працюють над оптимізацією витрат і використовують аутсорсингові технології через залучення сторонніх організацій до здійснення лісозаготівель. Як по загальному обсягу заготівлі лісопродукції, так і по заготівлі лісопродукції СПД спостерігається низхідний тренд стосовно рубок головного користування і висхідний тренд – стосовно рубок догляду. Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяг заготовленої лісопродукції СПД в порядку рубок головного користування зменшився на 45,1 тис. куб. м або на 14,0%.

Обсяг заготовленої лісопродукції СПД в порядку рубок догляду у 2019 році порівняно з 2015 роком навпаки збільшився. Збільшення склало 381,6 тис. куб. м або в 2 рази. Але незважаючи на те, що обсяг заготівлі лісопродукції СПД в порядку рубок головного користування зменшився, його частка у 2019 році порівняно з 2015 роком збільшилася (збільшення склало 27,6%). Це пояснюється тим, що темпи зменшення обсягів заготівлі лісопродукції в цілому зменшувалися ще більш прискореними темпами. Натомість частка лісопродукції СПД в загальному обсязі лісопродукції, заготовленої в порядку рубок догляду, у 2019 році порівняно з 2015 роком суттєво збільшилася.

Значною мірою зростання величини чистого доходу від реалізації продукції у 2015-2019 роках забезпечувалося за рахунок зростання середньої оптової ціни заготівлі з врахуванням верхнього і нижнього складів. Зокрема у 2015 році середня оптова ціна заготівлі з врахуванням верхнього і нижнього

складів становила 592,5 грн за куб. м, у 2017 році – 650,9 грн, у 2019 році – 773,1 грн. У 2019 році порівняно з 2015 роком середня оптова ціна заготівлі з врахуванням верхнього і нижнього складів збільшилася на 180,6 грн або на 30,5%. Також у 2019 році порівняно з 2015 роком спостерігається зростання середньої оптової ціни заготівлі з врахуванням верхнього і нижнього складів як порубках головного користування, так і по рубках догляду (зростання відповідно складало 45,8% і 43,3%).

Незважаючи на зростання обсягів заготівлі лісопродукції у 2015-2019 роках, в динаміці прибуткових надходжень від лісозаготівель не спостерігається висхідної тенденції. Зокрема у 2015 році прибуток лісозаготівлі становив 139,3 млн грн, у 2017 році – 84,8 млн грн, у 2019 році – 128,1 млн грн. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком прибуток від лісозаготівлі зменшився на 11,2 млн грн або на 8,1%. Зменшення прибутку від лісозаготівлі також спостерігалось в динаміці даного показника від рубок головного користування. Так, прибуток від лісозаготівлі в порядку рубок головного користування у 2019 році порівняно з 2015 роком зменшився на 44,9 млн грн. або на 30,2%. Водночас прибуток від лісозаготівель в порядку рубок догляду у 2019 році порівняно з 2015 роком збільшився на 33,7 млн грн. Таке значне абсолютне збільшення прибуткових надходжень від лісозаготівель в порядку рубок догляду зумовлено тим, що ці лісозаготівлі у 2015-2018 роках були збитковими.

Збитковість лісозаготівель в порядку рубок догляду (рубки освітлення, очищення, проріджування та прохідні рубки) пов'язана з нижчим рівнем виходу ділової деревини у зв'язку зі значними обсягами утворення неліквідної деревини. Також вагомий вплив чинить на величину прибутків низький рівень розвитку біоенергетики та занепад інших галузей економіки, що не дає змоги використовувати для господарських потреб хмиз, хворост та іншу неліквідну продукцію, яка, зокрема, могла б використовуватися для виготовлення щепи для опалення, а хвойна лапка могла б застосовуватися для підгодівлі ВРХ. Вагомою причиною зниження величини прибутку від

лісозаготівель від рубок головного користування та рубок догляду є високий рівень затратності, що пов'язано з високим рівнем цін на енергоносії, комплектуючі, а також високим рівнем спрацьованості виробничого устаткування. Тому підвищення рівня прибутковості лісозаготівель на пряму пов'язане з модернізацією, реконструкцією та технічним переоснащенням основних лісогосподарських засобів, а також із впровадженням сучасних методів та технологій лісозаготівель, транспортування та переробки деревини, а також утилізації неліквідної деревини.

В умовах обмеженості бюджетного фінансування потреб лісового господарства функціонування переробних підрозділів на базі державних лісогосподарських підприємств виступає запорукою зміцнення господарської та фінансової самодостатності цих суб'єктів господарювання і дає можливість накопичувати ресурси для фінансування процесів лісовідновлення та здійснення інших лісогосподарських заходів. Державні лісогосподарські підприємства Волинської області порівняно з підприємствами інших багатолісних регіонів завжди відзначалися потужною матеріально-технічною базою лісопереробки.

У 2015-2018 роках спостерігається чітко виражена висхідна тенденція в динаміці переробки деревини як в натуральному, так і у вартісному вираженні. У 2015 році було перероблено 252,7 тис. куб. м деревини, у 2017 році – 384,7 тис. куб. м, у 2019 році – 388,1 тис. куб. м (табл. 2.6). Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги переробки деревини в натуральному вираженні збільшилися на 135,4 тис. куб. м або на 53,6%. У вартісному вираженні обсяги переробки деревини на базі державних лісогосподарських підприємств Волині у 2019 році порівняно з 2015 роком збільшилися на 149,2 млн грн. або в 1,8 рази.

Також в цілому по Волинському ОУЛМГ у 2019 році порівняно з 2015 роком збільшилися обсяги виробництва продукції деревообробних підрозділів на 215,5 млн грн або на 90,1%.

**Аналіз ефективності роботи деревообробних підрозділів Волинського
ОУЛМГ за 2015-2019 рр.**

Показники	Роки					Відхилення 2019р. до 2015р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсол., +,-	Віднос., %
Перероблено деревини							
куб. м	252734	305595	384681	422931	388096	135362	53,6
вартість, тис. грн	81189,4	147249	220393	259766	230435	149246	183,8
Обсяг виробництва продукції, тис. грн	239328	324261	443205	539784	454847	215520	90,1
Рентабельність, %	45,2	23,3	9,3	8,2	3,2	-42,047	-93,0
Середньомісячна заробітна плата працівників, грн	3971	5731	7046	8479	8834	4863	122,5
Вихід продукції з 1 куб. м переробленої деревини, грн	947	1061	1152	1276	1172	225	23,8
Матеріаломісткість продукції, грн	0,34	0,45	0,50	0,48	0,51	0,17	49,3

Примітка. Побудовано автором.

Тобто, незважаючи на кризові явища в національній економіці, державні лісогосподарські підприємства Волинської області суттєво збільшили обсяги виробництва на основі переробки деревини. Це дало можливість постійним лісокористувачам суттєво збільшити прибутки і наростити обсяги капітальних вкладень в оновлення основних засобів, а також покращити фінансування процесів ведення лісового господарства, зокрема в частині впровадження сучасних інноваційних методів лісовирощування та охорони лісів від шкідників та хвороб.

Однак як і в ситуації із заготівлею лісопродукції вирішальний вплив на показники прибутковості здійснив високий рівень затратності у виробництві готової продукції. Тому починаючи з 2015 року і завершуючи 2019 роком спостерігалась чітка тенденція до зниження рівня рентабельності виробництва деревообробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ. Зокрема у 2015 році рентабельність

переробки деревини становила 45,2%, у 2017 році – 9,3%, у 2019 році – 3,2%. Тобто перманентне зростання вартості енергоносіїв та високий рівень податкового навантаження призвели до суттєвого зниження рівня прибутковості переробки деревини, що уповільнює процеси формування внутрішніх джерел інвестиційного забезпечення модернізації та реконструкції основних засобів, а також вчасного поповнення оборотних засобів з метою забезпечення безперебійності виробничого процесу.

Про позитивні тенденції в частині впровадження продуктових та процесних інновацій у діяльність деревообробних підрозділів свідчить підвищення рівня виходу продукції з 1 куб. м переробленої деревини. Зокрема у 2015 році даний показник становив 947 грн, у 2017 році – 1152 грн, у 2019 році – 1172 грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком вихід продукції з 1 куб. м переробленої деревини збільшився на 225 грн або на 23,8%. Водночас занепокоєння викликає зростання матеріаломісткості продукції деревообробних підрозділів. Зокрема у 2015 році матеріаломісткість 1 грн продукції деревообробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ становила 0,34 грн, у 2016 році – 0,45 грн, у 2017 році – 0,50 грн, у 2018 році – 0,48 грн, у 2019 році – 0,51 грн. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком матеріаломісткість виробництва 1 грн продукції зросла на 0,17 грн або на 49,3%.

Також спостерігаються позитивні тенденції в динаміці середньомісячної заробітної плати працівників деревообробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств Волинської області у 2015-2019 роках. Зокрема у 2019 році середньомісячна заробітна плата працівників деревообробних підрозділів порівняно з 2015 роком збільшилася на 4,9 тис. грн. або на 122,5%. Значною мірою це зумовлено як необхідністю індексації заробітної плати у зв'язку зі зростанням мінімальної заробітної плати, а також у зв'язку зі збільшенням обсягів переробки деревини у переробних цехах державних лісогосподарських підприємств Волинської області.

Основними номенклатурними позиціями (товарними групами) продукції лісопереробки державних лісогосподарських підприємств Волинської області є: 1) пиломатеріали; 2) заготовки для європіддонів; 3) товари побутової хімії; 4) консерви плодоовочеві. У динаміці виробництва пиломатеріалів на базі державних лісогосподарських підприємств за період 2015-2019 років в цілому спостерігається висхідна тенденція. Це є позитивним явищем, оскільки свідчить про зростання виробництва продукції з високою доданою вартістю. У 2015 році державні лісогосподарські підприємства Волинського ОУЛМГ виробляли 15,0 тис. куб. м пиломатеріалів, у 2016 році – 24,0 тис. куб. м, у 2017 році – 32,5 тис. куб. м, у 2018 році – 43,2 тис. куб. м, у 2019 році – 39,5 тис. куб. м (табл. 2.7). У 2019 році порівняно з 2015 роком обсяг виробництва пиломатеріалів виріс на 24,5 тис. куб. м або в 1,6 рази.

Таблиця 2.7

Аналіз ефективності виробництва окремих товарних груп продукції лісопереробки по Волинському ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2019р. До 2015р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсол., +/-	Віднос., %
Пиломатеріали							
- виробництво, тис. м3	15,0	24,0	32,5	43,2	39,5	24,5	163,3
- рентабельність, %	28,1	24,7	11,6	17,2	6,0	-22,1	-78,7
Заготовки для європіддонів							
- виробництво, тис. м3	83,9	93,2	116,3	122,2	107,8	23,9	28,4
Товари побутової хімії							
- виробництво, тонн	6,0	10,0	17,3	16,5	19	13	216,7
- рентабельність, %	4,8	20,2	8,1	2,0	6,4	1,6	33,5
Консерви плодоовочеві							
- виробництво, туб	3363,3	3582,1	1348,4	1059,8	1068,5	-2294,8	-68,2
- рентабельність, %	24,4	31,6	6,7	7,7	4,0	-20,4	-83,7

Примітка. Побудовано автором.

Незважаючи на домінуючу в динаміці виробництва пиломатеріалів висхідну тенденцію в динаміці рентабельності виробництва даної товарної групи лісопереробного виробництва в цілому спостерігається низхідний тренд. Так у 2015 році рентабельність виробництва пиломатеріалів в цілому по підприємствах Волинського ОУЛМГ становила 28,1%, у 2017 році – 11,6%, у 2019 році – 6%. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком рентабельність виробництва пиломатеріалів зменшилася на 22,1%. Таке стрімке зниження рентабельності виробництва даної товарної групи лісопереробного виробництва зумовлено певним зростанням рівня матеріаломісткості та енергомісткості виробництва. Вирішити проблему підвищення рівня прибутковості виробництва пиломатеріалів в секторі державних лісогосподарських підприємств Волинської області стане можливим за умови масштабної модернізації та реконструкції деревообробного обладнання.

Синхронно з виробництвом пиломатеріалів спостерігається висхідна тенденція також в динаміці виробництва заготовок для європіддонів у 2015-2019 роках. У 2015 році на деревообробних підрозділах лісогосподарських підприємств, які підпорядковані Волинському ОУЛМГ, вироблялося 83,9 тис. куб. м європіддонів, у 2017 році – 116,3 тис. куб. м, у 2019 році – 107,8 тис. куб. м. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком виробництво європіддонів на переробних підрозділах державних лісогосподарських підприємств збільшилося на 23,9 тис. куб. м або на 28,4%. Зростання обсягів виробництва європіддонів в останні роки пов'язане з необхідністю нарощення обсягів валютної виручки, оскільки донедавна основна номенклатурна позиція експорту державних лісогосподарських підприємств необроблена деревина не може експортуватися у зв'язку з введенням інституціональних обмежень – заборони вивозу за кордон лісу-кругляка.

З метою диверсифікації виробничої програми деревообробних цехів державних лісогосподарських підприємств Волинської області в останні роки спостерігається нарощення обсягів виробництва товарів побутової хімії.

Якщо у 2015 році вироблялося товарів побутової хімії 6 тонн, у 2017 році – 17,3 тонн, у 2019 році – 19 тон. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги виробництва товарів побутової хімії збільшилися на 13 тонн або у 2 рази. В динаміці рентабельності виробництва товарів побутової хімії у 2015-2019 роках не спостерігається чіткої тенденції, що пов'язано з високим рівнем турбулентності та волатильності цільового ринку.

Прикметною рисою виробництва продукції лісопереробки на державних лісогосподарських підприємствах Волинської області є виробництво плодоовочевих консервів. Однак за період 2015-2019 років в динаміці виробництва даної товарної групи спостерігається в цілому низхідна тенденція. Якщо у 2015 році вироблялося 3,4 тис. туб, у 2017 році – 1,35 тис. туб, то у 2019 році 1,1 тис. туб. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяг виробництва переробними підрозділами державних лісогосподарських підприємств плодоовочевих консервів зменшився на 3,3 тис. туб або на 68,2%. За період 2015-2019 років в динаміці рентабельності виробництва плодоовочевих консервів прослідковується в цілому низхідна тенденція. Зокрема у 2015 році рентабельність виробництва плодоовочевих консервів становила 24,4%, у 2017 році – 6,7%, у 2019 році – 4,0%. Державні лісогосподарські підприємства Волинського ОУЛМГ мають значний потенціал в частині нарощення потужностей по виробництву плодоовочевих консервів з огляду на наявність великої ресурсної бази та стабільність попиту через високу якість названого виду продукції.

У процесі освоєння лісоресурсного потенціалу та переробки деревини утворюється значна кількість лісосічних відходів та відходів деревообробки, які потенційно можуть виступити вагомим чинником підвищення рівня капіталізації державних лісогосподарських підприємств. У 2015-2019 роках в цілому спостерігається зростання обсягів утворення відходів деревообробки та лісопилення. Зокрема у 2015 році на підприємствах Волинського ОУЛМГ утворилося відходів деревообробки та лісопилення загальним обсягом 125,8 тис. куб. м., у 2017 році – 177,4 тис. куб. м., у 2019 році – 195,8 тис. куб. м.

Поряд з утворенням також і вирости обсяги використання відходів деревообробки та лісопилення. У 2015 році було використано 13,7 тис. куб. м., у 2017 році – 60,3 тис. куб. м, у 2019 році – 51,6 тис. куб. м (рис. 2.4).

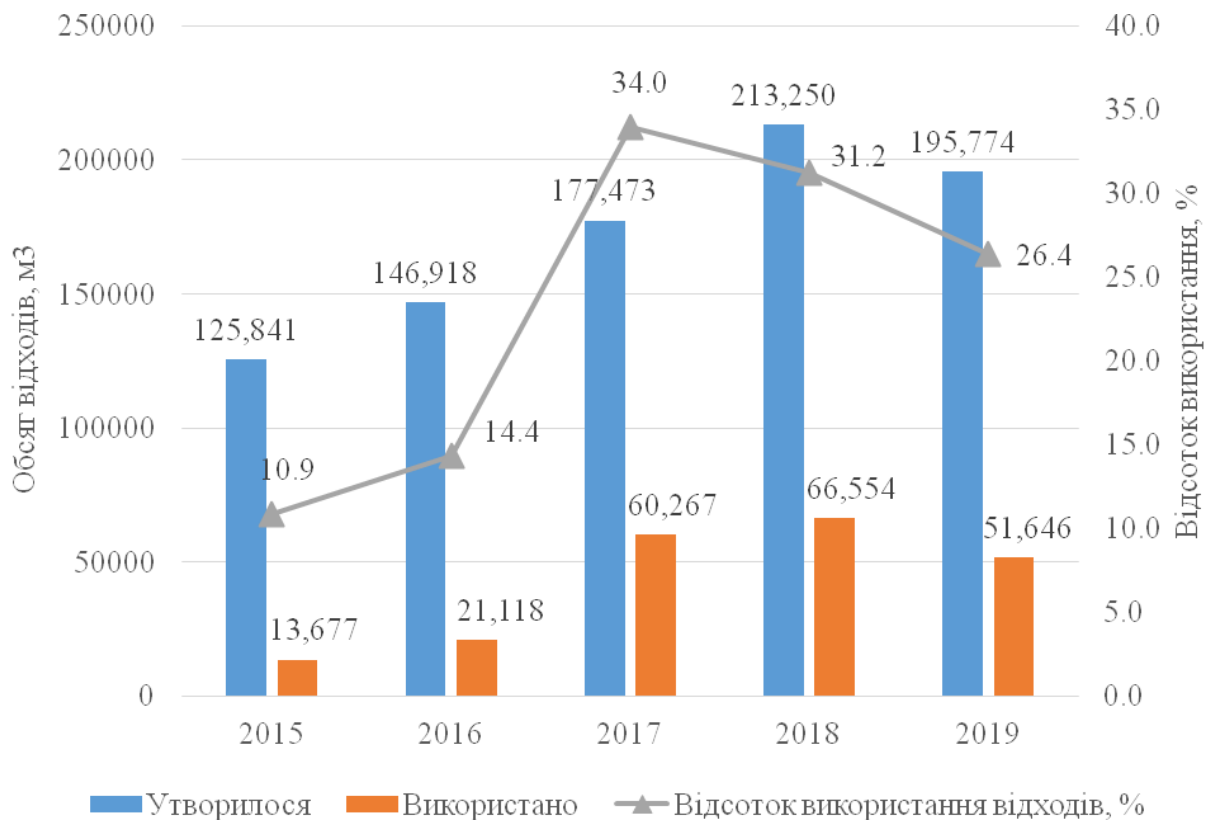

Рис. 2.4. Аналіз утворення та використання відходів деревообробки і лісопилення по Волинському ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

(побудовано автором)

Збільшення обсягів використання відходів деревообробки та лісопилення призвело до зростання частки використаних відходів в загальному обсязі утворених. Відсоток використання відходів деревообробки та лісопилення становив у 2015 році 10,9%, у 2016 році – 14,4%, у 2017 році – 34,0%, у 2018 році – 31,2%, у 2019 році – 26,4%. Тобто на кінець часового горизонту, який аналізується, порівняно з його початком відсоток використання відходів деревообробки та лісопилення суттєво збільшився, що свідчить про підвищення ефективності їх залучення у господарський обіг. Водночас є ще значні резерви щодо підвищення ефективності використання

відходів деревообробки та лісопилення через налагодження виробництва дерев'яних будівельних матеріалів та паливних деревних продуктів.

Основною продуктивною силою діяльності державних лісогосподарських підприємств є персонал. Тому одним з основних пріоритетів діяльності державних регуляторних органів, які функціонують в системі управління лісовим господарством, та менеджменту державних лісогосподарських підприємств є посилення мотиваційних чинників в діяльності різноманітних категорій персоналу задля підвищення ефективності використання ресурсно-виробничого потенціалу та максимізації прибуткових надходжень. За період 2015-2019 років в динаміці середньооблікової кількості штатних працівників державних лісогосподарських підприємств не спостерігалось чітко вираженої тенденції.

Тенденція зростання середньооблікової чисельності штатних працівників у 2016-2018 роках не отримала продовження у 2019 році. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком середньооблікова кількість штатних працівників зросла на 0,2%. Водночас у 2019 році порівняно з 2015 роком відбулося суттєве зростання фонду оплати праці штатних працівників. Фонд оплати праці зріс на 184,4 млн грн. або в 1,2 рази (табл. 2.8). Зниження фонду оплати праці штатних працівників державних лісогосподарських підприємств порівняно з 2018 роком мало місце у 2019 році у зв'язку зі скороченням кількості штатних працівників на 288 чоловік. Перспективи зростання фонду оплати праці штатних працівників державних лісогосподарських підприємств напряму залежать від підвищення результативності використання деревної та недеревної складових лісоресурсного потенціалу, а також пов'язані із виходом на нові ринки збуту із продукцією з високою доданою вартістю. Значні резерви щодо збільшення фонду оплати праці штатних працівників пов'язані з підвищенням рівня комплексності лісокористування, зокрема через ефективніше здійснення побічного лісокористування, розбудову індустрії мисливського господарства та результативніше використання несировинних користностей лісів.

Аналіз використання персоналу на державних лісогосподарських підприємствах, підпорядкованих Волинському ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2019р. до 2015р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсол., +,-	Віднос., %
Усі види діяльності							
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	2850	3047	3117	3143	2855	5	0,2
Фонд оплати праці штатних працівників, тис. грн	157431	241664	299180	377179,4	341794	184363	117,1
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	4603	6609	7999	10001	9976	5373	116,7
Лісове господарство							
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	2624	2662	2675	2650	2411	-213	-8,1
Фонд оплати праці штатних працівників, тис. грн	146616	215077	261347	325100	292803	146187	99,7
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	4656	6733	8142	10223	10120	5464	117,4
Промисловість							
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	226	385	442	493	444	218	96,5
Фонд оплати праці штатних працівників, тис. грн	10814,5	26587,6	37832,4	52079,4	48990,8	38176,3	353,0
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	3988	5755	7133	8803	9195	5207	130,6

Примітка. Побудовано автором.

Прискореними темпами за період 2015-2019 років відзначається зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників. Якщо у 2015 році середньомісячна заробітна плата штатних працівників в секторі державних лісогосподарських підприємств Волинської області становила 4603 грн, у 2017 році – 7999 грн, у 2019 році – 9976 грн. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком середньомісячна заробітна плата штатних працівників виросла на 5373 грн або на 116,7%. В цілому рівень

середньомісячної заробітної плати штатних працівників державних лісогосподарських підприємств випереджає середній рівень середньомісячної заробітної плати в цілому по адміністративних районах Волинської області.

Якщо розглянути динаміку середньооблікової кількості штатних працівників державних лісогосподарських підприємств в розрізі зайнятих у сфері лісового господарства та промислового виробництва, то чітко викристалізовується наступна картина: у лісовому господарстві у 2019 році порівняно з 2015 роком середньооблікова кількість штатних працівників зменшилася, а у сфері промисловості (промисловий сегмент державних лісогосподарських підприємств) – збільшилася. Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих у лісовому господарстві, зменшилася на 213 чоловік або на 8,1%. Треба зазначити, що зменшення відбулося у 2019 році порівняно з 2018 роком. Тобто зменшення зайнятих відбулося у сировинному сегменті діяльності державних лісогосподарських підприємств у зв'язку з підвищенням рівня автоматизації та механізації робіт по лісовирощуванню та по лісозаготівельних роботах.

Водночас у промисловому сегменті у 2019 році порівняно з 2015 роком середньооблікова кількість штатних працівників збільшилася на 218 чоловік або на 96,5%. Це пов'язано з тим, що в останні роки на ряді лісогосподарських підприємств були введені додаткові лісопереробні потужності, що потребувало залучення додаткових працівників. Водночас і по лісовому господарстві, і по промисловості у 2019 році порівняно з 2015 роком спостерігається зростання фонду оплати праці штатних працівників. Зокрема по лісовому господарству у 2019 році порівняно з 2015 роком фонд оплати праці виріс на 146,2 млн грн. або на 99,7%; по промисловості – фонд заробітної плати збільшився на 38,2 млн грн. або в 3,5 рази. Створення додаткових робочих місць на переробних підрозділах державних лісогосподарських підприємств Волинської області – це суттєвий чинник зростання зайнятості населення у поліських адміністративних районах.

Саме в промисловому сегменті діяльності державних лісогосподарських підприємств спостерігається також і вищий темп зростання рівня заробітної плати штатних працівників порівняно з лісовим господарством. Зокрема у 2019 році порівняно з 2015 роком середньомісячна заробітна плата штатних працівників державних лісогосподарських підприємств, зайнятих у лісовому господарстві, зростає на 5464 грн або на 117,4%. У промисловому виробництві державних лісогосподарських підприємств у 2019 році порівняно з 2015 роком середньомісячна заробітна плата штатних працівників збільшилася на 5207 грн або на 130,6%. Прискорений темп зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників, зайнятих у промисловому виробництві державних лісогосподарських підприємств, пояснюється тим, що там виробляється продукція з високою доданою вартістю.

Зменшення у 2019 році порівняно з 2015 роком величини чистого прибутку у зв'язку з перманентним зростанням суми матеріальних витрат, що фактично і призвело до підвищеного рівня затратності виробництва продукції лісового господарства та лісопереробки та вирішальною мірою вплинуло на низхідну динаміку величини чистого прибутку на 1 га площі лісових земель по підприємствах Волинського ОУЛМГ (табл. 2.9). Якщо у 2015 році чистий прибуток на 1 га площі лісових земель в середньому по підприємствах Волинського ОУЛМГ становив 136 грн, у 2017 році – 39 грн, то у 2019 році – 20 грн. В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком чистий прибуток на 1 га площі лісових земель по підприємствах Волинського ОУЛМГ зменшився на 116 грн або на 85,5%. Найбільше зменшення даного показника у 2019 році порівняно з 2015 роком спостерігалось на ДП «Городоцьке ЛГ» (335 грн), ДП «Ківерцівське ЛГ» (136 грн), ДП «Маневицьке ЛГ» (468 грн), ДП «Поліське ЛГ» (142 грн), ДП «Цуманське ЛГ» (146 грн). Тобто зменшення названого показника відбулося у державних лісогосподарських підприємствах, які відзначаються найбільшими потужностями у лісогосподарському та деревообробному виробництві.

Причиною такої ситуації є знову ж таки висока вартість енергоносіїв та інших матеріально-технічних ресурсів, тому чим більш потужності використовуються, тим більші затрати несуть суб'єкти господарської діяльності.

Таблиця 2.9

Зміна показника чистого прибутку на 1 га площі лісових земель по підприємствах Волинського ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

Підприємства	Чистий прибуток на 1 га площі лісових земель, грн					Відхилення 2019р. до 2015р.	
	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Абсол., +/-	Віднос., %
ДП "В.Волинське ЛМГ"	142	72	23	50	42	-100	-70,4
ДП "Городоцьке ЛГ"	346	141	98	74	11	-335	-96,8
ДП "Горохівське ЛМГ"	70	62	77	55	31	-38	-55,1
ДП "К.Каширське ЛГ"	137	29	4	9	9	-128	-93,6
ДП "Ківерцівське ЛГ"	149	113	17	11	12	-136	-91,6
ДП "Ковельське ЛГ"	149	91	46	56	24	-125	-84,0
ДП "Колківське ЛГ"	98	135	73	75	33	-65	-66,4
ДП "Любешівське ЛМГ"	90	67	34	42	8	-82	-91,5
ДП "Любомльське ЛГ"	87	50	40	28	31	-55	-63,9
ДП "Маневицьке ЛГ"	485	198	89	80	17	-468	-96,6
ДП "Поліське ЛГ"	163	57	25	30	21	-142	-87,3
ДП "Прибузьке ЛГ"	29	8	22	35	27	-2	-7,4
ДП "Ратнівське ЛМГ"	78	24	2	5	4	-74	-94,8
ДП "Старовижівське ЛГ"	52	26	8	8	11	-40	-77,8
ДП "Турійське ЛГ"	19	17	20	21	13	-6	-31,0
ДП "Цуманське ЛГ"	162	163	88	44	16	-146	-90,1
ДП "Шацьке УДЛГ"	19	12	8	13	13	-6	-31,8
ДП СЛАП К.Каширськагроліс	20	32	30	37	37	17	88,7
ДП СЛАП Любешівагроліс	40	22	25	50	26	-14	-34,3
ДП СЛАП Ратноагроліс	46	49	27	35	18	-28	-61,5
Всього	136	75	39	38	20	-116	-85,5

Примітка. Побудовано автором.

Характерною ознакою виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств Волинської області у 2015-2019 роках виступає зростання суми сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів до Зведеного бюджету України та до публічних позабюджетних фондів. У динаміці надходжень податків, зборів та платежів до Державного бюджету України у 2015-2019 роках в цілому спостерігається висхідна

тенденція. Зокрема у 2015 році державні лісогосподарські підприємства Волинської області сплатили до держбюджету 83,8 млн грн., у 2017 році – 104,6 млн грн., у 2019 році – 134,5 млн грн. (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка сплати податків, зборів та платежів до публічних фінансових фондів по підприємствах Волинського ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2019р. до 2015р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсол., +,-	Віднос., %
Сплата податків та зборів до Державного бюджету України (податкові платежі)	83783	123360	104616	132072	134540	50757	60,6
Сплата податків та зборів до місцевих бюджетів (податкові платежі)	40720	66384	77779	111929	115656	74936	184,0
Інші податки, збори та платежі на користь держави (єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування)	67544	58801	66166	81130	75617	8074	12,0
Усього виплат до публічних фінансових фондів	192046	248545	248561	325131	325813	133767	69,7

Примітка. Побудовано автором.

В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком податкові надходження, які державні лісогосподарські підприємства Волинського ОУЛМГ сплатили до держбюджету, збільшилися на 50,8 млн грн. або на 60,6%. Значне зростання величини сплати податків, зборів та платежів державними лісогосподарськими підприємствами Волинської області пов'язане з розширенням бази оподаткування як за рахунок інфляційно-девальваційних процесів, так і за рахунок збільшення суми угод, пов'язаних з реалізацією необробленої деревини та дерев'яної продукції з високою доданою вартістю.

Ще більш прискореними темпами у 2015-2019 роках зросли надходження податків, зборів та платежів до місцевих бюджетів Волинської

області. У 2015 році державні лісогосподарські підприємства сплатили до місцевих бюджетів Волинської області 40,7 млн грн., у 2016 році – 66,4 млн грн., у 2017 році – 77,8 млн грн., у 2018 році – 111,9 млн грн., у 2019 році – 115,6 млн грн. У 2019 році порівняно з 2015 роком сплата податків, зборів та платежів державними лісогосподарськими підприємствами до місцевих бюджетів Волинської області виросла на 74,9 млн грн або у 1,8 рази. Взагалі в останні роки чітко прослідковується місцева спрямованість податків, зборів та платежів, які сплачують державні лісогосподарські підприємства, що свідчить про посилення бюджетонаповнюючої функції постійних лісокористувачів для адміністративних областей, адміністративних районів та об'єднаних територіальних громад.

В цілому також спостерігається збільшення суми сплати інших податків, зборів та платежів до публічних позабюджетних фондів, зокрема єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. У 2015 році державні лісогосподарські підприємства Волинської області сплатили до публічних позабюджетних фондів соціального спрямування 67,5 млн грн, у 2017 році – 66,2 млн грн, у 2019 році – 75,6 млн грн.. У 2019 році порівняно з 2015 роком єдиного соціального внеску сплачено більше на 8,1 млн грн. або на 12%. Усього державними лісогосподарськими підприємствами сплачено податків, зборів та інших платежів до публічних бюджетних та позабюджетних фондів у 2015 році на суму 192 млн грн., у 2016 році – 248,5 млн грн., у 2017 році – 248,6 млн грн., у 2018 році – 325,1 млн грн., у 2019 році – 325,8 млн грн.

В цілому у 2019 році порівняно з 2015 роком сума всіх податків, зборів та обов'язкових платежів, сплачених державними лісогосподарськими підприємствами Волинської області до публічних бюджетних та позабюджетних фондів збільшилася на 133,7 млн грн. або на 69,7%. Тобто державні лісогосподарські підприємства виступають бюджетонаповнюючими організаціями, які відіграють вагомe значення в частині наповнення публічних бюджетних та позабюджетних фондів, що

дуже важливо в умовах поглиблення фіскальної децентралізації та прискорення пенсійної реформи.

2.3 Багатокритеріальна оцінка конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області

Виходячи з того, що конкурентоспроможність є показником, який інтегрує результативність здійснення виробничо-господарської, природоохоронної та комерційної діяльності державних лісогосподарських підприємств, а також ефективність використання окремих складових ресурсно-виробничого потенціалу постійних лісокористувачів, необхідним є розрахунок в межах обраних критеріїв (див. пункт 1.3) індивідуальних та групових індексів. Розрахунок індивідуальних та групових індексів конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області проводиться за 2017-2019 роки. Виходячи з варіаційного розмаху величини початкових даних та їх дисперсного розподілу виокремлюється три рівні конкурентоспроможності: 1) порівняно низький; 2) середній рівень; 3) порівняно високий. Важливе значення для оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств є розрахунок групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» (табл. 2.11). Такий груповий індекс розраховується на основі декількох індивідуальних індексів, які визначають окремі сторони діяльності та цінові характеристики продукції, а також рівень прибутковості господарського освоєння лісоресурсного потенціалу.

Результати розрахунку групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» у 2017 році показують, що порівняно високий рівень конкурентоспроможності спостерігається на ДП «Цуманське ЛГ» (0,91), у 2018 році – ДП «Поліське ЛГ» (0,67), у 2019 році – ДП «Ківерцівське ЛГ» (0,69), ДП «Маневицьке ЛГ» (0,86), ДП «Поліське ЛГ»

Таблиця 2.11

**Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм
«Лісогосподарська діяльність» за 2017-2019 рр.**

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм "Лісогосподарська діяльність"			
	Обсяг продукції лісозаготівлі на 1 га площі земель, тис грн			Рентабельність лісозаготівельної діяльності, %			Площа лісовідновлення до загальної площі земель, %			Рівень освоєння розрахункової лісосіки, %			Ціна знеособленого кбм. заготовленої деревини (без ПДВ), грн.			2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019 рр.
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік				
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,79	0,68	0,82	0,14	0,22	0,60	0,05	0,12	0,14	0,69	0,98	0,56	0,88	1,00	0,96	0,51	0,60	0,62	0,58
ДП "Городоцьке ЛГ"	0,69	0,35	0,38	0,10	0,07	0,29	0,32	0,56	0,35	0,22	0,50	0,92	0,31	0,43	0,41	0,33	0,38	0,47	0,39
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,74	0,32	0,18	0,76	0,18	0,22	0,20	0,15	0,07	0,10	0,00	0,42	0,70	0,64	0,48	0,50	0,26	0,27	0,35
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,38	0,20	0,00	0,00	0,09	0,10	0,36	0,38	0,28	0,00	0,10	0,00	0,16	0,29	0,33	0,18	0,21	0,14	0,18
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,57	0,62	0,64	0,22	0,27	1,00	0,49	0,36	0,30	0,70	0,74	0,59	0,57	0,81	0,95	0,51	0,56	0,69	0,59
ДП "Ковельське ЛГ"	0,51	0,49	0,41	0,04	0,38	0,16	0,17	0,15	0,12	0,57	0,21	0,20	0,30	0,82	0,47	0,32	0,41	0,27	0,33
ДП "Колківське ЛГ"	0,72	0,55	0,43	0,43	0,60	0,11	0,46	0,41	0,42	0,28	0,12	0,38	0,69	0,65	0,27	0,52	0,46	0,32	0,43
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,27	0,14	0,16	0,03	0,16	0,51	0,26	0,28	0,24	0,93	0,73	0,75	0,30	0,46	0,60	0,36	0,35	0,45	0,39
ДП "Любомльське ЛГ"	0,58	0,48	0,43	0,06	0,08	0,20	0,33	0,29	0,24	0,71	0,60	1,00	0,56	0,72	0,37	0,45	0,43	0,45	0,44
ДП "Маневицьке ЛГ"	0,95	0,66	1,00	0,22	0,14	0,86	0,64	0,66	0,64	0,78	0,71	1,00	0,45	0,52	0,79	0,61	0,54	0,86	0,67
ДП "Поліське ЛГ"	1,00	1,00	0,90	0,01	0,22	0,43	1,00	1,00	1,00	0,64	0,57	0,65	0,30	0,55	0,44	0,59	0,67	0,68	0,65
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,00	0,00	0,07	0,10	0,49	0,63	0,06	0,00	0,00	0,64	1,00	0,90	0,37	0,81	1,00	0,23	0,46	0,52	0,40
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,38	0,21	0,16	0,18	0,00	0,33	0,05	0,04	0,06	0,79	0,30	0,58	0,71	0,64	0,65	0,42	0,24	0,36	0,34
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,10	0,12	0,22	0,05	0,12	0,45	0,00	0,06	0,09	0,90	0,88	0,33	0,42	0,67	0,42	0,29	0,37	0,30	0,32
ДП "Турійське ЛГ"	0,35	0,28	0,13	0,08	0,17	0,10	0,16	0,17	0,07	1,00	0,78	0,47	0,65	0,39	0,41	0,45	0,36	0,24	0,35
ДП "Цуманське ЛГ"	0,99	0,66	0,62	1,00	1,00	0,85	0,71	0,54	0,05	0,84	0,35	0,74	1,00	0,60	0,69	0,91	0,63	0,59	0,71
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,27	0,40	0,16	0,26	0,25	0,63	0,21	0,16	0,28	0,49	0,43	0,42	0,46	0,85	0,79	0,34	0,42	0,46	0,40
ДП СЛАП К.Каширськагроліс	0,29	0,02	0,01	0,33	0,24	0,43	0,53	0,57	0,57	0,47	0,74	0,94	0,00	0,00	0,28	0,32	0,31	0,44	0,36
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,50	0,34	0,20	0,34	0,01	0,00	0,60	0,52	0,77	0,88	0,75	0,64	0,13	0,24	0,00	0,49	0,37	0,32	0,39
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,40	0,36	0,29	0,11	0,14	0,36	0,63	0,58	0,54	0,87	0,73	0,88	0,19	0,38	0,49	0,44	0,44	0,51	0,46
Всього	0,53	0,39	0,38	0,22	0,24	0,43	0,36	0,35	0,31	0,63	0,57	0,66	0,45	0,61	0,60	0,44	0,43	0,48	0,45

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності: - порівняно низький; - середній рівень; - порівняно високий.

(0,68). Зокрема порівняно високий рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» на ДП «Маневицьке ЛГ» у 2019 році забезпечувався за рахунок високих обсягів продукції лісозаготівель на 1 га площі земель лісового фонду, високого рівня рентабельності лісозаготівельної діяльності, високого рівня освоєння розрахункової лісосіки, відносно вищого за середній рівня ціни знеособленого куб. м заготовленої деревини (без ПДВ).

Порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» у 2017 році спостерігався на ДП «Городоцьке ЛГ» (0,33), ДП «Ковельське ЛГ» (0,32), ДП «Прибузьке ЛГ», ДП «Старовижівське ЛГ» (0,29), «ДП СЛАП К.Каширськагроліс» (0,32). Значною мірою порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» у 2017 році на названих державних лісогосподарських підприємствах забезпечувався за рахунок низького показника відношення площі лісовідновлення до загальної площі земель лісового фонду, а також через порівняно низький рівень рентабельності лісозаготівельної діяльності. Порівняно низький рівень рентабельності лісозаготівельної діяльності зумовлений високим рівнем спрацьованості основного капіталу лісозаготівель.

У 2018 році порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» спостерігався на ДП «Горохівське ЛМГ» (0,26), ДП «К.Каширське» (0,21), «ДП СЛАП К.Каширськагроліс» (0,31). Основними детермінуючими чинниками значення групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» знову ж таки виступав порівняно низький рівень лісовідновлення та порівняно низький рівень прибутковості здійснення лісозаготівель. У 2019 році порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» мав місце на ДП «Горохівське ЛГ» (0,27), ДП «К.Каширське» (0,14), ДП «Ковельське ЛГ» (0,27), ДП «Колківське ЛГ»

(0,32), ДП «Старовижівське ЛГ» (0,30), ДП «Турійське ЛГ» (0,24), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,32).

Порівняно низький рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» в середньому за 2017-2019 роки спостерігався на ДП «К.Каширське» (0,18) та ДП «Старовижівське ЛГ» (0,32). Порівняно високий рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» в середньому за 2017-2019 роки мав місце на ДП «Маневицьке ЛГ» (0,67) та ДП «Цуманське ЛГ» (0,71). На переважній більшості державних лісогосподарських підприємств спостерігається середній рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» в середньому за 2017-2019 роки. Порівняно високий рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісогосподарська діяльність» в середньому за 2017-2019 роки має місце на ДП «Маневицьке ЛГ» та ДП «Цуманське ЛГ», які відзначаються найпотужнішим лісоресурсним потенціалом, порівняно сучасною матеріально-технічною базою лісорозведення, лісовирощування та лісозаготівель. Більше того, такі конкурентні переваги на цих підприємствах були ефективно використані у зв'язку з наявністю професійної команди менеджерів та інженерних кадрів.

В умовах обмеженого фінансування потреб лісовідновлення для державних лісогосподарських підприємств наявність лісопереробної бази є основною передумовою забезпечення належних темпів розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу. З огляду на це надзвичайно важливою складовою комплексної оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств є розрахунок індивідуальних та групових індексів конкурентоспроможності постійних лісокористувачів за критерієм «Лісопереробна діяльність». В межах названого критерію розраховувалися індивідуальні індекси обсягів виробництва продукції переробки на 1 га площі земель лісового фонду, рентабельності лісопромислової діяльності, виходу продукції з куб. м переробленої деревини, питомої ваги переробленої деревини від загального обсягу

Таблиця 2.12

**Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм
«Лісопереробна діяльність» за 2017-2019 рр.**

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм "Лісопереробна діяльність"			
	Обсяг виробництва продукції переробки на 1 га площі земель, тис грн			Рентабельність лісопромислової діяльності, %			Вихід продукції з 1 кубм переробленої деревини, грн			Питома вага переробленої деревини від загального обсягу заготівлі, %			Питома вага утворених відходів деревообробки і лісопилення до загального обсягу переробленої деревини, %						
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019 рр.
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,47	0,45	0,56	0,43	0,46	0,94	1,00	0,53	0,95	0,55	0,55	0,68	0,50	0,29	0,48	0,59	0,45	0,72	0,59
ДП "Городоцьке ЛГ"	0,60	0,46	0,46	0,58	0,50	0,31	0,25	0,37	0,73	0,70	0,63	0,60	0,15	0,19	0,39	0,46	0,43	0,50	0,46
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,23	0,20	0,00	0,55	0,49	0,01	0,53	0,24	0,93	0,22	0,28	0,00	0,58	0,46	1,00	0,42	0,33	0,39	0,38
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,34	0,30	0,19	0,15	0,35	0,04	0,24	0,27	0,39	0,46	0,45	0,48	1,00	1,00	0,39	0,44	0,47	0,30	0,40
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,32	0,45	0,51	0,21	0,46	0,07	0,79	0,66	1,00	0,37	0,44	0,64	0,00	0,53	0,30	0,34	0,51	0,50	0,45
ДП "Ковельське ЛГ"	0,37	0,35	0,36	0,33	0,36	0,16	0,29	0,29	0,58	0,47	0,51	0,49	0,48	0,29	0,41	0,39	0,36	0,40	0,38
ДП "Колківське ЛГ"	0,27	0,39	0,38	0,51	0,55	0,18	0,28	0,33	0,31	0,32	0,43	0,49	0,41	0,41	0,52	0,36	0,42	0,37	0,38
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,32	0,35	0,38	0,50	0,51	0,01	0,33	0,33	0,68	0,62	0,73	0,75	0,13	0,15	0,38	0,38	0,41	0,44	0,41
ДП "Любомльське ЛГ"	0,35	0,32	0,36	0,31	0,00	1,00	0,44	0,36	0,24	0,49	0,40	0,52	0,28	0,28	0,38	0,38	0,27	0,50	0,38
ДП "Маневицьке ЛГ"	1,00	1,00	1,00	0,61	0,60	0,27	0,46	0,61	0,63	1,00	1,00	1,00	0,85	0,68	0,45	0,78	0,78	0,67	0,74
ДП "Поліське ЛГ"	0,19	0,23	0,24	0,87	0,42	0,92	0,20	0,13	0,04	0,00	0,00	0,23	0,27	0,25	0,38	0,31	0,21	0,36	0,29
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,00	0,00	0,08	0,39	0,42	0,35	0,24	0,18	0,48	0,14	0,14	0,31	0,38	0,34	0,34	0,23	0,22	0,31	0,25
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,39	0,46	0,38	0,64	0,56	0,68	0,39	0,30	0,35	0,85	1,00	0,88	0,40	0,26	0,37	0,53	0,52	0,53	0,53
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,17	0,25	0,41	0,58	0,53	0,53	0,69	0,72	0,56	0,46	0,64	0,84	0,28	0,31	0,36	0,43	0,49	0,54	0,49
ДП "Турійське ЛГ"	0,11	0,18	0,19	0,45	0,57	0,47	0,28	0,20	0,44	0,25	0,38	0,40	0,68	0,97	0,43	0,35	0,46	0,39	0,40
ДП "Цуманське ЛГ"	0,71	0,55	0,50	0,00	0,34	0,25	0,83	0,85	0,55	0,81	0,71	0,70	0,32	0,00	0,39	0,53	0,49	0,48	0,50
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,07	0,09	0,12	0,64	0,42	0,21	0,35	0,43	0,37	0,13	0,07	0,35	0,38	0,32	0,00	0,31	0,27	0,21	0,26
ДП СЛАП К.Каширськагроліс	0,29	0,30	0,16	1,00	1,00	0,02	0,21	1,00	0,81	0,38	0,36	0,32	0,68	0,43	0,58	0,51	0,62	0,38	0,50
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,42	0,43	0,13	0,98	0,40	0,07	0,00	0,00	0,00	0,47	0,41	0,20	0,15	0,12	0,64	0,40	0,27	0,21	0,29
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,37	0,32	0,13	0,39	0,34	0,00	0,22	0,16	0,58	0,52	0,38	0,21	0,30	0,29	0,40	0,36	0,30	0,27	0,31
Всього	0,39	0,39	0,37	0,46	0,47	0,35	0,43	0,45	0,57	0,52	0,52	0,57	0,47	0,42	0,41	0,46	0,45	0,45	0,45

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності: - порівняно низький; - середній рівень; - порівняно високий.

заготівлі, питомої ваги утворених відходів деревообробки і лісопилення до загального обсягу переробленої деревини.

На основі перерахованих індивідуальних індексів було розраховано груповий індекс за кожен рік періоду 2017-2019 років та середнє значення групового індексу за аналізований період. У 2017 році порівняно низьке значення групового індексу конкурентоспроможності постійних лісокористувачів за критерієм «Лісопереробна діяльність» спостерігалось на ДП «Поліське ЛГ» (0,31) та ДП «Прибузьке ЛГ» (0,23) та ДП «Шацьке УДЛГ» (0,31). Однією з основних причин порівняно низького рівня конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» названих підприємств у 2017 році став порівняно низький рівень індексу обсягів виробництва продукції на 1 га площі земель лісового фонду. Значною мірою це зумовлено відносно слабкою базою лісопереробки, а також відсутністю зі сторони держави прямої та непрямої допомоги в частині налагодження переробки деревини на базі постійних лісокористувачів.

У 2018 році як видно зі значення групового індексу порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» спостерігається на ДП «Любомльське ЛГ» (0,27), ДП «Поліське ЛГ» (0,21), «Прибузьке ЛГ» (0,22), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,27), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,27), ДП СЛАП Ратноагроліс (0,30). Порівняно низький рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» у 2018 році на названих підприємствах зумовлений також низьким виходом продукції з 1 куб. м переробленої деревини та низьким рівнем питомої ваги утворених відходів деревообробки та лісопилення до загального обсягу переробленої деревини. У 2019 році порівняно низький рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» спостерігався на ДП «К.Каширське ЛГ» (0,30), ДП «Прибузьке ЛГ» (0,31), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,21), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,21), ДП СЛАП Ратноагроліс (0,27).

Аналізуючи значення групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» у 2017-2019 роках, можна стверджувати, що занепокоєння викликає ситуація на ДП «Прибузьке ЛГ», ДП «Шацьке УДЛГ», ДП СЛАП Любешівагроліс, ДП СЛАП Ратноагроліс. Необхідною є розробка комплексу антикризових заходів, які дадуть можливість простимулювати названі суб'єкти господарської діяльності до введення додаткових лісопереробних потужностей. Більше того, названі підприємства знаходяться у прикордонних адміністративних районах, що створює додаткові конкурентні переваги стосовно завоювання додаткових ніш на ринках іноземних країн.

У 2017-2019 роках порівняно високий рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» спостерігався на ДП «Маневицьке ЛГ» (0,78, 0,78, 0,67). У 2019 році порівняно високий рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» мав місце на ДП «В.Волинське ЛМГ» (0,72). Два перерахованих державних лісогосподарських підприємства отримали порівняно високий рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» за рахунок таких факторів: по першому підприємству – найпотужніша лісоресурсна база у Волинській області; по другому підприємству – висока частка твердих порід в породній структурі лісового фонду, що давало можливість виробляти якісну продукцію з високою доданою вартістю. Середнє значення за 2017-2019 роки групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» спостерігається лише на ДП «Маневицьке ЛГ» (0,74). Середнє значення порівняно низького рівня групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Лісопереробна діяльність» має місце на ДП «Прибузьке ЛГ» (0,25), ДП «Поліське ЛГ» (0,29), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,26), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,29), ДП СЛАП Ратноагроліс (0,31).

В умовах посилення конкурентної боротьби на глобальному та національному ринках обробленої деревини важливе значення має технічний розвиток суб'єктів лісогосподарського підприємництва як в частині лісовирощування і лісозаготівель, так і в частині переробки деревини. З огляду на це розраховано індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм «Технічний розвиток». В межах критерію «Технічний розвиток» розраховано індивідуальні показники капітальних інвестицій на 1 га площі земель лісового фонду, рівня зносу основних засобів, відношення капітальних інвестицій до амортизації, відношення капітальних інвестицій до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), питомої ваги капітальних інвестицій в основні засоби в загальній сумі капітальних інвестицій.

На основі перехованих індивідуальних індексів розраховано груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток» (табл. 2.13). У 2017 році порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток» спостерігався на ДП «В.Волинське ЛМГ» (0,25), ДП «Городоцьке ЛГ» (0,30), ДП «Любомльське ЛГ» (0,15), ДП «Маневицьке ЛГ» (0,25), ДП «Ратнівське ЛМГ» (0,12), ДП «Турійське ЛГ» (0,31). Водночас ДП «Маневицьке ЛГ», яке є лідером за рівнем конкурентоспроможності за критеріями «Лісогосподарська діяльність» та «Лісопереробна діяльність», має всі можливості для того, щоб на порядок прискорити темпи модернізації, оновлення та технічного переоснащення основного капіталу лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель та переробки деревини, щоб перейти на якісно нову якість технічного розвитку виробничо-технічної бази підприємства в цілому.

У 2018 році до переліку державних лісогосподарських підприємств, які відзначаються порівняно низьким рівнем конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток» також перейшли ДП «Ковельське ЛГ» (0,27), ДП «Цуманське ЛГ» (0,25), ДП СЛАП К.Каширськліс (0,26).

Таблиця 2.13

**Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм
«Технічний розвиток» за 2017-2019 рр.**

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм "Технічний розвиток"			
	Капітальні інвестиції на 1 га площі земель, грн			Рівень зносу основних засобів, %			Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до амортизації			Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)			Питома вага капітальних інвестицій в основні засоби в загальній сумі капітальних інвестицій, %						
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019рр.
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,17	0,17	0,31	0,34	0,34	0,35	0,09	0,14	0,26	0,05	0,13	0,22	0,60	0,16	0,30	0,25	0,19	0,29	0,24
ДП "Городоцьке ЛГ"	0,31	0,00	0,06	0,09	0,00	0,01	0,08	0,03	0,07	0,12	0,01	0,05	0,89	1,00	0,85	0,30	0,21	0,21	0,24
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,85	0,38	0,31	0,29	0,50	0,51	0,61	0,27	0,32	0,66	0,46	0,36	0,26	0,60	0,18	0,53	0,44	0,33	0,44
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,44	0,55	0,00	0,34	0,58	0,50	0,39	0,56	0,00	0,40	0,81	0,00	0,65	1,00	1,00	0,44	0,70	0,30	0,48
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,56	0,10	0,10	0,49	0,50	0,53	0,31	0,12	0,14	0,47	0,08	0,08	0,82	0,90	0,03	0,53	0,34	0,18	0,35
ДП "Ковельське ЛГ"	0,87	0,11	0,04	0,42	0,43	0,38	0,46	0,11	0,04	0,71	0,12	0,03	0,84	0,59	0,77	0,66	0,27	0,25	0,39
ДП "Колківське ЛГ"	0,45	0,55	0,28	0,57	0,65	0,57	0,15	0,27	0,18	0,30	0,52	0,23	0,30	0,68	0,13	0,36	0,53	0,28	0,39
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,29	0,22	0,15	0,54	0,58	0,51	0,22	0,22	0,19	0,32	0,36	0,18	0,78	0,86	0,32	0,43	0,45	0,27	0,38
ДП "Любомльське ЛГ"	0,11	1,00	0,14	0,48	0,81	0,77	0,14	0,81	0,12	0,03	1,00	0,11	0,00	0,64	0,26	0,15	0,85	0,28	0,43
ДП "Маневицьке ЛГ"	0,31	0,33	0,31	0,31	0,29	0,30	0,03	0,10	0,20	0,04	0,20	0,19	0,57	0,48	0,19	0,25	0,28	0,24	0,26
ДП "Поліське ЛГ"	0,42	0,49	0,34	0,94	0,99	0,94	0,17	0,29	0,29	0,17	0,31	0,23	0,91	0,21	0,35	0,52	0,46	0,43	0,47
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,06	0,04	0,20	0,82	0,95	1,00	0,41	0,42	0,60	0,32	0,28	0,29	0,15	0,98	0,25	0,35	0,53	0,47	0,45
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,01	0,23	0,21	0,00	0,03	0,09	0,00	0,19	0,25	0,00	0,33	0,23	0,61	0,00	0,28	0,12	0,16	0,21	0,16
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,00	0,38	0,22	0,39	0,70	0,70	0,43	1,00	0,78	0,11	0,69	0,24	0,49	0,67	0,18	0,28	0,69	0,42	0,47
ДП "Турійське ЛГ"	0,27	0,00	0,04	0,17	0,04	0,00	0,34	0,08	0,07	0,29	0,05	0,05	0,50	0,35	0,10	0,31	0,10	0,05	0,16
ДП "Цуманське ЛГ"	0,96	0,02	0,14	0,31	0,35	0,26	0,17	0,00	0,09	0,56	0,00	0,10	0,21	0,85	0,57	0,44	0,25	0,23	0,31
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,15	0,36	0,22	0,47	0,59	0,55	0,02	0,34	0,19	0,17	0,43	0,26	1,00	0,44	0,53	0,36	0,43	0,35	0,38
ДП СЛАП ККаширськагроліс	1,00	0,05	0,04	0,88	0,69	0,35	0,79	0,04	0,03	1,00	0,15	0,05	0,81	0,38	0,00	0,89	0,26	0,09	0,42
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,31	0,17	0,23	0,94	1,00	0,82	0,39	0,45	0,46	0,24	0,17	0,26	0,81	0,94	0,22	0,54	0,54	0,40	0,49
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,96	0,56	1,00	1,00	0,79	0,48	1,00	0,41	1,00	0,87	0,65	1,00	0,96	0,12	0,09	0,96	0,50	0,71	0,72
Всього	0,41	0,28	0,20	0,40	0,46	0,42	0,22	0,22	0,20	0,31	0,32	0,18	0,61	0,60	0,24	0,39	0,38	0,25	0,34

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності: - порівняно низький; - середній рівень; - порівняно високий.

Всі ці перераховані підприємства відзначаються потужною лісоресурсною базою та мають у постійному користуванні значні площі земель лісового фонду, що свідчить про наявність значних резервів щодо нарощення внутрішніх фондів техніко-технологічного розвитку виробничої бази суб'єктів лісогосподарювання. Негативним моментом в динаміці рівня конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток» у 2019 році є значне збільшення державних лісогосподарських підприємств Волинської області, які відзначалися порівняно низьким рівнем конкурентоспроможності за названим критерієм.

У 2019 році 14 підприємств з 20, діяльність котрих аналізується, відзначалися порівняно низьким рівнем конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток». Це пов'язано з тим, що держава, скоротивши в останні роки обсяги бюджетного фінансування, не забезпечу належних стимулів для того, щоб державні лісогосподарські підприємства на порядок збільшили вливання в модернізацію та реконструкцію основного капіталу. Зокрема, важливе значення має створення умов для того, щоб державні лісогосподарські підприємства могли виступати повноцінними суб'єктами ринку цінних паперів та ринку позикового капіталу.

Водночас середнє значення групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток» за період 2017-2019 років мало місце на ДП «В.Волинське ЛМГ» (0,24), ДП «Городоцьке ЛГ» (0,24), ДП «Маневицьке ЛГ» (0,26), ДП «Ратнівське ЛМГ» (0,16), ДП «Турійське ЛГ» (0,16), ДП «Цуманське ЛГ» (0,31). Більшість державних лісогосподарських підприємств, які віднесено до групи підприємств, де у 2017-2019 роках спостерігався порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток», мають всі можливості для того, щоб у короткостроковій перспективі прискорити процеси модернізації та реконструкції основних засобів лісогосподарського та деревообробного виробництва. Порівняно високий рівень конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток» в середньому за

2017-2019 роки спостерігався на ДП СЛАП Ратноагроліс (0,72). Переважна більшість державних лісогосподарських підприємств Волинської області демонструвала у 2017-2019 роках середній рівень конкурентоспроможності за критерієм «Технічний розвиток».

В умовах ринкових товарно-грошових відносин навіть для державних лісогосподарських підприємств вирішальне значення має організація збуту продукції для забезпечення розширеного відтворення основного капіталу та вчасного поповнення оборотних засобів. З огляду на це одним з критеріїв оцінки конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств визначено «Збут продукції». В рамках означеного критерію здійснюється розрахунок індивідуальних та групового індексу конкурентоспроможності. Розраховуються індивідуальні індекси показників виручки від реалізації продукції на 1 га площі земель лісового фонду, показника виручки від реалізації продукції на 1 грн витрат на збут, показника рентабельності продажу, показника ціни знеособленого куб. м реалізованої деревини (крім переробки для власних потреб), показника питомої ваги виручки від реалізації окремого підприємства в загальній виручці (частки ринку).

На основі перерахованих індивідуальних індексів розраховується груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції». У 2017 році порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції» спостерігався на ДП «К.Каширське ЛГ» (0,17), ДП «Ківерцівське ЛГ» (0,26), ДП «Ковельське ЛГ» (0,31), ДП «Любешівське ЛГ» (0,29), ДП «Прибузьке ЛГ» (0,20), ДП «Ратнівське ЛМГ» (0,22), ДП «Старовижівське ЛГ» (0,20), ДП «Турійське ЛГ» (0,30), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,24), ДП СЛАП К.Каширськагроліс (0,31), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,2) (табл. 2.14). Тобто на значній кількості державних лісогосподарських підприємств у 2017 році спостерігався порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції». Це пов'язано з надмірно звуженою специфікацією видів співпраці з контрагентами, а також введенням мораторію на експорт необробленої деревини, що не дало

Таблиця 2.14

Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств за критерієм «Збут продукції» за 2017-2019 рр.

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм "Збут продукції"			
	Виручка від реалізації продукції на 1 га площі земель, тис грн			Виручка від реалізації продукції на 1 грн витрат на збут, грн			Рентабельність продажу, %			Ціна знеособленого кбм. реалізованої деревини (крім переробки та власних потреб), грн. без ПДВ			Питома вага виручки від реалізації окремого підприємства в загальній виручці (частка ринку), %						
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019 рр.
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,64	0,75	0,79	0,00	0,03	0,10	0,24	0,51	0,56	1,00	1,00	1,00	0,37	0,44	0,47	0,45	0,55	0,58	0,53
ДП "Городоцьке ЛГ"	0,73	0,51	0,53	0,01	0,03	0,14	1,00	1,00	0,12	0,24	0,32	0,25	0,35	0,25	0,29	0,47	0,42	0,27	0,39
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,52	0,44	0,21	0,30	0,34	0,58	0,95	0,78	0,71	0,53	0,43	0,50	0,05	0,01	0,00	0,47	0,40	0,40	0,42
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,42	0,29	0,00	0,00	0,04	0,07	0,04	0,07	0,20	0,02	0,00	0,00	0,40	0,33	0,20	0,17	0,15	0,10	0,14
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,46	0,66	0,62	0,01	0,05	0,14	0,20	0,05	0,12	0,38	0,67	0,52	0,28	0,32	0,33	0,26	0,35	0,35	0,32
ДП "Ковельське ЛГ"	0,50	0,54	0,53	0,03	0,04	0,12	0,57	0,72	0,35	0,25	0,75	0,32	0,19	0,20	0,23	0,31	0,45	0,31	0,36
ДП "Колківське ЛГ"	0,57	0,63	0,59	0,00	0,00	0,00	0,86	0,89	0,49	0,83	0,55	0,09	0,28	0,30	0,31	0,51	0,48	0,30	0,43
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,32	0,29	0,19	0,13	0,12	0,16	0,50	0,69	0,11	0,32	0,50	0,50	0,17	0,15	0,16	0,29	0,35	0,22	0,29
ДП "Любомльське ЛГ"	0,53	0,59	0,61	0,01	0,03	0,26	0,47	0,30	0,46	0,64	0,60	0,39	0,28	0,31	0,34	0,39	0,37	0,41	0,39
ДП "Маневицьке ЛГ"	1,00	0,98	1,00	0,05	0,09	0,29	0,73	0,73	0,13	0,33	0,47	0,29	1,00	1,00	1,00	0,62	0,65	0,54	0,61
ДП "Поліське ЛГ"	0,81	1,00	0,85	0,03	0,05	0,10	0,22	0,21	0,21	0,44	0,42	0,28	0,17	0,21	0,19	0,33	0,38	0,33	0,35
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,00	0,00	0,03	0,34	0,15	1,00	0,56	0,92	0,78	0,10	0,63	0,86	0,00	0,00	0,07	0,20	0,34	0,55	0,36
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,37	0,37	0,30	0,02	0,14	0,56	0,00	0,00	0,00	0,54	0,43	0,49	0,17	0,18	0,19	0,22	0,22	0,31	0,25
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,13	0,18	0,29	0,02	0,05	0,22	0,14	0,09	0,18	0,55	0,63	0,77	0,17	0,21	0,33	0,20	0,23	0,36	0,26
ДП "Турійське ЛГ"	0,33	0,33	0,22	0,02	0,07	0,44	0,29	0,29	0,23	0,69	0,78	0,30	0,16	0,16	0,16	0,30	0,33	0,27	0,30
ДП "Цуманське ЛГ"	0,75	0,74	0,71	0,01	0,04	0,17	0,88	0,44	0,17	0,54	0,94	0,72	0,53	0,44	0,44	0,54	0,52	0,44	0,50
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,31	0,46	0,21	0,15	0,23	0,59	0,10	0,11	0,24	0,57	0,95	0,82	0,05	0,09	0,06	0,24	0,37	0,38	0,33
ДП СЛАП К.Каширська агроліс	0,36	0,25	0,10	0,24	0,43	0,15	0,42	0,63	1,00	0,24	0,05	0,22	0,27	0,22	0,19	0,31	0,32	0,33	0,32
ДП СЛАП Любешіва агроліс	0,46	0,60	0,25	0,12	0,12	0,06	0,31	0,58	0,55	0,00	0,13	0,10	0,13	0,18	0,10	0,20	0,32	0,21	0,25
ДП СЛАП Ратно агроліс	0,43	0,47	0,37	1,00	1,00	0,23	0,35	0,45	0,29	0,23	0,29	0,28	0,07	0,07	0,08	0,41	0,46	0,25	0,37
Всього	0,49	0,50	0,43	0,03	0,06	0,17	0,48	0,48	0,31	0,42	0,53	0,44	0,25	0,25	0,26	0,34	0,36	0,32	0,34

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності: - порівняно низький; - середній рівень; - порівняно високий.

можливості повною мірою використати наявний потенціал щодо збільшення виручки від реалізації.

На всіх інших лісогосподарських підприємствах в 2017 році спостерігається середній рівень конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції». Тобто порівняно високий рівень конкурентоспроможності в частині налагодження збуту не спостерігається ні на жодному підприємстві, що вимагає корекції національної лісової політики в частині розширення повноважень регіональних органів управління лісовим господарством та менеджменту державних лісогосподарських підприємств. У 2018 році кількість державних підприємств з порівняно низьким рівнем конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції» знизилася, що засвідчило факт позитивних зрушень в частині підвищення ефективності збутової діяльності постійних лісокористувачів. Однак в 2019 році кількість підприємств з порівняно низьким рівнем конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції» виросла до 11.

В середньому за період 2017-2019 років в секторі державних лісогосподарських підприємств Волинської області порівняно низький рівень конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції» мають: ДП «К.Каширське ЛГ» (0,14), ДП «Ківерцівське ЛГ» (0,32), ДП «Любешівське ЛГ» (0,29), ДП «Ратнівське ЛМГ» (0,25), ДП «Старовижівське ЛГ» (0,26), ДП «Турійське ЛГ» (0,30), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,33), ДП СЛАП К.Каширськагроліс (0,32), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,25). На 9 підприємствах Волинського ОУЛМГ за період 2017-2019 років мав місце середній рівень конкурентоспроможності за критерієм «Збут продукції». Виходячи з результатів розрахунку індивідуальних та групового індексів конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Волинської області за критерієм «Збут продукції» у 2017-2019 роках, можна стверджувати, що постійні лісокористувачі мають більш активніше працювати в частині побудови додаткових каналів просування продукції як на місцеві та регіональні ринки, так і на національний і глобальний ринки.

Основною умовою забезпечення прискорених темпів розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу державних лісогосподарських підприємств, а також забезпечення науково обґрунтованого ведення лісового господарства є перманентне зростання рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності та зміцнення фінансового стану постійних лісокористувачів. Для встановлення вкладу рівня прибутковості та фінансового стану на конкурентоспроможність лісогосподарських підприємств необхідно розраховувати індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм «Прибутковість та фінансовий стан». Розраховувалися індивідуальні індекси чистого прибутку на 1 га площі земель лісового фонду, рентабельності по EBITDA, рентабельності активів, коефіцієнта фінансової стійкості, коефіцієнта поточної ліквідності (покриття).

Негативним моментом в частині забезпечення конкурентоспроможності за критерієм «Прибутковість та фінансовий стан» є порівняно низький рівень коефіцієнта поточної ліквідності та коефіцієнта фінансової стійкості, що свідчить про необхідність підвищення рівня маневреності у використанні обігових коштів та диверсифікації джерел фінансування лісогосподарських та лісоохоронних потреб. Низький рівень перерахованих показників значною мірою й вплинув на груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм «Прибутковість та фінансовий стан». За 2017-2019 роки середнє значення групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Прибутковість та фінансовий стан» відзначалося порівняно низьким рівнем на ДП «К.Каширське ЛГ» (0,09), ДП «Ківерцівське ЛГ» (0,13), ДП «Любомльське ЛГ» (0,22), ДП «Поліське ЛГ» (0,24), ДП «Ратнівське ЛМГ» (0,17), ДП «Старовижівське ЛГ» (0,08), ДП «Турійське ЛГ» (0,19), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,17), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,33), ДП СЛАП Ратноагроліс (0,24) (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

**Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм
«Прибутковість та фінансовий стан» за 2017-2019 рр.**

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм "Прибутковість та фінансовий стан"			
	Чистий прибуток на 1 га площі земель, тис грн			Рентабельність по EBITDA, %			Рентабельність активів, %			Коефіцієнт фінансової стійкості			Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)			2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019 рр.
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік				
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,22	0,60	1,00	0,21	0,39	0,59	0,21	0,61	0,47	0,62	0,54	0,53	0,04	0,02	0,04	0,26	0,43	0,53	0,41
ДП "Городоцьке ЛГ"	1,00	0,92	0,19	0,66	0,73	0,48	0,73	0,85	0,09	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,88	0,90	0,55	0,78
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,78	0,67	0,71	0,67	0,77	0,76	1,00	0,82	0,43	0,21	0,27	0,15	0,02	0,01	0,01	0,54	0,51	0,41	0,49
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,03	0,05	0,12	0,00	0,08	0,22	0,04	0,04	0,05	0,40	0,28	0,03	0,03	0,01	0,02	0,10	0,09	0,09	0,09
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,15	0,08	0,22	0,03	0,00	0,40	0,13	0,03	0,10	0,36	0,26	0,19	0,01	0,01	0,02	0,14	0,08	0,19	0,13
ДП "Ковельське ЛГ"	0,46	0,68	0,52	0,33	0,51	0,42	0,32	0,55	0,22	0,51	0,54	0,63	0,05	0,03	0,08	0,34	0,46	0,37	0,39
ДП "Колківське ЛГ"	0,74	0,92	0,75	0,89	1,00	0,79	0,60	0,70	0,25	0,46	0,38	0,41	0,04	0,02	0,05	0,55	0,61	0,45	0,53
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,33	0,49	0,09	0,54	0,86	0,34	0,46	0,76	0,07	0,56	0,56	0,50	0,03	0,01	0,04	0,38	0,54	0,21	0,38
ДП "Любомльське ЛГ"	0,39	0,31	0,71	0,28	0,21	0,13	0,34	0,14	0,22	0,25	0,13	0,16	0,03	0,01	0,03	0,26	0,16	0,25	0,22
ДП "Маневицьке ЛГ"	0,90	1,00	0,33	0,60	0,85	0,44	0,57	0,69	0,11	0,87	0,81	0,79	0,18	0,08	0,08	0,62	0,68	0,35	0,55
ДП "Поліське ЛГ"	0,24	0,33	0,43	0,23	0,24	0,59	0,18	0,22	0,13	0,35	0,32	0,30	0,00	0,00	0,01	0,20	0,22	0,29	0,24
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,21	0,40	0,60	0,35	0,57	0,41	0,42	0,88	0,56	0,31	0,33	0,34	0,03	0,02	0,03	0,27	0,44	0,39	0,36
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,00	0,00	0,00	0,17	0,23	0,26	0,00	0,00	0,00	0,60	0,56	0,47	0,08	0,04	0,07	0,17	0,16	0,16	0,17
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,06	0,04	0,19	0,02	0,10	0,00	0,14	0,06	0,14	0,18	0,08	0,09	0,04	0,01	0,02	0,09	0,06	0,09	0,08
ДП "Турійське ЛГ"	0,19	0,22	0,23	0,23	0,45	0,26	0,37	0,50	0,32	0,00	0,00	0,00	0,02	0,01	0,03	0,16	0,23	0,17	0,19
ДП "Цуманське ЛГ"	0,89	0,51	0,32	1,00	0,52	0,64	0,37	0,16	0,05	0,35	0,37	0,37	0,04	0,03	0,07	0,53	0,32	0,29	0,38
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,06	0,10	0,23	0,52	0,22	0,61	0,06	0,14	0,16	0,18	0,17	0,13	0,02	0,00	0,01	0,17	0,13	0,23	0,17
ДП СЛАП К.Каширськагроліс	0,29	0,42	0,86	0,31	0,64	1,00	0,54	0,92	1,00	0,32	0,20	0,17	0,00	0,00	0,02	0,29	0,44	0,61	0,45
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,24	0,59	0,58	0,24	0,32	0,45	0,39	1,00	0,33	0,23	0,26	0,15	0,04	0,02	0,05	0,23	0,44	0,31	0,33
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,26	0,40	0,36	0,33	0,60	0,56	0,38	0,37	0,17	0,09	0,03	0,02	0,03	0,01	0,00	0,22	0,28	0,22	0,24
Всього	0,38	0,44	0,41	0,41	0,48	0,46	0,37	0,41	0,20	0,47	0,40	0,37	0,04	0,02	0,04	0,34	0,35	0,29	0,33

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності:

- порівняно низький;

- середній рівень;

- порівняно високий.

Порівняно високий рівень конкурентоспроможності за критерієм «Прибутковість та фінансовий стан» у 2017-2019 роках спостерігається на ДП «Городоцьке ЛГ» (0,78). Значною мірою низький рівень показників конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм «Прибутковість та фінансовий стан» у 2017-2019 роках зумовлений неможливістю лісогосподарських підприємств вести повноцінну експортну діяльність через введення мораторію на вивіз необробленої деревини за кордон (табл. 2.16). Також держава не застосовувала механізмів прямої та непрямої бюджетної підтримки постійних лісокористувачів, а також не закладав належних стимулів щодо підвищення рівня маневреності використання фінансових ресурсів як власних, так і залучених.

Основною продуктивною силою діяльності державних лісогосподарських підприємств виступає персонал. Ефективність використання персоналу є свідченням результативного застосування комплексу стимулів щодо підвищення продуктивності праці та раціональнішого використання лісоресурсного потенціалу. Тому розрахунок індивідуальних та групового індексів оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств має доповнюватися критерієм «Використання персоналу». В межах названого критерію розраховуються індивідуальні індекси показника фонду оплати праці на 1 га площі земель лісового фонду, показника середньомісячної заробітної плати штатних працівників, показника відпрацювання годин в загальному фонді робочого часу, показника чистого доходу від реалізації на 1 штатного працівника, показника середньооблікової чисельності штатних працівників на 1000 га земель лісового фонду.

Занепокоєння викликає домінування кількості лісогосподарських підприємств у 2018 році, які відзначалися порівняно низьким рівнем величини чистого доходу від реалізації на 1 штатного працівника. Водночас позитивним моментом в частині забезпечення конкурентоспроможності за критерієм «Використання персоналу» є переважання у 2018-2019 роках

Таблиця 2.16

**Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм
«Використання персоналу» за 2017-2019 рр.**

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм «Використання персоналу»			
	Фонд оплати праці на 1 га площі земель лісового фонду, грн			Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн			Відпрацьовано годин в загальному фонді робочого часу, %			Чистий дохід від реалізації на 1 штатного працівника, тис грн			Середньооблікова чисельність штатних працівників на 1000 га площі земель, осіб						
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019рр.
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,41	0,53	0,72	0,53	0,66	0,97	0,53	0,34	0,57	0,49	0,41	0,54	0,42	0,47	0,62	0,48	0,48	0,69	0,55
ДП "Городоцьке ЛГ"	0,47	0,47	0,39	1,00	1,00	1,00	0,39	0,00	0,36	0,69	0,41	0,75	0,34	0,32	0,28	0,58	0,44	0,56	0,52
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,27	0,28	0,25	0,46	0,39	0,59	0,56	0,35	0,72	0,57	0,39	0,45	0,28	0,28	0,24	0,43	0,34	0,45	0,41
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,26	0,25	0,18	0,28	0,10	0,08	0,35	0,15	0,12	0,38	0,21	0,13	0,33	0,33	0,32	0,32	0,21	0,17	0,23
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,47	0,58	0,49	0,24	0,01	0,00	0,08	0,46	0,65	0,15	0,12	0,26	0,61	0,83	0,81	0,31	0,40	0,44	0,38
ДП "Ковельське ЛГ"	0,28	0,36	0,43	0,36	0,15	0,50	0,36	0,32	0,61	0,47	0,28	0,47	0,33	0,46	0,49	0,36	0,31	0,50	0,39
ДП "Колківське ЛГ"	0,55	0,49	0,55	0,23	0,00	0,36	0,46	0,40	0,46	0,16	0,16	0,32	0,72	0,71	0,69	0,42	0,35	0,48	0,42
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,41	0,42	0,42	0,28	0,16	0,27	0,56	0,49	0,52	0,12	0,08	0,11	0,52	0,53	0,57	0,38	0,33	0,38	0,36
ДП "Любомльське ЛГ"	0,47	0,44	0,47	0,03	0,07	0,18	1,00	1,00	0,61	0,13	0,20	0,34	0,72	0,61	0,68	0,47	0,47	0,46	0,46
ДП "Маневицьке ЛГ"	1,00	1,00	1,00	0,65	0,61	0,76	0,60	0,42	0,53	0,25	0,18	0,36	1,00	1,00	1,00	0,70	0,64	0,73	0,69
ДП "Поліське ЛГ"	0,53	0,44	0,37	0,46	0,28	0,45	0,08	0,28	0,55	0,45	0,52	0,84	0,57	0,51	0,42	0,42	0,41	0,53	0,45
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,01	0,00	0,00	0,33	0,03	0,34	0,81	0,41	0,68	0,36	0,36	0,67	0,01	0,00	0,00	0,30	0,16	0,34	0,27
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,56	0,61	0,58	0,21	0,14	0,03	0,25	0,28	0,54	0,01	0,00	0,00	0,74	0,80	0,93	0,35	0,37	0,41	0,38
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,27	0,28	0,36	0,01	0,08	0,35	0,77	0,58	0,57	0,00	0,09	0,29	0,44	0,38	0,45	0,30	0,28	0,40	0,33
ДП "Турійське ЛГ"	0,25	0,32	0,16	0,07	0,22	0,38	0,30	0,21	0,40	0,22	0,20	0,54	0,40	0,38	0,19	0,25	0,27	0,33	0,28
ДП "Цуманське ЛГ"	0,39	0,51	0,39	0,00	0,22	0,54	0,48	0,50	0,72	0,36	0,27	0,71	0,62	0,63	0,42	0,37	0,43	0,55	0,45
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,00	0,04	0,04	0,31	0,27	0,60	0,52	0,39	0,69	1,00	1,00	1,00	0,00	0,01	0,00	0,37	0,34	0,47	0,39
ДП СЛАП К.Каширськагроліс	0,18	0,23	0,14	0,31	0,05	0,28	0,00	0,52	0,31	0,49	0,20	0,39	0,22	0,32	0,19	0,24	0,26	0,26	0,26
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,50	0,53	0,53	0,17	0,11	0,15	0,10	0,33	0,00	0,11	0,15	0,03	0,69	0,71	0,78	0,31	0,37	0,30	0,33
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,41	0,38	0,25	0,21	0,27	0,43	0,35	0,36	1,00	0,18	0,25	0,56	0,54	0,44	0,29	0,34	0,34	0,51	0,39
Всього	0,41	0,43	0,41	0,30	0,25	0,42	0,45	0,41	0,52	0,27	0,22	0,37	0,50	0,51	0,50	0,39	0,36	0,44	0,40

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності: - порівняно низький; - середній рівень; - порівняно високий.

кількості лісогосподарських підприємств, які відзначалися середнім та порівняно високим рівнем індексу величини фонду оплати праці на 1 га площі земель лісового фонду. Також у 2017-2019 роках спостерігалось домінування лісогосподарських підприємств за середнім та порівняно високим рівнем середньооблікової чисельності штатних працівників на 1000 га площі земель лісового фонду.

У результаті середнє значення групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Використання персоналу» у 2017-2019 роках відзначалося середнім рівнем. Порівняно низький рівень спостерігався на ДП «К.Каширське ЛГ» (0,23), ДП «Прибузьке ЛГ» (0,27), ДП «Турійське ЛГ» (0,28), ДП СЛАП К.Каширськагроліс (0,26) та ДП СЛАП Любешівагроліс (0,33). Перспективи ефективнішого використання персоналу лісогосподарських підприємств Волинської області нап'язані з переглядом пріоритетів національної лісової політики та державної політики підтримки промислового виробництва, зокрема в частині надання преференцій стосовно введення додаткових потужностей по переробці деревини. Водночас середній рівень заробітної плати штатних працівників державних лісогосподарських підприємств є вищим середнього рівня оплати праці по адміністративних районах Волинської області в цілому.

Враховуючи вагому роль державних лісогосподарських підприємств як бюджетонаповнюючих організацій для адміністративних багатолісних районів, необхідною складовою оцінки конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств є розрахунок індивідуальних та групового індексів конкурентоспроможності за критерієм «Сплата податків» за 2017-2019 роки (табл. 2.17). Це є необхідною умовою адекватних оцінок рівня конкурентоспроможності, оскільки державні лісогосподарські підприємства працюють в умовах надмірного податкового навантаження, що звужує інвестиційні можливості та не дає можливості вчасно поповнювати оборотні кошти. Більше того, як державні підприємства вони сплачують дивіденди до державного бюджету, що фактично вимиває чистий прибуток і не дає

Таблиця 2.17

**Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм
«Сплата податків» за 2017-2019 рр.**

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм "Сплата податків"			
	Сплачено рентної плати за спецвикористання лісових ресурсів на 1 м3 заготовленої деревини від рубок головного користування, грн			Сплачено податків і обов'язкових платежів на 1 га лісу, грн			Сплачено єдиного соціального внеску на 1 працівника, тис грн			Сплачено податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції, грн			Сплачено податку на доходи фізосіб на 1 штатного працівника, тис грн						
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019рр.
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,37	0,23	0,40	0,37	0,56	0,89	0,51	0,57	0,93	0,23	0,40	0,71	0,54	0,60	0,95	0,41	0,47	0,78	0,55
ДП "Городоцьке ЛГ"	1,00	0,49	0,29	0,68	0,53	0,62	1,00	1,00	1,00	0,52	0,74	0,69	1,00	1,00	1,00	0,84	0,75	0,72	0,77
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,40	0,61	0,30	0,41	0,23	0,23	0,32	0,38	0,56	0,46	0,31	0,50	0,40	0,37	0,34	0,40	0,38	0,39	0,39
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,71	1,00	1,00	0,04	0,08	0,00	0,19	0,09	0,11	0,00	0,26	0,38	0,25	0,17	0,00	0,24	0,32	0,30	0,28
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,26	0,30	0,30	0,47	0,51	0,43	0,31	0,00	0,13	0,69	0,45	0,19	0,38	0,11	0,26	0,42	0,27	0,26	0,32
ДП "Ковельське ЛГ"	0,26	0,26	0,50	0,24	0,33	0,41	0,37	0,27	0,53	0,22	0,33	0,29	0,27	0,28	0,38	0,27	0,29	0,42	0,33
ДП "Колківське ЛГ"	0,34	0,46	0,39	0,81	0,48	0,56	0,30	0,11	0,50	1,00	0,45	0,48	0,27	0,06	0,15	0,54	0,31	0,42	0,42
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,11	0,02	0,08	0,32	0,17	0,20	0,23	0,12	0,33	0,71	0,48	0,47	0,14	0,18	0,54	0,30	0,19	0,32	0,27
ДП "Любомльське ЛГ"	0,42	0,53	0,10	0,63	0,45	0,41	0,07	0,08	0,19	0,81	0,47	0,19	0,09	0,00	0,16	0,41	0,30	0,21	0,31
ДП "Маневицьке ЛГ"	0,49	0,36	0,26	1,00	1,00	1,00	0,65	0,66	0,79	0,54	0,69	0,58	0,65	0,73	0,88	0,67	0,69	0,70	0,68
ДП "Поліське ЛГ"	0,25	0,34	0,26	0,64	0,59	0,57	0,44	0,35	0,54	0,36	0,14	0,13	0,39	0,36	0,38	0,42	0,36	0,38	0,38
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,44	0,17	0,20	0,00	0,00	0,09	0,41	0,05	0,39	0,99	0,88	0,59	0,04	0,55	0,64	0,38	0,33	0,38	0,36
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,16	0,79	0,49	0,45	0,50	0,52	0,31	0,16	0,13	0,86	1,00	1,00	0,35	0,14	0,24	0,43	0,52	0,48	0,47
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,41	0,36	0,50	0,11	0,09	0,12	0,02	0,08	0,39	0,81	0,56	0,08	0,00	0,03	0,05	0,27	0,22	0,23	0,24
ДП "Турійське ЛГ"	0,01	0,02	0,21	0,16	0,18	0,09	0,00	0,21	0,49	0,39	0,41	0,13	0,12	0,24	0,20	0,14	0,21	0,22	0,19
ДП "Цуманське ЛГ"	0,25	0,26	0,10	0,33	0,51	0,43	0,02	0,31	0,59	0,03	0,32	0,08	0,09	0,31	0,55	0,14	0,34	0,35	0,28
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,10	0,14	0,19	0,09	0,09	0,04	0,32	0,22	0,59	0,28	0,00	0,00	0,31	0,29	0,12	0,22	0,15	0,19	0,18
ДП СЛАП К.Каширськагроліс	0,34	0,00	0,00	0,11	0,00	0,06	0,32	0,17	0,71	0,21	0,15	0,32	0,29	0,05	0,91	0,25	0,07	0,40	0,24
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,00	0,04	0,06	0,35	0,49	0,29	0,01	0,10	0,00	0,48	0,50	0,57	0,05	0,20	0,08	0,18	0,27	0,20	0,21
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,30	0,32	0,08	0,53	0,40	0,25	0,19	0,29	0,60	0,86	0,58	0,23	0,21	0,26	0,05	0,42	0,37	0,24	0,34
Всього	0,35	0,32	0,24	0,39	0,37	0,38	0,31	0,28	0,47	0,48	0,46	0,40	0,31	0,30	0,43	0,37	0,35	0,38	0,37

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності: - порівняно низький; - середній рівень; - порівняно високий.

можливості збільшити внутрішні джерела інвестиційного забезпечення проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення основних засобів у лісовирощуванні, лісозаготівлях та переробці деревини, а також щодо розбудови індустрії використання несировинних корисностей лісу.

В рамках критерію «Сплата податків» розраховуються індивідуальні індекси сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 куб. м заготовленої деревини від рубок головного користування, сплати податків і обов'язкових платежів на 1 га площі земель лісового фонду, сплати єдиного соціального внеску на 1 працівника, сплати податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції, сплати податку на доходи фізичних осіб на 1 штатного працівника. По переважній більшості індивідуальних індексів конкурентоспроможності, які розраховувалися в рамках критерію «Сплата податків», у 2017-2019 роках мали місце середній або ж порівняно високий рівень. Однак порівняно низький рівень індексу сплати податків на доходи фізичних осіб на 1 штатного працівника призвів до того, що груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм «Сплата податків» за 2017-2019 роки мав порівняно низьке значення.

Порівняно високий рівень групового індексу конкурентоспроможності спостерігався на ДП «Городоцьке ЛГ» (0,77) та ДП «Маневицьке ЛГ» (0,68). Зрештою ці два державних лісогосподарських підприємства демонструють порівняно високий рівень групового індексу по більшості критеріїв конкурентоспроможності. Підвищення рівня фіскальної віддачі господарського освоєння лісоресурсного потенціалу залежить від перегляду пріоритетів податкового регулювання лісокористування в напрямку зниження фіскального навантаження на результати господарської діяльності, щоб на порядок збільшити обсяги внутрішнього інвестування проектів модернізації та реконструкції основних засобів, що дасть можливість знизити ресурсомісткість та енергомісткість продукції, а це в кінцевому підсумку сприятиме розширенню бази адміністрування фіскальних платежів як до публічних бюджетних, так і до позабюджетних фондів.

Виходячи з того, що ліс відіграє вагомую роль в забезпеченні еколого-економічного балансу територій, оцінка конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств як основних лісокористувачів має враховувати виробничо-технічні та екологічні аспекти лісовідновлення та лісовідтворення. З огляду на це розраховуються індивідуальні індекси показників питомої ваги площ лісопатологічного обстеження у вкритій лісом площі, площі винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб в розрахунку на 1000 га вкритої лісом площі, благоустрою рекреаційних ділянок, догляду за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами, заслонами, влаштування мінералізованих смуг. Найбільше занепокоєння викликає факт того, що на переважній більшості державних лісогосподарських підприємств спостерігається порівняно низький рівень площі винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб в розрахунку на 1000 га вкритої лісом площі. Такі негативні тенденції щодо здійснення винищувальних робіт в осередках шкідників та хвороб в розрахунку на 1000 га вкритої лісом площі значною мірою і вплинуло на величину групового індексу конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм «Охорона і захист лісу» (табл. 2.18).

Саме порівняно низький рівень групового індексу конкурентоспроможності за названим критерієм спостерігається на 18 державних лісогосподарських підприємствах Волинського ОУЛМГ. Лише на двох лісогосподарських підприємствах Волинського ОУЛМГ спостерігається середній рівень групового індексу конкурентоспроможності за критерієм «Охорона і захист лісу»: ДП «К.Каширське ЛГ» (0,59) та ДП «Маневицьке ЛГ» (0,65). За аналізований період підприємства активно використовували біологічні та хімічні методи боротьби з хворобами лісу та шкідниками, особливо щодо локалізації поширення верхового короїда, але фінансовий дефіцит та відсутність належної підтримки держави не дали змоги забезпечити високу ефективність в усуненні природоруйнівних та еколого-деструктивних процесів у лісових біогеоценозах.

Таблиця 2.18

Індивідуальні та груповий індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм «Охорона і захист лісу» за 2017-2019 рр.

Підприємство	Індивідуальні індекси															Груповий індекс конкурентоспроможності за критерієм "Охорона і захист лісу"			
	Питома вага площ лісопатологічного обстеження у вкритій лісом площі, %			Площа винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб в розрахунку на 1000 га вкритої лісом площі, га			Благоустрій рекреаційних ділянок, га			Догляд за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами, за слонами, км			Влаштування мінералізованих смуг, км						
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019рр.
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,10	0,48	0,62	0,09	0,09	0,04	0,11	0,12	0,12	0,19	0,19	0,18	0,16	0,21	0,14	0,13	0,22	0,22	0,19
ДП "Городоцьке ЛГ"	0,03	0,25	0,38	0,38	0,39	0,35	0,08	0,08	0,08	0,80	0,79	0,79	0,10	0,12	0,08	0,28	0,33	0,34	0,31
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,12	0,00	0,47	0,00	0,06	0,05	0,06	0,06	0,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	0,02	0,12	0,06
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,25	0,45	0,00	0,14	0,07	0,02	1,00	1,00	1,00	0,88	0,69	0,66	1,00	0,96	0,70	0,65	0,64	0,48	0,59
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,27	0,52	0,38	0,24	0,27	0,23	0,16	0,17	0,14	0,08	0,07	0,10	0,06	0,13	0,44	0,16	0,23	0,26	0,22
ДП "Ковельське ЛГ"	0,12	0,33	0,00	0,23	0,23	0,19	0,10	0,10	0,10	0,28	0,22	0,22	0,22	0,32	0,21	0,19	0,24	0,14	0,19
ДП "Колківське ЛГ"	0,28	0,49	0,63	0,21	0,21	0,17	0,18	0,05	0,00	0,62	0,81	0,88	0,77	1,00	1,00	0,41	0,51	0,54	0,49
ДП "Любешівське ЛМГ"	1,00	0,84	0,98	0,07	0,07	0,03	0,09	0,10	0,10	0,20	0,18	0,16	0,24	0,22	0,14	0,32	0,28	0,28	0,29
ДП "Любомльське ЛГ"	0,02	0,23	0,36	0,15	0,15	0,11	0,07	0,11	0,11	0,41	0,57	0,44	0,28	0,38	0,31	0,19	0,29	0,27	0,25
ДП "Маневицьке ЛГ"	0,12	0,33	0,47	1,00	1,00	1,00	0,40	0,00	0,43	1,00	1,00	1,00	0,61	0,78	0,57	0,63	0,62	0,69	0,65
ДП "Поліське ЛГ"	0,00	0,28	0,37	0,00	0,69	0,04	0,07	0,05	0,07	0,29	0,28	0,54	0,22	0,44	0,52	0,11	0,35	0,31	0,26
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,12	0,34	0,47	0,06	0,06	0,01	0,08	0,08	0,08	0,12	0,17	0,25	0,35	0,39	0,24	0,14	0,21	0,21	0,19
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,10	0,32	0,45	0,16	0,16	0,12	0,05	0,05	0,05	0,40	0,51	0,40	0,22	0,28	0,20	0,19	0,27	0,25	0,23
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,07	0,29	0,42	0,10	0,10	0,00	0,28	0,22	0,22	0,24	0,17	0,18	0,10	0,12	0,09	0,16	0,18	0,18	0,17
ДП "Турійське ЛГ"	0,17	0,25	0,42	0,09	0,14	0,05	0,15	0,10	0,00	0,27	0,22	0,22	0,29	0,39	0,26	0,19	0,22	0,19	0,20
ДП "Цуманське ЛГ"	0,23	0,11	0,00	0,41	0,19	0,02	0,00	0,00	0,00	0,52	0,32	0,42	0,75	0,46	0,40	0,38	0,22	0,17	0,26
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,18	0,39	0,54	0,30	0,30	0,27	0,26	0,19	0,30	0,11	0,08	0,09	0,13	0,16	0,13	0,20	0,23	0,26	0,23
ДП СЛАП К.Каширськагроліс	0,02	0,28	0,00	0,00	0,00	0,02	0,15	0,16	0,00	0,29	0,34	0,29	0,45	0,55	0,21	0,18	0,27	0,10	0,18
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,41	0,61	0,68	0,00	0,00	0,06	0,21	0,22	0,22	0,21	0,31	0,18	0,27	0,34	0,54	0,22	0,30	0,34	0,28
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,43	1,00	1,00	0,21	0,21	0,04	0,00	0,04	0,05	0,12	0,15	0,21	0,38	0,12	0,09	0,23	0,30	0,28	0,27
Всього	0,20	0,38	0,41	0,23	0,24	0,17	0,17	0,15	0,16	0,35	0,35	0,36	0,33	0,37	0,31	0,26	0,30	0,28	0,28

Інтерпретація рівня конкурентоспроможності:

 - порівняно низький;

 - середній рівень;

 - порівняно високий.

На основі групових індексів конкурентоспроможності по всіх критеріях було розраховано інтегральний індекс конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ за 2017-2019 роки (табл. 2.19). Порівняно низький інтегральний індекс конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області за 2017-2019 роки спостерігається на ДП «К.Каширське ЛГ» (0,30), ДП «Ратнівське ЛМГ» (0,32), ДП «Старовижівське ЛГ» (0,29), ДП «Турійське ЛГ» (0,26), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,29), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,32). На всіх інших лісогосподарських підприємствах спостерігається середній рівень інтегрального індексу конкурентоспроможності. Виходячи з результатів ранжування державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ, найвище значення інтегрального індексу конкурентоспроможності спостерігається на ДП «Маневицьке ЛГ» (0,61) (рис. 2.5).

Найвищий рівень інтегрального індексу конкурентоспроможності на ДП «Маневицьке ЛГ» зумовлений об'єктивними причинами: високий рівень лісистості, сприятлива породно-вікова структура лісового фонду, розвинена матеріально-технічна база переробки деревини, значний кадровий потенціал інженерних та робітничих кадрів. Середній рівень інтегрального індексу конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області становить 0,37. Зростання інтегрального індексу конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ залежить від підвищення ефективності лісогосподарської та лісопереробної діяльності, зокрема від збільшення обсягів виробництва продукції лісозаготівель, зростання рентабельності лісозаготівельної та лісопромислової діяльності, підвищення рівня освоєння розрахункової лісосіки, збільшення рівня виходу продукції з 1 куб. м переробленої деревини, підвищення рівня утилізації утворених відходів деревообробки та лісопилення.

Таблиця 2.19

Інтегральні індекси конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ за 2017-2019 рр.

Підприємство	Інтегральний індекс конкурентоспроможності			
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	за 2017-2019 рр.
ДП "В.Волинське ЛМГ"	0,38	0,42	0,55	0,45
ДП "Городоцьке ЛГ"	0,52	0,48	0,45	0,48
ДП "Горохівське ЛМГ"	0,42	0,34	0,35	0,37
ДП "К.Каширське ЛГ"	0,32	0,35	0,23	0,30
ДП "Ківерцівське ЛГ"	0,33	0,34	0,36	0,35
ДП "Ковельське ЛГ"	0,35	0,35	0,33	0,35
ДП "Колківське ЛГ"	0,46	0,46	0,39	0,44
ДП "Любешівське ЛМГ"	0,35	0,36	0,32	0,35
ДП "Любомльське ЛГ"	0,34	0,39	0,35	0,36
ДП "Маневицьке ЛГ"	0,61	0,61	0,60	0,61
ДП "Поліське ЛГ"	0,36	0,38	0,41	0,39
ДП "Прибузьке ЛГ"	0,26	0,34	0,40	0,33
ДП "Ратнівське ЛМГ"	0,30	0,31	0,34	0,32
ДП "Старовижівське ЛГ"	0,25	0,32	0,32	0,29
ДП "Турійське ЛГ"	0,27	0,27	0,23	0,26
ДП "Цуманське ЛГ"	0,48	0,40	0,39	0,42
ДП "Шацьке УДЛГ"	0,28	0,29	0,32	0,29
ДП СЛАП ККаширськагроліс	0,38	0,32	0,33	0,34
ДП СЛАП Любешівагроліс	0,32	0,36	0,29	0,32
ДП СЛАП Ратноагроліс	0,42	0,37	0,37	0,39
Всього	0,37	0,37	0,36	0,37

Примітка. Візуальна інтерпретація рівня конкурентоспроможності за значенням індексу:

	- порівняно низький;
	- середній рівень;
	- порівняно високий.

Вагоме значення на ріст рівня конкурентоспроможності справляє зростання величини капітальних інвестицій в модернізацію та реконструкцію основного капіталу лісовирощування, лісозаготівель та переробки деревини; зниження рівня зносу основних засобів, що дасть можливість знизити рівень енергомісткості та ресурсомісткості продукції лісового господарства та переробки деревини; диверсифікація джерел фінансування капітальних вкладень в основний капітал через вихід постійних лісокористувачів на

ринок цінних паперів та ринок позикового капіталу; запровадження сучасних продуктивних інновацій як в частині лісорозведення і лісовирощування, так і в частині лісозаготівель, переробки деревини та утилізації лісосічних відходів і відходів лісопереробних виробництв.

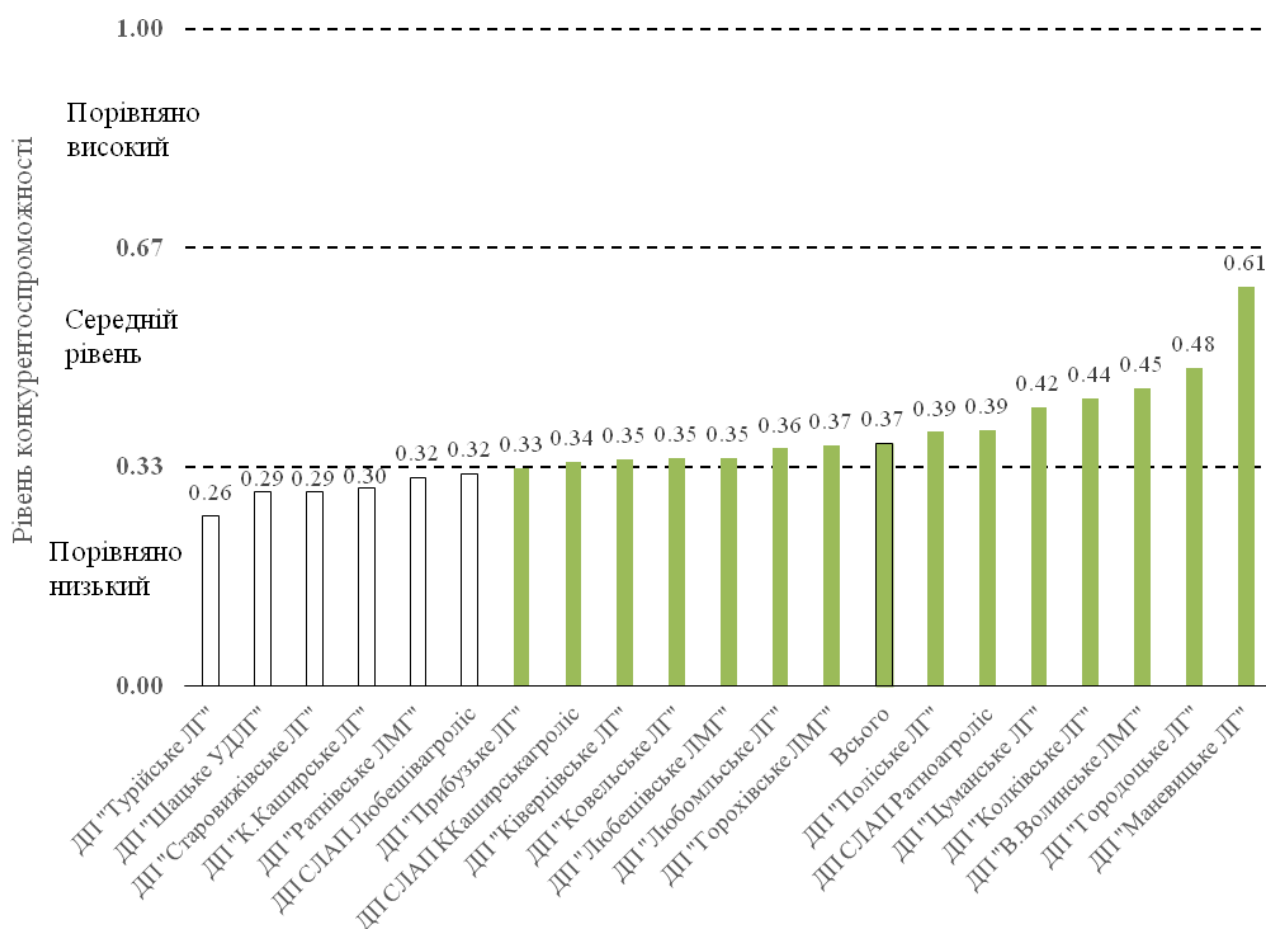

Рис. 2.5. Ранжування та групування лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ за рівнем конкурентоспроможності за період 2017-2019 рр. (побудовано автором)

В умовах загострення конкуренції на ринку лісогосподарської продукції та продукції лісопереробки важливого значення набуває розбудова інфраструктури та інформаційних каналів збуту продукції. Індикаторами зростання рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств за критерієм «Збут продукції» мають виступати: зростання виручки від реалізації продукції на 1 га земель лісового фонду; зростання виручки від

реалізації продукції на 1 грн витрат на збут, підвищення рівня рентабельності продажів. Базовою детермінантою підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Волинської області є підвищення рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності та зміцнення фінансового стану постійних лісокористувачів, в тому числі зростання величини чистого прибутку на 1 га площі земель лісового фонду, рентабельності активів, зміцнення фінансової стійкості та підвищення рівня поточної ліквідності.

Переважна більшість цілей підвищення рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств може бути реалізована за умови покращення зацікавленості персоналу в максимізації результатів виробничо-господарської діяльності названих суб'єктів господарювання. З огляду на це необхідно забезпечити масштабну трансформацію системи стимулювання працівників лісогосподарських підприємств до високопродуктивної праці, в тому числі і забезпечення перманентної економії лісосировини та ефективнішого використання неліквідної деревини у відтворювальному процесі. Необхідно збільшувати фонд оплати праці на 1 га площі земель лісового фонду, середньомісячну заробітну плату штатних працівників, кількість відпрацьованих годин в загальному фонді робочого часу, чистий дохід від реалізації на 1 штатного працівника, середньооблікову чисельність штатних працівників на 1000 га площі земель.

Сьогодні основною причиною погіршення ряду техніко-економічних та фінансових показників діяльності лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ є надмірне податкове навантаження на постійних лісокористувачів. Перегляд пріоритетів у фіскальному регулюванні виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств має бути спрямоване на оптимізацію ставок рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, зниження проценту сплати дивідендів за рахунок чистого прибутку, зниження податкового

навантаження на фонд оплати праці. Через зниження рівня фіскального навантаження на діяльність державних лісогосподарських підприємств можна забезпечити впровадженню додаткових стимулів до введення додаткових потужностей у лісовирощування, лісозаготівлі та переробку деревини і тим самим розширити базу адміністрування податків та зборів в секторі постійних лісокористувачів.

Пріоритети підвищення рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області мають узгоджуватися з пріоритетами охорони і захисту лісів, оскільки ліси – це основа асиміляційного потенціалу територій, а також вагомий чинник господарської самодостатності адміністративних районів та сільських населених пунктів. Він також забезпечує необхідний для життєдіяльності людей та господарського розвитку повітряно-водний баланс, а також формує ресурсну базу для розвитку переробної ланки лісового сектора, лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості. Необхідно нарощувати обсяги фінансових асигнувань в лісопатологічні обстеження, в здійснення винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб, в благоустрій рекреаційних ділянок, покращувати догляд за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами, заслонами.

Висновки до розділу 2

1. Державні лісогосподарські підприємства, які підпорядковані Волинському обласному управлінню лісового та мисливського господарства (Волинському ОУЛМГ), є основними лісокористувачами в регіоні. Державні лісогосподарські підприємства відіграють важливу роль в соціально-економічному піднесенні адміністративних районів та об'єднаних територіальних громад, забезпечуючи прийнятний рівень ділової активності для підприємницького сектору та необхідний рівень зайнятості місцевого

населення і виступаючи одними з основних платників податків та інших обов'язкових платежів до місцевих бюджетів.

2. Дослідження показали, що мають місце позитивні зрушення у виробничо-господарській діяльності державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ, що проявляється у збільшенні обсягів заготівель лісопродукції у 2015-2019 роках. Зокрема у 2015 році було заготовлено лісопродукції 1052,5 тис. куб. м, у 2017 році – 1273,5 тис. куб. м, у 2019 році – 1234,9 тис. куб. м. Тобто у 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги заготівель лісопродукції збільшилися на 182,4 тис. куб. м або на 17,3%. Отже має місце збільшення обсягів заготівлі деревини у натуральному вираженні, що свідчить про реальні позитивні зрушення в секторі державних лісогосподарських підприємств Волинської області.

3. Встановлено, що характерною ознакою виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств Волинської області у 2015-2019 роках виступає зростання суми сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів до Зведеного бюджету України та до публічних позабюджетних фондів. У динаміці надходжень податків, зборів та платежів до Державного бюджету України у 2015-2019 роках в цілому спостерігається висхідна тенденція. Зокрема у 2015 році державні лісогосподарські підприємства Волинської області сплатили до держбюджету 83,8 млн грн., у 2017 році – 104,6 млн грн., у 2019 році – 134,5 млн грн.

4. Розрахунок індивідуальних та групових індексів конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області проводився за 2017-2019 роки. Виходячи з варіаційного розмаху величини початкових даних та їх дисперсного розподілу виокремлюється три рівні конкурентоспроможності: 1) порівняно низький; 2) середній рівень; 3) порівняно високий.

5. На основі групових індексів конкурентоспроможності по всіх критеріях було розраховано інтегральний індекс конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ за 2017-2019 роки.

Порівняно низький інтегральний індекс конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств Волинської області за 2017-2019 роки спостерігається на ДП «К.Каширське ЛГ» (0,30), ДП «Ратнівське ЛМГ» (0,32), ДП «Старовижівське ЛГ» (0,29), ДП «Турійське ЛГ» (0,26), ДП «Шацьке УДЛГ» (0,29), ДП СЛАП Любешівагроліс (0,32). На всіх інших лісогосподарських підприємствах спостерігається середній рівень інтегрального індексу конкурентоспроможності. Виходячи з результатів ранжування державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ, найвище значення інтегрального індексу конкурентоспроможності спостерігається на ДП «Маневицьке ЛГ» (0,61).

6. Доведено, що основними конкурентними перевагами державних лісогосподарських підприємств Волинської області виступають: висока лісистість території; розгалужена мережа спеціалізованих підрозділів, які забезпечують науково обґрунтовані темпи лісовирощування та лісозаготівель; високий професійний рівень кадрового потенціалу; визначальна бюджетонаповнююча роль у багатолісних адміністративних районах.

7. Обґрунтовано, що формування механізмів фінансово-кредитного та бюджетно-податкового забезпечення використання конкурентних переваг лісового сектору Волинської області має базуватися на поєднанні економічних пріоритетів та екологічних обмежень з метою нарощення асиміляційного потенціалу територій та зміцнення господарської самодостатності регіональних утворень і населених пунктів. Пріоритетною інституціональною формою підвищення результативності використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств виступають угоди публічно-приватного партнерства, зокрема кластерні утворення, які дають можливість забезпечити необхідний рівень синергії у взаємодії публічного та приватного секторів в питаннях розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та налагодження процесів переробки деревини.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ РЕГІОНУ НА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАСАДАХ

3.1 Ключові напрями підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств на основі врахування природно-ресурсних та екологічних обмежень

Інтеграція України у глобальну конструкцію охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів вимагає переглянути пріоритети розвитку природно-ресурсного комплексу України, зокрема його основної ланки – лісового сектора, котрий, виступаючи важливою структуроутворюючою складовою регіональних господарських комплексів багатолісних районів, виконує вагомую роль у нарощенні асиміляційного потенціалу територій, зокрема територій концентрації лісоресурсних благ, і забезпечує потребу національного господарства у деревній та недеревній сировині, а також у готовій лісопродукції, що використовується у різноманітних сферах матеріального виробництва.

Як показали результати теоретичних узагальнень та результати аналізу рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств багатолісного регіону, яким виступає Волинська область, найбільш ефективно використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів та інших суб'єктів лісогосподарського та деревообробного підприємництва є можливим за умови реалізації ключових напрямів підвищення конкурентоспроможності з врахуванням пріоритетів інституціональної трансформації управління лісовим господарством та переваг і вигод, викликаних децентралізацією влади та реформою місцевого самоврядування (рис. 3.1). Тому виникає необхідність в підборі механізмів реалізації заходів щодо використання конкурентного потенціалу лісогосподарських

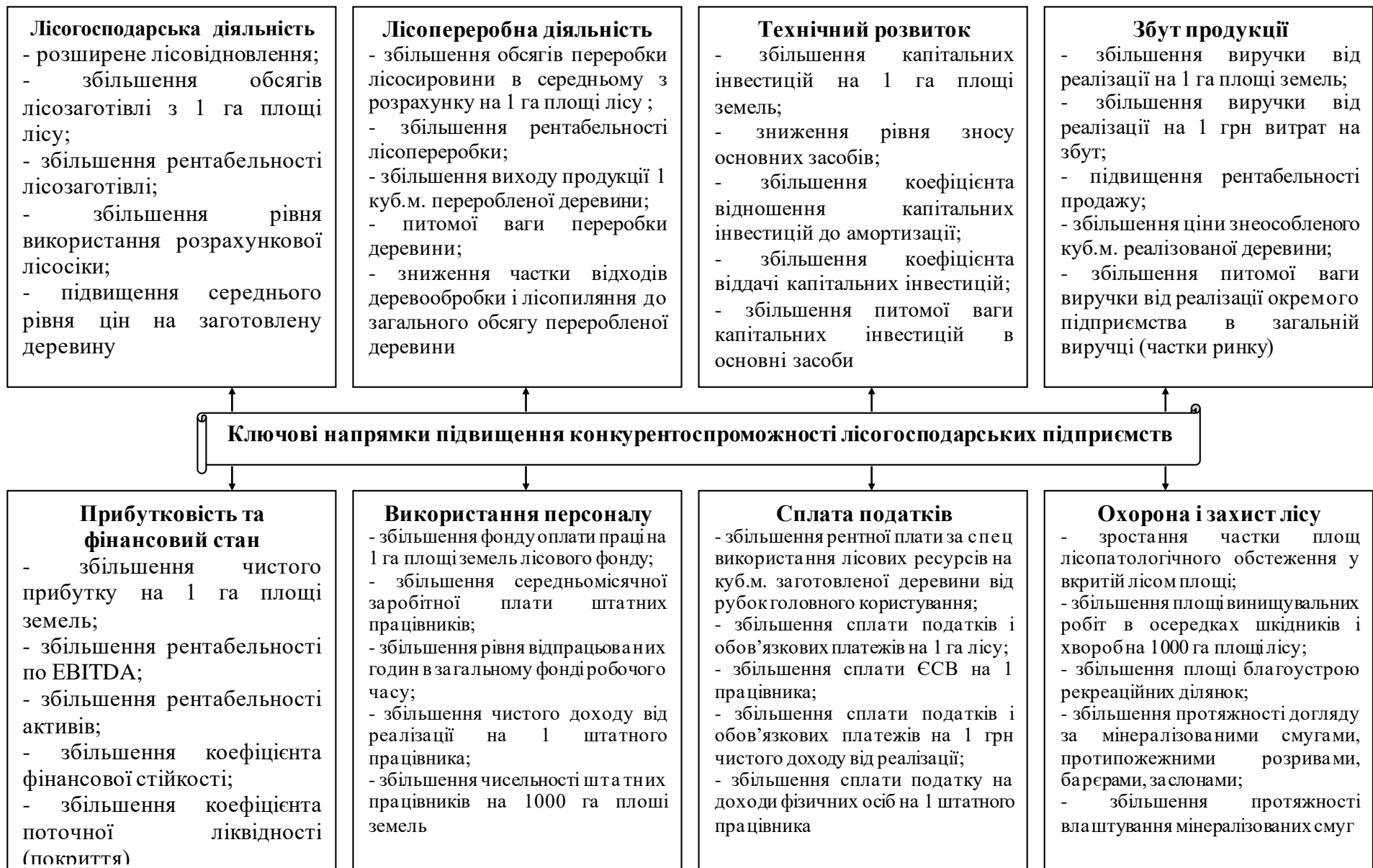

Рис. 3.1. Ключові напрями реалізації заходів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств

Примітка. Побудовано автором.

підприємств за такими ключовими напрямками: лісогосподарські діяльність, лісопереробна діяльність, технічний розвиток, збут продукції, прибутковість та фінансовий стан, використання персоналу, сплата податків та охорона і захист лісу.

Виходячи із структурних особливостей розвитку лісового сектора як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівні, можна стверджувати, що підвищення рівня використання конкурентних переваг у лісогосподарській діяльності фактично формує передумови для розширеного відтворення та ефективного розвитку переробних ланок названого сектора національної економіки. Результативніше використання конкурентних переваг у лісогосподарській діяльності постійних лісокористувачів має базуватися на перманентному нарощенні лісоресурсного потенціалу шляхом підвищення рівня лісистості, раціоналізації і підвищення ефективності ведення лісового господарства, зростання стійкості лісових екосистем, забезпечення охорони і захисту лісових біогеоценозів, відтворення, охорони і раціонального використання мисливської фауни.

В умовах масштабної інституціональної трансформації форм власності на земельні ресурси, в першу чергу, в частині передачі сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених пунктів у власність об'єднаних територіальних громад, створилися сприятливі передумови для підвищення рівня лісистості окремих регіонів. Такі передумови можуть бути використані за умови передачі місцевим самоврядуванням у користування постійним лісокористувачам частини отриманих у комунальній власності сільськогосподарських земель, в першу чергу малопродуктивних та самозаліснених сільськогосподарських угідь, залучення котрих у продуктивний сільськогосподарський оборот потребує надмірних витрат і це знижує їх привабливість для суб'єктів аграрного бізнесу.

Рівень лісистості також доцільно підвищувати шляхом створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг на землях, які не

зайняті лісом. У зв'язку із запуском ринку земель сільськогосподарського призначення підвищується ймовірність зростання рівня земельної концентрації через укрупнення земельних масивів у великих суб'єктів аграрного бізнесу, що вимагає створення захисних лісових насаджень, щоб упередити процеси ерозії та дефляції ґрунтів і перманентно зміцнювати стійкість агроландшафтів. Створення полезахисних лісових смуг можуть здійснювати лише суб'єкти лісогосподарського підприємництва, які мають на своїй базі спеціалізовані підрозділи, що володіють необхідною для здійснення даного виду агролісомеліоративних робіт матеріально-технічною базою.

Інституціональною формою створення полезахисних лісових смуг виступлять угоди між суб'єктами аграрного бізнесу та державними чи комунальними лісогосподарськими підприємствами на умовах партнерських відносин. Також важливою інституціональною передумовою створення нових лісів або лісовідновлення в місцях проведення суцільних рубок виступає прискорення процесу виступає оформлення державних актів на право постійного користування землею для лісорозведення. Крім інституціональних передумов та просторових факторів підвищення рівня лісистості території та забезпечення науково обґрунтованої повноти насаджень основних лісоутворюючих порід важливе значення має якість насіння та садивного матеріалу з метою підвищення ефективності ведення лісового господарства.

Тому важливого значення набуває створення сучасних та модернізація діючих селекційних комплексів, плантацій, розсадників і насінневих заводів. Квінтесенцією такого заходу виступає нещодавній запуск інноваційного лісорозсадницького комплексу з вирощування садивного матеріалу із закритою кореневою системою на базі ДП «Львівський лісовий селекційно-насінневий центр». Закрита коренева відзначається високим рівнем приживлення посадкового матеріалу та дає можливість садити ліс з весни до осені. Також запуск інноваційного лісорозсадницького комплексу став

відображенням вдалої реалізації проекту на основі співфінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також вдалої імплементації передового латвійського досвіду.

Раціоналізація і підвищення ефективності ведення лісового господарства потребують модернізації та реконструкції матеріально-технічної бази ведення лісового господарства через придбання і оновлення парку лісогосподарської техніки і знарядь для лісорозведення, покращення якості проведення рубок формування і оздоровлення лісів та збільшення загального запасу деревини, заготовленої під час їх проведення. Національна лісова політика має бути зорієнтована на стимулювання постійних лісокористувачів щодо підвищення кількості повітряно-трелювальних установок. Це один із елементів еколого-зберігаючих технологій під час лісозаготівлі – забезпечується зменшення впливу на ґрунтовий покрив, підріст та підлісок, зменшується ерозія ґрунтів, що важливо особливо для гірських систем, де трелювальні волюки можуть бути причиною виникнення ярів. Але це дороговартісні технології, які потребують десятки тисяч євро і без програм підтримки (безвідсоткове ввезення, низький відсоток на отримання кредитних ресурсів комерційних банків) впроваджувати їх проблематично.

Необхідною є також підтримка державних лісогосподарських підприємств в частині проведення несучільних, у тому числі вибіркового рубок, що створить більш сприятливі передумови для природного поновлення лісів і забезпечить вищий рівень приживлення та стійкості насаджень. Завдяки вибіркового рубкам забезпечується найповніше використання лісом захисних та інших функцій (економічних, соціальних, екологічних); можливість періодичного лісокористування (безперервного) та відповідно періодичність (безперервність) отримання прибутку з одиниці площі; висока стабільність та біологічна стійкість деревостану до несприятливих явищ; збільшення приросту залишених дерев; збереження лісового ландшафту місцевості та естетичної привабливості, що відповідно

зменшує соціальну напругу від знеліснених площ від суцільної системи рубок. При цьому необхідно враховувати основні вимоги до вибіркової системи рубок – висока кваліфікація інженерно-технічного персоналу лісогосподарських підприємств, виконавців рубок, лісовпорядників. Необхідно також забезпечувати: постійний моніторинг за лісом з метою своєчасного проведення рубки частини дерев за відповідними критеріями; наявність достатньої мережі лісових доріг та сучасної лісозаготівельної техніки.

З метою максимально можливої екологізації лісогосподарської діяльності та зниження часових та матеріальних витрат на доставку лісосировини доцільно впроваджувати еколого-безпечні технології заготівлі і транспортування деревини, будувати, реконструювати і відновлювати лісові дороги. Придбання сучасної лісозаготівельної та будівельно-дорожньої техніки і розбудова мережі лісових доріг дасть змогу зменшити матеріальні та часові витрати на заготівлю та транспортування деревини, що у підсумку сприятиме збільшенню обсягів лісозаготівлі, в тому числі з 1 га площі лісових земель, та підвищить рівень рентабельності лісозаготівельної діяльності. Більше того, протяжність збудованих, реконструйованих і відновлених доріг лісогосподарського призначення має стати важливим індикатором ефективності управління конкурентоспроможністю лісогосподарського підприємства.

Динаміка лісових пожеж в останні роки доводить необхідність зміцнення стійкості лісових екосистем та забезпечення охорони і захисту лісів, що вимагає збільшення асигнувань на забезпечення охорони лісів від пожеж, утримання відомчої пожежної охорони, пожежно-хімічних станцій, гасіння лісових пожеж, протипожежне облаштування лісів. Першочергового значення набуває будівництво об'єктів протипожежного призначення та будівництво доріг протипожежного призначення. Максимальна ефективність протипожежних заходів буде досягнута за умов забезпечення авіаційної охорони лісів від пожеж, оренди вертольотів та облаштування спеціальних

майданчиків. Водночас для превентивного упередження лісових пожеж та вогнищ поширення лісових шкідників та хвороб необхідним є здійснення лісозахисних заходів, зокрема проведення лісопатологічних обстежень, винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб, виробництво біологічних препаратів.

В умовах загострення конкуренції, зокрема на ринку лісогосподарських робіт та екосистемних послуг лісових біогеоценозів, важливого значення набуває підвищення рівня комплексності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу через зростання ефективності відтворення, охорони і раціонального використання мисливської фауни. Значною мірою це досягається за рахунок збільшення асигнувань на облік тварин і мисливське упорядкування, охорону диких тварин, викладку кормів та підгодівлю мисливських тварин. Тим більше, що в цьому напрямі спостерігаються позитивні зрушення, зокрема щодо зростання обсягу середніх витрат на 1 тис. гектарів мисливських угідь, пов'язаних з охороною і відтворенням мисливських тварин. Збереження та поліпшення стану мисливських угідь стане можливим за умови створення конкурентного середовища, коли потенційні користувачі цими угіддями будуть пропонувати відповідний рівень інфраструктурного та ресурсного забезпечення в частині розширеного відтворення флористичного та фауністичного потенціалу мисливських угідь.

Сьогодні рівень конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств напряму пов'язаний з ефективністю забезпечення розвитку рекреаційної та туристичної інфраструктури. Тобто постійні лісокористувачі на основі залучення суб'єктів підприємницької діяльності розбудовують мережу об'єктів туристично-оздоровчого спрямування, що функціонуватимуть на основі використання не сировинних користностей лісу та даватимуть можливість задовольнити попит місцевих жителів та приїжджих. Такий вид діяльності державних лісогосподарських підприємств сформує надійний канал прибуткових надходжень та дасть

можливість забезпечувати прийнятний рівень прибутковості і відповідно конкурентоспроможності, навіть за умови невисокої частки стиглих деревостанів у віковій структурі лісового фонду і відповідно невисокої розрахункової лісосіки.

Розбудова мережі рекреаційної та туристичної інфраструктури на базі державних лісогосподарських підприємств – це створення умов для максимізації процесу комерціалізації більшості екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами. Введення в дію цих об'єктів водночас виступає необхідною умовою створення нових робочих місць і відповідно зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб і єдиного соціального внеску відповідно до публічних бюджетних фондів та до позабюджетних фондів соціального спрямування. Створення об'єктів рекреаційної та туристичної інфраструктури – це водночас сформування нових полюсів ділової активності у багатолісних районах і дієвий чинник структурної перебудови регіонального господарства, зокрема сільської економіки.

Водночас значний детермінуючий вплив на динаміку конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств здійснює центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику в частині забезпечення лісовідновлення та охорони лісів. Тобто Державне агентство лісових ресурсів України має своєчасно реагувати на процесні та продуктові інновації, які впроваджуються передовою світовою практикою ведення лісового господарства, щоб прискореними темпами впроваджувати їх у вітчизняну практику лісогосподарювання. Тому у короткостроковій перспективі необхідно забезпечити формування сучасної технічної бази для виконання проектно-вишукувальних робіт, підвищення кваліфікації працівників та спеціалістів у галузі лісового господарства, ведення державного обліку лісів, забезпечення лісовпорядкування та проведення інвентаризації лісів.

Важливою складовою підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств виступає використання конкурентних переваг, пов'язаних з лісопереробною діяльністю названих суб'єктів виробничо-господарської діяльності. Значні резерви стосовно модернізації, реконструкції та технічного переоснащення виробничо-технічної бази переробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств не використовуються починаючи з 2015 року, оскільки введення мораторію на вивіз необробленої деревини позбавило постійних лісокористувачів надходжень валютної виручки і значно звузило їх інвестиційні можливості. Використання конкурентних переваг в частині здійснення лісопереробної діяльності залежить від збільшення обсягів переробки лісосировини з розрахунку на 1 га площі лісу, що стане можливим за умови модернізації та реконструкції основних деревообробних засобів та введення додаткових потужностей.

Модернізація та реконструкція виробничо-технічної бази лісопереробки необхідна для зниження рівня матеріальних та енергетичних витрат, що виступає вагомим чинником отримання цінової конкурентної переваги на міжнародному та національному цільових ринках. Зниження величини операційних витрат продукції лісопереробки та отримання конкурентних цінових переваг дасть змогу збільшити виручку від реалізації та відповідно прибуткові надходження, а це в підсумку сприятиме зростанню рентабельності лісопереробки в цілому. Збільшення виходу продукції з 1 куб. м переробленої деревини стане можливим за умови впровадження техніки та технологій поглибленої лісопереробки і введення в дію техніко-технологічної бази утилізації відходів деревообробки і лісопилення, що дасть можливість використати некондійну і неліквідну деревину для виготовлення продукції з високою доданою вартістю. У підсумку це призведе до зниження частки відходів деревообробки і лісопилення в загальному обсязі переробленої деревини і тим самим забезпечить економію лісосировини та диверсифікує виробничу програму діяльності державних лісогосподарських підприємств.

Переважна більшість відходів деревообробки до недавнього часу використовувалась у якості палива для обігріву адміністративних та виробничих будівель. Основною причиною марнотратного використання лісосічних відходів та відходів деревообробки є відсутність сучасного інструментарію державної та муніципальної підтримки проєктів виробництва паливних ресурсів із деревних відходів, а також їх використання в інших господарських цілях.

Налагодження переробки лісосічних відходів та відходів деревообробки і лісопилення дасть можливість отримати позитивний ефект для об'єднаних територіальних громад (здешевлення енергоносіїв для опалення об'єктів комунальної інфраструктури; посилення інтеграції сільського та лісового господарства; створення додаткових робочих місць), для держави (зменшення видатків на оплату природного газу та інших енергоносіїв; підвищення частки енергії, виробленої з відновних джерел; збереження лісового фонду), для постійних лісокористувачів та деревообробників (зменшення обсягів знищення або відведення на звалище деревних відходів; збільшення частки використання деревних відходів для виробництва продукції; диверсифікація виробничо-господарської діяльності) [66; 105].

В умовах поглиблення децентралізації влади, коли органи місцевого самоврядування отримують більше повноважень щодо використання місцевих фінансів і реалізують проєкти в частині програми «Велике будівництво» на продукцію лісопереробки державних лісогосподарських підприємств формується додатковий попит, що створює умови для підвищення частки переробленої деревини в загальному обсязі заготовленої. Даний фактор свідчить про те, що на сьогодні переробні підрозділи на базі державних лісогосподарських підприємств мають функціонувати, що дасть можливість підвищити рівень конкурентоспроможності названих суб'єктів господарювання і сформує додаткові фінансові можливості для модернізації і

реконструкції основного капіталу та збільшення масштабів лісовідновлення та лісовідтворення.

Глобальні тренди розвитку підтверджують необхідність прискорення темпів технічного розвитку державних лісогосподарських комплексів, щоб знизити рівень матеріаломісткості продукції, забезпечити економію лісосировини на всіх фазах переробки деревини, покращити техніко-експлуатаційні характеристики готової продукції. Технічний розвиток державних лісогосподарських підприємств має бути зорієнтований на впровадження продуктових та процесних інновацій як в лісогосподарській, так і переробній сегмент державних лісогосподарських підприємств. Максимальною мірою необхідно використовувати внутрішні можливості та залучати зовнішні джерела для застосування інноваційних методів та технологій вирощування садивного матеріалу, здійснення рубок догляду (освітлення, прочищення, проріджування та прохідних рубок), лісозаготівель, транспортування та переробки деревини, а також розбудови індустрії рекреаційного лісокористування та індустрії мисливського господарства.

В умовах наявності численних природно-ресурсних та екологічних обмежень (значний часовий лаг між посадкою та стиглістю лісових насаджень, високий рівень пожежонебезпечності, виникнення вогнищ поширення хвороб та шкідників лісу) розвиток сервісних видів лісогосподарювання дасть можливість забезпечувати прийнятний рівень капіталізації лісокористування навіть за умови скорочення об'ємів рубок головного користування через низьку частку стиглих деревостанів. У деревообробному сегменті, виходячи зі специфіки функціонування окремих лісогосподарських підприємств та територіальних особливостей лісовідновлення і лісовідтворення, доцільно максимальною мірою забезпечувати прискорені темпи модернізації та реконструкції лісопильного, стругального виробництва, виробництва будівельних дерев'яних конструкцій, виробництва паливно-енергетичних продуктів із деревних продуктів. Перспективними складовими технічного розвитку переробних

підрозділів лісогосподарських підприємств необхідно вважати модернізацію та реконструкцію виробничо-технічної бази фанерного та лісохімічного виробництва. Лісохімічне виробництво – це специфічне виробництво, яке потребує спеціальних дозволів, додаткової процедури оцінки впливу на довкілля, але для великих лісогосподарських підприємств може мати місце.

Основною передумовою забезпечення прискорених темпів технічного розвитку державних лісогосподарських підприємств є зростання капітальних вкладень та диверсифікація джерел інвестиційного забезпечення модернізації, реконструкції та технічного переоснащення основних лісогосподарських засобів і основного капіталу переробних підрозділів. Індикаторами реального збільшення обсягів інвестування модернізації виробничо-технічної бази лісовідновлення та переробки деревини мають стати: збільшення капітальних інвестицій на 1 га площі земель лісового фонду, збільшення коефіцієнту відношення капітальних інвестицій до амортизації, збільшення коефіцієнту віддачі капітальних інвестицій.

Також важливим моментом є максимізація питомої ваги капітальних інвестицій в основні засоби в загальному обсязі капітальних інвестицій, щоб забезпечити найбільш ефективно їх використання в частині оновлення обладнання, яке безпосереднє дає змогу здійснювати лісовідновлення і лісовідтворення, лісозаготівлі, транспортування деревини, переробку лісосировини. З огляду на останні тенденції в системі інвестиційного забезпечення модернізації та реконструкції виробничо-технічної бази лісового господарства, необхідно створити інституціональні передумови для диверсифікації джерел, методів та форм інвестування лісогосподарських та деревообробних проєктів, а також проєктів розбудови рекреаційної та туристичної інфраструктури. Такі передумови створяться за умови внесення змін у законодавчі та нормативно-правові акти, які регулюють регуляторний вплив держави на володіння, користування та розпоряджання лісогосподарськими та лісовиробничими активами, а також розширюють права та повноваження регіональних органів управління лісовим

господарством і менеджменту постійних лісокористувачів, зокрема в частині залучення приватних інвестицій та іноземного капіталу.

Важливою передумовою диверсифікації джерел, форм та методів нарощення інвестиційних потоків у сферу лісового господарства може стати інституціоналізація різноманітних форм портфельного інвестування, що дасть можливість створити умови для того, щоб лісогосподарські та лісові активи були залучені на фінансовий ринок. Потребують узаконення умови щодо запровадження інституціональних форм взаємодії суб'єктів лісогосподарського підприємництва та іноземних партнерів, в тому числі для прискорення реалізації лісогосподарських та лісоохоронних проектів в рамках транскордонного співробітництва.

В умовах загострення конкурентної боротьби на ринках лісопродукції все більш актуальною є проблема розбудови каналів просування товарів, робіт та послуг лісового господарства та продукції лісопереробки на цільові ринки. Тобто формування системи організації збуту продукції сьогодні виступає важливою складовою підвищення конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств. Найбільш ефективним слід вважати створення спеціалізованих структур щодо просування лісопродукції на закордонний, національний, регіональний ринки на регіональному рівні, що дасть можливість координувати діяльність державних лісогосподарських підприємств в межах конкретного управління лісового та мисливського господарства.

Основним завданням побудови сучасної системи просування лісопродукції є збільшення виручки від реалізації на 1 га площі земель лісового фонду, збільшення виручки від реалізації на 1 грн витрат на збут, підвищення рентабельності продажу. Досягнення зростання перерахованих показників водночас потребує збільшення ціни знеособленого куб. м реалізованої деревини. У зв'язку з глобальним трендом підвищення цін на лісопродукцію активізація діяльності щодо створення спеціалізованих збутових структур дасть змогу максимізувати рівень прибутковості і

відповідно конкурентоспроможності як державних лісгосподарських підприємств, так і окремих видів лісопродукції.

Магістральною складовою системи забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності державних лісгосподарських підприємств виступає зростання прибутковості та зміцнення фінансового стану, що дасть можливість збільшити внутрішні джерела інвестування і зменшити рівень спрацювання основних засобів і більше того впровадити принципово нові методи та технології лісовідновлення, лісовідтворення, лісозаготівель, транспортування та переробки деревини, утилізації деревних відходів. Застосування сучасних технологій здійснення рубок догляду та рубок головного користування, а також транспортування і переробки деревини дасть можливість підвищити величину чистого прибутку на 1 га площі земель лісового фонду, забезпечити зростання рентабельності по EBITDA та рентабельності активів. Значна кількість лісгосподарських підприємств вже демонструє збільшення коефіцієнту фінансової стійкості та коефіцієнту поточної ліквідності (покриття), що створює сприятливе підґрунтя для зростання рівня конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств в цілому та окремих видів лісопродукції, а також робіт і послуг, що надаються постійними лісокористувачами.

Прикметною рисою діяльності державних лісгосподарських підприємств є те, що кадровий потенціал цих господарюючих суб'єктів відзначається високим рівнем професійності, тому запорукою підвищення ефективності його використання є застосування комплексу стимулів, які підвищують рівень заінтересованості окремих категорій персоналу в отриманні вищих показників ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу і переробки деревини. Сьогодні є всі передумови для зростання рівня оплати праці працівників державних лісгосподарських підприємств, виходячи з високого рівня інвестиційної привабливості реалізації лісгосподарських, лісоохоронних та деревообробних проектів. Використання персоналу стане дієвим фактором підвищення

конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств за умови, коли буде забезпечено збільшення фонду оплати праці на 1 га площі земель лісового фонду, збільшення середньомісячної заробітної плати штатних працівників, збільшення рівня відпрацьованих годин в загальному фонді робочого часу, збільшення чистого доходу від реалізації на 1 штатного працівника, збільшення чисельності штатних працівників на 1000 га площі земель лісового фонду.

Сьогодні однією з основних причин зниження рівня окремих показників ефективності використання ресурсно-виробничого потенціалу лісогосподарських підприємств виступає надмірне податкове навантаження, яке «вимиває» внутрішні джерела інвестиційного забезпечення проектів модернізації та реконструкції основного капіталу і суб'єкти господарювання не мають можливості знизити рівень спрацювання основних засобів. Сьогодні рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів є ефективним фіскальним інструментом перерозподілу доходів, які утворюються внаслідок дії природних чинників і уречевлених затрат держави, здійснених у минулі десятиліття. Водночас необхідно обґрунтовано підходити до визначення бази стягнення рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, щоб надмірні ставки рентної плати не здійснювали негативного впливу на господарську активність постійних лісокористувачів та не звужували їх інвестиційні можливості.

В разі обґрунтованого встановлення ставок рентної плати за деревину, заготовлену в порядку рубок головного користування та інших видів рубок, у підсумку це призведе до загального зростання суми податкових платежів, які надійдуть до публічних бюджетів. Тому серед цілей підвищення конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств необхідно виокремити показники: збільшення рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 куб. м заготовленої деревини від рубок головного користування, збільшення сплати податків і обов'язкових платежів

на 1 га лісових земель, збільшення сплати ЄСВ на 1 працівника, збільшення сплати податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації.

Водночас застосовуючи новації в частині оподаткування діяльності постійних лісокористувачів необхідно уникнути прецедентів минулих років, коли були намагання встановити необґрунтовано високі ставки земельного податку за користування землями лісового фонду, що могло призвести до банкрутства суб'єктів лісогосподарського підприємництва. Надмірне податкове навантаження на постійних лісокористувачів необхідно знижувати через зменшення відсотка дивідендів, які вони мають сплачувати з чистого прибутку, зменшення ставок рентної плати за деревину, заготовлену в рамках окремих видів рубок, та за користування несировинними корисностями лісів.

В умовах загострення глобальних екологічних викликів, реалізації Цілей сталого розвитку, затверджених ООН, поглиблення децентралізації системи управління природними ресурсами та охороною довкілля, підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств має базуватися на посиленні інтеграції лісогосподарської та лісоохоронної діяльності з огляду на необхідність нарощення асиміляційного потенціалу територій, забезпечення прискорених темпів лісовідновлення та лісовідтворення, формування науково обґрунтованої повноти насаджень основних лісоутворюючих порід, зростання рівня комплексності ведення лісового господарства через активізацію рекреаційного лісокористування та ефективніше використання деревних відходів. Значною мірою досягнення проривних результатів в цьому напрямі стане можливим через інституціоналізацію сучасних форм ведення лісогосподарського бізнесу, що дадуть можливість на статутній та нестатутній основі об'єднати діяльність лісогосподарських підприємств та виробництв, які реалізують проекти переробки деревини, а також залучити до реалізації екологічних проектів спеціалізовані організації лісоохоронного спрямування.

Виходячи з глобального тренду – інтернаціоналізації процесів ведення лісового господарства, доцільним є також створення інтернаціональних об'єднань вітчизняних суб'єктів лісогосподарської та лісоохоронної діяльності з міжнародними організаціями лісівничого спрямування, а також органами регуляторного впливу на розвиток лісового господарства країн, де реформа управління лісовим господарством дала очікуваний еколого-економічний ефект і створила необхідні умови для розвитку суб'єктів лісогосподарського підприємництва на основі невиснажливого лісокористування та самоокупності. На базі відомства центральної виконавчої влади, яке реалізує державну політику розвитку лісового господарства, доцільно створити консультативну службу для забезпечення трансферу технологій у систему вирощування садивного матеріалу, здійснення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, і рубок головного користування, транспортування деревини та утилізації відходів лісосічного виробництва, деревообробки та лісопилення.

Виконання перерахованих ключових напрямів реалізації заходів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств стане можливою за умови удосконалення інституціонального середовища ведення лісового господарства та використання деревини у відтворювальному процесі, а також її експорту та імпорту. Більше того, поглиблення інституціональної трансформації системи управління лісовим господарством та прискорення процесів децентралізації вимагають оновлення законодавчої бази та ряду підзаконних актів, які регламентують відносини власності стосовно володіння, користування та розпоряджання лісовими та лісогосподарськими активами, модернізують централізовану систему адміністрування лісогосподарського виробництва, створюють інституціональне підґрунтя для вертикальної та горизонтальної інтеграції суб'єктів лісогосподарського та деревообробного підприємництва, розширюють перелік форм та методів інвестиційного забезпечення постійних лісокористувачів в частині реалізації лісогосподарських, лісоохоронних,

енергетичних та рекреаційних проєктів, регулюють експортно-імпортні операції, пов'язані з деревною масою.

Однією з причин того, що не вдається повною мірою використати потенціал підвищення конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств, є наявність широкого спектра обмежень щодо використання лісгосподарських активів в системі товарно-грошових відносин та іпотечно-заставних операцій. Це також не дає змоги повною мірою використати лісоресурсні блага і соціальну та екологічну значимість лісів для соціально-економічного піднесення сільських територій, в першу чергу багатолісних районів. Низький рівень інвестиційної привабливості діяльності, пов'язаної з відтворенням лісів, який зумовлений як значним часовим лагом між посадкою і стиглістю лісів, так і наявністю численних інституціональних обмежень на користування лісовими та лісгосподарськими активами, не дає можливості використати наявний потенціал постійних лісокористувачів в частині підвищення рівня капіталізації лісгосподарського та лісоохоронного бізнесу.

У зв'язку з прискоренням інституціональних перетворень в природно-ресурсному секторі національного господарства, імплементацією екологічних стандартів та регламентів ЄС, децентралізацією влади та реформою місцевого самоврядування необхідним є зниження високого рівня регламентованості здійснення лісгосподарських заходів та операцій щодо купівлі-продажу деревини, розширення повноважень обласних управлінь лісового та мисливського господарства і менеджменту лісгосподарських підприємств як в частині диверсифікації лісгосподарської діяльності, так і в частині вибору контрагентів. Подолання конфлікту інтересів між пріоритетами лісгосподарської та лісоохоронної діяльності необхідно долати через встановлення прозорих правил і функцій діяльності відомчої лісової охорони та регіональних підрозділів Державної екологічної інспекції та Міністерства захисту довкілля і використання природних ресурсів.

Заходи стосовно підвищення рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств відзначатимуться найвищим рівнем синергізму за умови, коли інституціональні трансформації системи лісового менеджменту будуть доповнені законодавчим забезпеченням диверсифікації форм, методів та джерел інвестиційного забезпечення процесів модернізації та реконструкції основного капіталу лісового господарства та деревообробного виробництва. Це дасть можливість крім внутрішніх джерел інвестування за рахунок амортизаційного фонду та чистого прибутку і коштів публічних бюджетів залучати кошти приватних інвесторів, урядів іноземних держав, підприємницьких структур-нерезидентів, міжнародних фінансово-кредитних організацій, що в підсумку дасть змогу забезпечити достатню концентрацію інвестицій для модернізації виробничо-технічної бази ведення лісового господарства, лісозаготівель та переробки деревини і утилізації деревних відходів.

Більше того, сформулюються фінансові умови для реалізації капіталомістких проектів, зокрема будівництва сучасних лісопереробних комбінатів, а це на порядок збільшить обсяг виробництва дерев'яної продукції з високою доданою вартістю і підвищить позитивний вплив лісового сектора на соціально-економічне піднесення багатолісних регіонів. Впровадження додаткових потужностей у переробні ланки лісопродуктових ланцюгів, зокрема на сучасній техніко-технологічній основі, стане можливим за умови суттєвого збільшення інвестиційних потоків у лісовий сектор національної економіки.

Сьогодні необхідно повною мірою використати таку конкурентну перевагу як прогнозованість лісоресурсної бази, оскільки дані лісовпорядкування дають інформацію про приріст деревної маси як на середньострокову, так і на довгострокову перспективу. Саме прогнозованість лісоресурсної бази за умов створення належного інституціонального підґрунтя дасть змогу на порядок підвищити інвестиційну привабливість лісового сектора і тим самим забезпечити можливість залучення іноземних

інвестицій у модернізацію лісогосподарської інфраструктури, активізувати банківське кредитування лісогосподарського та деревообробного бізнесу, прискорити реалізацію лісогосподарськими підприємствами природоохоронних проєктів, які передбачені програмами транскордонного співробітництва та міжнародними природоохоронними конвенціями.

3.2 Організаційно-економічне забезпечення використання конкурентних переваг лісового сектору регіону

Національна лісова політика має отримати детальну конкретизацію на регіональному рівні, оскільки регіони України відзначаються значною територіальною неоднорідністю як в частині лісистості територій, так і стосовно породно-вікової структури лісового фонду. Не можна використовувати однакові лекала для формування пріоритетів підвищення конкурентоспроможності лісового сектору багатолісного регіону і малолісного регіону, оскільки неоднорідність лісобезпечення накладає обмеження на масштаби як щодо ведення лісового господарства, так і впровадження додаткових потужностей у переробний сегмент.

Принциповим моментом реалізації стратегічних пріоритетів підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону має бути наступне: обласні управління лісового та мисливського господарства (ОУЛМГ) повинні залишатися центрами тяжіння у виборі пріоритетів розвитку лісового господарства і координувати роботи державних лісогосподарських підприємств як в частині ведення лісового господарства, так і в частині діяльності переробних підрозділів на базі цих підприємств. З метою забезпечення максимального синергетичного ефекту розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу регіону ОУЛМГ має синхронізувати свою діяльність з органами місцевого самоврядування та з регіональними підрозділами державної виконавчої влади. В питаннях

дотримання вимог науково обґрунтованого ведення лісового господарства, відновлення, відтворення, охорони та захисту лісів ОУЛМГ повинні діяти в рамках існуючого інституціонального поля та виконавчої вертикалі управління лісовим господарством.

В нинішніх умовах посилення процесів інтеграції вітчизняних товаровиробників у світогосподарський простір та поглиблення децентралізації влади, яка передбачає необхідність зміцнення господарської та бюджетної самодостатності об'єднаних територіальних громад, зростає роль державних лісгосподарських підприємств в забезпеченні належних темпів соціально-економічного розвитку територіальних утворень. Першочергового значення в частині посилення впливу постійних лісокористувачів на розвиток продуктивних сил окремих регіонів та населених пунктів набуває використання конкурентних переваг, якими володіють суб'єкти лісгосподарського підприємництва (рис. 3.2). Такі переваги зумовлені як об'єктивними природно-ресурсними факторами, так і ефективною роботою менеджменту лісгосподарських підприємств, яка полягає в забезпеченні найбільш результативного поєднання наявних виробничих ресурсів. У багатолісних районах державні лісгосподарські підприємства виступають рушіями ділової активності та створюють ресурсну базу для розвитку суміжних галузей, що у підсумку і становить ядро господарського комплексу адміністративних районів та сільських населених пунктів.

В умовах прискорення інституціональних трансформацій у лісовому секторі саме своєчасне використання конкурентних переваг лісгосподарських підприємств дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності даного сектора національного господарства і створити сприятливі передумови для науково обґрунтованого лісокористування на середньострокову та довгострокову перспективу. Одними з конкурентних переваг лісового господарства як базової ланки лісового сектора є конкурентні переваги лісівничого спрямування, які

Конкурентні переваги галузі лісового господарства в умовах децентралізації

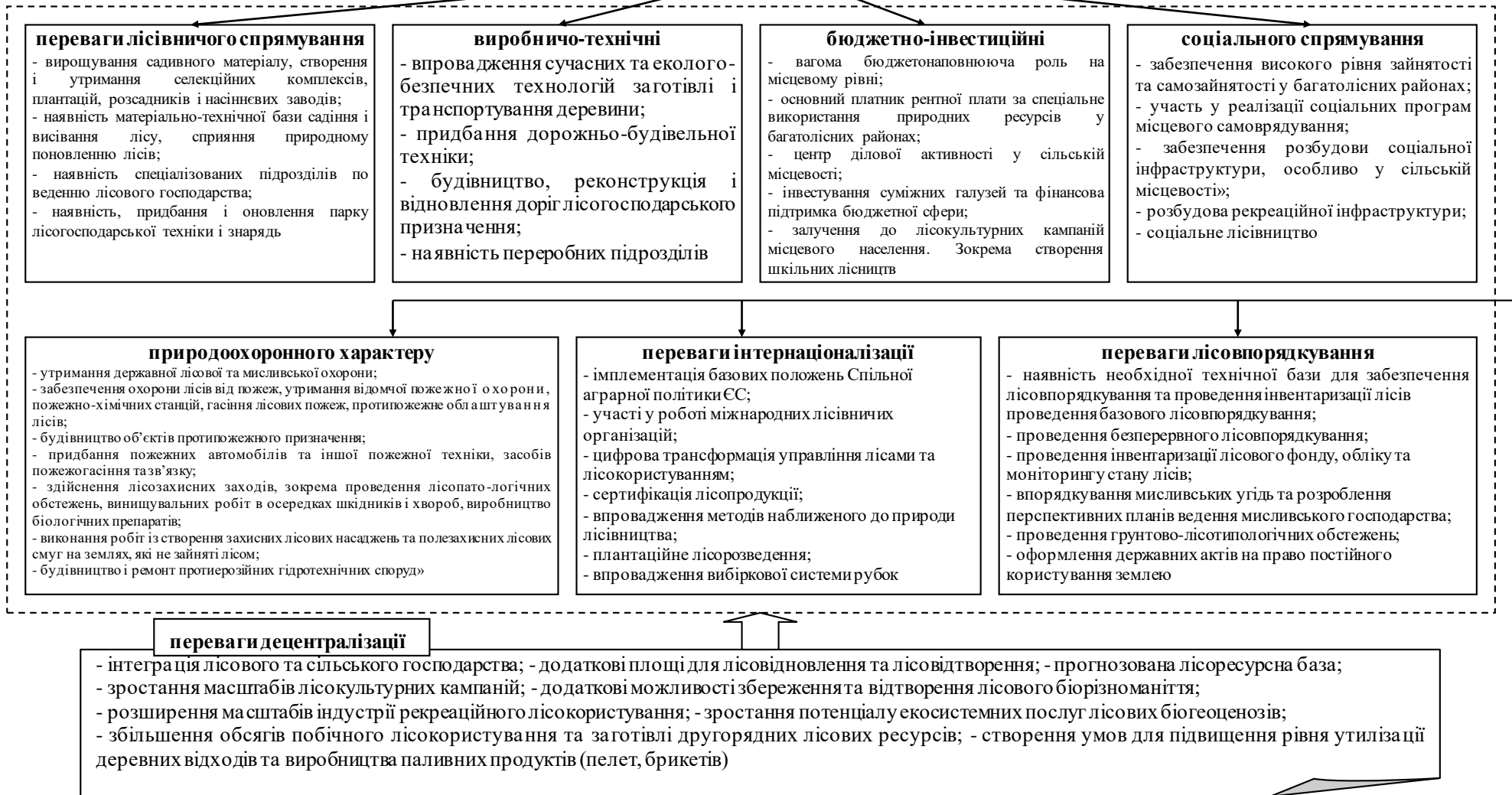

Рис. 3.2. Специфікація конкурентних переваг галузі лісового господарства в умовах поглиблення децентралізації

Примітка. Побудовано автором.

полягають у наявності роками сформованої виробничо-технічної бази вирощування садивного матеріалу, багатофункціональних селекційних комплексів, розсадників і насіннєвих заводів, що дає можливість здійснювати у відповідності до нормативних вимог садіння і висівання лісу, сприяти природному поновленню лісів.

Активізувати позитивний вплив такого роду конкурентних переваг на загальний рівень конкурентоспроможності постійних лісокористувачів вдасться за умови втілення моделі інтенсивного відтворення лісів на генетико-селекційній основі, що вимагає розбудови виробничо-технічної бази з виробництва насіння з поліпшеними спадковими властивостями, а також покращення якості, прискорення темпів й масштабів робіт у галузі лісового насінництва. Тому виникла гостра необхідність у розробленні довгострокової програми розвитку насінництва, яка передбачатиме створення розгалуженої мережі спеціалізованих господарств із відповідним кадровим забезпеченням, необхідним технічним оснащенням усіх видів робіт, пов'язаних із заготівлею насіннєвої сировини та її переробкою, а також довготривалим зберіганням [8].

Для максимально ефективного використання такого роду конкурентних переваг в останні роки було сформовано відповідне інституціональне підґрунтя, зокрема видано Указ Президента України №381/2017 «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду», який передбачає активізацію роботи з відтворення лісів, у тому числі збільшення їх площ, залісення не придатних для господарського використання угідь, прибережних смуг водойм, створення економічних стимулів щодо розширеного відтворення лісів та підвищення ефективності лісогосподарської діяльності [154]. Однак макроекономічна нестабільність, відсутність поступальності в національній екологічній та лісовій політиці не дозволила повною мірою використати створені названим указом сприятливі інституціональні передумови для ефективнішого використання переваг

лісівничого спрямування для підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств і лісового господарства загалом. Більше того, при реалізації заходів стосовно використання конкурентних переваг лісогосподарських підприємств лісівничого спрямування необхідно виходити з того, що привабливість лісового господарства та деревообробки у світі вже визначається швидкістю лісовідновлення і вже деякі країни стали на шлях вирощування генномодифікованих деревостанів.

Виробничо-технічними конкурентними перевагами державних лісогосподарських підприємств є масове впровадження сучасних та еколого-безпечних технологій заготівлі і транспортування деревини, оновлення дорожньо-будівельної техніки, будівництво, реконструкція і відновлення доріг лісогосподарського призначення, а також наявність на базі більшості підприємств переробних підрозділів, які забезпечують виробництво продукції з високою доданою вартістю. Водночас забезпечення ефективнішого використання даної групи конкурентних переваг гальмується через низький рівень інвестиційної привабливості лісогосподарського та деревообробного виробництва у зв'язку з надмірним податковим навантаженням.

Саме надмірне податкове навантаження та нестабільність фіскального регулювання господарського освоєння лісоресурсного потенціалу та переробки деревини в кінцевому підсумку збільшують термін окупності інвестицій, що знижує зацікавленість потенційних інвесторів фінансувати проекти розбудови виробничо-технічної бази лісовідновлення, лісовідтворення, лісозаготівель, транспортування і переробки деревини та утилізації деревних відходів. Проявом нестабільності системи фіскального регулювання лісокористування та необґрунтованості окремих ставок податків стало намагання законодавчої гілки влади інституціоналізувати податок за користування землями лісового фонду за ставкою 5%. Більше того, нестабільність ставок податкового регулювання діяльності

лісогосподарських підприємств не дає можливості повноцінно здійснювати інвестиційне планування.

Вагомою конкурентною перевагою державних лісогосподарських підприємств в межах адміністративної області, адміністративного району і тим більше об'єднаної територіальної громади є бюджетно-інвестиційна вагомість даної групи суб'єктів господарської діяльності. Це проявляється в тому, що у багатолісних районах державні лісогосподарські підприємства виступають основними платниками рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, є центрами ділової активності у сільській місцевості та одними з найбільших інвесторів суміжних галузей. Дана конкурентна перевага постійних лісокористувачів не використовується повною мірою, оскільки їх позбавили надійних джерел отримання валютної виручки і відповідно зростання чистого прибутку.

Основним інституціональним бар'єром в цьому напрямі стало введення мораторію на експорт необробленої деревини і неможливість лісогосподарськими підприємствами реалізовувати дров'яну деревину за межі митної території України. Вплив бюджетно-інвестиційної конкурентної переваги державних лісогосподарських підприємств на соціально-економічний розвиток регіонів та сфери лісового господарства можна значно посилити за умови зростання потужностей у переробних підрозділах для виробництва продукції з високою доданою вартістю, оскільки світовий тренд – інвестори надають перевагу фінансуванню проектів з поглибленою переробки деревини, а не виробництву сировинних товарів.

Конкурентною перевагою державних лісогосподарських підприємств є те, що вони створюють левову частку робочих місць в багатолісних районах, беруть участь в реалізації соціальних програм місцевого самоврядування, фінансують проекти розбудови соціальної інфраструктури у сільській місцевості, реалізують проекти розбудови рекреаційної інфраструктури та запроваджують технології соціального лісівництва. Дана конкурентна перевага лісогосподарських підприємств полягає в ефективнішому

використанні оздоровчої та культурно-естетичної функції лісів. Ефективніше використання цієї функції стане можливим за умови введення нових об'єктів рекреаційної інфраструктури. Тому посилення рекреаційного лісокористування, залучення нових лісових площ до їх використання із рекреаційною метою є вимогою часу.

Проведення робіт із благоустрою та облаштування лісів для рекреації дасть можливість не тільки розширити можливості використання рекреаційного потенціалу лісів, а й створити значну кількість робочих місць для місцевого населення. Тим більше, що простежується зростання попиту на активні види рекреації та відпочинок на природі в умовах високого рівня психоемоційного напруження та наростання екологічного дискомфорту в сучасному суспільстві; відбувається зниження матеріальної спроможності окремих груп рекреантів та, як наслідок, відмова від більш вартісних поїздок за межі регіону на користь відпочинку на місцевості; поліпшується благоустрій рекреаційних зон досліджуваної території, й у лісах у тому числі [121, с. 7]. Розбудова об'єктів рекреаційної інфраструктури на базі державних лісогосподарських підприємств відзначається високим рівнем інвестиційної привабливості з огляду на наявність значного потенціалу несировинних крисностей лісу, освоєння котрих дає змогу надавати широкий спектр туристично-оздоровчих послуг.

Більше того, реалізація програми «Велике будівництво» дає можливість створювати об'єкти рекреаційної інфраструктури поблизу модернізованих автошляхів, що дає змогу забезпечити перманентний попит на туристично-оздоровчі послуги, які надаються постійними лісокористувачами. Введення такого роду об'єктів на порядок підвищує рівень комплексності використання лісоресурсного потенціалу і дає можливість забезпечувати високий рівень прибутковості, незважаючи на незначну частку стиглих деревостанів у віковій структурі лісового фонду. Також введення в масштабах обласних управлінь лісового та мисливського господарства декількох об'єктів рекреаційної інфраструктури географічно

розосереджених дає можливість компенсувати невисокий рівень рентабельності заготівель в лісах, до домінують м'які породи деревини, і реалізується значна частка низькосортної деревини.

Тобто створення мережі об'єктів рекреаційної інфраструктури для окремих адміністративних районів Полісся, де домінують м'які породи деревини, дасть можливість підвищити рівень рентабельності діяльності постійних лісокористувачів і активізувати ділову активність в цих районах в цілому і одночасно забезпечити створення нових робочих місць. Тобто створення об'єктів рекреаційної інфраструктури на базі державних лісогосподарських підприємств – запорука зниження рівня депресивності поліських адміністративних районів, створення нових полюсів росту місцевого господарства та структурної перебудови сільської економіки.

Розбудова рекреаційної інфраструктури одночасно призведе до розширення масштабів соціального лісівництва. Соціальне лісівництво – це лісівництво, яке спрямоване не на отримання товарної продукції лісового господарства, а на створення найкращих природно-ресурсних умов для життєдіяльності людини, включаючи в це поняття як природні умови існування та господарювання, рекреацію, захисне лісорозведення, так і традиційні способи використання деревної та недеревної продукції місцевим населенням. Тобто збільшення кількості рекреантів, які будуть відвідувати рекреаційні об'єкти лісогосподарських підприємств, створюватиме додатковий попит на недеревну сировину, що активізує побічне лісокористування як в секторі сільських домогосподарств, так і безпосередньо в секторі суб'єктів лісогосподарського підприємництва.

Також соціальне лісівництво передбачає: виробництво деревного палива для потреб територіальних громад; створення індустрії переробки дрібнотоварної деревини та деревної маси; упорядкування полезахисних і схилоукріплювальних лісопосадок; створення водоохоронних лісів; розбудова індустрії рекреаційного лісокористування [105].

Водночас це дасть змогу розширити базу оподаткування використання лісових ресурсів місцевого значення, що позитивним чином відобразиться на надходженнях рентної плати до бюджетів місцевого самоврядування. Також збільшення обсягів заготівлі недеревної сировини місцевим населенням призведе до зростання рівня доходів сільських домогосподарств, що виступає вагомим чинником подолання депресивності населених пунктів у місцях концентрації лісоресурсних благ. Також наявність стабільного попиту на недеревну сировину стимулюватиме місцеве населення на малопродуктивних та самозаліснених сільськогосподарських угіддях здійснювати діяльність, пов'язану зі створенням природно-ресурсних умов для побічного лісокористування. Таким чином створяться умови для зміцнення екологічної стійкості агроландшафтів, що сприятиме нарощенню потенціалу для збільшення потужностей у секторі зеленого та сільського туризму, а також мисливського господарства та органічного землеробства і органічного тваринництва.

Значною конкурентною перевагою державних лісогосподарських підприємств в контексті зміцнення екологічної безпеки адміністративних районів та забезпечення умов для ефективного використання місцевого природно-ресурсного потенціалу є потужна природоохоронна інфраструктура, яка знаходиться на балансі державних лісогосподарських підприємств. Зокрема, на базі лісогосподарських підприємств функціонує фахово підготовлена пожежна, лісова та мисливська охорона, що дає можливість своєчасно попереджувати вогнища поширення екологодеструктивних та природоруйнівних процесів. Лісогосподарські підприємства здійснюють також будівництво об'єктів протипожежного призначення, придбавають пожежні автомобілі та іншу пожежну техніку, засоби пожежегасіння. Регіональні підрозділи Державного агентства лісових ресурсів, які координують діяльність державних лісогосподарських підприємств в частині відновлення, охорони та захисту лісів, забезпечують здійснення лісозахисних заходів, проведення лісопатологічних обстежень,

винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб, а також регулюють діяльність, спрямовану на виробництво біологічних препаратів.

Більше того, державні лісогосподарські підприємства мають усі технічні можливості для виконання робіт зі створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг на землях, які не зайняті лісом, що виступає вагомим чинником збереження родючості ґрунтів, а також упередження процесів їх ерозії та дефляції. Саме державні лісогосподарські підприємства виступають основною структуроутворюючою ланкою господарських комплексів багатолісних районів, яка здатна забезпечити всі необхідні умови для реалізації пріоритетів не лише національної лісової політики, але і національної екологічної та природно-ресурсної політики в цілому. Це дасть змогу забезпечити усі необхідні умови для того, щоб активізувати природоексплуатаційну та природоохоронну діяльність в контексті їх впливу на темпи соціально-економічного розвитку сільських територій.

Останні тренди розвитку національного лісового сектора та реалізації пріоритетних напрямів діяльності Державного агентства лісових ресурсів України свідчать, що наша країна поступово інтегрується в систему глобальних лісових відносин, що створює сприятливе інституціональне підґрунтя для імплементації передового іноземного досвіду, зокрема в частині умонтування в національну лісову та аграрну політику базових положень Спільної аграрної політики ЄС, що має вирішальне значення для забезпечення комплексного використання природно-ресурсного потенціалу, особливо на територіях основної концентрації лісоресурсних благ.

Спільна аграрна політика ЄС передбачає інтеграцію лісового та сільського господарства, що дає можливість розширювати просторовий базис нарощення лісоресурсного потенціалу як через переведення сільськогосподарських угідь у лісові землі, так і через розширення площі лісозахисних смуг. Більше того, внаслідок інтернаціоналізації лісових відносин створюються умови для імплементації у вітчизняну практику

лісогосподарювання пріоритетів Спільної аграрної політики ЄС, які передбачають стимулювання фермерських та особистих селянських господарств до переведення сільськогосподарських земель і лісові землі. В умовах української дійсності, особливо у поліській зоні, це може стати вагомим каталізатором суттєвого збільшення площі земель лісогосподарського призначення, що у короткостроковій та середньостроковій перспективі розширить ареал побічного лісокористування.

Конкурентна перевага лісового сектора, зокрема постійних лісокористувачів, яка зумовлена інтернаціоналізацією лісових відносин, полягає також в прискореній імплементації у вітчизняну практику ведення лісового господарства методів наближеного до природи лісівництва, що дасть змогу більш ощадливо використовувати деревну складову лісоресурсного потенціалу і забезпечувати поступальне відтворення деревної маси, яка відзначається найвищим рівнем ліквідності. Наближене до природи лісокористування охоплює: постійне підтримування стійкості деревостанів; впровадження вибіркової системи господарювання в практику лісогосподарських підприємств; переформування одновікових деревостанів у різновікові на основі природного насінного поновлення; забезпечення безперервного існування лісової рослинності та збереження біологічного різноманіття [105]. Наближене до природи лісівництво також передбачає поєднання традиційних способів ведення лісового господарства з інноваційними методами здійснення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та рубок головного користування. Наближене до природи лісівництво дасть змогу зберегти та примножити біорізноманіття лісових біогеоценозів.

Необхідно також зазначити, що Україна вже давно інтегрувалася у глобальну конструкцію сертифікації лісопродукції, що створило необхідне інституціональне підґрунтя для активізації експортно-імпортних операцій, пов'язаних з деревною масою. Саме інтернаціоналізація лісових відносин також дала поштовх для прискорення процесів цифрової трансформації

управління лісами та лісокористуванням, що дало змогу забезпечити електронний облік деревини та на порядок зменшити ризики, пов'язані з самовільним освоєнням лісоресурсного потенціалу. Цифрова трансформація управління лісами та лісокористуванням передбачає заміну паперових дозвільних документів на електронні (цифрові) – лісорубний квиток, лісовий квиток, дозвіл на добування дичини (ліцензії), контрольна картка обліку добутої дичини і порушень правил полювання, сертифікат походження деревини.

Також цифрова трансформація охоплює: створення електронних реєстрів дозвільних документів; подальше вдосконалення єдиної державної системи електронного обліку деревини; максимізація торгівлі необробленою та обробленою деревиною через електронні аукціони; створення електронної карти (на зразок публічної кадастрової карти) із можливістю відображення у реальному часі актуальної інформації про стан лісів (лісівничо-таксаційна характеристика лісів, категорії лісів, об'єкти природо-заповідного фонду, проведення лісогосподарських заходів, стихійні лиха (пожежі, вітровали, сніголами), відтворення лісів, рекреаційні об'єкти та послуги, лісопорушення (самовільні рубки, нецільове використання, самозахоплені землі лісового фонду) тощо.

Цифрова трансформація також має охоплювати: проведення лісовпорядкування лісів із використанням сучасних геоінформаційних систем та технологій; розміщення інформації про діяльність на уніфікованих сайтах лісогосподарських підприємств; забезпечення інженерно-технічного персоналу лісогосподарських підприємств сучасним програмним та технічним інструментарієм (електронні мірні вилки та інші прилади для таксації лісу, GPS-прилади для відведення ділянок та встановлення меж земель лісового фонду).

Також позитивним є те, що напрями реалізації пріоритетів цифрової трансформації вперше координуються та впроваджуються заступником

голови Державного агентства лісових ресурсів України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації.

Позитивним моментом інтернаціоналізації лісових відносин для лісового сектора України є застосування вибіркової системи рубок, що дасть можливість забезпечити ефективне відтворення основних лісоутворюючих порід завдяки створенню умов для природного поновлення, а це забезпечить вищий рівень приживлення насаджень.

Однією з найбільш вагомих конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств, ефективного використання котрих дасть можливість суттєво підвищити рівень їх конкурентоспроможності, є неухильне дотримання вимог законодавства, яке регламентує систему лісовпорядкування. В системі Державного агентства лісових ресурсів України сформовано розвинену технічну базу для проведення базового та безперервного лісовпорядкування та проведення інвентаризації лісового фонду, обліку та моніторингу стану лісів. На достатньо високому рівні постійні лісокористувачі здійснюють впорядкування мисливських угідь та розробляють перспективні плани ведення мисливського господарства, а також проводять ґрунтово-лісотипологічні обстеження. Прискореними темпами здійснюється оформлення державних актів на право постійного користування землею.

Виходячи з останніх тенденцій здійснення інституціональної трансформації економічних відносин в національному господарстві та враховуючи глобальні тренди модернізації методів та способів невиснажливого ведення лісового господарства, основною конкурентною перевагою лісового сектора та його суб'єктів є використання максимальною мірою переваг та вигод децентралізації в частині розширення просторового базису лісовідновлення та лісовідтворення, а також диверсифікації джерел фінансового забезпечення реалізації лісогосподарських та лісоохоронних проектів. Поглиблення реформи децентралізації супроводжується передачею сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених

пунктів у комунальну власність, що розширює можливості місцевого самоврядування щодо створення додаткового просторового базису для лісовідновлення та лісовідтворення шляхом зміни цільового призначення малопродуктивних та самозаліснених сільськогосподарських земель, а точніше, їх переведення у землі лісогосподарського призначення.

Найбільші перспективи стосовно розширення площі земель лісового фонду мають місце в зоні масштабних осушувальних меліорацій, де внаслідок руйнації мережі гідротехнічних споруд та порушення водно-повітряного режиму сільськогосподарські землі піддалися інтенсивному залісненню та заболоченню. Новостворені об'єднані територіальні громади отримали значно більше можливостей для співпраці з державними лісогосподарськими підприємствами в частині розбудови мережі об'єктів рекреаційної інфраструктури через передачу постійним лісокористувачам самозаліснених сільськогосподарських земель та земель населених пунктів, наближених до лісових біогеоценозів. Більше того, вищий рівень концентрації коштів місцевих бюджетів збільшує можливості місцевого самоврядування стосовно реалізації проектів на основі спільного інвестування з державними лісогосподарськими підприємствами, зокрема в частині розбудови інфраструктури зеленого туризму та індустрії мисливського господарства.

Квінтесенцією найбільш ефективного використання конкурентних переваг лісогосподарських підприємств, зумовлених поглибленням децентралізації, є співпраця з органами місцевого самоврядування в частині виробництва на основі утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробки і лісопилення паливних деревних продуктів. Державні лісогосподарські підприємства в процесі здійснення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та рубок головного користування створюють значні обсяги деревних відходів, які внаслідок збитковості їх утилізації, не отримують належного використання. Надання різного роду преференцій, зокрема субсидій, зі сторони органів місцевого самоврядування

за рахунок коштів місцевих бюджетів підвищить заінтересованість постійних лісокористувачів в максимальній утилізації деревних відходів і виробництві на їх основі деревних паливних продуктів, які виступлять реальною альтернативою традиційним видам паливно-енергетичного забезпечення потреб об'єктів місцевої соціальної інфраструктури та домогосподарств.

Надання субсидій на заготівлю деревних відходів зумовлено тим, що лісосічні відходи та відходи деревообробного виробництва можуть використовуватися не лише для виробництва паливних брикетів і гранул, а отримати застосування як сировина для виробництва дерев'яних будівельних матеріалів, засіб для мульчування ґрунтів, підстилка для сільськогосподарських тварин, фільтраційний засіб для біохімічного очищення води від смолянистих та олійних продуктів. Виходячи з інвестиційної привабливості проєктів впровадження технологій екологічно чистого виробництва на основі органічного землеробства, попит на деревні відходи, як засіб для мульчування ґрунтів та підстилку для сільськогосподарських тварин, буде лише зростати, що сприятиме раціоналізації використання деревних відходів лісогосподарськими підприємствами і забезпечить вищий рівень комплексності використання лісоресурсного потенціалу [179]. Місцеве самоврядування, застосувавши інструменти фінансової підтримки постійних лісокористувачів, створить всі необхідні передумови для підвищення їх зацікавленості у максимально можливому зборі порубкових решток та іншої некондиційної деревини в місцях здійснення рубок, а також відходів деревообробки та лісопилення, що створюються у переробних підрозділах.

3.3 Стратегічне цілепокладання конкурентного розвитку суб'єктів лісового сектору Волинської області за результатами багатокритеріальної оцінки

Підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектора країни в цілому та регіональних лісових секторів зокрема значною мірою залежить від ряду макроекономічних умов та внутрішньокорпоративних факторів. На загальнонаціональному рівні більш ефективного використання конкурентних переваг лісового сектора залежить від наявності регуляторного механізму лісогосподарювання, що проявляється у впливі інститутів законодавчої, виконавчої та судової влади на процеси лісовідновлення, лісовідтворення, лісозаготівлі, транспортування та переробку деревини, утилізацію лісосічних відходів, використання несировинних корисностей лісу. Завдання держави полягає також в розбудові системи науково-обслуговуючого забезпечення ведення лісового господарства через модернізацію та реконструкцію техніко-технологічної бази лісовпорядкування, лісозахисту та сертифікації лісопродукції.

Виходячи зі значного часового лагу між посадкою та стиглістю лісу, результативне використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів буде можливим за умови бюджетного фінансування процесів лісовідновлення, захисту і охорони лісів, а також надання непрямої державної бюджетної підтримки лісогосподарським та лісоохоронним проектам, зокрема проектам утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробки. Ще більш ускладненим є використання найбільш детермінуючих рівень конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств чинників на регіональному рівні, оскільки регіони України відзначаються значною територіальною неоднорідністю стосовно рівнів лісистості, запасів деревостанів, видової структури лісового біорізноманіття, спектра екосистемних послуг, потенціалу несировинних корисностей лісу.

Базовою інституціональною передумовою підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору загалом та лісогосподарських підприємств зокрема є поєднання комплексу зовнішніх інструментів регуляторного впливу та внутрішніх інструментів використання конкурентних переваг (рис. 3.3). Інституціоналізація зовнішніх інструментів потребує внесення комплексу змін у бюджетно-податкове, митне та лісове законодавство, що закладе необхідні стимули для впровадження додаткових потужностей як у сировинний, так і в переробний сегмент лісового сектора. З метою нарощення обсягів бюджетного фінансування розширеного лісовідновлення необхідно шляхом внесення змін і доповнень до Податкового кодексу України диверсифікувати джерела наповнення Державного цільового фонду розвитку лісового господарства, кошти котрого мають використовуватися для фінансування комплексу лісогосподарських та лісоохоронних заходів, необхідних для максимізації лісосировинного потенціалу та примноження лісового біорізноманіття.

Виходячи з вагомості державних лісогосподарських підприємств для соціально-економічного піднесення багатолісних районів та необхідності збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, потребують введення норми, які передбачають пільгове оподаткування деревообробних виробництв, що впроваджують сучасні обладнання та технології. Таку норму варто було б ввести ще у 2015 році разом з мораторієм на експорт лісу-кругляка, щоб суб'єкти деревообробного підприємництва були зацікавлені у введенні додаткових потужностей на новій технологічній основі для нарощення переробки деревини.

Внаслідок половинчастого введення протекціоністських заходів стосовно захисту вітчизняних деревообробних підприємств шляхом механічної заборони експорту необробленої деревини не було сформовано системи стимулів, які спонукали б підприємницькі структури переробляти утворену у зв'язку з мораторієм додаткову деревну масу.

Рис. 3.3. Набір внутрішніх і зовнішніх інструментів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств лісового сектору регіону (побудовано автором)

Це і є основна причина низької ефективності введення мораторію, який водночас позбавив державні лісогосподарські підприємства надійних джерел інвестиційного забезпечення модернізації та реконструкції основних лісогосподарських засобів і основного капіталу переробних підрозділів, що законсервувало високий рівень спрацювання техніко-технологічної бази ведення лісового господарства, заготівлі та переробки деревини.

Зниження ставок ввізного мита на ввезення сучасного високотехнологічного обладнання дасть можливість зменшити термін окупності інвестицій в оновлення парку виробничого устаткування і тим самим підвищити зацікавленість підприємницького сектора в розбудові виробничо-технічної бази лісопереробки, в тому числі на базі переробних підрозділів державних та комунальних лісогосподарських підприємств. Для забезпечення позитивного кумулятивного ефекту застосування фіскальних стимулів для ввезення високотехнологічного обладнання і водночас відродження вітчизняної індустрії виробництва лісопереробного устаткування необхідно їх доповнити інструментами пільгового кредитування. Тобто держава через відповідні публічні фінансові фонди буде компенсувати державним та приватним комерційним банкам частину процентних ставок, щоб суб'єкти деревообробного виробництва могли отримувати кредитні ресурси за прийнятними процентами.

Сьогодні окремі регуляторні інститути Європейського Союзу вимагають відміни мораторію на експорт українського лісу-кругляка з огляду на його суперечливий характер в частині введення штучних обмежень на купівлю-продаж. Тому високою є ймовірність його відміни в середньостроковій перспективі. З огляду на це варто трансформувати систему митно-тарифного регулювання експорту продукції лісопереробки шляхом введення стимулів для суб'єктів деревообробного підприємництва експортувати продукцію з високою доданою вартістю та забезпечення захисту вітчизняних виробників продукції деревообробки, лісохімії та целюлозно-паперової промисловості.

Протекціоністська політика захисту вітчизняних виробників дерев'яної продукції має передбачати зростання митних зборів на імпорт продукції з деревної маси. Таким чином створяться цінові переваги для вітчизняних виробників продукції переробки деревини і буде скорочено непродуктивне ввезення продукції з високою доданою вартістю, яка може створюватися на вітчизняних підприємствах. Це дасть можливість збільшити внутрішній попит на необроблену деревину і зміцнити переробну ланку лісового сектора, зокрема забезпечити модернізацію і реконструкцію виробничо-технічної бази переробних підрозділів лісогосподарських підприємств, що дозволить останнім стати ще вагомими центрами ділової активності та вагомим чинником підвищення рівня зайнятості місцевого населення.

Регуляторний механізм впливу держави на інвестиційну активність державних лісогосподарських підприємств має бути зорієнтований на зменшення ставки дивідендів, які сплачують постійні лісокористувачі до Державного бюджету України, що дасть можливість більшу частину прибутку залишати суб'єктам лісогосподарського підприємництва для реінвестування в оновлення і модернізацію основного капіталу лісогосподарського та лісопереробного виробництва. В умовах укрупнення державних лісогосподарських підприємств це стане вагомим чинником формування сучасної індустрії лісовідновлення та виробничо-технічної бази лісозаготівель, переробки деревини та утилізації деревних відходів. За таких умов також зростуть можливості лісогосподарських підприємств профінансувати проекти розбудови об'єктів рекреаційної інфраструктури, щоб ефективніше використовувати несировинні корисності лісу і підвищувати інвестиційну привабливість лісогосподарського бізнесу в цілому.

В умовах поглиблення інституціональних трансформацій у сфері лісового господарства, зокрема укрупнення державних лісогосподарських підприємств, необхідно розширити права профспілкових організацій в частині захисту прав різних категорій персоналу. Також профспілкові

організації за умов розширення прав і повноважень будуть здатними упереджувати прояви поглинання лісових та лісогосподарських активів місцевими бізнес-групами і створювати сприятливий соціальний клімат у трудових колективах державних лісогосподарських підприємств. В умовах прискорення процесів запровадження процесних та продуктових інновацій у лісопродуктові ланцюзі важливого значення набуває підвищення кваліфікації управлінських та інженерних кадрів в частині оволодіння ними сучасними бенчмаркінговими, реінжиніринговими, аутсорсинговими та цифровими технологіями.

З цією метою необхідною є розробка програми дуальної освіти за участю Національного лісотехнічного університету України та Інституту лісового і садово-паркового господарства Національного університету біоресурсів і природокористування України і суб'єктів лісогосподарського підприємництва. Саме ефективна дуальна освіта управлінських та інженерних кадрів дасть можливість підвищити результативність заходів щодо підвищення конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств за критеріями «Технічний розвиток», «Збут продукції», «Прибутковість та фінансовий стан», «Використання персоналу». Оволодіннями управлінськими та інженерними кадрами сучасними знаннями дасть можливість підвищити результативність впровадження продуктових інновацій у лісогосподарське та деревообробне виробництво, сформувати у відповідності до сучасних вимог канали просування лісопродукції на цільові ринки, підвищити фіскальну віддачу використання земель лісогосподарського призначення та переробки деревини.

В умовах поглиблення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування на порядок зросла роль об'єднаних територіальних громад в частині нарощення лісоресурсного потенціалу. Об'єднані територіальні громади мають усі можливості для того, щоб розширити територіальний базис підвищення лісистості територій і тим самим збільшити запас деревостанів. Водночас місцеве самоврядування має отримати відповідні

стимули. Як показує передовий іноземний досвід, таким стимулом виступає зростання частки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, яка буде спрямовуватися у місцеві бюджети, в першу чергу, у бюджети місцевого самоврядування. За таких умов необхідно у Бюджетний кодекс України та Закон України Про державний бюджет на відповідний рік внести зміни, які передбачають підвищення відсотку рентної плати, що надходитиме до місцевих бюджетів. Потребують внесення змін у ряд законодавчих та підзаконних актів положення, які регламентують стягнення штрафних санкцій за шкоду, заподіяну лісовим екосистемам внаслідок техногенного впливу та самовільних рубок, а також внаслідок видобутку бурштину.

Досягнення очікуваних результатів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств напряду залежить від ефективної внутрішньо-корпоративної політики менеджменту цих суб'єктів виробничо-господарської діяльності, яка має охоплювати комплекс інструментів та методів, спрямованих на підвищення ефективності лісогосподарської та лісопереробної діяльності, прискорення технічного розвитку постійних лісокористувачів, підвищення рівня продуктивності праці усіх категорій персоналу, розширення бази сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також результативнішого відновлення, охорони та захисту лісів. Інженерний та управлінський персонал лісогосподарських підприємств після вивчення ринку спеціалізованого устаткування має сформувати бізнес-модель масштабного оновлення виробничо-технічної бази лісогосподарського виробництва шляхом впровадження прогресивних технологій лісовідновлення і лісовідтворення, лісозаготівель та транспортування деревини.

У зв'язку з необхідністю прискорення процесів цифрової трансформації у лісовому секторі виникає гостра необхідність впровадження комплексних інформаційних систем управління виробничими процесами на державних лісогосподарських підприємствах, щоб оптимізувати товарні потоки і знизити втрати лісосировини на різних фазах лісопродуктового

ланцюга. Це стосується як інформатизації системи бухгалтерського обліку, так і управління логістикою необробленої деревини та продуктами її переробки. Лісогосподарським підприємствам потрібно спеціалізоване прикладне програмне забезпечення, яке призначене для вирішення завдань аналізу, координації, синхронізації та оптимізації випуску лісової продукції в рамках виробничої діяльності. При цьому впроваджується єднальна модель для управління процесами ланцюга поставок, яка охоплює діяльність замовника і постачальника. SCOR-модель описує різні бізнес-процеси для всіх існуючих фаз виконання вимог замовника. Крім того необхідною є автоматизована система управління і оптимізації лісовиробничої діяльності, яка в режимі реального часу виконує функції ініціалізації, відстеження, оптимізації, документування виробничих процесів від початку виконання замовлення до випуску готової продукції.

З огляду на високий рівень капіталомісткості проектів оновлення лісозаготівельної техніки та деревообробного устаткування виникає необхідність у формуванні інвестиційних бюджетів за основними напрямками модернізації та реконструкції основних складових активної частини основного капіталу лісогосподарських підприємств. Лісогосподарським підприємствам потрібно здійснювати процес складання та управління фінансовим планом інвестиційного проекту. Це має передбачати відповідність інвестиційної пропозиції стратегічним цілям суб'єкта лісогосподарського підприємництва та часовий фактор і вартість капіталу при розгляді проекту. При дотриманні вимог інвестиційного бюджетування необхідно враховувати співвідношення ризику та доходності проекту і максимальну вигоду від інвестиційної пропозиції. Крім того, важливими є результати виконання робіт за проектом та співставлення їх із початковими очікуваннями (у процесі моніторингу проекту).

Виходячи з того, що лісовий сектор України поступово інтегрується в глобальну лісогосподарську архітектоніку, потребує подальшого втілення у практику лісогосподарювання інституціонального забезпечення сертифікації

та стандартизації лісопродукції, впровадження сучасних систем якості та безпечності дерев'яної продукції у відповідності зі стандартами Європейського Союзу. Це дасть можливість створити умови для виходу українських товаровиробників та їх закріплення на конкурентних ринках ЄС, що сприятиме суттєвому збільшенню обсягів валютної виручки і відповідно нарощенню вливань у модернізацію та реконструкцію основного капіталу лісогосподарського виробництва.

Для покращення процесу бюджетування необхідно поступально впроваджувати електронний документообіг. Зокрема, лісове підприємство повинне самостійно розробити порядок такого документообігу, ураховуючи як особливості ведення бізнесу (наприклад, порядок приймання вхідної кореспонденції, обробки, перевірки електронних документів), так і загальні для всіх законодавчі вимоги до створення, отримання, обробки та зберігання електронних документів. Перехід на електронний документообіг вигідний, однак до цього треба підходити поступово: розробити свою інструкцію з організації електронного документообігу на підприємстві з урахуванням вимог діючого законодавства.

Впровадження системи КРІ, за ключовими показниками ефективності дає можливість максимально результативно досягати поставлених цілей суб'єкта лісогосподарського підприємництва, стежити за динамікою роботи працівників, вчасно реагувати на ситуації, які можуть негативно вплинути на подальшу роботу суб'єкта виробничо-господарської діяльності. Кожен керівник на своєму рівні обов'язково має пояснити своїм підлеглим взаємозв'язок цілей лісогосподарського підприємництва, відділу, працівників з ключовими показниками ефективності. Запровадження КРІ дасть змогу підвищити ефективність роботи лісогосподарського підприємства, здійснювати планування від цілей, а не досягнутих результатів, розробити реалістичні нормативи та прозору оцінку і програми розвитку персоналу.

За допомогою стратегічного податкового планування засновники та інвестори в сфері лісогосподарських підприємств можуть обрати найбільш

зручну та економічно виправдану форму господарювання, структуру бізнесу з різними податковими системами, видами господарської діяльності, оптимальними з точки зору податків договірними моделями, а також регіон реєстрації фірми. У процесі здійснення фінансового контролю особливу увагу необхідно приділяти вивченню, узагальненню і розповсюдженню прогресивного досвіду новаторів лісогосподарського виробництва та досягнень структурних підрозділів підприємства щодо ощадливого використання всіх виробничих ресурсів.

Менеджмент державних лісогосподарських підприємств має більш активніше працювати в напрямку участі в міжнародних грантових проєктах лісівничого та природоохоронного характеру, зокрема в реалізації програм транскордонного співробітництва, виходячи з того, що багатолісні регіони, як правило, знаходяться на прикордонних територіях. Пріоритетним напрямом виступають напрями такого роду програм, які стосуються збереження та відтворення природної спадщини.

У Волинській області лісовий сектор виступає базовою ланкою регіонального господарського комплексу, виходячи зі структури економіки та природно-ресурсних передумов. Державні лісогосподарські підприємства виступають центрами ділової активності у більшості адміністративних районів, які забезпечують значну кількість частку робочих місць та створюють ресурсну базу для суміжних галузей. У той же час державні лісогосподарські підприємства відзначаються значною асиметрією в частині загального запасу деревостанів, що визначає стартові умови виробничого господарської діяльності.

Найбільші запаси деревостанів спостерігаються у державних лісогосподарських підприємств, які концентруються у Поліській зоні. Зокрема запас деревостанів становить у ДП «Маневицьке ЛГ» 11,2 млн куб. м., ДП «Старовижівське ЛГ» – 8,2 млн куб. м., ДП «Камінь-Каширське ЛГ» – 7,9 млн куб. м., ДП «Ківерцівське ЛГ» – 6,6 млн куб. м., ДП «Цуманське ЛГ» – 6,5 млн куб. м., ДП «Любомльське ЛГ» – 6,4 млн куб. м. Також

значний запас деревостанів спостерігається у державних лісогосподарських підприємств, які територіально зосереджені у лісостеповій зоні і де вищий середньообласного відсоток твердих порід у породній структурі лісового фонду. До таких підприємств відносяться ДП «Володимир-Волинське ЛМГ» та ДП «Турійське ЛГ», де запас деревостанів відповідно становить – 7,8 млн куб. м. та 6,4 млн куб. м. (Дод. В1).

У той же час не спостерігається прямої кореляції між запасом деревостанів та площею земель лісогосподарського призначення, які знаходяться у постійному користуванні державних лісогосподарських підприємств. Це пов'язано з тим, що державні лісогосподарські підприємства значно різняться за рівнем запасу стиглих і перестійних деревостанів, що фактично визначає розрахункову лісосіку на даний момент та у середньостроковій перспективі. Запас стиглих та перестійних деревостанів виступає основною ресурсною передумовою визначення пріоритетів у виробничо-господарській діяльності постійних лісокористувачів, зокрема у визначенні пріоритетів функціонування переробних підрозділів (Дод. В2).

Водночас лісоресурсний потенціал не є одним чинником, який вирішальною мірою впливає на конкурентоспроможність функціонування державних лісогосподарських підприємств. Підприємства з різним рівнем лісобезпеченості демонструють у переважній більшості рівень конкурентоспроможності з індексом 0,32-0,39 (Дод. Д), що свідчить про те, що значною мірою конкурентоспроможність визначається ефективністю лісогосподарського менеджменту в частині результативності використання конкурентних переваг. Найвищий рівень конкурентоспроможності державні лісогосподарські підприємства Волинської області демонструють за критеріями «Лісогосподарська діяльність», «Лісопереробна діяльність», «Використання персоналу». Він коливається в інтервалі 0,40-0,45. Найнижчий рівень конкурентоспроможності постійних лісокористувачів Волині спостерігається за критерієм «Охорона і захист лісу» (0,28) (Дод. Ж). Тобто, в першу чергу, необхідною є реалізація комплексу заходів стосовно

підвищення конкурентоспроможності державних лісгосподарських підприємств в частині лісоохоронної діяльності.

Виходячи з результатів інтегральної оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісгосподарських підприємств, необхідно побудувати матрицю, яка демонструє залежність між рівнем лісозабезпеченості постійних лісокористувачів та рівнем їх конкурентоспроможності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Позиціонування лісгосподарських підприємств, підпорядкованих
Волинському ОУЛМГ у матриці «лісозабезпеченість –
конкурентоспроможність»**

Рівень лісо- забезпеченості	Рівень конкурентоспроможності на основі інтегральної оцінки		
	<i>Порівняно низький</i>	<i>Середній</i>	<i>Порівняно високий</i>
<i>Порівняно низький</i>	Усунення неефективних процесів, що знижують конкуренто-спроможність ДП «Шацьке УДЛГ» ДП СЛАП Любешівагроліс	Фокусування на пріоритетних напрямках зростання ДП «Горохівське ЛМГ» ДП «Поліське ЛГ» ДП СЛАП Ратнеагроліс ДП «Ковельське ЛГ» ДП «Прибузьке ЛГ»	Активний захист конкурентних позицій
<i>Середній</i>	Стабілізація конкурентних переваг за існуючими напрямками ДП «Ратнівське ЛМГ» ДП «Турійське ЛГ» ДП СЛАП К.Каширськагроліс ДП «Старовижівське ЛГ»	Зростання існуючих напрямів діяльності ДП «Городоцьке ЛГ» ДП «Колківське ЛГ» ДП «Любешівське ЛМГ» ДП «Ківерцівське ЛГ» ДП «Любомльське ЛГ» ДП «В.Волинське ЛМГ» ДП «Цуманське ЛГ»	Зміцнення існуючих конкурентних позицій
<i>Порівняно високий</i>	Мобілізація ресурсів для формування нових конкурентних переваг	Диверсифікація напрямів та розширення сфери впливу ДП «К.Каширське ЛГ» ДП «Маневицьке ЛГ»	Удосконалення та інноваційний розвиток

Примітка. Побудовано автором.

Рівень лісозабезпеченості визначається площею земель лісгосподарського призначення, які перебувають у постійному користуванні державних лісгосподарських підприємств. Саме на основі встановлення

залежності між рівнем лісозабезпеченості та рівнем конкурентоспроможності відбувається вибір стратегій підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Волинської області.

Для лісогосподарських підприємств, які відзначаються порівняно низьким рівнем лісозабезпеченості та порівняно низьким рівнем конкурентоспроможності (ДП «Шацьке УДЛГ», ДП «СЛАП «Любешівагроліс») важливого значення набуває усунення неефективних процесів, що знижують конкурентоспроможність, зокрема в частині прискорення процесів лісовідновлення, в першу чергу щодо природного поновлення лісів, реконструкції малоцінних насаджень, утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробки і лісопилення.

Значним резервом підвищення рівня конкурентоспроможності ДП «Шацьке УДЛГ» та ДП «СЛАП «Любешівагроліс» є більш ефективне використання прикордонного положення цих суб'єктів лісогосподарського підприємництва, а також їх рекреаційного потенціалу, тобто несировинних корисностей лісу. Поряд з порівняно низьким рівнем лісозабезпеченості названих лісогосподарських підприємств вони відзначаються незначними запасами деревостанів, що підтверджує необхідність у підвищенні рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу, зокрема ефективнішого залучення у відтворювальний процес недеревної сировини та несировинних корисностей лісу.

Для лісогосподарських підприємств із середнім рівнем лісозабезпеченості та порівняно низьким рівнем конкурентоспроможності (ДП «Ратнівське ЛМГ», ДП «Турійське ЛГ», ДП СЛАП К.Каширськагроліс, ДП «Старовижівське ЛГ») основною передумовою підвищення рівня конкурентоспроможності виступає стабілізація конкурентних переваг за існуючими напрямками діяльності, зокрема в частині підвищення рентабельності лісопромислової діяльності, підвищення обсягів виробництва продукції переробки на 1 га площі земель лісового фонду, зменшення питомої ваги утворених відходів деревообробки і лісопилення в загальному

обсязі переробленої деревини, а також підвищення обсягів фінансування капітальних інвестицій у модернізацію та реконструкцію основного капіталу лісовідновлення, лісозаготівель, транспортування та переробки деревини. У разі переходу окремих державних лісогосподарських підприємств з групи із середнім рівнем лісозабезпеченості до групи із порівняно високим рівнем лісозабезпеченості та при низькому рівні конкурентоспроможності для них необхідно забезпечити мобілізацію ресурсів для формування нових конкурентних переваг, що впливають з важливої бюджетонаповнюючої ролі лісогосподарських підприємств та вигод і переваг, які надає децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування.

Менеджмент групи державних лісогосподарських підприємств, що відзначаються порівняно низьким рівнем лісозабезпеченості та середнім рівнем конкурентоспроможності (ДП «Горохівське ЛМГ», ДП «Поліське ЛГ», ДП СЛАП «Ратнеагроліс», ДП «Ковельське ЛГ», ДП «Прибузьке ЛГ») має зорієнтуватися на фокусуванні пріоритетних напрямів зростання, які найбільшою мірою відповідають природно-ресурсним умовам відтворення лісового фонду, впровадженню додаткових потужностей у переробку деревини, використанню несировинних користностей лісів та екосистемних послуг лісу для розбудови інфраструктури рекреаційно-оздоровчого господарства.

На окремих лісогосподарських підприємствах даної групи вже сформовано передумови для підвищення рівня конкурентоспроможності їх діяльності, зокрема для забезпечення комплексу лісокультурних робіт високоякісним посадковим матеріалом на базі ДП «Ковельське ЛГ» успішно функціонує лісовий розсадник, де вирощується садивний матеріал основних лісоутворюючих порід. Отримання сертифікату FSC стало підтвердженням високого рівня ведення лісового господарства та наблизило рівень соціальних стандартів лісогосподарського виробництва до європейських і певним чином забезпечило ведення екологічно орієнтованого лісівництва. Підвищення конкурентоспроможності ДП «Ковельське ЛГ» залежить від

ефективного використання лісосировинних ресурсів, раціональної розробки і розкрязування деревини, суворого дотримання сортиментної структури, зростання подільночного виходу лісопродукції. На даному підприємстві реалізується комплекс заходів стосовно підвищення рівня конкурентоспроможності за критерієм «Використання персоналу», оскільки для працівників, зайнятих на лісогосподарських, нижньоскладських роботах та вивезенні деревини, запроваджена система преміювання за вихід цінних сортиментів, виконання об'ємних показників. Ріст заробітної плати штатних робітників відбувається за рахунок діючих систем доплат і премій за умови виконання планових показників і обсягів робіт, виплати винагороди за вислугу років працівникам підприємства.

В разі переходу лісогосподарських підприємств до групи суб'єктів господарювання з порівняно низьким рівнем лісозабезпеченості та порівняно високим рівнем конкурентоспроможності основним стратегічним пріоритетом їх діяльності має стати активний захист конкурентних позицій як в регіональному, так і в національному масштабі, в тому числі і за рахунок диверсифікації виробничо-господарської діяльності та результативнішого використання неліквідної деревини і розбудови індустрії мисливського господарства та рекреації.

Стратегічним пріоритетом підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, які відзначаються середнім рівнем лісозабезпеченості та середнім рівнем конкурентоспроможності (ДП «Городоцьке ЛГ», ДП «Колківське ЛГ», ДП «Любешівське ЛМГ», ДП «Ківерцівське ЛГ», ДП «Любомльське ЛГ», ДП «В.Волинське ЛМГ», ДП «Цуманське ЛГ»), виступає зростання існуючих напрямів діяльності, які значною мірою відповідають лісоресурсним умовам господарювання, породно-віковій структурі лісового фонду, територіальному розміщенню переробної бази, рівню розвиненості рекреаційної інфраструктури. Високий рівень результативності в частині використання конкурентних переваг демонструє ДП «В.Волинське ЛМГ», де на власній базі переробляється

майже половина деревини і виготовляються європіддони, які спрямовуються на експорт, а також обрізний і необрізний пиловник. Європіддони користуються підвищеним попитом з огляду на те, що їх сушать у трьох спеціальних камерах, де тепло виробляється на основі спалювання деревних відходів.

Для даної групи підприємств надзвичайно важливо посилити роботу в частині активізації охорони і захисту лісів, зокрема відносно збільшення площ лісопатологічного обстеження, проведення винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб, благоустрою рекреаційних ділянок, догляду за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами та заслонами.

Благоустрій рекреаційних ділянок дає можливість посилити процеси охорони та захисту лісів, створити додаткові робочі місця, використати резерви підвищення рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності в цілому. Через благоустрій рекреаційних ділянок можна компенсувати відсутність достатніх потужностей лісогосподарського виробництва у зв'язку з низьким рівнем запасів стиглих та перестійних деревостанів та втратами, пов'язаними зі значною часткою низькосортної деревини. Якщо лісогосподарські підприємства із середнім рівнем лісозабезпеченості стануть демонструвати порівняно високий рівень конкурентоспроможності, то основним стратегічним пріоритетом має стати зміцнення існуючих конкурентних позицій, зокрема через ефективніше використання конкурентних переваг лісівничого спрямування, виробничо-технічних та бюджетно-інвестиційних переваг, а також переваг інтернаціоналізації та децентралізації.

Два державних лісогосподарських підприємства (ДП «К.Каширське ЛГ» та ДП «Маневицьке ЛГ») відзначаються порівняно високим рівнем лісозабезпеченості та середнім рівнем конкурентоспроможності. Ці підприємства мають розвиватися на основі стратегічних пріоритетів, які полягають у диверсифікації напрямів діяльності та розширенні сфер впливу.

Маючи високий рівень запасів деревостанів та середній рівень конкурентоспроможності, названі лісогосподарські підприємства володіють найвищим потенціалом стосовно підвищення рівня конкурентоспроможності за рахунок прискорення темпів технічного розвитку, що можна досягти через зниження рівня зносу основних засобів та підвищення коефіцієнта відношення капітальних інвестицій до чистого доходу від реалізації. Зокрема на ДП «Маневицьке ЛГ» є декілька цехів з переробки деревини, зокрема цехи по виробництву європіддонів.

Їх модернізація та реконструкція дасть можливість збільшити обсяги продукції з високою доданою вартістю, яка користується попитом на зовнішніх ринках, а це збільшення рівня конкурентоспроможності лісогосподарського підприємства за критеріями: збут продукції та прибутковість і фінансовий стан. ДП «Маневицьке ЛГ» використовує свої конкурентні переваги за рахунок того, що в процесі здійснення санітарних рубок заготовлює значну кількість деревини, пошкодженої верховим короїдом. Як правило заготовлена деревина – це дров'яна деревина з характерним синюватим кольором, яка реалізується на ринках інших країн (Польща, Австрія та Румунія).

Стратегічний пріоритет підвищення конкурентоспроможності ДП «Маневицьке ЛГ», який полягає в диверсифікації напрямів діяльності, є достатньо обґрунтованим з огляду на те, що даний суб'єкт господарювання має всі можливості для переробки недеревної сировини і виробництва тим самим знову ж таки продукції з високою доданою вартістю. На базі лісогосподарського підприємства функціонує консервний цех, що оснащений автоматизованими лініями переробки, а це дозволяє виробляти близько шістдесяти найменувань різноманітної продукції. Продукція відзначається високим рівнем конкурентоспроможності з огляду на те, що вона є екологічно чистою і позбавлена генно-модифікованих домішок, що є чи не основною конкурентною перевагою в дитячому харчуванні.

Середній рівень конкурентоспроможності ДП «Маневицьке ЛГ» також забезпечується за рахунок того, що на підприємстві налагоджено виробництво хвойного екстракту на основі переробки порубкових решток, а також ефірної олії. Фактично налагодженням виробництва хвойного екстракту підприємству вдалося забезпечити використання лісосічних відходів, які раніше спалювалися. В загальнонаціональному масштабі в частині виробництва даного виду продукції підприємство є єдиним в країні. Також підприємство здійснює будівництво лісових доріг та модернізацію меліоративних систем, що також позитивним чином впливає на рівень конкурентоспроможності. Також значні резерви підвищення рівня конкурентоспроможності на ДП «К.Каширське ЛГ» та ДП «Маневицьке ЛГ» пов'язані з розбудовою каналів збуту продукції та ефективнішим використанням персоналу. Тим більше, що ДП «Маневицьке ЛГ» випускає певні номенклатурні позиції унікальної лісопродукції.

Незважаючи на стагнаційні процеси в національній економіці та відсутність повноцінного бюджетного фінансування лісовідновлення, лісовий сектор Волинської області є однією з базових ланок господарського комплексу, який забезпечує господарське освоєння лісоресурсного потенціалу, переробку деревини, утилізацію деревних відходів, використання несировинних корисностей лісів. На підприємствах лісового сектора Волині створено значну кількість робочих місць. Суб'єкти лісогосподарського підприємництва є основними бюджетонаповнюючими організаціями в поліських адміністративних районах. Державні лісогосподарські підприємства Волинського ОУЛМГ володіють комплексом конкурентних переваг, які в умовах поглиблення процесів децентралізації отримують додаткові імпульси щодо використання і при відповідному фінансово-інвестиційному забезпеченні можуть забезпечити прискорені темпи соціально-економічного піднесення територій, які виступають ареалами концентрації лісоресурсних благ.

Інституціональна трансформація архітектоніки лісогосподарювання, яка передбачає укрупнення державних лісогосподарських підприємств, дозволить підвищити рівень концентрації фінансових ресурсів, що дасть можливість на порядок збільшити вливання в оновлення, модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення основного капіталу ведення лісового господарства та переробки деревини. Відносно невеликий запас стиглих та перестійних деревостанів звужує ресурсні можливості державних лісогосподарських підприємств в частині диверсифікації виробничо-господарської діяльності і відповідно забезпеченні вищого рівня конкурентоспроможності. Певний дефіцит деревної сировини вимагає більш ефективно використовувати несировинні корисності лісу через розбудову рекреаційної інфраструктури, об'єкти котрої дозволять забезпечити відповідний рівень надання туристично-оздоровчих послуг і тим самим диверсифікувати джерела прибуткових надходжень. Також введення додаткових потужностей в рекреаційну діяльність державних лісогосподарських підприємств дасть можливість працевлаштувати вивільнені в процесі укрупнення лісгоспів кадри і пом'якшити негативні соціальні наслідки для адміністративних районів та населених пунктів.

Висновки до розділу 3

1. Обґрунтовано, що підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств залежить від застосування зовнішніх інструментів впливу та використання інструментів внутрішньокорпоративного рівня. До зовнішніх інструментів впливу відносяться: бюджетне фінансування розширеного лісовідновлення; пільгове оподаткування виробництв, які впроваджують сучасне обладнання і технології; пільгове кредитування закупівлі вітчизняного обладнання; спрощення процесу митно-тарифного регулювання експорту продукції

лісопереробки та підвищення ставок мита на її імпорт; впровадження прогресивної шкали зниження ставок дивідендів; законодавче розширення прав профспілок та впровадження системи дуальної освіти у профільних закладах вищої лісівничої освіти; удосконалення системи ідентифікації бази оподаткування заготівлі продукції недеревинного походження.

2. На основі проведених досліджень встановлено, що інструментами забезпечення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств внутрішньокорпоративного рівня виступають: формування та дотримання інвестиційних бюджетів; використання технологій бюджетування та розширення електронного обліку операцій; впровадження системи податкового планування та внутрішнього фінансового контролю; впровадження комплексних інформаційних систем управління лісівничими та виробничими процесами; сертифікація, стандартизація, ліцензування, впровадження систем якості у відповідності з регламентами ЄС; впровадження системи управління персоналом за КРІ, розширення програм професійного розвитку; активізація діяльності щодо участі у міжнародних грантових проектах природоохоронного спрямування.

3. Дослідження показали, що в умовах інституціональної трансформації системи управління лісовим господарством та децентралізації влади лісогосподарські підприємства відзначаються виробничо-технічними, бюджетно-інвестиційними конкурентними перевагами, а також конкурентними перевагами лісівничого, соціального, природоохоронного характеру і конкурентними перевагами лісовпорядкування, інтернаціоналізації та децентралізації.

4. Встановлено, що прискорення процесів децентралізації кумулятивним чином впливає на посилення конкурентних переваг лісогосподарських підприємств в цілому, що проявляється в створенні умов для інтеграції лісового та сільського господарства, отриманні додаткових площ для лісовідновлення та лісовідтворення, зростанні масштабів лісокультурних кампаній, отриманні додаткових можливостей для

збереження та відтворення лісового біорізноманіття, розширенні масштабів індустрії рекреаційного лісокористування, зростанні потенціалу екосистемних послуг лісових біогеоценозів, збільшенні обсягів побічного лісокористування та заготівлі другорядних лісових ресурсів, створенні умов для підвищення рівня утилізації деревних відходів та виробництва паливних продуктів (пелет, брикетів).

5. Встановлено, що вагомою конкурентною перевагою лісогосподарських підприємств є значний потенціал несировинних корисностей, що виступає базовою передумовою розбудови рекреаційної інфраструктури. Дана конкурентна перевага лісогосподарських підприємств полягає в ефективнішому використанні оздоровчої та культурно-естетичної функції лісів. Ефективніше використання цієї функції стане можливим за умови введення нових об'єктів рекреаційної інфраструктури. Тому посилення рекреаційного лісокористування, залучення нових лісових площ до їх використання із рекреаційною метою є вимогою часу.

6. Доведено, що найбільш ефективно використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів та інших суб'єктів лісогосподарського та деревообробного підприємництва є можливим за умови реалізації ключових напрямів підвищення конкурентоспроможності з врахуванням пріоритетів інституціональної трансформації управління лісовим господарством та переваг і вигод, викликаних децентралізацією влади та реформою місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено актуальне теоретико-методичне завдання – сформовано еколого-економічні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону, що дало можливість розробити систему організаційно-економічного забезпечення використання конкурентних засад лісогосподарських підприємств та сформувати портфель стратегій їх розвитку.

1. Сформовано авторське визначення категорії «конкурентоспроможність лісового сектора», згідно якого конкурентоспроможність лісового сектора являє здатність його складових (лісового господарства, деревообробного виробництва, лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості) та відповідно суб'єктів лісогосподарської та деревообробної діяльності ефективно використовувати наявні конкурентні переваги, які виникають внаслідок дії об'єктивних природно-ресурсних чинників відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу, а також внаслідок побудови ефективних управлінських систем в сировинному та переробному сегментах.

2. Дослідження показали, що лісовий сектор національної економіки охоплює лісове та мисливське господарство в єдності з організаціями науково-обслуговуючого забезпечення їх функціонування та переробні виробництва. Основними постійними лісокористувачами виступають державні лісогосподарські підприємства, які здійснюють лісовідновлення та лісовідтворення, лісоохоронну діяльність, заготівлю та транспортування деревини, побічне лісокористування, заготівлю другорядних лісових матеріалів, проведення агролісомеліоративних робіт, розбудову індустрії рекреаційного лісокористування, відтворення фауністичних ресурсів. Переробні виробництва охоплюють лісопильне, стругальне, столярне, меблеве, фанерне виробництво, виробництво ДСП та ДВП, виробництво будівельних дерев'яних конструкцій, лісохімічне та целюлозно-паперове

виробництво, виробництва щодо утилізації деревних відходів та виробництво паливних продуктів.

3. Встановлено, що для багатолісних районів лісовий сектор виступає базовою ланкою регіонального господарського комплексу. Базова роль лісового сектора визначається сприятливими природно-ресурсними передумовами, які полягають у високому рівні лісистості, великому запасі деревини, значній видовій структурі лісового біорізноманіття, наявності широкого спектра екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами, великому потенціалі несировинних користностей лісу, що створює сприятливі умови для розбудови рекреаційної лісогосподарської інфраструктури.

4. Сформовано комплекс принципів забезпечення конкурентоспроможності лісового сектора (невиснажливості, розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, еколого-економічної рівноваги, комплексності, інноваційної спрямованості, галузевої еквівалентності, пріоритетності ресурсозбереження, енергетичної доцільності, прискореної імплементації кращих практик лісового менеджменту країн ЄС у практику вітчизняного лісогосподарювання, дотримання вимог цифрової трансформації, компліментарності), дотримання котрих дасть можливість використати переваги та вигоди інтеграції національного лісового сектора у глобальний лісівничий простір, децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, інституціоналізації сучасних форм партнерських відносин.

5. Розроблено методичні підходи до формування системи показників багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, які дозволяють розрахувати показники конкурентоспроможності в розрізі критеріїв, що забезпечують урахування комплексу природно-ресурсних, виробничо-технічних та кадрових чинників розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та виробництва продукції лісового господарства і переробних підрозділів, а також

враховують неоднорідності в рівнях лісозабезпеченості суб'єктів лісогосподарського підприємництва регіону.

6. На основі проведених досліджень розроблено інструментарій позиціонування лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Волинському ОУЛМГ, у матриці «лісозабезпеченість – конкурентоспроможність», яка ув'язує рівень конкурентоспроможності лісокористувачів з рівнем їх лісозабезпеченості, що дає можливість обґрунтувати конкурентні стратегії для окремо взятого суб'єкта лісогосподарського підприємництва з врахуванням ресурсних можливостей та екологічних обмежень.

7. Встановлено, що основними конкурентними перевагами державних лісогосподарських підприємств Волинської області виступають: висока лісистість території; розгалужена мережа спеціалізованих підрозділів, які забезпечують науково обґрунтовані темпи лісовирощування та лісозаготівель; високий професійний рівень кадрового потенціалу; визначальна бюджетонаповнююча роль у багатолісних адміністративних районах. Формування механізмів фінансово-кредитного та бюджетно-податкового забезпечення використання конкурентних переваг лісового сектору Волині має базуватися на поєднанні економічних пріоритетів та екологічних обмежень з метою нарощення асиміляційного потенціалу територій та зміцнення господарської самодостатності населених пунктів.

8. Застосовано авторський концепт стратегічного цілепокладання підвищення конкурентоспроможності лісового сектора регіону на основі інтегральної оцінки використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств, що дасть можливість ув'язати цілі ефективнішого використання лісоресурсного потенціалу та поглибленої переробки деревини з пріоритетами соціально-економічного розвитку регіону та об'єднаних територіальних громад в умовах поглиблення інституціональної трансформації управління лісовим господарством та децентралізації влади.

9. Сформовано набір напрямів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, який охоплює сфери лісогосподарської та деревообробної діяльності, виходячи з критеріїв оцінювання конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств: лісогосподарська діяльність, лісопереробна діяльність, технічний розвиток, збут продукції, прибутковість та фінансовий стан, використання персоналу, сплата податків, охорона і захист лісу.

10. Запропоновано специфікація внутрішніх і зовнішніх інструментів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств лісового сектору регіону, умонтованих у суб'єктно-об'єктну базу регуляторного впливу держави на діяльність суб'єктів лісогосподарського підприємництва та в систему лісового менеджменту на рівні суб'єкта господарської діяльності, що дасть можливість використати екзогенні та ендегенні фактори розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу лісового сектору і посилити його вплив на темпи соціально-економічного розвитку регіонів, в першу чергу багатолісних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук І.В., Пінчук І.Р. Теоретико-методологічні засади оцінки конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 37. С. 66–70.
2. Андрушків Б.М., Солотвінський О.А. Модернізація підприємств як конкурентна перевага організаційно-економічного розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 3. С. 198–203.
3. Антоненко І., Карпук А.І. Розвиток лісоресурсної сфери в умовах фінансово-економічної кризи. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2009. С. 82–88.
4. Бегей М. В. Основні умови та фактори формування дестабілізуючого потенціалу лісопромислового комплексу України. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Економічні науки. 2017. №. 1. С. 8–14.
5. Бобко А. Лісівництво і державна політика щодо користування землями лісогосподарського призначення в Україні. *Економіка України*. 2012. № 7. С. 70–79.
6. Бобко А.М. Економіка лісівництва і проблеми його реформування в Україні. *Економіка України*. 2016. № 3. С. 88–96.
7. Бондар В. Сценарій розвитку лісового господарства України має визначати держава. *Дзеркало тижня*. 2019. №34. [Електронний ресурс]. URL: <https://zn.ua/ukr/promyshliennost/volodimir-bondar-scenariy-rozvitku-lisovogo-gospodarstva-ukrayini-maye-viznachati-derzhava-323487.html>.
8. Бондар В. Україна має шанс створити принципово новий лісовий сектор. *Дзеркало тижня*. 2019. №3. [Електронний ресурс]. URL: <https://zn.ua/ukr/business/volodimir-bondar-ukrayina-maye-shans-stvoriti-principovo-noviy-lisoviy-sektor-300700.html>.
9. Брич В.Я., Охота В.І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 212 с.

10. Валінкевич Н. Модернізація як стратегічна конкурентна перевага розвитку підприємства. *Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2017 р. К., 2017. С. 151–155.*

11. Василик Н.М. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу регіону: переваги, сучасний стан та перспективи. *Агросвіт. 2009. №23. С. 41–47.*

12. Гайда Ю., Кузик І. Лісопромисловий комплекс України. Ефективна економіка. 2021. №3. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8735>.

13. Галасюк В.В. Особливості державної політики щодо забезпечення сировиною підприємств деревообробної промисловості України. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. 2017. № 3. С. 254–264.*

14. Голян В.А., Демидюк С.М. Підприємництво у лісовому секторі як фактор соціально-економічного піднесення сільських територій. *Агросвіт. 2010. №14. С. 2–10.*

15. Горбенко В. Міжнародна конкурентоспроможність підприємств деревообробної промисловості. Наука онлайн: Международный научный электронный журнал. 2017. №12. URL: <https://nauka-online.com/publications/ekonomika/2017/12/mizhnarodna-konkurentospromozhnist-pidpriyemstv-derevoobrobnoyi-promislovosti/>.

16. Грод А.М. Формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / А. М.Грод. Тернопіль, 2013. 22 с.

17. Губарева І.О., Ярошенко І.В. Оцінка конкурентоспроможності обробної промисловості лісопромислового комплексу України та країн ЄС. *Проблеми економіки. 2020. №1. С. 13–19.*

18. Гут Л.В. Передумови обґрунтування доцільності формування кластерних утворень (на прикладі деревообробної, паперової та поліграфічної промисловості Карпатського економічного району). *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. 2017. Вип. 4. С. 168–182.

19. Данилишин Б.М. Наукові нариси з економіки природокористування. Монографія. К., РВПС України НАН України, 2008. 280 с.

20. Данько Т.І. Фінансово-інвестиційне забезпечення збалансованого лісокористування в Україні. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2010. Вип. 20.12. С. 149–153.

21. Дебринюк Ю.М. Концептуальні засади плантаційного лісовирощування в Україні. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2013. Вип. 11. С. 25–33.

22. Дейнека А.М. Лісове господарство: еколого-економічні засади розвитку: Монографія. К.: Знання, 2009. 350 с.

23. Дейнека А.М. Лісовий сектор: аналіз структури, взаємодії з іншими секторами економіки та довкіллям. *Регіональна економіка*. 2009. № 3. С. 144-151.

24. Демидюк С.М. Еколого-економічне регулювання підприємницької діяльності у лісовому господарстві : автореферат дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.06 / С.М. Демидюк; ЛНТУ. Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2012. 20 с.

25. Демидюк С.М. Проблемні питання еколого-економічного регулювання регіональних ринків лісопродукції. *Економіст*. 2011. №2. С. 40–42.

26. Демидюк С.М. Шляхи підвищення ефективності функціонування лісового сектору України. *Економічні науки*. : зб. наук. праць / Луцьк. націон. техн. ун-т. Луцьк, 2010. С. 322–336. – (Серія «Економіка і менеджмент»: вип. 7(26), ч. 1).

27. Дербаль Юрій. Модель децентралізації повноважень, стратегічні мета, напрямки та пріоритети лісоуправління. [Електронний ресурс]. URL: http://www.forza.org.ua/sites/default/files/model_decentralizaciya_povnovazhen_prioriteti_lg.pdf.

28. Державна цільова програма «Ліси України» на 2010–2015 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 977. Урядовий кур'єр. 30.09.2009 р. №179.

29. Дзюбенко О. М. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку деревообробного виробництва: еколого-економічні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 10. С. 17–21.

30. Дзюбенко О.М. Державна інвестиційно-інноваційна політика розвитку лісового сектора: еколого-економічні аспекти та механізми реалізації. *Бізнес Інформ*. 2017. №9. С. 159–165.

31. Дзюбенко О.М. Залучення зовнішніх інвестицій у сферу господарського освоєння лісоресурсного потенціалу та деревообробну галузь: інституціональні та територіальні передумови. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 437–443.

32. Дзюбенко О.М. Інвестиційно-інноваційне забезпечення енергоефективності використання лісоресурсного потенціалу. *Бізнес Інформ*. 2017. №7. С. 154–159.

33. Дзюбенко О.М. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку лісового господарства в сучасних умовах. *Економіст*. 2016. № 5. С. 54–56.

34. Дзюбенко О.М. Пріоритети інвестиційно-інноваційного забезпечення господарського освоєння лісоресурсного потенціалу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 9. С. 15–20.

35. Дзюбенко О.М. Формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства в контексті підвищення ефективності використання лісоресурсного потенціалу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 23. С. 49–58.

36. Дишко І.Ю. Конкуентоспроможність вітчизняної лісопродукції: відповідність рівнів якості та витрат вимогам світового ринку. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №8(98). С. 26–32.

37. Добровольська Е., Покотильська Н. Стан та тенденції розвитку лісокористування. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Випуск 63. 79–83.

38. Дорожня карта конкурентоспроможного розвитку української меблевої промисловості. [Електронний ресурс]. URL: <https://uafm.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/dorozhnya-karta-dlya-rozvytku-meblevogo-sektoru-ukrayiny.pdf>.

39. Дребот О.І., Задача С.О. Методологічні основи інституціонального забезпечення збалансованого розвитку лісового сектора економіки. *Збалансоване природокористування*. 2013. №4. С. 10–16.

40. Дубина М., Зінкевич О. Теоретичні аспекти функціонування та розвитку лісового господарства в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. №2. С. 187–192.

41. Дубовіч І.А., Лесюк Г.М. Перспективи застосування в Україні зарубіжного досвіду управління лісовим господарством. *Причорноморські економічні студії*. 2017. №. 20. С. 82–87.

42. Дяченко Я.Я. Концептуальні основи забезпечення економічної ефективності лісопромислової діяльності в умовах ринку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 10. С. 150–154.

43. Енергетичне використання біомаси лісів України в умовах глобальних змін клімату / П.І. Лакида, Р.Д. Васишин, Л.М. Матушевич [та ін.] // *Наук. вісник Нац. лісотех. ун-ту України*: зб. наук.-техн. праць. 2009. Вип. 19.14. С. 18–22.

44. Ефективність функціонування лісопереробних підприємств регіону (на прикладі ДЛГО «Волиньліс»): Монографія / В.І.Павлов, Б.І.Колісник, В.І.Ткачик, О.М.Шубалий. Луцьк: Надстир'я, 2000. 192 с.

45. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text>.

46. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів». №2531-VIII від 06.09.2018 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-19#Text>.

47. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

48. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/conv/print1448136004801846>.

49. Закон України від 10.07.2018 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств». №2497-VIII від 10.07.2018 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19#Text>.

50. Заставний Ю.Б., Кватирко О.М., Олексієвець О.М. Органічне сільськогосподарське виробництво як передумова диверсифікації і конкурентоспроможності сільської економіки. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2021. Випуск 7. Частина 1. С. 81–89.

51. Зернюк О.В., Федорова Ю.М. Проблеми управління якістю на підприємстві лісогосподарської галузі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 11. 2016. С. 350–355.

52. Зінкевич О.В. Застосування системного підходу до дослідження сутності державного регулювання лісового господарства. *Проблеми економіки*. 2020. №1. С. 68–75.

53. Іщук С.О., Созанський Л.Й. Ресурсне забезпечення деревообробних виробництв України: міждержавні і міжрегіональні порівняння. *Регіональна економіка*. 2019. №3(93). С. 145–154.

54. Калуцький І.Ф., Запоточний М.М. Особливості покращення рекреаційного використання лісових ландшафтів Прикарпаття. Збірник науково-технічних праць. *Лісове та садово-паркове господарство*. 2006. Вип. 16.2. С. 12–19.

55. Камратов С.В. Стратегія підприємств лісової галузі в системі стратегічного управління. *Інтелект XXI*. 2018. № 2. С. 85–88.

56. Карпук А. І. Види та пріоритетні напрями розвитку інфраструктури у лісоресурсній сфері. *Економічний форум*. 2014. № 3. С. 116–122.

57. Карпук А. Ліси України в контексті реформування економіки. *Регіональна економіка*. 2003. №3. С. 95–100.

58. Карпук А. І. Держано-приватне партнерство у лісовому господарстві: інноваційно-інвестиційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 21. – С.10–13.

59. Карпук А. І., Несторяк Ю. Ю. Фінансово-інвестиційне забезпечення відтворення біорізноманіття: основні тенденції, проблеми та пріоритети. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 28–36.

60. Карпук А., Дзюбенко О. Лісове господарство України в умовах євроінтеграційних викликів: інституціональне підґрунтя модернізації. *Економіст*. 2015. № 11. С. 33–35.

61. Карпук А.І. Економічне регулювання лісокористування в ринкових умовах : [монографія] / А.І. Карпук; КМ України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Луцьк. Твердиня, 2012. 490 с.

62. Карпук А.І. Лісоресурсний комплекс України: методологія, структурна трансформація, пріоритети розвитку. К.: РВПС України НАН України. 2006. 242 с.

63. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., Кватирко О.М. Інвестиційно-інноваційне забезпечення виробництва паливних деревних продуктів як

фактор зміцнення конкурентоспроможності лісового сектора: еколого-економічні пріоритети та державна підтримка. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 24. С. 17–24.

64. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., Кватирко О.М. Формування інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного розвитку лісового сектора в контексті підвищення його конкурентоспроможності: природно-ресурсні та еколого-економічні передумови. *Агросвіт*. 2019. № 24. С. 9–22.

65. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., Марчук Ю.М., Кватирко О.М. Бюджетно-інвестиційна спрямованість податкового регулювання діяльності постійних лісокористувачів як фактор конкурентоспроможності лісового сектора. *Економіка та держава*. 2020. №5. С. 47–57.

66. Карпук А.І., Миклуш Т.С., Дзюбенко О.М. Організаційно-економічне забезпечення комплексного природокористування на муніципальному рівні: інвестиційно-фіскальні аспекти. *Економіка та держава*. 2018. №9. С. 11–18.

67. Карпук А.І., Шестак М.Л. Стратегічні пріоритети ефективного розвитку лісоресурсної сфери. Луцьк. ПВД «Твердиня», 2015. 368 с.

68. Кватирко О.М. 43% надходжень природно-ресурсної ренти до місцевих бюджетів Волині дають лісівники. *Економіст*. №6. С. 8–12.

69. Кватирко О.М. Багатокритеріальна оцінка конкурентоспроможності лісового сектору регіону: теоретичні та методичні підходи. *Агросвіт*. 2021. №17. С. 47–56.

70. Кватирко О.М. Еколого-економічні засади формування механізмів використання конкурентних переваг лісового сектору регіону. *Агросвіт*. 2021. №18. С. 62–72.

71. Кватирко О.М. Конкурентоспроможність лісового сектору: інституціональні передумови та пріоритети забезпечення. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 30 жовтня 2020 року. Київ, 2020. С. 30–32.

72.Кватирко О.М. Механізми забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору в умовах децентралізації. Стимулювання органічного сільськогосподарського виробництва: нові виклики. *Економіка, облік, фінанси та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Полтава, 28 жовтня 2020 року. Полтава, 2020. С. 25–26.

73. Кватирко О.М., Карпук А.І. Економічні та екологічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали II Міжнародної наукової конференції (Т. 1), м. Львів, 24 вересня, 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 27–29.

74.Кватирко О.М., Карпук А.І. Конкурентоспроможність лісового сектору регіону: особливості багатолісних районів. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень*: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 27 серпня, 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 17–18.

75. Кизим М., Ярошенко І. Інструменти лісової політики України. *Проблеми економіки*. 2018. №2(36). С. 66–70.

76. Коваль Я.В. Напрями розвитку лісоресурсної сфери в умовах кризової ситуації. *Наукові праці Лісівничої академії наук України* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 7. С. 104–106.

77. Коваль Я.В. Совершенствование лесопользования и лесовосстановления. Монография. К. Наукова думка, 1987. 204 с.

78. Коваль Я.В., Бондар В.С., Голуб О.А. Проблеми збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку. К. Наук. світ, 2005. 224 с.

79. Козоріз М., Фурдичко О.І. Перспективи розвитку малих форм господарювання в лісовому господарстві, лісовій і деревообробній промисловості. *Економіка України*. 1995. №2. С. 84–86.

80. Колісник Б.І. Інвестиційне забезпечення розвитку лісогосподарського комплексу: сучасний стан та пошук додаткових джерел. *Інвестиції: практика та досвід*. 2008. №7. С. 3–7.

81. Колісник Б.І. Інтегроване управління лісовим комплексом. Монографія. ІПРЕЕДНАН України, 2012. 582 с.

82. Колісник Б.І. Інтегроване управління лісовим комплексом: монографія / Б. І. Колісник; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса. ІПРЕЕДНАН України, 2012. 579 с.

83. Колісник Б.І., Шубалий О.М. Обґрунтування конкурентних стратегій лісогосподарських підприємств регіону на основі індексного методу. *Статистика України*. 2008. №3. С. 88–98.

84. Коляденко С.В. Кластерний підхід як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонального лісопромислового комплексу. *Ефективна економіка*. 2012. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1622>.

85. Комплексное лесное хозяйство / Ю.Ю. Туныця, И.И.Грун्यानский, В.Ф. Верес и др. М., Агропромиздат, 1987. 215 с.

86. Конкурентні переваги промислового сектора економіки України: регіональний вимір : монографія; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. редактор д.е.н., проф. С. О. Іщук. Львів, 2018. 246 с.

87. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення. Монографія. Одеса, Атлант. 2013. 470 с.

88. Криворотов В.В. Принципы и факторы построения системы показателей конкурентоспособности предприятия. *Проблемы современной экономики*. 2004. №1-2 (9-10).

89. Критерії та індикатори сталого розвитку лісової галузі України. Методичні рекомендації з питань ведення та управління лісовим господарством. За ред. акад. УААН О.І. Фурдичка. К. Нора-прінт, 2003. 138с.

90. Ксьондз С., Підгірна В., Сеньовська Я. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності економічної діяльності лісових господарств. *Агросвіт*. 2019. №20. С. 64–70.

91. Кушніренко О.М. Удосконалення ринку продукції деревообробної промисловості України. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. Випуск 12. С. 55–61.

92. Лавний В.В., Шпатгельф П. Практика наближеного до природи лісівництва у соснових лісах Північно-Східної Європи. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2016. Вип. 14. С. 52–57.

93. Левицька А.О. Конкурентні переваги підприємства: сутність та джерела формування. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. №4. Т.1. С. 51–54.

94. Лендел М., Жулканич В.О. Особливості сталого управління розвитком лісопромислового комплексу Закарпатської області. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Серія Економіка. Випуск 1(9). С. 105–110.

95. Лицур І.М. Еколого-економічні проблеми просторової організації лісового комплексу України. К. РВПС України, 2010. 317 с.

96. Лицур І.М. Теоретико-методологічні основи еколого-економічної безпеки (на прикладі лісових ресурсів Карпат). К. Наук. світ, 2004. 139 с.

97. Лісова політика: теорія і практика : монографія / за наук. ред. М. Синякевича. Львів : ЛА Піраміда, 2008. 612 с.

98. Лісове господарство України: стратегія розвитку / За ред. І. Р. Юхновського. К. Наука. 2003. 34 с.

99. Лісовий кодекс України : ред. закону № 3404-IV від 08.02.2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.

100. Майор О.В. Деякі проблеми ефективного розвитку лісових господарств України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2005. Вип. 15.2. зб. наук.-техн. пр. С. 122–125.

101. Максимець О.В., Антосевич С.В. Використання підходів «КРІ» для підвищення конкурентоспроможності підприємств лісового сектору України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т.29, №4. С. 62–66.
102. Максимів Л.І., Климович В.П., Загвойська Л.Д. Використання енергетичного потенціалу деревини: еколого-економічний вимір. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2016. Вип. 14. С. 244–251.
103. Малюта Л. Спиридонова Ю. Стратегічне управління інноваційним розвитком лісопромислового комплексу. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. Вип. 2(5). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrlk.pdf>.
104. Марчук Ю.М. Еквівалентне вилучення лісоресурсної ренти як важлива складова фінансово-економічного механізму лісогосподарювання в умовах децентралізації. *Агросвіт*. 2018. № 22. С. 47–54.
105. Миклуш Т. Комплексне природокористування у лісозабезпечених регіонах: передумови та механізми. *Агросвіт*. 2017. №15–16. С. 77–82.
106. Мишенин Е.В. Эколого-экономические проблемы природопользования в лесном комплексе. Сумы : ВВП Мрія-1 ЛТД, 1998. 272 с.
107. Мішенін Є., Мішеніна Г. Концептуальні засади розвитку механізмів державно-приватного партнерства в лісоресурсній сфері. *Економіст*. 2010. №12. С. 23–26.
108. Мішенін Є., Ярова І. Формування системи екологічного менеджменту лісогосподарських підприємств. *Економіст*. 2013. № 10. С. 21–26.
109. Мішенін Є.В. Еколого-економічні передумови трансформації власності на лісові ресурси. *Научные труды ДонНТУ*. 2004. Вып. 69. С. 131–136.
110. Мороз В.П. Методика розрахунку податкового навантаження на підприємства лісового господарства України. *Науковий вісник НЛТУ*

України: зб. наук.-техн. праць. Львів. РВВ НЛТУ України. 2012. Вип. 22.12. С. 297–301.

111. Наближене до природи та багатофункціональне ведення лісового господарства в Карпатському регіоні України та Словаччини. Ужгород. ПП «Коло». 2014. 278 с.

112. Нестеренко С.С. Капіталізація як фактор підвищення конкурентоспроможності лісової галузі. *Економіка АПК*. 2021. №3. С. 44.

113. Оборська А.Е., Жила А.С., Матейко І.М., Жила Т.Б. Комунальні лісогосподарські підприємства і місцеві громади. Інформаційний довідник / за ред. А.Е. Оборської, А.С. Жили: довідник. К., «ЦП Компринт» 2017. 110 с.

114. Овчарук В.В. Аналіз конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Хмельницької області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.9. С. 239–243.

115. Овчарук В.В., Бодарецька О.М. Сертифікація лісів як передумова підвищення конкурентоспроможності лісового господарства України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2013. №776. С. 335–339.

116. Овчарук В.В., Маслак О.О., Дорошкевич К.О. Конкурентоспроможність регіону в умовах кластеризації національної економіки сутність та перспективи розвитку. *Економічний простір*. 2014. №85. С. 72–81.

117. Олійник О.І. Податкове навантаження: проблеми оцінювання у лісовому господарстві. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.4. зб. наук.-техн. пр. С. 286–292.

118. Опенько І.А., Євсюков Т.О. Еколого-економічні засади раціонального використання та охорони земель під полезахисними лісовими насадженнями: Монографія. К., «Компринт». 2016. 183 с.

119. Осадчук Л.С., Рябчук В.П., Гречаник Р.М. Роль недеревних ресурсів лісу для сталого ведення лісового господарства в Україні. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2016. Вип. 14. С. 92–97.
120. Павліщук О. П. Критерії та індикатори сталого розвитку лісового господарства в контексті формування національної лісової політики України (на прикладі підприємств Львівського обласного управління лісового господарства) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.06. Львів, 2007. 20 с.
121. Павловська Т.С., Білецький Ю.В., Вілюра Т.С. Рекреаційно-оздоровчі ліси Волинської області. *Науковий огляд*. 2017. №4(36). С. 1–10.
122. Патлай І. М., Ткач В.П., Медведєв Л.О., Торосов А.С. Проблема стабільності розвитку лісового господарства України. *Вісник Харківського національного аграрного університету*. Серія: Грунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство. 1998. № 2. С. 159–165.
123. Перспективи розвитку деревообробної промисловості в Україні. Післямова до круглого столу. Інститут суспільно-економічних досліджень. Київ. 2016. 36 с.
124. Пила В.И. Программно-целевое планирование лесопромышленного комплекса. К. Наук.думка, 1990. 208 с.
125. Пиріг К.М. Економічні аспекти розвитку лісового господарства в Україні. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2012. №2 (58). С. 116–120.
126. Побурко Я.О., Шубалий О.М., Семерак М.Ф. Моніторинг конкурентних переваг лісогосподарських систем (на прикладі Волинської області) / НАН України; Інститут регіональних досліджень. Л., 2007. 105 с.
127. Попадинець Н.М. Внутрішній ринок продукції лісової промисловості України : проблеми та напрями розвитку : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2014. 182 с.

128. Попадинець Н.М. Роль лісової промисловості у розвитку сільських територій. *Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України*. 2013. Вип. 6(104). С. 362–369.

129. Попик М.М. Теоретичні засади інтеграційних процесів у лісопромисловому комплексі. *Інтелект XXI*. 2017. № 3. С. 50–56.

130. Попков М. Мы рубим много, но слишком мало. Мораторий на экспорт деловой древесины: причины, последствия, альтернативы. 2000. Держава. 2016. №29-30. С. В1–В3.

131. Потенціал розвитку деревообробних виробництв у регіонах України: наукове видання / [С. О. Іщук, Л. Й. Созанський, Л. П. Коваль, О. В. Ляховська]; НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної академії наук України»; [наук. ред. С. О. Іщук]. – Львів, 2019. – 109 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»).

132. Пугінська В.В. Аналіз сучасного розвитку лісового господарства в Україні та перспективи його вдосконалення. *Бізнес-навігатор*. 2021. Випуск 1(62). С. 59–65.

133. Робоча група №8.3. Лісове господарство та біоенергетика. Ініціатива Міністерства аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.fleg.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/8.3.-Basic-materials-UKR.pdf>.

134. Романчук Л.Д., Зінченко В.О., Василюк Т.П. Особливості вирощування енергетичних культур в умовах Полісся України. Перспективи розвитку альтернативної енергетики на Поліссі України / В. О. Дубровін, Л. Д. Романчук, С. М. Кухарець [та ін.]; відп. ред. О. В. Скидан. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 335 с. С. 81–112.

135. Сакаль О. В. Ефективне управління землями лісогосподарського призначення. К., ДУ ІЕПСР НАН України. 2012. 176 с.

136. Самоплавський В.І., Торосов А.С. Удосконалення системи управління лісами при переході до ринкової економіки. *Лісовий журнал*. 1993. №3. С. 3–6.

137. Селінний М.М., Корма О.М. Лісове господарство України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Modern Economics*. 2019. №17. С. 211–217.
138. Сидорченко Т.Ф., Черненко Г.О. Перспективи диверсифікації діяльності підприємств лісового господарства Запорізької області. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск №19. С. 833–839.
139. Синякевич І., Соловій І., Дейнека А. Лісове господарство України в ХХІ ст.: сценарії розвитку. *Економіка України*. 2007. № 9. С. 72–81.
140. Скоробогатова Н.Є., Гурін Д.В. Конкурентоспроможність українських підприємств целюлозно-паперової промисловості в умовах Індустрії 4.0. *Ефективна економіка*. 2018. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6745>.
141. Смолін І.В. Конкурентоспроможність підприємства: об'єкти, критерії, показники оцінювання. *Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2017 р. К., 2017. С. 170–175.*
142. Созанський Л. Порівняльна оцінка сировинного потенціалу деревообробної промисловості України і країн ЄС. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2019. Вип. 1(20). С. 166–173.
143. Созанський Л.Й., Коваль Л.П. тенденції зовнішньої торгівлі продукцією деревообробної промисловості в Україні і країнах ЄС. *Ефективна економіка*. 2019. №12. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7552>.
144. Соловій І.П., Лесюк Г.М. Особливості державно-приватного партнерства в умовах реформування системи управління лісами та лісовим господарством України. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2016. Т. 21. Вип. 8(50). С. 89–93.
145. Статистичний щорічник України за 2017 рік / Державний комітет статистики України. Київ : Інформаційно-аналітичне агентство, 2018. 541 с.

146. Стецюк Н. Деякі аспекти аналізу втрат сировини та використання відходів у деревообробній промисловості [Електронний ресурс]. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2012. Вип. 2 (7). С. 81–88. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12snyudp.pdf>.

147. Ступень М., Шумлянський Б. Оцінка інвестиційної привабливості лісового сектору. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Серія : Економіка АПК. 2015. № 22(2). С. 117–123.

148. Тарасюк Г., Балковська В. Теоретичні аспекти формування конкурентних переваг як однієї з основних складових процесу управління конкурентоспроможністю підприємства. *Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2017 р. К., 2017*. С. 176–178.

149. Телишевский Д. А. Комплексное использование недревесной продукции леса. 2-е изд., перераб. и доп. М. Лесн. пром., 1986. 261 с.

150. Ткач В.П. Ліси і лісівництво в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2012. №2. С. 49–55.

151. Торосов А. С., Жежкун І. М., Калашніков А. О., Харченко Ю. В. Методичні підходи до визначення модельних підприємств лісового господарства. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія Економічна*. 2018. т. 28. №9. С. 110–113.

152. Торосов А.С. Глебов М.М. Основні принципи формування оптимальної лісистості. *Лісівництво і агролісомеліорація*. 2008. Вип. 114. С. 28–35.

153. Торосов А.С. Марченко Ю.В., Жежкун І.М. Перспективи залучення приватних структур до виконання робіт у державному лісовому господарстві. *Лісівництво і агролісомеліорація*. 2009. Вип. 116. С. 270–275.

154. Указ Президента України №381/2017 «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду» від 21.11.2017 р.

[Електронний

ресурс].

URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381/2017#Text>.

155. Фітисов А. Теоретичні основи формування системи екологічного менеджменту у лісовому господарстві. *Вісник ЖНАЕУ*. 2017. №1(59). Т. 2. С. 181–184.

156. Формування стратегічних пріоритетів розвитку лісопромислового комплексу України : монографія / М.О. Кизим, І.В. Ярошенко, В.Є. Хаустова, І.О. Губарева. Харків : ФОП Лібуркіна Л.М., 2019. 476 с.

157. Фурдичко О., Дребот О. Лісовий сектор економіки України: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка України*. 2012. №3. С. 70–80.

158. Фурдичко О.І. Лісове господарство України: перспектив, критерії та індикатори екологічно сталого ведення і управління. *Регіональна економіка*. 2003. №2. С. 21–35.

159. Цалан М.І. Організаційно-економічний механізм розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні : дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.05 / Цалан Мирослава Іванівна ; Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2018. 263 с.

160. Цегельник Н.І. Економічний стан лісової галузі в Україні та його вплив на сталий розвиток лісогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. №13-14. С. 29–34.

161. Черевко О.В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія / О.В. Черевко. Черкаси. Брама-Україна, 2006. 424 с.

162. Шаркаді М.М. Модель оцінки конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості з використанням нечітких множин. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Випуск 2(46). С. 253–256.

163. Шведюк Ю.В. Оцінювання еколого-економічної ефективності лісовідновлення на землях лісового фонду Малого Полісся. : дис. на здобуття

наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.06. Національний лісотехнічний університет України. Львів, 2015. 254 с.

164. Шепелева Н.В., Скотнікова Л.П. Методичні підходи до забезпечення конкурентоспроможності підприємства меблевої промисловості. *Вісник НТУ «Харківський політехнічний інститут». Економічні науки*. 2017. №46(1267). С. 3–8.

165. Шершун М. Суть реформування лісової галузі у впровадженні інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. *Урядовий кур'єр*. 2010. №127(4278).

166. Шершун М. Х. Еколого-економічні засади реформування системи лісового господарства України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06 / Шершун Микола Харитонович ; Нац. акад. аграр. наук України, Ін-т агрокол. і природокористування. К., 2012. 463 с.

167. Шершун М.Х. Аналіз діяльності лісогосподарських підприємств та ефективність використання лісоресурсного потенціалу в умовах розвитку економічної кризи. *Збірник наукових праць ВНАУ*. Серія: Економічні науки. 2012. №4(70). С. 194–199.

168. Шестак М. Угоди державно-приватного партнерства в лісовому господарстві: диверсифікація та вибір сучасних форм. *Економіст*. 2015. №2. С. 44–46.

169. Шестак М.Л. Державно-приватне партнерство в лісовому господарстві: перспективні напрями та проблеми інституціоналізації. *Економіст*. 2015. №3. С. 30–32.

170. Шестак М.Л. Інноваційно-інвестиційне забезпечення переробки деревних відходів на основі кластеризації лісогосподарської діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №22. С. 42–44.

171. Шестак М.Л. Кластери як інституціональна передумова підвищення еколого-економічної ефективності лісокористування. *Агросвіт*. 2016. №22. С. 24–27.

172. Шкарлет С.М., Пиріг К.М. Підвищення ефективності виробництва на лісогосподарських підприємствах в умовах сталого розвитку. *Бізнес Інформ*. 2014. №6. С. 180–184.

173. Шкуратов О.І. Екологічна безпека в системі сталого розвитку аграрного сектора економіки. *Збалансоване природокористування*. 2017. №3. С. 137–144.

174. Шкуратов О.І. Сутність екологічної безпеки в аграрному секторі економіки: теоретичні підходи. *Агросвіт*. 2017. №15–16. С. 3–10.

175. Шубалий О.М. Тенденції та механізм стимулювання поглибленої лісопереробки. *Економічний форум*. 2016. №1. С. 115–123.

176. Шубалий О.М., Горохівський О.І. Методичні засади оцінки конкурентних позицій лісогосподарських підприємств регіону. *Економіка та держава*. 2010. №1. С. 62–66.

177. Яворська Н.П. Удосконалення механізму підвищення економічної ефективності діяльності деревообробних підприємств. *Економічні науки*. Сер. : Економіка та менеджмент. 2012. Вип. 9(1.2). С. 274–284.

178. Яремко О.П. Методологічний базис формування системи управління лісового господарства Подільського економічного району. *Агросвіт*. 2021. №11. С. 29–34.

179. Barcelo D. Forest resources and sustainable tourism, a combination for the resilience of the landscape and development of mountain areas. University of Palermo. 2020. №1. с. 736. [URL:https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048969720330564](https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048969720330564).

180. Cheng S.H., Ahlroth S., Onder S., Shyamsundar P., Garside R., Kristjanson P., McKinnon M. C. & Miller D.C. What is the evidence for the contribution of forests to poverty alleviation? A systematic map protocol. *Environmental Evidence*. 2017. №10. [URL:https://environmentalevidencejournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13750-017-0088-9](https://environmentalevidencejournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13750-017-0088-9).

181. Dupont S., Pivato D., Brunet Y. Wind damage propagation in forests. *Agricultural and Forest Meteorology*. 2015. №1. C. 243–251.
182. Hale, S. A., et al. Comparison and validation of three versions of a forest wind risk model. *Environmental Modelling and Software*. 2015. №. 68 C. 27-41.
183. Hasyim S., Abdullah R. & Ibrahim H. Forest damage and preservation through forest resources management in Indonesia. *GeoJournal*. 2021. №86. C. 2183–2189.
184. Kauppi P.E., Sandström V., Lipponen A. Forest resources of nations in relation to human well-being. *PLoS ONE*. 2018. №13(5). [URL:https://doi.org/10.1371/journal.pone.0196248](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0196248).
185. Lakyda P.I., Vasylyshyn R.D., Zibtsev S.V. Assessment of potentials of forest biomass in Ukraine. *Education, research and innovations in forestry and park management in Ukraine in the context of regional and global challenges*. K., 2010. P. 54–55.
186. Leisher C, Temsah G, Booker F, Day M, Samberg L, Prosnitz D, Agarwal B, Matthews E, Roe D, Russell D, Sunderland T, Wilkie D. Does the gender composition of forest and fishery management groups affect resource governance and conservation outcomes? A systematic map. *Environ Evid*. 2016. №4(1). C. 1–13.
187. Noack F, Wunder S, Angelsen A, Börner J. Responses to weather and climate a cross-section analysis of rural incomes. *Shock waves: managing the impacts of climate change on poverty*, Policy Research working paper, no. WPS 7478. Washington DC: World Bank Group. 2015. №1. C. 1–49.
188. Pawar K.V., Rothkar R. V. Forest Conservation & Environmental Awareness. *Sipna College of Engineering and Technology*. 2015. №11. C. 212–215. [URL:https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1878522015000788](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1878522015000788).
189. Suvanto, S., Henttonen, H. M., Nöjd, P., & Mäkinen, H. Forest susceptibility to storm damage is affected by similar factors regardless of storm

type: Comparison of thunder storms and autumn extra-tropical cyclones in Finland.
Forest Ecology and Management. 2016. №. 381 C. 17–28.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

1. Кватирко О.М. Забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах: принципи та особливості. *Агросвіт*. 2021. №19. С. 60–68.
2. Кватирко О.М. Еколого-економічні засади формування механізмів використання конкурентних переваг лісового сектору регіону. *Агросвіт*. 2021. №18. С. 62–72.
3. Кватирко О.М. Багатокритеріальна оцінка конкурентоспроможності лісового сектору регіону: теоретичні та методичні підходи. *Агросвіт*. 2021. №17. С. 47–56.
4. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., Марчук Ю.М., **Кватирко О.М.** Бюджетно-інвестиційна спрямованість податкового регулювання діяльності постійних лісокористувачів як фактор конкурентоспроможності лісового сектора. *Економіка та держава*. 2020. №5. С. 47–57. (Здобувач теоретично розкрив вплив рівня податкового навантаження на рівень конкурентоспроможності лісового сектора).
5. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., **Кватирко О.М.** Інвестиційно-інноваційне забезпечення виробництва паливних деревних продуктів як фактор зміцнення конкурентоспроможності лісового сектора: еколого-економічні пріоритети та державна підтримка. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №24. С. 17–24. (Здобувач розкрив вплив виробництва паливних деревних продуктів на рівень конкурентоспроможності лісового сектора).
6. Карпук А.І., Дзюбенко О.М., **Кватирко О.М.** Формування інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного розвитку лісового сектора в контексті підвищення його конкурентоспроможності: природно-ресурсні та еколого-економічні передумови. *Агросвіт*. 2019. №24. С. 9–22. (Здобувач обґрунтував доцільність удосконалення

інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного розвитку лісового сектору в контексті підвищення рівня його конкурентоспроможності).

Стаття у виданнях країн-членів ОЕСР

7. Заставний Ю.Б., **Кватирко О.М.**, Олексієвець О.М. Органічне сільськогосподарське виробництво як передумова диверсифікації і конкурентоспроможності сільської економіки. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2021. Випуск 7. Частина 1. С. 81–89 (*Здобувач розкрив значення агролісомеліорації в системі органічного сільськогосподарського виробництва*).

Публікації в інших виданнях

8. Кватирко О.М. 43% надходжень природно-ресурсної ренти до місцевих бюджетів Волині дають лісівники. *Економіст*. 2019. №6. С. 8–12.

Опубліковані статті апробаційного характеру

9. Кватирко О.М. Конкурентоспроможність лісового сектору: інституціональні передумови та пріоритети забезпечення. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 30 жовтня 2020 року. Київ, 2020. С. 30–32.

10. Кватирко О.М. Механізми забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору в умовах децентралізації. *Економіка, облік, фінанси та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Полтава, 28 жовтня 2020 року. Полтава, 2020. С. 25–26.

11. Кватирко О.М. Інституціональні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону в умовах децентралізаційних процесів. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством*: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної

конференції (25-26 червня 2021 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 13. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021. С. 25–27.

12. **Кватирко О.М.,** Карпук А.І. Конкурентоспроможність лісового сектору регіону: особливості багатолісних районів. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень*: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 27 серпня, 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 17–18. (Здобувач розкрив зміст забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору багатолісних районів).

13. **Кватирко О.М.,** Карпук А.І. Економічні та екологічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали II Міжнародної наукової конференції (Т. 1), м. Львів, 24 вересня, 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 27–29. (Здобувач обґрунтував екологічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств).

14. Кватирко О.М. Конкурентні переваги суб'єктів лісгосподарського підприємництва в умовах децентралізації: механізми використання. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 2 жовтня 2021 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. Одеса. ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021. С. 36–40.

15. Кватирко О.М. Теоретико-методичне підґрунтя підвищення конкурентоспроможності лісового сектора: модернізаційний вимір. *Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (9 жовтня 2021 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 14. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021. С. 166–169.

ДОДАТКИ

Додаток А

Організація території державних підприємств, підпорядкованих Волинському
ОУЛМГ станом на 01.01.2020 р.

№ п/п	Підприємство	Загальна площа станом на 01.01.2020р., га		Оформлено правовстановлюючих документів на земельні ділянки за період з 1991 року			Кількість, од.		
		га	%	га	%	шт.	лісництв	майстерських діляниць	обходів
1	ДП "В.Волинське ЛМГ"	33333	5,4	26437,1	79,3	85	6	37	0
2	ДП "Городоцьке ЛГ"	29523,1	4,8	27498,4	93,1	105	6	0	30
3	ДП "Горохівське ЛМГ"	16051	2,6	12632	78,7	37	4	15	15
4	ДП "К.Каширське ЛГ"	43770,2	7,1	25775,3	58,9	30	8	47	47
5	ДП "Ківерцівське ЛГ"	29745,49	4,8	9147,24	30,8	51	8	34	0
6	ДП "Ковельське ЛГ"	25658,62	4,1	17354	67,6	52	8	8	32
7	ДП "Колківське ЛГ"	29546,3	4,8	24128,2	81,7	52	5	36	0
8	ДП "Любешівське ЛМГ"	29744	4,8	24814	83,4	29	7	30	30
9	ДП "Любомльське ЛГ"	30837	5,0	16717	54,2	28	5	0	35
10	ДП "Маневицьке ЛГ"	52225	8,4	45674	87,5	165	9	54	0
11	ДП "Поліське ЛГ"	18297,5	3,0	5993,46	32,8	24	4	18	18
12	ДП "Прибузьке ЛГ"	27749	4,5	2841	10,2	6	5	28	0
13	ДП "Ратнівське ЛМГ"	28832,1	4,7	9508,21	33,0	26	5	33	0
14	ДП "Старовижівське ЛГ"	39959,3	6,5	27247,8	68,2	23	5	36	0
15	ДП "Турійське ЛГ"	29180	4,7	7307,09	25,0	45	7	7	38
16	ДП "Цуманське ЛГ"	33519,63	5,4	0	0,0	0	7	35	35
17	ДП "Шацьке УДЛГ"	20986,9	3,4	20901	99,6	164	4	16	0
18	ДП СЛАП К.Каширськагроліс	36610,3	5,9	16679,2	45,6	330	6	6	50
19	ДП СЛАП Любешівагроліс	23110,5	3,7	18714	81,0	578	6	0	30
20	ДП СЛАП Ратноагроліс	19083,1	3,1	0	0,0	0	4	0	24
21	ДП СЛАП Рожищеагроліс	6420,6	1,0	1310,07	20,4	67	2	2	8
22	ДП СЛАП Локачіагроліс	2601,9	0,4	0	0,0	0	0	1	6
23	Природний заповідник "Черемський"	2976	0,5	2976	100,0	1	0	6	0
24	ДП "Волинський селекційно-насінневий центр"	687,4	0,1	680,969	99,1	3	1	1	1
25	ДП "Старовижівське МГ"	0,62	0,0	0,62	100,0	1	0	0	0
26	ДП "ЛМГ "Звірівське "	8269,65	1,3	8269,65	100,0	17	2	2	11
27	Обл.упр.лісов.та мис. госп.	0,23	0,0	0,23	100,0	1	0	0	0
Всього		618718,4	100,0	352606,4	57,0	1920	124	452	410

Примітка. Побудовано автором.

Додаток Б

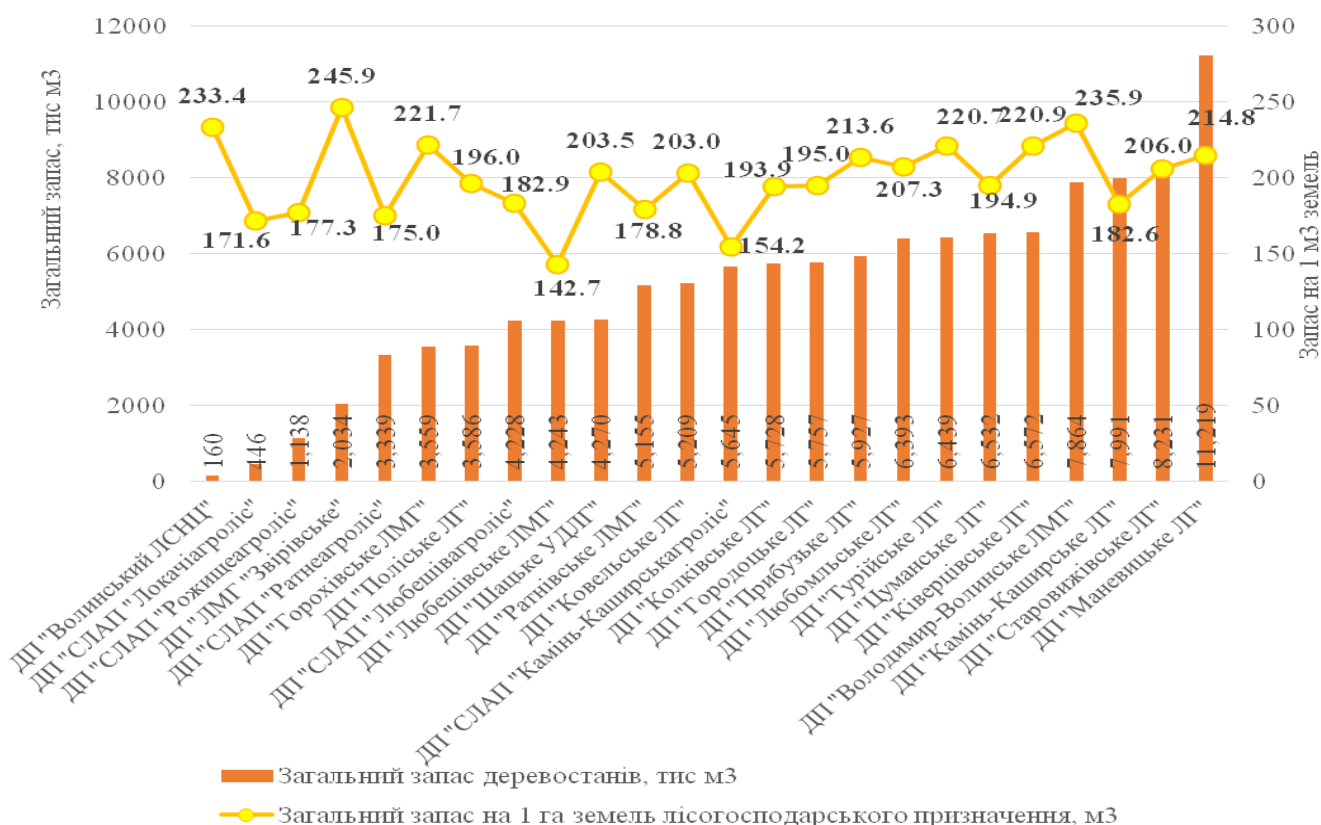
Аналіз проведення лісокультурних робіт по Волинському ОУЛМГ за 2015-2019 рр.

№ рядка	Найменування	Один. вим.	Роки					Відхил. 2019р. до 2015р.	
			2015	2016	2017	2018	2019	Абсол. +/-	Віднос. %
1	Відтворення лісів на землях наданих у постійне користування (рядок 02+08)	га	5055,4	5233,4	5751	6074,4	6854,9	1799,5	35,6
2	<i>у тому числі, садіння і висівання</i>	га	1961,1	2206,9	2411,2	2532,1	2615,8	654,7	33,4
3	з них захисних лісових насаджень	га	6,7	0	0	17,6	13,8	7,1	106,0
4	із рядка 02 садіння лісових культур	га	1961,1	2206,9	2401,5	2514,5	2601,8	640,7	32,7
5	<i>у тому числі садіння плантаційних лісових культур із скороченим оборотом рубки</i>	га							
	<i>оборотом рубки</i>	га	12	12	12	47,3	64,4	52,4	436,7
6	реконструкція малоцінних насаджень	га	-	-	-	-	-	-	-
7	створення лісокультур садивним матеріалом з насіння з ПЛНБ	га	570	570	578	594,2	618	48	8,4
8	Природне поновлення лісу	га	3094,3	3026,5	3339,8	3542,3	4239,1	1144,8	37,0
9	<i>у тому числі, сприяння природному поновленню лісу</i>	га	1806,2	1749,1	1987,3	2321,1	2874,7	1068,5	59,2
10	Створення захисних лісових насаджень на землях інших землекористувачів (власників земельних ділянок)	га	-	-	-	-	-	-	-
11	Створення полезахисних лісових смуг	га	-	-	-	-	-	-	-
12	Висіяно у розсадниках насіння деревних і чагарникових порід	га	13,4	16,7	14,4	15,595	22,2	8,8	65,7
13	Вирощено стандартних сіянців для створення лісових культур	млн. шт.	17,7	21,3	23,5	20,48	27,6	9,9	55,9
14	Вирощено стандартних садженців для озеленення	тис. шт.	127,3	123,4	118,6	123	115,8	-11,5	-9,0
15	Посаджено сіянців деревних, чагарникових, плодово-ягідних і технічних порід у шкільних відділеннях	тис. шт.	54	56	57	100	95	41	75,9
16	<i>у тому числі, хвойних порід</i>	тис. шт.	27	28	27	85	75	48	177,8
17	Прийнято земель для створення у наступному році захисних лісових насаджень	га	-	-	-	-	-	-	-
18	Обробіток ґрунту для створення у наступному році лісових культур всього	га	1842	1667	1841,7	2031	2005,7	163,7	8,9

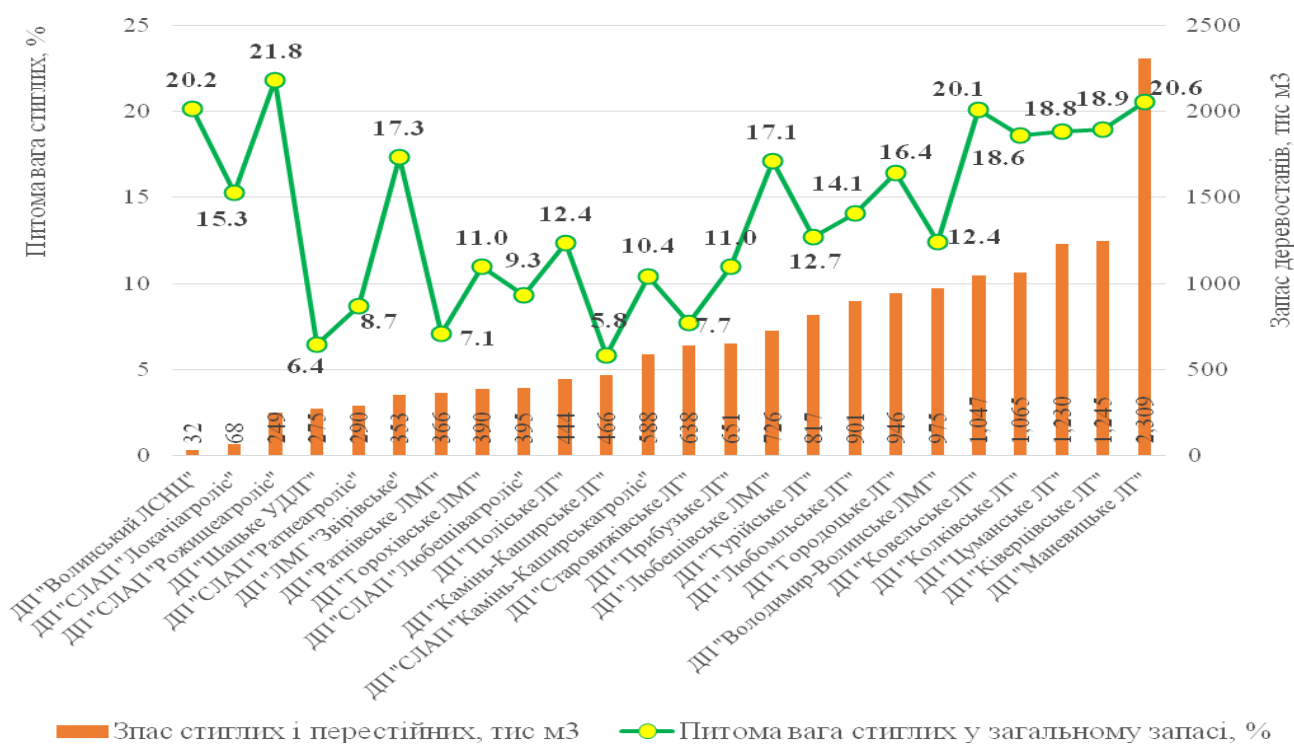
продовження Додатку Б

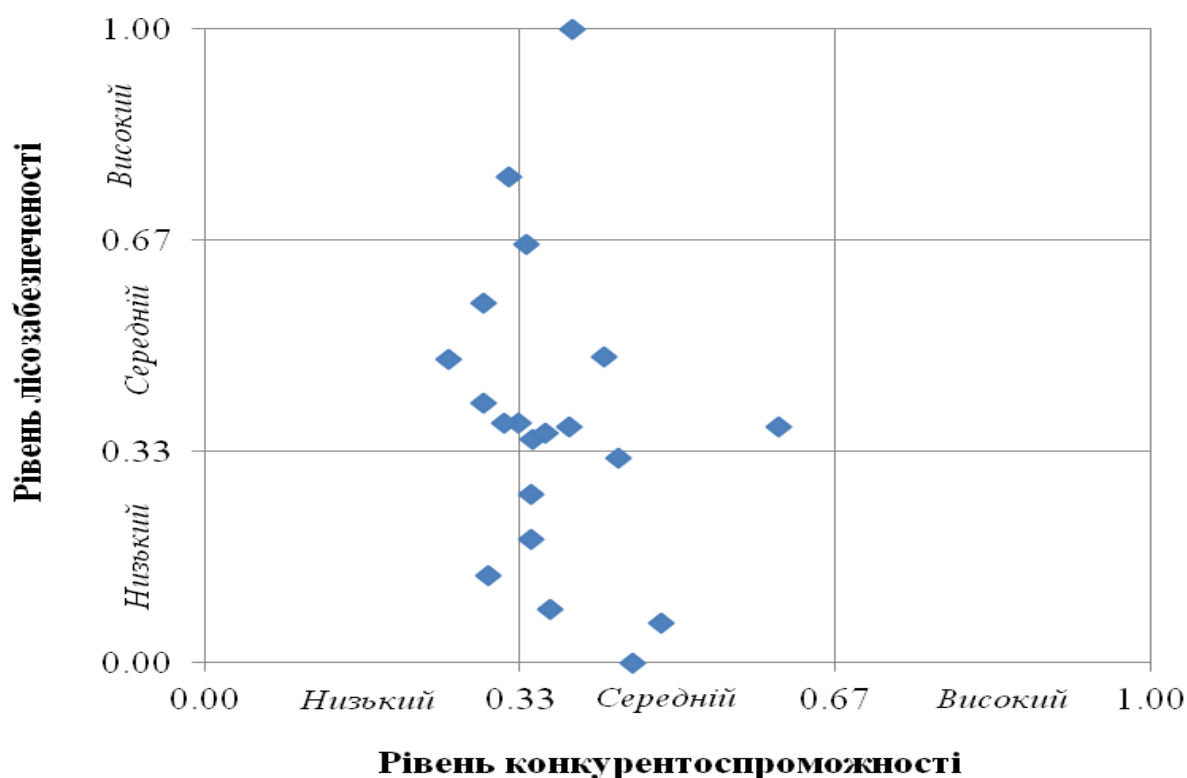
19	з них захисних лісових насаджень	га	-	-	-	-	-	-	-
20	захисних лісових насаджень на землях інших землекористувачів (власників земельних ділянок)	га	-	-	-	-	-	-	-
21	з них полезахисних лісових смуг	га	-	-	-	-	-	-	-
22	Заготовлено насіння деревних і чагарникових порід – всього (рядок 23+25)	га	56478	43405	51759	135766	26789	-29689	-52,6
23	<i>у тому числі:</i>								
	хвойних всього	га	1569	1619	1498	1468	1540	-29	-1,8
24	з них: сосни	га	1545	1509,5	1446	1405	1489	-56	-3,6
25	листяних і чагарникових - всього	га	54909	41786	50261	134298	25249	-29660	-54,0
26	з них дуба звичайного	га	46980	38645	42060	123910	14420	-32560	-69,3
27	З підсумку рядка 22 – заготовлено на ПЛНБ	га	32207	31944	35197	69271	12220	-19987	-62,1
28	з них: сосни	га	484	576	606	665	585	101	20,9
29	дуба звичайного	га	31300	30920	28150	67860	8600	-22700	-72,5
30	Переведено у вкриті лісовою рослинністю землі - всього	га	4236,1	4143,6	4954,8	5545	4466,7	230,6	5,4
31	<i>у тому числі лісорозведення</i>	га	493,6	460,5	370	302	114,7	-378,9	-76,8
32	<i>природне поновлення</i>	га	1614,2	1672,1	2431,9	3230	2885,9	1271,7	78,8
33	Крім того, переведено у вкриті лісовою рослинністю на землях інших землекористувачів (власників земельних ділянок)	га	-	-	-	-	-	-	-
34	з них полезахисних лісових смуг	га	-	-	-	-	-	-	-

Примітка. Побудовано автором.

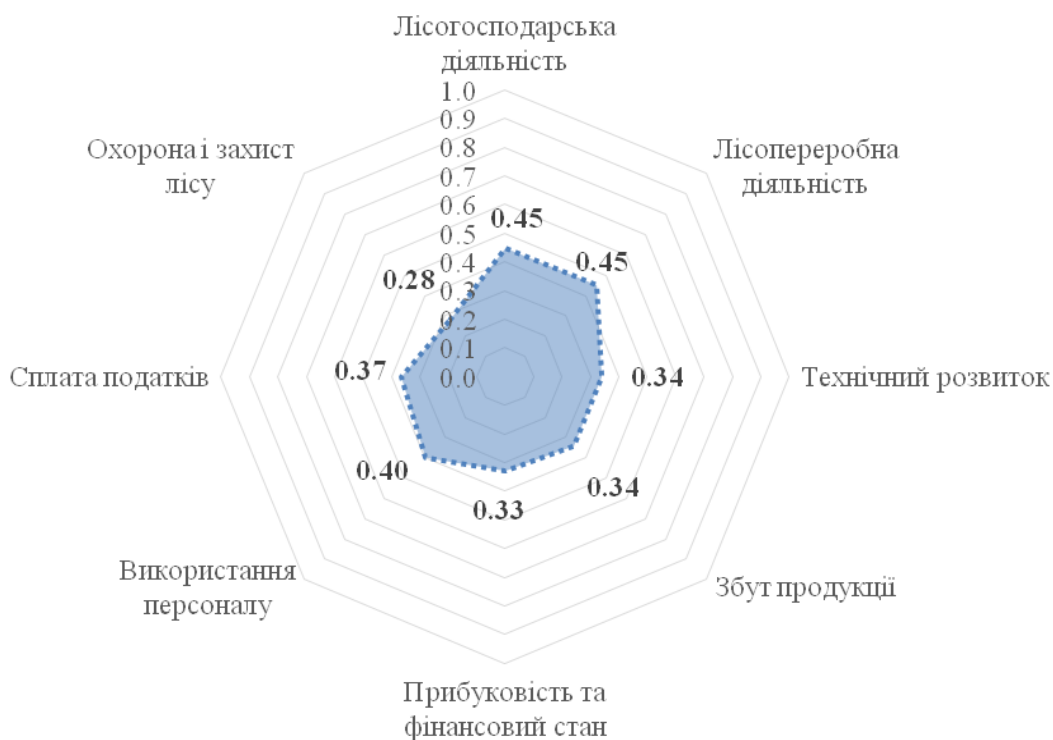

Додаток В 1. Ранжування лісгосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ за запасом деревостанів за даними кадастру 2020 року (побудовано автором)

Додаток Д. Поле «лісозабезпеченість – конкурентоспроможність» для визначення стратегічної позиції лісогосподарських підприємств (побудовано автором)

Додаток Ж. Порівняння рівнів та вивчення резервів підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ за ключовими факторами успіху за період 2017-2019 рр.

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

майдан Київський, 9, м. Луцьк, 43027, тел. (0332) 778 217, факс (0332) 778 153, e-mail: post@voladm.gov.ua,
код ЄДРПОУ 13366926

08.10.2021 № 14440/58/2-21

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи Кватирка Олександра Михайловича «Еколого-економічні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону»

У дисертації Кватирка О. М. розкриваються теоретико-методичні основи забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору, проведено аналіз та узагальнюючу оцінку рівня конкурентоспроможності лісового сектору Волинської області, розроблено стратегію підвищення конкурентоспроможності лісового сектору Волині на еколого-економічних засадах.

Запропоновані Кватирком О. М. методичні та прикладні пропозиції, які стосуються багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності та використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств Волинського ОУЛМГ в контексті структурної перебудови регіонального господарського комплексу, стимулювання процесів розширення площі земель лісового фонду за рахунок малопродуктивних та самозаліснених сільськогосподарських угідь, обґрунтування конкурентних стратегій розвитку лісового сектору Волині за результатами багатокритеріальної оцінки рівня конкурентоспроможності постійних лісокористувачів, використано при формуванні плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Волинської області та використовуються при розробці Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року.

Голова

Юрій ПОГУЛЯЙКО

Державне агентство лісових ресурсів України
ЖИТОМИРСЬКЕ ОБЛАСНЕ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА
МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

вул. Хлібна, 41, м. Житомир, 10029, тел. 22-47-58, факс 22-49-77
 E-mail: zht.obl.lis@ukr.net Код ЄДРПОУ 35238267

04.10.2021 № 05.2-12/1859

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи Кватирка Олександра Михайловича «Еколого-економічні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону» в управлінську діяльність

У дисертаційній роботі Кватирка Олександра Михайловича запропоновано авторську систему показників багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісгосподарських підприємств, що дає можливість врахувати весь комплекс природно-ресурсних, виробничо-технічних та фінансово-економічних чинників їх діяльності. Запропоновані критерії дають можливість виявити конкурентні переваги державних лісгосподарських підприємств, виходячи з результатів лісгосподарської та лісопереробної діяльності, рівня технічного розвитку та фінансового стану, ефективності використання персоналу, динаміки сплати податків та інших обов'язкових платежів, результативності охорони і захисту лісів.

В управлінській та аналітичній діяльності підрозділів Управління використовуються результати інтегральної багатокритеріальної оцінки державних лісгосподарських підприємств Волинської області за 2017-2019 роки, що дає можливість згрупувати постійних лісокористувачів за порівняно низьким, середнім та порівняно високим рівнем конкурентоспроможності, а це дозволить забезпечити диференційований вибір стратегічних цілей та конкурентних стратегій для державних лісгосподарських підприємств Поліської зони.

**Начальник Житомирського обласного
управління лісового
та мисливського господарства**

Віктор Сахнюк

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5

№146-23-09/02

від 23.09.2021 р.

Довідка
про впровадження результатів дисертаційної роботи Кватирка
Олександра Михайловича «Еколого-економічні засади підвищення
конкурентоспроможності лісового сектору регіону»

Результати дисертаційної роботи Кватирка О.М., які стосуються ідентифікації ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності постійних лісокористувачів багатолісних районів, аналізу основних фінансово-економічних показників господарського освоєння лісоресурсного потенціалу в системі розширеного відтворення регіонального господарського комплексу, основних тенденцій функціонування лісопереробних підрозділів суб'єктів лісогосподарського підприємництва, інституціонального та методичного забезпечення вибору стратегії підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств, виходячи з рівня лісозабезпеченості та результатів інтегральної оцінки використання конкурентних переваг, використовуються в діяльності Підкомітету з питань державної економічної політики Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку при підготовці нормативно-правових документів, пов'язаних з розробленням пріоритетних напрямів державної економічної політики щодо стимулювання процесів розширення площі земель лісогосподарського призначення, впровадження додаткових деревообробних потужностей та підвищення рівня ефективності утилізації лісосічних відходів та відходів лісопилення з метою виробництва деревних паливних продуктів.

Голова підкомітету
з питань державної економічної політики
Комітету Верховної Ради України
з питань економічного розвитку,
народний депутат України

О.КОЛТУНОВИЧ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
 ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА**

54007, м. Миколаїв, пр. Героїв України 9, тел./факс +38(0512) 42-42-80, e-mail: university@nuos.edu.ua

14.12.21 № 68-05/6309

Довідка

про впровадження у навчальний процес результатів дисертаційної роботи
 Кватирка Олександра Михайловича «Еколого-економічні засади підвищення
 конкурентоспроможності лісового сектору регіону»

Лісовий сектор виступає базовою ланкою господарського комплексу багатолісних районів, що створює сприятливі передумови для підвищення рівня його конкурентоспроможності в умовах поглиблення децентралізації влади та завершення процесу створення об'єднаних територіальних громад. Тому дисертаційна робота Кватирка Олександра Михайловича є актуальною та своєчасною, оскільки вирішує важливе для теорії та методології управління лісовим господарством завдання.

У навчальному процесі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова при підготовці лекційного матеріалу та тематики практичних завдань навчальної дисципліни «Стратегічний менеджмент» використовуються результати дисертаційної роботи Кватирка О.М., які стосуються теоретичних основ забезпечення конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств, методичного забезпечення проведення багатокритеріальної оцінки рівня використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів багатолісного району, застосування зовнішніх та внутрішніх інструментів стимулювання використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств, формування пакету стратегічних ініціатив забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору регіону в умовах поглиблення децентралізаційних процесів та трансформації системи управління лісовим господарством.

Проректор з науково-педагогічної
 роботи та інноваційної діяльності
 Національного університету
 кораблебудування імені адмірала Макарова,
 доктор економічних наук, професор

Інна ІРТИЩЕВА